

SLOVENSKI PRIJATEL.

Časopis za šolo in dom.

LETO 1857.

Založil in vredil

Andrej Einšpieler,

katehet in učitelj na c. k. realki v Celovcu.

V CELOVCU.

Natisnil Janex Leon.

SLOVENSKI PUBLIKAT

... ..

I, W, 24463, a

KAZALO.

I. Podučni sestavki.

	<i>Stran.</i>
Zakaj se učimo?	2
Razkladanje slovarja in malega berila in ražsteva	4, 21, 33, 49, 65, 85, 100, 115, 129, 156, 161, 182
Božič pri štajerskih Slovincih	11
Dijak in mizarski učenc	17
Tri zlati	28
Konj	37, 51
Nekaj o iztočnej Sibiriji	72, 89, 104
Prašanja za učiteljski shod v Kapli v spodnji rožni dolini 1. septembra 1856	81
Prašanja in odgovori za učiteljski shod v Pliberce 3. julija 1856	97
Naloga za učiteljski shod Doberlevaške dehantije	113
Cerkev in hospital ilirski sv. Jeronima v Rimu	123
Narodnost i vera	145

II. Povesti.

Sužnja	6, 23
Božji angelji čujejo nad nedolžnimi in pobožnimi otroci	36
Slepi kralj	61
Miloserčni Tonček	68
Mnih in štirje grešniki	77
Car Karol V.	92
Strašna kuga na Dunaju leta 1679	108
Turki obsedajo Beč	120
Šamylova mati	133
Severin, apostel avstrijski	140
Vsmiljena snaha in nevsmiljena taša	142
Kos ledú	165
Poslušaj glas vesti	183

III. Pesmi.

Basen	159
-------	-----

IV. Slovtvene reči.

Slovensko-nemško-talianski in taliansko-nemško-slovenski mali besednjak	
Drobtince za leto 1857	
Nov lepoznanak časopis	

V. Listnica.

Radoslava Razlaga, odperto pismice, komur je mar	13
Pervi odpis strica Matija bratiču Jožefu	30
Drugi odpis bratiča Jožefa stricu Matiju	43
Drugi odpis strica Matija bratiču Jožefu	43
Tretji odpis bratiča Jožefa svojemu stricu	
Dopis gosp. Fil. Jak. Kaffola	

VI. Drobtinčice,

Dopis gosp. L. F. — Judovski svetniki	
„Duh duh — ne čerka“	
Šola v Svečah	
Žalostna dogodba	
Podobice svetnikov z molitvicami in kratkimi životopisi	63
Cvetje keršansko-slovenske zemlje	
Ilirski napis na cerkvi sv. Jeronima v Rimu, ko so presvittli nadškof Zagrebački kardinalski klobuk prejeli	79
Slovenska slovnica za slovenske učence gosp. Antona Janežiča od c. k. ministerstva priporočena	91
Smert Franjo Jukiča	91
O novi delitvi škofij	96
Letopis višje realke v Celovcu	127
Skerb visoke vlade za slovenski jezik	130
Dopis iz Siska v „Kat. Zagreb. listu“	130
Slovenščina v Belace	130
Na Domačevi 9. oktobra 1857	175
Vodnikov spominek	175

VII. Društvo sv. Mohora.

Društvene zadeve	15, 32, 48, 64, 80, 96, 128, 175
Društveni račun za l. 1856	26

Odperto pismice, komur je mar.

Mladina naša nadejpolna se v dobro uredjenih učilnicah izobrazuje in visoka vlada po očetovsko skerbi za duševne potrebe in učne sredstva slovenskih učencev — mar bi se njene blage naredbe vsegdar in povsod na tenko izpolnovale.

Brez hrupa in šuma nam narod napreduje, kolikor se za sedaj pričakovati more in sme, o čem nas prepričuje vsakdanje življenje. Brati in pisati bode skoro znal vsak mladenec, vsaka deklica slovenska, in radosti nam serdce poskakuje viditi, kako željno lepe knjige prebirajo, ako jim pametni domorodci pot do njih pokažejo.

Nižje učilnice bodo marljivim prizadevanjem duhovnih in posvetnih rodoljubov, hvala Vsemilemu! skoro za naše sedajne potrebe osnovane, ter se bodo za naprej lahko napredujočemu dušnemu in telesnemu razvijanju prilagale; le srednje učilnice nam omahujejo, zastajajo, ker se ne gibljejo z mesta. — Resno opazovanje je vsaj mene o tem prepričalo, dal Bog, da se motim.

Iz srednjih učilnic izhajajo možaki različnih poklicov in se tako širijo med narod široki — iz srednjih učilnic pelje pot do svetih hramov um in ved — v njih se izobrazujejo stebri in podpora prihodnosti naše.

V nekterih srednjih učiliščih se hvale vredno uči staroslovensčina častipolna poleg slovenskega in ilirskega narečja. Al to je samo podlaga nezdatna, ker nimamo primernih beril in čitank, ktere bi kritiško dokazovale čudopolno sostavo jezika in izpeljevanje besed.

To je široko, še neobdelano polje, ledina, ktero bi morali kaj marljivo prekopovati.

Po naj krajši poti bi se to godilo časopisom, malim mesečnikom jezikoslovnim, kteri bi kritičesko razkladal prekrasno sostavo staroslovenskega jezika in navadnega slovenskega in ilirskega narečja z ozirom na vse slavjanske narečja, ter bi prikladne sostavke za djansko vajo prinašal v latinski in cirilski abecedi.

Mar se ne bi dal osnovati tak jezikoslovni časopis, ki bi vsak mesec eno tiskano polo donášal in bi na celo leto le en goldinar veljal? — Zadostilo bi 300 do 400 gotovih naročnikov.

Ako ne, mar se ne bi mogel s kakim drugim časopisom združiti?

Prosim, pretehtujte to reč; važniša je, kakor nam se morebiti dozdeva in to za prihodnost našo, ter se zglasite v „Novicah“ ali pa v „Slovenskem prijatelji.“ — Z Bogom!

V Gradci dne 26. grudna 1856.

Dr. Radoslav Razlag.

Zakaj se učimo?

(Po českem „Jana Krejčibo“ poslov. Marinič.)

Mene se že clo merzi, v šolo hoditi, pravi Venceslav Netreba k Jožetu Pevnemu, ko oba vkupej v šolo gresta. Ne vidim, kaj bi mi moglo koristiti, učiti se zemljomerstva, računstva, kemije in deset drugih reči. Že v nekolikih letih se vse to iz glave skadi, in verh tega, saj nikoli ne bom zemljomerec, knjigo-alj računovodja. S kemijo se tudi ne bom nikoli pečal.

„Kaj pa hočeš biti, Venceslav?“ oprašga mladi njegov prijatelj, prav prijazno.

„Kaj hočem biti? jaz bodem remenar. Saj tudi oče me ne zamorejo na višje šole poslati.“

„Moj oče, odgovori Jožef, me tudi ne morejo na vseučilišče poslati, alj vunder mi svetovajo, vsega se učiti, kar morem. Pravijo, da mi more enkrat vse, česar se naučim, prav koristno biti. „Rad pa bi vunder vedel, kaj bi mi mogla koristiti algebra in trigono-metrija prihodnemu remenarju?“

„Midva tega ne razumeva, alj oče to bolj zastopijo; starejši so in modrejši kakor midva. V ostalem se vunder veselim, čedalje več novega naučiti se.

Ne da mi pokoja, dokler vsega prav popolno ne zastopim. Oče mi tudi velijo, današne šole prav drago ceniti in visoko spoštovati. Ob njih času je bilo to vse drugače.“

Tudi moj oče, pristavlja Venceslav, ne morejo sedajnih šol prehvaliti in mi večkrat pravijo: Ljubi moj le uči se vsega; človek ne ve, česar potrebuje.

Oče dobro mislijo, jaz bom njih svet slušal, je rekel Jožef.

„Jaz se pa za vse to ne maram“, odgovori Venceslav z Jožetom skoz šolne duri stopivši. —

Oba se v šoli na svoje mesto vsedeta. Venceslav je popir izrezoval in po svojej knjigi čmaral; Jozej pa je pozorno zapomnil vsako reč, kar so učitelj razkladali.

Toti kratki pogovor nam dosti dokazuje, kako je z obema učencema stalo. Učitelj je obadva čedalje bolj izkusil. Jozej je na vsako oprašanje prav odgovarjal. Venceslav pa je oprašán vselej popolno molčal. Uni je bil natajnčen in pošten, toti neporeden in leniv. Knjige Jožetove so bile vse lepe in čiste, Venceslavove pa zamazane in raztergane.

Kmaló sta stopila oba v življenje. Jozej je bil priden in pošten, in je rad modrejše in starejše poslušal, Venceslav pa je postal svojoglavec in neporeden, in je samo s tem zadovoljen bil, kar se je mu neobhodno potrebno vedeti zdelo.

Poglejmo zdaj kaka se jima godi, ko sta štirideset let stara moža bila. Jožef Pevni je postal znamenit gospod in je oskerboval obširno obertništvo. Venceslav Netreba pa je bil remenar, prav terda se mu godi, v vsem je popolni bedak, čisto zanemaren.

Po dolgem sta se oba na poti srečala. „Bog te primi Venceslav, kako se kej imaš“, pita bogati gospod remenarja. Toti splašen vidi pred seboj poštenega gospoda in po dolgem še le k sebi pride. Razloček med njima je bil znamenit. Gospod Pevni je bil dobro lepo oblečen in veselega obličja; Netreba pa je imel malo pridno suknjo, in nadloge in starost sta njegovo lice žalostno spreobrnila.

„Žali Bog! ne morem reči, da se dobro imam, gospod Pevni, odgovori remenar žalostnega srca.“

Dela je malo in slabo se plačuje. V današnjih časih človek kakor jaz komej živi, posebno ako ima ženo in otrok, kolikor jaz. „To slišati mi je v serce žal“ odgovori miloserčno Pevni, „koliko si pa prislužite na teden?“

„Kader imam stalno delo, si deset, dvanajst rajnišev prislužim. Alj naše rokodelstvo čedalje bolje gre rakovo pot, železnica, drage kože, in mnogo ptujih remenarjev je uzrok, da si le pet, šest rajnišev prislužim.“

„In s tim morate shajati?“

„Žali Bog! da moram, gospod.“

„Mnogo li imate otrok?“

„Imam tri fante in dve dekleti.“

Pet otrok! in vsak teden je osem, deset rajnišev v glavnem mestu? Taka je, gospod. S tim ni mogoče shajati. Čedalje bolj v revščino se pogreznujem.

„Zakaj se k drugemu delu ne obrnete?“

„O rad, gospod, alj h kateremu? Nimam ne denarja, ne pripravne znanosti, pavec ne miga, in glava ne shaja.“ Pevni je nekaj časa molčal in potem rekel: Sedaj bi vam mogel kaj pomagati. To bi vaše okoljšine prav poboljšalo. Predsednik sem nekega društva, katero bode železno cesto delalo med glavnim mestom in granico. Poljomercev je treba, da bi nam naj pripravnejšo cesto izmerili. Kaj bi bilo, če bi se vi tega podstopili? Saj sva se nekdaj oba skupej poljomerstva učila. Kmalo se morete tega zopet prav naučiti. Ako hočete, se z društvom pogovorim in si prizadenem, da vas v to službo vzeme.

Glavni zemljomerec vam bo povedal in razjasnil, česar je nar bolj treba. Kader se vam poljubi, morete službo nastopiti. Plačila je na mesec sto rajniš.

Lice ubogega remenarja se je otemnelo in zdihljaje je rame mikal. —

„Ah gospod, zemljomerištvo in jaz je ravno kar zajec in boben. Resnica je, da sem se nekdaj poljomerištva učil, alj, da prav rečem, imel sem se ga učiti. Pa sedaj čisto nič nevem. Bedak sem bil, mislil

sem, da ga nikoli ne bom potreboval. Sedaj ravno toliko vem, kakor bi nikoli ne bil živel, in nikoli o tej reči kaj slišal ne bil.*

„Meni je prav žal,“ odgovori Pevni ves žalosten, alj ko bi dobro računati znali, bi se vas mogli v naši kanceliji poslužiti. Morde kaj rajtati znate?

Zopet je remenar svoje rame žalostno mikal in rekel:

„Seveda bi lahko prav dobro in urno rajtal, alj vi se morde prav dobro iz najnih šolskih let spominjate, da mi številke niso preveliko dopadale. Nič ne zastopim o knjigo-alj računovodnih rečéh.“

Po tem takem resnično ne vem, kaj bi za vas storiti mogel. — —

Pa — v svojej delavnici potrebujem človeka, ki se kej na kemijo zastopi. Je vam od te reči kaj v glavi ostalo?

Nič, gospod, nič. Saj vselej sem mislil, da kemije nikoli ne bom potreboval. Nimam od kemije ne duha ne sluha.

Gospod Pevni je bil ves lesen, in dolgo je mislil, k čemu bi mogel svojemu nekdanjemu tovaršu pripomagati.

Slednjič je mu nekoliko boječ rekel:

„Mislim in mislim, pa nič mi v misel ne pride, kar bi boljše bilo od vašega sedajnega rokodelstva. Čakajte, še nekaj je. Pa ne vem alj se ga bote podstopili, alj ne. Je to delo, h kateremu se sicer le običajni najemniki jemljejo, plačano je dosti. Mislim, ako bi hotli poljomerцем nositi verige, s katerimi merijo?“

„Kako se pa na teden plačuje?“

„Po petnajst rajnišev!“

„Prav rad! Bog vam to plačaj. Veliko več si s tem prislužim, kakor s celim svojim dosedajnim rokodelstvom.“

Prihodni teden je že nosil Venceslav Netreba verige za zemljomerce, kateri so cesto za prihodnjo železnico merili. Gospod Pevni pa si je prizadjal, da je Venceslav obdržal stalno službo pri železnici, in je mu verh tega veliko pomagal.

„Zakaj se učimo torej tudi takih reči, o katerih mislimo, da sedaj niso potrebne?“

Razkladanje slovkarja in malega berila.

Mlinar dela v mlinu meljo ali moko iz žita. Žitno zernje se lepo opere in očedi in v mlin zanese ali zapelje. Mlinar siplje zernje tako, da polagoma med dva velika kamna pada. Zgornji kamen se hitro suče, in zernja drobno zmučka. Iz nekega mešička se trese lepa bela moka. Kamen goni voda, ali veter ali sopar. Nekdaj so mline ljudje gonili s rokami ali nogami. To je bilo težavno delo! Na čem poznaš mlinarja? Mlinarji imajo pravico nekaj mute jemati.

P e k peče iz eržene moke černi domači kruh, iz pšenične pa žemlje, rožiče, preste in drugo pogačo. Moka se v miščah zamesi z vodo ali z mlekom. Tudi se nekaj kvasa primeša, da se cela moka skisa in

testo napravi. Iz testa se nareja potem kruh vsake podobe. Med tem se peč dobro zakuri in potem se peka posaja, to je v peč dene, da se speče. Mladega ali clo toplega kruha jesti, ni zdravo.

Mesar kolje vole, krave, teleta, svinje in kastrune ali brave. Hodi po vaseh, si pitane živine nakupit. Mesarski pes hodi z njim in mu pomaga živino goniti.

Živina se kolje v mesnici, se izprazni, sleče in razseka. Da po letu meso ne smerdi, se polaga v kletih na led. Svinško meso se tudi suši; tudi svinške klobase prav dobro dišijo. Ni lepo gledati, ko se živina pobija ali kolje; to kaže terdo, neusmiljeno serce.

Čevljar (popačeno šostar) nareja čevlje, škornje in čizme. Stergano obuvo čevljar spet sošiva, podplati ali naglavi. Čevljar ima pri roci silo, dreto in kopito; on obuvo pomeri in po kopitu dela. Gospe in gospodične nosijo tudi volnate in svilnate čevljice. Čevljarica pripravlja prejo, s katero se čevlji šivajo in jih z ozkimi traki robi.

Krojač ali žnidar dela iz sukna in druge robe oblačila za možke in ženske; so toraj možki in ženski krojači. Krojač naj pred pomeri, potem sukno s škarjami razreže, ga s šivanko in nitjo sošije in potlej šiv s tiblo ali likavnikom pogladi. On dela sukuje, plajše, jopiče, hlače, napersnike in drugo obleko. Pri oblačilih se šega pogostoma menja, pa le neumen ali prevzetan človek vse hitro posnema. Kaj pomaga lepa in draga obleka, glava pa prazna in serce hudobno?

Zidar stavi hiše in druge poslopja. Najprej položi temelj, potem zida zidovje ali iz kamenja ali iz opek. Kamenje kamnar v jami lomi in kamnosek ga včasih lepo obdeluje; opeke se pa iz peska in ilovice v vodi zgnetejo, potem na solncu osuše in v ognju ožgejo. Postavljeni zid se omeče z mavto in se pobeli. Komu primerja Jezus hišnavske farizeje?

Tesar obseka les in stavi streho na hišo. Naj prej on postavi podstrešje ali krov, potem pribije late in jih pokrije s škodlami ali s slamo; po mestih krijejo strehe s opekami, ker dalje terpijo in so varnejše za ogenj. Bogati krijejo strehe clo s kotlovino ali svincem ali plenami (platiči).

Bog obvari nas ognja; le varno se obhodite! Ali veste, kaj je bratovščina sv. Florjana?

I. Razšteva.

Razštevo prav dobro zapopasti je naj težje za učence; še težje pa je za učitelja, jih razštevati prav umno učiti. Častiti bravci „Prijetla“ že vedo, da se razšteva že prvo šolsko leto učiti jame, pa tako da se meja med enojko in desetko ne preseže. Kako učnik naj pri tem postopa smo že kazali. Sedaj se praša, kaj moder učnik zastran razštevati drugo šolsko leto počenja. Skušeni šolniki terdijo, da se drugo leto učenci naj učijo, razštevati števila do 60 to je, kolikorkrat stoji 1, 2, 3...

do 10 v 11, 12 itd. do 60; slednja stopnja toraj bode: Kolikorkrat stoji 10 v 60 — desetka v šestdesetki? Ravno to bomo zanaprej razlagali. Preden pa začnemo, se nam treba zdi opomniti glavnih pravil, katerih se ima učnik zvesto držati, ko svoje učence razštevati uči in vadi.

Pervič: ne začenjaj razšteve, preden učenci urno počtevati znajo.

Drugič: postopaj posebno počasno, ker razšteve in kedaj se upotrebuje, ni tako lahko razumeti.

Tretjič: glej, da otrok vse reči, ktere hoče razštevati, pred očmi ima ali si jih saj lahko misli; številke mu nič ne pomagajo, ga le motijo: poslušuj se toraj jabuk, ali krajcarjev, ali drugih znanih reči.

Štetič: derži se pri vsakem številu sledečih stopinj:

- a) uči učence vsako število (v drugen letu) do 60 razštevati med dvoje, troje itd. do deset; post: Dva dečka dobita jabuko, koliko, dobi eden? Tako se najprej ponavlja do desetke, potem pa tudi dalej sega od 10 do 20, do 30, do 40, do 50 in slednjič do 60. Dva dečka dobita 60 jabuk, da si jih enako med seboj razdelita; koliko jih vsak dobi?
- b) Da se vse to še bolj v glavice vtisne, poprašuj učence, kolikorkrat števila do 10 v vsakem številu do 60 stojé, ali kolikorkrat moremo število od unega števila odšteti? Narprej se ponavlja, kar učenci že znajo iz prvega leta, potem se pa tudi števila 11, 12, 13 do 60 razštevajo med števila od 2 do deset.
- c) Uči šolarje kupovati 2, 3, 4 ... do 10 reči po 1, 2, 3 ... do po 60 krajcarjev ali po rajnišu in poiškati, koliko ena reč velja; postavim: 6 peres velja 18 krajc., po čem je eno?
- d) Vadi šolarje pri vsakem številu pravilo najti, po katerem se hitro izrajta; postavim: ena reč velja tretjino tega, kar veljajo tri reči.
- e) Uči učence tudi spoznavati, koliko celin daje toliko in toliko polovic, tretjin, čveterin ... do: desetin.
- f) Povej tudi učencem, koliko krajcarjev da je polovica, tretjina, čveterina, petina itd. enega rajniša?

Po te pravilih bomo razštevati število za številom, in scer za drugo šolsko leto bomo razštevati števila do 60 med števila do 10.

Sužnja.

(Poleg nemškega.)

Kartagina je bila svoje dni prvo mesto na svetu, naj že gledamo njeno krasoto in moč, ali njeno sladnost in bogastvo; zdaj se komaj ve, kje je stala. Še čez sto let se je branila premogočnemu Rimu, in v svojih ozidjih so se Rimljani tresli pred njo. Okolj 150 let pred Kristusom jo je Scipion naskočil, premagal, vzel in na povelje starašinstva razdjati moral. Ali okolj ležeča zemlja je bila posebno rodovitna, ozračje vgodno za naj zlahtniše pridelke; Kartaginska luka, ležeča na sredi severnega brega Afrikanskega, je bila za kupčijo naj pripravniša

med vsemi, kar jih je poznal tadašnji svet; tedaj se je Kartagina že pred Kristusovim rojstvom vzdignila zopet iz svojih razvalin; sozidali so jo novi naselniki.

Štiri sto let po Kristusu je cesar Teodozi razdelil rimsko cesarstvo v dva dela; gorni breg Afrike od Egipta do velkega morja je postal tedaj pokrajina zapadnega cesarstva. Vse te kraje je obsevala luč keršanstva, še čez tri sto škofij je bilo tukaj. Kartagina je svoje nekdajno bogastvo zopet dosegla in se svetila v sladni krasoti. Prav srečni so bili Kartaginci, le pogled v prihodnost jim je tugo prizadeval; zakaj za vlado nezmožen je bil štirinajstletni Valentinijan III, namesti njega je vladala njegova mati Placidija; na vseh straneh so divji narodi meje prestopali in tergali kos za kosom od rimske države. —

Dva moža je imel cesar v svoji službi:

Aecija in Bonifacija; vsak teh dveh bi bil sam zamogel cesarstvo braniti proti zunajnemu sovražniku in srečno storiti od znotraj. V nesrečo države sta ta dva moža živela oba naenkrat. — Bonifaci, deželni poglavar v Afriki, je bil hraber in zveden vojak, pravičen, pobožen, pošten, milosrčen in velikodušen. Cela široka pokrajina ga je ljubila in častila in rada mu pokorna bila. Divji narodi sredne Afrike si niso upali stopiti čez meje rimske pokrajine. Sveta škofa Avguštín in Alipi sta bila Bonifacju preserčno vdana prijatla; Avguštín ga v svojih spisih imenuje: veselje cerkve, brambo Afrike in slavo države.

Aeci, vojskovodja, je bil mlajsi od Bonifacija, imel je vse blišeče in ljubeznive lastnosti nad seboj, le krotkosti mu je manjkalo. Živel je na cesarskem dvoru časten in spoštovan od vseh; vendar je njegovemu, častiželjnemu sercu greblo, da tudi Bonifacija vsi ravno tako časte in povišujejo. Njegova ošabna žena je bila iz kraljeve rodovine Gotske, ta ga je nadražila, da je sklenil končati blagega Bonifacija po nesramnih zvijačah.

Pregovoril je slaboumno Placidijo in ji v glavo vtepel, da Bonifaci hoče Afriko od cesarstva odtergati in sebi prestol postaviti v tej veliki in bogati pokrajini. Prenaglo in brez vsega preiskovanja ga cesarica obsodi. Razglasi ga sovražnika države; vse prednosti se mu imajo vzeti, njegovo premoženje zarobljeno biti in on v prognanstvo se podati. Trigeci mu je bil naslednik imenovan in v Afriko poslan, da bi obsodbo spolnil. —

Ta je scer seboj pripeljal nekoliko vojske, vendar je bil ves njegov trud zastoj.

Kartaginci so se orožja lotili, da bi varovali in branili svojega poglavarja, kterega so ljubili, kakor očeta. Armada mu je bila iz vsega serca vdana, rekla je tedaj, da noče z nobenim drugim potegniti, dokler ji ne bodo došle gotove, posebne povelja iz cesarskega dvora; dobro namreč je prepričana, da je Bonifaci tam le počernjen. Ga v stolnem mestu zagovarjat sta se tje podala dva naj prvih častnikov.

Trigecja v Afriki ni nobeden poglavarja spoznal, sam pa je zlo hrepenel po tej mastni in častni službi, berž tedaj piše Aecju in Placidiji, da se mu Bonifaci z orožjem v roki ustavlja in da je tudi vso armado na svojo stran spravil, močna vojska se mora tedaj sem poslati, scer se naloga ne more spolniti. Iz Ravene, kjer je cesarski dvor bival, se mu piše, da mu bode poslali 20000 mož pod poveljem hrabrega Asparja; vender mora še nekoliko poterpeti, ker se je skoraj vsa armada morala v Galijo pomakniti. —

Divji narodi, ki so prebivali na meji Afrikanse pokrajine, so zvedeli, kaj se godi v Kartagini, oserčijo se tedaj in napadejo rimsko pokrajino.

Bonifaci je veči del svoje vojske proti njim poslati moral; ker je pa Trigeci žugal in se bahal z 20000 mu obljubljenih mož, je Bonifaci previdil, da mu ni mogoče se proti njemu braniti.

Prosil je tedaj Vandalskega kralja Genserika, ki je pod svojo oblastjo imel večji del Hispanije, da naj mu za dobro plačo pošlje 10000 mož na pomoč. —

Med tem pa so Bonifacjevi prijatli cesarico prepričali od njegove nepremakljive zvestobe in so odkrili hudobne zvijače Aecjeve. Zdaj je hotla tega odstaviti in kaznovati, pa tudi njemu je bila armada popolnoma vdana, in skorej gotovo je bilo, da ne bo pokorna drugemu; k večemu bi se morebiti Bonifacju podvergla.

Placidija tedaj tega zopet obda z vso častjo in vsemi prednostimi, ga izvolji višjega vojskovodja in ga pokliče v Raveno. Ker je en del armade deržal z Aecjem drugi z Bonifacjem, sta morala svojo reč v bitki razsoditi.

Bonifaci je scer premagal, ali hudo ranjen je kmalo vmerl, Aeci pa pobegne k Hunom; Placidija je zgubila oba velika moža naenkrat.

Med tem se je v Afriki zgodilo nekaj, česar bi se nobeden ne bil nadjal.

Genserik ni poslal 10000 mož, ampak je prišel sam s 50000 in ž njim cela derhal žen in otrok. Vidilo se je, da misli tukaj ostati in čez Afriko gospodovati. Berž je v zavezo stopil z divjimi narodi, ki so se že vojskovali proti Rimljanom. Ko v Raveno dojde ta novica, se vsi prestrašijo, berž pošljejo Asparja z vso le mogočo vojsko proti Genseriku, Trigecju na pomoč. Štiri leta se je ta hrabri vojskovodja bojeval proti Vandalom in njih zaveznikom. Nar bogatejša mesta so bile posmojene in rajsko lepa dežela v puščavo spremenjena. Že je od tega preteklo 1400 let in še dan današnji Vandalizem pomeni nevsmljeno, razujzdano razdjanje. Sovražni moči so se ustavljale le terdne mesta Kartagina, Hipa in Cítra. Že čez eno leto so Hipo obseдали, med tem je vmerl Avguštin tukajšni škof; zdaj pade tudi to mesto.

Zavoljo puntov v Evropi ni bilo mogoče, pomoči pošiljati. Po večletni vojski je bila rimska armada v Afriki že skorej vsa končana; treba je bilo tedaj se pomiriti. Trigecju, deželnemu poglavarju se iz

cesarskega dvora naroči, da naj se pogodi z Genserikom. Čuda rad je ta v vse privolil; bil je scer sirov, pa tudi prebrisan in zvit. Hotel si je naj popred zagotoviti dežele, katerih se je že polastil; hotel je svoje zaveznike podjarmiti ali jih odpraviti, posebno pa Rimljane v spanje zazibati. Leta 435 je bil mir storjen, Rimljanom je ostala Kartagina s svojo okrajino, in manjši del Numidije. Vse drugo je bilo Genseriku prepuščeno, vendar je moral vsako leto daco plačevati, je obljubil sosedsko prijaznost in nepremakljivo zvestobo.

Cesar je hotel svoje mu še ostale podložne Afrikanse nekoliko odškodovati za prestane težave v vojski, odpustil jim je tedaj vse še ne plačane davke, in druge dolgove, tudi jim je zlo pomanjšal dajo in jim podelil mnogo drugih pravic. Genserik je bil pri pokoji in je plačeval, kar je obljubil. Kartaginci, ki so se skoz več let tresli in bali, se zdaj zopet oddahnejo in navadni sladnosti prepuste. Adherbal, čigar predniki so bili Numidski kralji, je bil naj bogatejši in naj imenitniši mož v Kartagini; v štirih letih divjega vojskovanja bi bil rad pobegnil čez morje s svojimi dragimi zakladi in svojo še dražjo hčerjo; ali luka je bila dobro zavarovana od morskih tolovajev, ki so pazili na take begunce.

Kakor drugi se je tudi on zdaj zanesel na mir in popolno varnost, odperl je tedaj zopet svoje krasno okinčane sobe in široke verte svojim prijateljem in poverenikom. Lepo oblečeni sužnji obojega spola so stali povsod in čakali na povelja. Izverstne dela gerške umetnosti so kinčale stene, potoki so šumljali skoz palmove loge, se ovijali okolj lepih s cveticami obsjanih tratic; vodometi so se v solnčnem žarku vzdigovali v zrak in se kakor biseri blisketali. Kadar pa se je bližala Avrelija v sredi svojih tovaršic, prekrasno bogato oblečena in kraljici podobna, se je vse proti njej obračalo in očetu so se oči veselja blisketale.

Tudi drugi premožni so imeli svoje poslopja in verte, če ravno ne tako krasnih, kakor prebogati Adherbal. V tej deželi zime ni; in v hladnih nočeh se je zdaj tu zdaj tam dobro pilo in jedlo, se pri godbi razveseljevalo in plesalo. Clo sužnjih je bilo toliko, da ni bil nobeden preveč obložen z delom. Nekega jutra po dolgem ponočnem razveseljevanju Kartaginec prebudi upitje kmetov, ki so sem privreli in pred vratmi klicali: „Odprite, notri nas pustite!“

Ti zdaj povedo, da veliko tisuč Vandalov nad mesto gre. Vse se prestraši, na brambo ni bil nobeden pripravljen. Trigeci se berž poda na ozidje s svojo majhno posadko in z vsemi, ki jih je oborožiti zamogel. Zdaj se sem privali dolga četa divjih Vandalov, nar prej stari, ostudni, krulevi Genserik na kodrastem konji, njemu na strani njegova ne boljša sinova. Po kratkem počitku on zapove, da naj se mesto naskoči. Tisuč so jih Kartaginci iz lestev v graben prekucnili, deset tisuč jih stopi na njih mesto in prileze na zid, strašno klanje se

vname; Kartaginci so se boja odvadili, pobegnejo in se tresé poskrijejo po svojih hišah. Trigeci pade, Rimljani so bili ali pobiti ali vjeti in mesto v Genserikovi oblasti. Bledega, prepadenega obraza so čakali prebivavci svoje strašne osode.

Zdaj zapoje trobenta na vseh voglih; oznanilo se je: „To je Genserikovo povelje: Življenje posestnikov, njih hiše in njih premoženje vzamem pod svoje varstvo; vendar se more vsak dan dajati, kar bomo potrebovali kruha, mesa, vina in piče za konje. Kteri mojih vojakov pa le en vinar vzame, ali roko stegne po mirni osebi, ali se prederzne stopiti čez prag kake hiše, ima precej umreti.“ —

Ljudje so lastnim ušesom komaj verjeli; ko pa vidijo kako divji vojaki redoma po ulicah gredo, na večjih tergih svoje šotorje postavljajo in mirno čakajo, da se jim bo jedi in pijače prineslo, se vsi prebivavci veselo začude, zopet si na ulice upajo, radovoljno dajo, kar se je terjalo in zlo hvalijo dobrega Genserika. —

Ali dober on ni mogel biti, to je bilo njegovi natori nasproti.

Oster zavkaz je oklicati zapovedal le za to, ker bi se bil sam rad polastil vsega Kartaginskega bogastva in svojim pomagavcem nič ne pustil razum takih reči, ki nimajo nobene vrednosti. Komaj je bil tolažljivi zavkaz oklican, je že poslal svoje barke v Hispanske, Galijske, Italijske, Gerške in Egiptovske luke in poročil, da je v Kartagini na prodaj veliko število sužnjih obojega spola, obilo dragih oblačil in preprog, kupe zlatih in srebrnih posod, biserov in žlahtnih kamnov. Perva dva dni je iz cerkev jemal vse zlato in srebro.

Tretji dan se zopet zasliši trombni glas na vseh voglih: „To je Genserikovo povelje: Goreč Arianeč*) sem, ne morem tedaj terpeti katoliških cerkev, tudi jih nisem vzel pod svoje varstvo. Kolikor se mi je potrebno zdelo, sem jih odločil za ariansko službo božjo, nekaj tudi v kasarne spreobernal. Da pa svoje hrabre vojake spodobno poplačam in jim veselje storim, jim prepustim vse druge, naj jih obropajo in razdenejo. Nobeden se nima prederzniti, jim to braniti!“

V cerkvah ni bilo več kaj ropati, vendar z vandalskim veseljem niso razdjali le tih, temuč tudi še druge templje in prekrasne umetelne dela, ki so se zavoljo svoje posebne lepote obdržale še iz paganskih časov in kinčale ulice in občne terge.

Prekrasne kopališča, občni logi, shodišča, vse brez razločka je bilo posuto, razdjano in poteptano. —

Privatno premoženje in pohištva so se še pri pokoji pustile; Kartaginci so se s tem še nekoliko tolažili, zanesli so se na jim obljubljeno varstvo. Strašno so se goljufali. —

Povabljeni kupci so se že oddalječ na morji pokazali s svojimi barkami; mestne vrata so se zdaj zaperle in Genserikovo povelje se oznani, da od zdaj ne sme nobeden svoje hiše zapustiti; pred vsako je bila straža

*) Arianci, krivoverci imenovani po Ariju, prvem znamenitem učniku krivoverstva.

postavljena, ta je pustila vsakega notri, vun pa nobenega. Zdaj je Genserik s svojima sinoma hodil od hiše do hiše, spremljala ga je četa oboroženih. V hišo stopivši je zavkazel, da imajo pred njega priti vsi prebivavci obojega spola; vsak je moral v pričo njega sleči gorno drago oblačilo in obleči slabše; vso zlatnino in srebrenino jim je sam vzel. Potem je vse na ulice zapodil in hišo zaperl. Nekaj dni je preteklo, preden je obhodil celo mesto in tako v svojo oblast dobil vse premoženje Kartaginsko. Med tem dojde veliko kupcev z barkami v luko. Bogati Kartaginci so kakor berači tavalj po razvalinah svoje ponosnosti, še pod streho niso bili, živež jim je bil le kruh in voda. Na mestu v mehki postelji, je Avrelija čez noč sedela na odlomku nekega stebra, nje oče pa na tleh z glavo naslonjen na koleno svoje hčere. Sužnji in sužnje so jima solznih oči opravljali zadnjo službo in nesrečnika varovali vsakega nemira. —

Kartaginci so Genseriku bili blago, kterega bi se rad znebil, pred ko bi mogoče bilo. Možke je na prodaj postaviti zavkazel pri zahodnih vratih, ženske pa pri izhodnih in je povabil kupce iz bark. Da bi naj popred oba spola ločili, je zapovedal z divjo silovitostjo iztergati sinove iz maternih, hčere iz očetovskih rok, narazen zapoditi može in žene, brate in sestre. Le minuta se Adherbalu ni pustila, da bi se bil preserčno — žalostno poslovil pri svoji hčeri. Na levo in desno so gnali prebivavce pred malo dni še tako krasnega mesta, jih z bičem pretepali, jih kakor živino na prodaj postavili in na kope prodajali, stare in mlade, močne in slabotne — vse skupej. V tem šumu in tej zmešnjavi so se clo sestre zgubile ena od druge; vse se je razkropilo, le na strani Avrelije je ostala Spinija, njena poprejšna sužnja, podpirala je nježno gospodično, ji vse overe spod nog spravila, na mestu nje prejemale šibe gonjačev, če ni hitro ž njo naprej mogla. Tako ste bile obe v eno četo postavljene, skupej prodane in na eno barko peljane.

Barantač, ki je kupil Adherbala, se je vstavil z barko koj na neobljudenem bregu Sardinskem, je pregledal svoje kupljene sužnje, da bi že tukaj popustil vse tiste, katerih zavolj starosti ali drugih pogreškov ni upal prodati; le Adherbal mu ni bil všeč, z vsemi drugimi se naprej odpelje. —

Tukaj je zdaj stal mož, kteremu je nekdanj streglo tri sto sužnjih; stal je na pustem, neobraščenem bregu in ni imel s čem kruha si kupiti le za en dan. Če vsega zmanjka in nas vse zapusti, je vsmiljeni Bog vendar vselej pri nas: k temu je zdaj Adherbal povzdignil svojega duha, — serčen gre v gozjd in si odreže beraško palico. —

(Konec sledi.)

Božič pri stajarskih Slovencih.

Na ti praznik se Slovenci marljivo in skerbno pripravljajo. Neki čas pred si že hramove zesnažijo in perilo operejo. Den pred Božičem, ki se svet post imenuje, se postijo in ne samo odraščeni, temoč tudi otroci in pa starci. Ker pa otroci velikokrat že pred poldnevom na jesti zmis-

lijo in za jesti prosijo, jim stariši pripovedko od zlatih kolec pripovedujejo in jih skoz to pripravijo, da se celi den postijo.

V mojih otročjih letih so tudi meni to povest tako pripovedovali: Ako se boš postil, da do poldne ničesar ne ješ in po poldne tudi ne pred, ko bo solnce za božjo gnado odišlo, boš vidil zlate kolca, ktere bodo, ko bo solnce za bregi, skoz dveri v hišo priletele, se potem po celi hiši peljale in tedaj spet skoz dveri odletele. Skoz tak način premorejo stariši svoje otroke že v mladosti na post navaditi, jih serca pa vnamejo rano za pobožnost in bogoljubnost.

Ker je Božič eden izmed narvečih praznikov, si Slovenci za Božič tudi boljnih jedi pripravljajo. Že po poldne na sveti post se pri vsakem hramu in pri vsaki bajtici, kjer le človeška duša stanuje, iz dimnjaka jako kadi. In berš ko je solnce za gore odišlo, so gibance že pečene, kajti tudi ta imenitna in perva jed štajarskih Slovencev ob tako velikem prazniku manjkati ne sme. Pa tudi druge različne pekarije si napravljajo in v nje gruške, slive, orehe in drugo sadovje devajo. Te praznike živijo prav dobro, so pa tudi prav dobre volje, posebno, kadar jim vinske sragice ne manjka. K Božiču si spečejo tudi hleb kruha, ki si ga do novega leta hranijo.

× Pa ne samo ljudje občutijo pri živeži Božič, temoč tudi živini boljše postrežejo.

Večer na sveti post škropijo pri hlevih s blagoslovljenoj vodoj. Po večerji pa delajo dečki in deklice betlehem. K tem namenu si prineso smerekice in jih v kotu za mizoj okoli podob svetnikov obesijo. Na smerekice pa navesijo različnih vecev iz papira zrezanih, tedaj zvezd, ktere iz različnobojnega papira napravijo. Med temi pa na nitih več pozlačenih jabelk in orehov visi. Ko so betlehem končali, se nad njim kar prav radujejo. Potem ido neki spat, drugi pa k polnočnici.

Na den nedolžnih otročičev je za otroke narveče veselje. Otroci že pred dostikrat pitajo očeta, ali pa mater: kda bode že pametva?

Na svetek nedolžnih otročičev vstanejo otroci že prav rano in gredo od hrama do hrama na pametvo. V roki imajo šibo in ko gde v hišo stopijo, preteplejo domače ljudi in pravijo: pametva, pametva! Če h kateremu hramu rano pridejo, da še spijo, terkajo na dveri in okna, da se njim odpre. Pametnjaki povsodi pogače dobijo, ali pa sadja. Tedaj gredo dalje, ko se pred zahvalijo: „Srečni ostanite, zdravi in veseli do druge jeseni.“

Pametva je za male otroke in posebno za fante; če bolj velik dečko pride, mu večkrat namesto pogače macel dajo. Pri drugih hramih pa je navada, da si kakega bolj velikega dečka naprosijo, kateri prav rano pride in vse iz postelj spodi, pravijo, da so tedaj celo leto bolj marljivi in serčni. Pri vsakem hramu pa so vendar prav radi, ako je prvi pametnjak dečko in ne deklica, ker imajo vero, dečko prinese srečo, deklica pa nesrečo. Neki imajo tudi šego, da prvemu pametnjaku šibo vzemejo in jo hranijo. Ko pa pri-

hodno leto len sejejo, jo v len vtaknejo, ker pravijo, da bode len tako dolg, ko je šiba.

Otroci do poldne po pametvi hodijo iz vesi v ves, so pa tudi prav veseli in ne dež, ne sneg, ne mraz jih ne pripravi, da bi doma ostali.

Opomenoti še se mora, da na sveti post kolednjaki hodijo. Štirje dečki se zbero, ido od hrama do hrama, pojejo kar od rojstva našega Zveličarja v betlehemskem hlevu in dobijo od hišnega gospodarja kak dnar.

Tudi na starega leta den hodijo kolednjaki, ki k novemu letu pojejo in tudi pred sv. tremi kralji.

Kolednjaki so vsigdar dobrovoljno sprejeti, kajti gospodarji pravijo, da se njim živina bolj plemeni, če kolednjake peti pustijo.

Večer pred novim letom in sv. tremi kralji škropijo pa Slovenci s blagoslovljeno vodoj pri hlevih.

K. M.

Pervi odpis.

Iz Štajera meseca prosinca 1857.

Ljubi moj bratič Jožef!

Po tvojem petem pismu iz Tersta meseca grudna l. l. sem zvedel, da te černi muri v zapečaku derži, kar se je meni tudi preteklo zimo godilo. Ker nisem zdravnik, da bi ti po telegrafu žilo pošlatal, te zamorem le lastnoj osodoj tolažiti, ktera mi je izza žalostne peči zopet na zelene mladike pomagala, da me iz nova življenje veseli, kot cvetja polna spomlad slaviča. Morebiti ti bolezen kaj odleže, ako se večkrat kot doslej kaj pogovarjava za kratek čas, vsaj nama bode „Slovenski prijatelj“ prijateljsko prijateljske čerčkarije prinašal, ako ravno mu o novem letu za njegovo „fraindlihkait“ nikakega „trinkgelta“ v roko ne stisneva.

Da v nam tvojem poslednjem listu omenjeni „ia“ tudi za naprej razdruževal bode mlado kniževnost, se lahko tim razlaga, ker je navada železna srajca in ker imajo ljudje vsch sort muhe. Žalostno je to res, pa dobra in pravična reč je zmagala vsigdar, in svoj čas tudi pri tej reči bode. Le poterpi, in pride čas, ko nekteri ne bodo več v tisti „ia“ tako zatelebeni. Zastran tvojih dveh uprašanj to le:

a) V službe namestjeni Slovenci večidel za svojo narodnost izgorijo, ker jim dostokrat derv pomanjkuje, podnetiti si pod um in serdce. Morebiti jih tudi domači rogovileži pod krinkoj „lepega spola“ ali pa mladi polotani prikovane deržijo. Taki zarod se moj dragi Jože vsak den nahaja. — So pa tudi domorodci še na svoje stare dni, kteri na tihem trudijo se vnetega serdca za blagor svojega roda in napolnujejo pri vsaki priliki nežno mladino blagim čutjem do matere Slave. Toraj sodi, pa ne obsodi; verzi, pa ne zaverzi! —

b) Neumno vprašanje, moj bratič! (mislim, da imam pravico do takega grajanja, ker sem ti stric.) Mar nam nije visoka vlada sama, ko smo se še kot otročiči bati pretepali za abecedo, predpisala, zaukazala pravopisa, katerim imamo svoj jezik slovenski pisati? Misliš li, da nam je po slavnem popečiteljstvu predpisani pravopis cvetlica „noli me tangere“ (ne dotekni me se)? — Jaz svojega imena nikolj drugače ne zapišem in ako ravno sem že opravljati imel slavnimi popečiteljstvu, namestnijoj, presodnijoj, zbornimi in okrajnimi sodnijami in drugimi posvetnimi in duhovskimi oblastnijami, pa nikolj še mi nihče tega nije očital. Če kak nižji urednik poletanski nosom zaviha, to me nikar ne moti — višji gotovo ne: *Experto crede Ruperto.* —

Čital si za pečjo menda tudi v „Slovenskem prijatelji“, kako so neki učniki slovenske mladine v slovenski Mekki o prihodu Njih presvetlih veličanstev nemške, laške in latinske pesmi zakročili? — Ljubi moj! Ta stara novica me samo opominja, kako okoli Maribora pavri kobile pri caunu pripintujejo, siesnatim vainčekom svojim fejtrom cutrinkajo in za ferdamane ökselne emalo fuetra pripovajo; pa so ti vendar — slovenski boljari. —

Bog ti daj skoro zdravje, šesto pismo pa meni
tvojemu stricu Matiji.

Drobtinčice.

* Čuda, da naših Slovencev toljko spi, in da se jih na Štajarskem več ne prebudi. Moji tovarši: Vrečko, Trafenik, in Jerej, Košan, Kovačič so ble izverstne glavice, pokaj da se noben ne zgene?

Vsak s svojo torbico, koljko bi se nanosilo, pa rajši le v berlog s svojimi delci, in tako jih sneg zapade.

Eni se boje, da bi pridige med ljudstvo ne prišle, in da bi jih ljudstvo pred ne bralo, kot oni govorili. Pa kdor pridige bere, tega se ne bojim, je gotovo dober kristjan in pameten in ve, da je tudi tiskana pridiga razlaganje božje besede.

Še Sl. Prijatelj premalo med ljudstvo zahaja, še se slovenska svest premalo zbuja, pa upam, da bo že, saj M. Majar pravi, da so kralj Matjažjevi konjiki z glavami že majali! Dremali ja čej le niso? Tako nam piše g. L. F.

* Judovski svetniki. Nek bogat tergovec se je podal na vas J., ki je stala na visokej gori. Hotel je ondi derv in lesa kupovati. Vzel je toraj seboj polno listnico bankovcev. Pa velika nespeča ga zadene: on zgubi ves svoj dnar na poti. Uboga žena na Slovenskem (Slovaškem) ga je našla. Pa sirota bankovca za 1000 rajniš nikoli še vidila ni, zatoraj ga tudi ne pozna. Mislila je, da je bankovec kaka podobica (bildek) in ga znotraj na pokrov svoje skrinje prilepi. Kratko po tem pride k njej nek podomovni prodajač (havzirar); žena od njega nekaj kupi in odpre svojo skrinjo, da bi ga plačala. Podo-

movni barantač je debelo gledal na vse oči, zagledati bankovec za 1000 fl. na skrinjskem pokrovu pritisnjenega. Barantač jo jeme popraševati, odkod da ima to podobico. Ženkica mu je vse lepo pravila in serčno se razveselila, ko jej je ptujec za njo 2—3 groša ponudil. Djal je, da je to „podobica judovskih svetnikov.“ Ščasoma se je pa vendar zvedelo, da je žena našla tisto bogato listnico in da je bilo veliko najdenine obljubljenemu, kdor kaj od te listnice zve. Iskali so tega barantača, — pa odnesel je naglo svoje pete, in od njega dosihmal ni duha ne slutiti.

* „Duh duh — ne čerka.“ „Blaže in Nežica“ se je v Celovcu tiskala. V predgovoru pišejo presvitli g. spisovatelj zastran slovniskih oblik tole: „Vsaka slovniska oblika je kolo živega jezika, ki ne stoji nepremakljivo, dokler jezik živi, marveč se neprenehoma obrača in toliko hitreje premenjuje, za kolikor boljše omika ljudi in jezika napreduje. Kolo prenašlo tirati, in preterdo zavérali dobro ni; tiraj in opoveraj rabo oblik, kar je prav, da kolo jezika gladko poteče; pa tudi preveč vstran ne vozi zaničevaje sosedov bistne oblike, da bratov pravice v svojo lastno škodo ne povoziš. Bolje bo na vsih štirih kolesih oblike voziti prav po braterno, kakor za kolesnice (ki le dva kolesa imajo) svojoglavno deržati, alj clo samokoliko enostransko tišati, se na oblikah sosedov spotikaje. Združena moč velja. Tako misli in želi brez zamere A. S.“ Tako se misli, govori in dela v Celovcu. Kaka se pa godi v Ljubljani? Nekdo je govoril z dvema Ljubljanskima bogoslovcema in jima pravil, da je dodelal neko prav imenitno slovensko delo. „Ali si pa tudi čisto kranjsko pisal, je bilo prvo uprašanje.“ „Pisal sem slovensko“ jima rečem. „Pa vsaj nisi končnice o m rabil“ reče eden, „jest tega ne morem slišati.“ „Vsaj nisi pisal ega, tega ne morem terpeti,“ se oglasi drugi. „Tedaj nisim nobenemu vaju ustregel, pisal sem om in ega.“ Kaj se je dalje godilo, tega nismo mogli zvedeti; prej ko ne, sta gospoda omedlela. Tudi tedaj, ko se je „Djanje Svetnikov“ izdajalo, je bilo nekterih gospodov v Ljubljani naj perva in naj večja skerb in popraševanje: Ali bo se pisalo om ali am, ega ali iga. Pa nič za zlo, ljubi bratje slovenski! Vselej naj velja: „Inimicus causae — amicus personae.“ Ja, ja gospodje! duh duh — ne čerka!

Društvo sv. Mohora.

* Še tega mesca januarja bode poslednja kniga našega društva za l. 1856 dotiskana. Upamo oznaniti v 2. številu „Slov. Prijatla,“ da smo dve knigi čast. gg. družtvenikom razposlali.

* Nekteri gg. družtveniki pišejo, da so letnino za l. 1856 plačali, mi je pa nismo sprejeli. Zatoraj lepo prosimo, da se vsakdo, ki je letnino poslal, svojega imena v „Slov. Prijatlu“ prihodnjeg amesca pa ne bere, koj hitro oglasi, da se čas ne zamudi in duar v zgubo ne pride.

* Dalje so pristopili: 1082. Nidorfer Marko, bogosl. v Gradcu, 1803. Mulec Kol., klerikv Admoutu, 1804. Šervicel Matevž, kapl. v št. Ilgu, 1805. Lenček Jern. kapl. v Žireh, 1806. Vonč Ant. kapl. v Cirknici.

* Dalje so plačali za l. 1856: Aleš Lov., Golla Jož., Gergolet Jož., Kumar Jan., Kacin And., Kanduč Jož., Mozetič Štef., Možič Mih., Oblokar Mih., Slov. čitavna v Borovljah, Šajnik U., Strukel Greg.

* Dalje so plačali za l. 1857: Altman, Aužur, Bleiweis, Brence Jan., Bucik, Brezušček Fil., Brlič, Bistr. šola v Bohinju, Breclnik Jan., Brezic, Brence Fr., Burcar, Banješ, Cafov, Čeru Jan., Čiargo Jož., Černivec Mart., Čuš Iv., Dürnwirth, Dovjak, Dolinar Mik., Dolenc Luk., Deželčič, Einšpieler A., Einšpieler I., Eržen Ign., Ferčnik, Fiegl. And., Fabiani Karl, Fras Jož., Fric Mat., Farn. čit. v Šoštajnu, Ferenčič, Goličnik Mel., Golinar Jož., Grabner Mih., Gajšek Drag., Hafner Jan., Hrast Iv., Hajšek Ant., Hofer Drag. (1/2), Jereb Fr., Javornik Pl., Jereb Mat., Jagič, knižn. bogosl. v Ljubli., Kopšič, Katnik A., Kociančič Št., Karbar, Kešman, Koršič Mih., Knižn., bog. v Gorici, Klobasa Mat., Krajcar A., Kastelic, Kotzbek, Kovačič Jos., Kleine, Kaplenk, Kukovec, Koncler, Kanduč Jož., Kern Kat., Kolako, Križman, Kukušnik, Klobasa Fr., Krašović Jož., Lapanja Juri, Lukanc Jak., Levičnik Jož., Lešnik, Lex, Lackovic, Letnar Jož., Lenček, Leder P., Majhar, Milar And., Musi P., Mežnarič Ant., Majerič Max., Murko Ant., Majnik Jan., Mastnak, Majerič Jak., Musi Vil., Mukič Štef., Marinko, Muršič Mat., Mulec, Nemeč, Narobe, Nidorfer, Potočnik Mih., Posat, Paar, Pirc Jan., Poklukar Jož., Peharc Vac., Peterlin, Petanjek, Peternel Jur., Polič, Porenta Luk., Pinežič, Pernar, Robida, Dr. Robič, Roic Mih., Remic Fr., Rutar Lovr., Razpotnik Jak., Respet Andr., Dr. Razlag, Rihar Fr., Sajevec, Šodla, knižn. bogl. v Gradcu, Serajnik Lov., Sušnik Lor., Sovdat Jož., Stranjšak Mart., Sovič, Skorjanec Vil., Starč, Skalar, Simonič Ant. Švab, Švajger, Šic, Šlik Jož., Šparl, Švec, Travenščak, Trampuš Iv., Tavčar Fr., Topolnik, Torker, Veranič, Dr. Vogrin, Wolf Ant., Wolf And., Vrečko Mat., Verne, Veixl, Vršič, Vidmar Fr., Vovk Jan., Žičkar.

Naznanilo in prošnja.

Pod naslovom „Glasnik“ izide za leto 1858 velik slov. koledar. Obsegal bo v svojih predaljških mnogoverstnega blaga, slovenskemu ljudstvu v poduk in pošteno razveselovanje: povesti (manje in večje), pesmice, popisovanja ljudstev in njih šeg in običajev, lahko umevne sestavke zgodovinske in natoroznanske, potopise, drobtince za šolo za domačo rejo otrok in za gospodarstvo sploh itd. Vsi sestavki, izvorni in poslovenjeni, naj bodo v čistem jeziku in v duhu keršanskem pisani, da se bo knjiga tudi mladosti bez spotike v roke dati zamogla. Prosimo vse slovenske pisatelje, nas z raznimi sestavki obilno podpirati, da bo Glasnik v prav prijetni zunajni in znotrajni obliki o svojem času beli dan zagledati mogel. Pošljejo naj se Glasniku namenjeni sestavki vsaj do konca junija podpisnemu vredniku; ob enem naj tudi vsak pisatelj naznani, koliko za poslano reči imeti hoče.

Anton Janežič,

c. k. učitelj na višji realki v Celovcu.

Dijak in mizarski učenec.

(Po českem izdela Marinič.)

„Jokej! alj je solnce daleč od zemlje?“ vpraša Dragotin v delavnici svojega očeta posmehljivo učenca Jokeja. Jokej štirinajst let star, berhek in prebrisan mladenč, svoje modre oči v mladega gosпода vpirajoč, odkritoserčno odgovori: Ne vem, Dragotin! Ti povej mi, kako daleč da je solnce od zemlje? Dragotin je Jokeja sicer hotel še dalej dražiti, ali odkritoserčno djanje in ljubeznivo oko Jokejevo mu je vse daljne posmehljive besede presekalo. Na petah zasukavši se, pravi Dragotin: „Eden dvajset milijonov milj Jokec!“ in smeje dalej odskoči. Jokec na to nič ni rekel. Premišljeval je to grozovitno veliko število in si ga dobro zapomnil. — Ravno tistega večera je Jokej ob delopustu v delavnici zvezdoznanstveno knjigo našel. Dragotin jo je tam pozabil. Ves vesel jo zgrabi, popade lojeno svečo, leti v svojo kamberco in se ves v to zvezdoznanstveno knjigo zgubi. Pohotno je čital list za listom. Nič ni ga moglo motiti, ves zamaknjen je bil v branje. Polnočna ura je že odbila, ponočni čuvaj že dvanajsto uro klical. Le že komej berleča svečica je ga pripela, knjigo pustiti iu spat iti. Jokej dolgo ni mogel zaspati, čudne misli so ga obhajale o tem, kar je bil ravno čital. Tudi v snu so ga obletovali obrazi nebeških solnc, mesecev, planetov in družih zvezd.

Prihodnega dnu zgodaj je stal kakor navadno v delavnici, ali pri sercu mu je bilo vse nekako čudno drugače. Veselil se je tega, kar je bral, pa tudi žalosten je bil, vide da mu je ne mogoče obiskovati šol, kakor mojstrov sin Dragotin, in tamkej lahko in lepo naučiti se, česar je tako gorko želel. —

„Pa saj se morem po noči učiti, kader Dragotin spi“ reče sam pri sebi in misli, kako bi si mogel ponočno učilo napraviti. — Ravno v tem je Dragotin v delavnico stopil in zopet začel Jokeja zasmehovati in dražiti. „Alj ima zemlja veliko milj okoli in okoli? — „Pet tisuč in štiri sto na ravniku“ (Aequator-ju) je Jokej hitro in gotovo odgovoril. — Dragotin se je zmerdal in nosom zavihal, ker mu je Jokec tako lepo odgovoril. Še več ga je Dragotin od solnca, zvezd in zemlje popraševal, — Jokej pa se je odrezal, da je bilo le veselje.

Dragotin je bil ves lesen in je gledal na vse oči; zakaj takih odgovorov ni se bil nikoli najdal. Čudil se je in strah ga je obšel, da bi sedaj očetov učenec, kterega je do sedaj tako v serce zaničeval, več ne vedel od samega sebe, zatoraj ni mogel več prego-

voriti. Slednjič pa je vunder rekel: „Rad bi time vedel, kedaj si se toliko naučil?“

„Tomu ni dolgo, odgovori Jokej, včeraj sem čital v zvezdoznanstveni knigi, katero ste tukej pozabili. —“ Tako? ti se tedaj prederzneš, moje knjige brati?! — To je nesramno! — Kaj ti imaš mojih knjig jemati. Ako to še enkrat storiš, te bom — — — Mislim, da bi bolje bilo za te, dela pridnejše se poprijeti in knjige popustiti.“

„Nikoli nisem dela zanemarjal, bral sem po delopustu, po noči, in vaših knjig nič nisem poškodoval.“

„To bi še manjkalo, kaj pa še! Za vselej ti povem: z mojimi knjigami se nič nimaš pečati in jih celo pri pokoju pustiti!“

Vbogi Jokej je glavo pobesil in žalosten postal. Denarja ni imel, knjige si kupiti, tudi dobrih prijateljev ne, ki bi mu kaj mogli posoditi. Nekoliko se pomisli in potem k mojstrovemu sinu obrnivši se, prijazno mu reče: „Glejte Dragotin! posodite mi to knjigo. Prav lepo jo bom varoval.“

„Nikdar ne. — Da se mi ne podstopis, spet jo vzeti“ zarevsne jezljivo Dragotin.

Učenec je poznal sebičnega in terdega sina mojstrovega, ki je eno alj dve leti starejši bil. Torej ga tudi ni več prosil. Spoznal je, da si serčnega veselja drugače ne more pridobiti, kakor skrivši jo Dragotinu vzeti. Tega mu pa ni pripustila prirojena odkritoserčnost in njegovo pošteno serce. Vedno je odtihmal mislil, kako bi si podobno knjigo pridobiti zamogel Noč in dan je mu ta misel po glavi rojila.

Jokej se je že tretje leto mizarstva učil. Marljivi in modri mladenč se je tega rokodelstva prav pridno izučil in že delal, kakor vsak pomagavec (Gesell.) — Sedé enkrat po delopustu v delavnici je ravno mislil, da je moral kratkočasno in lepo branje o zvezdoznanstvu opustiti. Pride mu na misel, da bi kako malo delce izdelal in s prisluženim denarjem poželjeno knjigo si kupil. Že prihodni dan je prosil svojega mojstra, da bi privolili. Prijazni mojster so pridnemu in modremu mladenču tudi radi dopustili, ob delopustu kako malo reč za se izdelovati.

Veselo je sedaj začel Jokej malo vkusno skrinjico obdelovati. Prav lepo jo je iz lesenih odpadkov zostavil in lepo okinčal. Celo za mojstrovsko bi jo bil mogel štirati. Viditi, kako se delce čedalje bolj k težko pričakovanemu koncu približuje, mu je oslajšalo in polajšalo ponočno njegovo marljivost. V treh nedelah je bila skrinjica gotova.

Sramožljivo je o nekotikih večerih po mestu hodil in po kupcih se ogledoval, ki bi mu delce odkupili. Pet rajnišev, katerih je za skrinjico hotel imeti, so mu se zaklad zdeli, s katerimi bi zamogel doseči, kar mu je serce tako goreče želelo. Slednjič je stopil v hišo

gospoda Draskeja, ki ni davno poprej dal veliko in lepo delavnico za različne železne — in parostroje postaviti.

„Kaj hočete mladi mož? pita gospod Draskej v hišo stopajočega mladenča.

„Bi ne hoteli toto skrinjico kupiti? prav dober kup jo dam“ odgovori Jokej. „Koliko velja?“ — Pet rajnišev. Delal sem jo cele tri nedele ob delopustu. O verujte mi, da je naj manje 10 goldinarjev vredna.“ Si jo sam izdelal? Skrinjica je prav lepo popravljena. Kakor vidim si mizar. Pa, ali jo nisi morde doma vzel? Kdo je pa vaš gospod mojster?“

Jokeju je kri v obličje stopila in čudo, da mu skrinjica ni iz rok padla. Tiho pa milo je pravil, zakaj da se je tega dela poprijel; tudi je svojo željo po zvezdoznanstveni knigi tako živo popisoval, da je gospod Draskej, dobroserčen in priljuden mož, Jokeju ne le samo pet goldinarjev, ampak verh tega še krasno vezano zvezdoznanstveno knigo podal. Jokej ni vedel, kam se djati. „Dajte mi roko, srečni mladenč, in le tako naprej delajte. Upam, da se bodeva večkrat vidila. Serčno me bo veselilo, ako tudi zanaprej najdem, da ste tako vsi vneti učiti se in napredovati.

Radostipoln je mladenč domu skakal. Vsakega dne se je vidila v kamerci sveča goreti večkrat še čez polnoč. Kniga je bila hitro prečitana. O kratkem jo je celo na pamet znal.

Kmalo je pa skusil, da v zvezdoznanstveni knigi vsega ne zastopi, in se tako očevidno prepričal, da mu gospod Draskej ni zastonj računosllovstvene (matematične) knige podaroval. Na vso moč se je torej začel računiti učiti. Neznan, neslutjen svet se je prostiral pred njegovim duhom: Zvedel je veliko novih in čudnih reči. Ni terpelo leta in ni je bilo besede, ktere bi ne bil desetkrat prečital.

Med tem je čas potekel in Jokej se je mizarstva izučil. Jokej je postal tovarš alj pomagavec (Gesell). Daleč okoli ni bilo tako urnega in ročnega delavca. Nekoliko let je po svetu popotoval, potem se, popolnoma izučen mizar, vernil v mesto, kjer se je začel bil učiti. Ravno tedaj je več modrih in ljudomilih mož vkup stopilo, napraviti družbo, kjer bi se bolje in bolje izobraževati mogli rokodelski tovarši (Geselenverein). Kmalo je tudi Jokej v to družbo stopil. Bil je že nekoliko let pridno denarjev si prihranil, in zdaj jih je hotel k večjemu svojemu izobraževanju porabiti. Priden je bil in se učil in učil; njegovo sposobnost so kmalo zapazili možje, ki so družbo za tovarše napravili. Med njimi je tudi bil gospod Draskej. Sklenili so toti možje, sposobnega mladenča na slavno politehničko ustavo poslati, da bi se tamkej umetnosti in znanstvenih reči naučil.

Ne moremo celega njegovega življenja na tajnko popisovati. Le kratko povemo, da je on po dopolnjenih učilnih letih najprej postal oskerbnik in potem srečni zet in sovlastnik velike delavnice gospoda

Draskeja. Našel je tudi v mehaniki marsikej novega in tako imeniten in sloveč gospod postal.

Spošтовan od izobraženih, duhovnih in posvetnih stanov se je mogel ko trideset let star mož k naj bogatejšim in naj bolj izobraženim državljanom svoje domovine šteti. Tudi potem v sredi drugih opravil je zvezdoznanstvo za naj večje svoje veselje ljubil, in si ž njim kratek čas delal.

Oburnimo se sedaj k Dragotinu in pogledjmo, kako je on v šolah svojega rojstnega mesta napredoval. Kakor mnogi iz rokodelcev, kateri so le po velikem trudu in znoju k dobremu kruhu prišli, tudi Dragotinov oče niso hotli, da bi njih sin tako se trudil, kakor oni sami v svojih mlajših letih. Zategadelj niso ga za rokodelstvo namenili, ampak na študijo ga poslali. Mislili so, da si bojo tudi oni velike časti pridobili, kedar bo njih sin velik gospod postal. Al, kakor mnogi sinovi, katerim se prej veliko prizanaša, tako tudi Dragotin ni imel prave in serčne ljubezni do šole in nauka. V očetovej hiši ni se pravega obnašenja učil, in po tem takem ni mogel zajemati tajstega duha, kateri ima vladati med učečo se mladino. Prej ko ne bi on bil postal učen mož, pa skorej prisiljen je bil učiti se reči, do katerih ni imel prave ljubezni; tudi je vedno slišal, da ima enkrat imeniten gospod biti; zatoraj je postal ostuden bahač. Učil se je bil veliko reči, prav znal pa skoraj nobene ni. V svojem devetnajstem letu je v višje šole stopil in se pravoznanstva poprijel. Svoje duševne moči ni napejal, da bi se prav in temeljito bil izobrazil, temuč le na to je gledal, da bi si le na videz nekaj nagraabil in le po zunajnem nekaj ogladil in olikal.

Podporovan od svojega prizanesljivega očeta, je sicer štiri pravoznanstvene leta preletel, ali bilo je veliko boljših in pridnejših tovaršev, in ni mu bilo mogoče, pridobiti si poštene službe. Med tem so njegov oče umerli in Dragotin je po njih dobil veliko premoženje, ali vendar premajhno za tistega, ki hoče golj od obresti živeti. Dragotin ni vedel ceniti lepega premoženja, kterege je po očetu sprejel; v kratkem je od skerbllivega svojega očeta nagromadeno premoženje zamahal.

Navstala je sedaj žalostna potrebšina. Dragotin se je sicer vsega tega naučil, da se človek ve in zna gladko sukati in spodobno nositi; ali ves osupnjen je zdaj zagledal, da ni za nobeno pošteno delo.

Prisiljen je bil pisariti, pa tudi pri tem delu se je vidilo, da le poverhno in nezanesljivo dela.

V revah in težavah bil bi slednjič poginul, ko bi se ne bil nekajni učenec njegovega očeta za njega potegnil; slišal je, kako terda se mu godi in mu je oskerbel stalno življenje.

Imamo tukej dve prigodbi, pri katerih jasno vidimo, kam pelje poverhno učenje tudi na višjih šolah, in naopak pridno izobraževanje

lisje.
domačega in tujega; rosa pa
srečen kmet, ki veliko lesa ima. Drevesa se najp
v panje; in iz panj se nažagajo deske ali dila. Mizar sk
deske skoblom; dalej ima pri roci žage, skoble, dleta. Mizar dela še
malo posteljco, kamor vsakega človeka prej ali šlej položijo;
poznate jo? —

Ključavničar nareja iz železa ključavnice, narbe, kljuke, vile,
grablje in paha za duri; tudi ključe za zaklepanje in odklepanje. On
dela tudi okove, omrežje, različne in več drugih reči. Ključavničar
ima v svojej delavšnici naklo, kladiiva, kleščce in drugo robo.

Lončar stavi peči, nareja iz ila lonce, piskre, okrožnike ali
pladnike, verče, skledc, pečnice, pokrove in druge reči. Iz mokrega
ila ali glinc si naredi ali s roko ali na sukalicí vseh sort posode,
potem jih dobro posuši in jih še bolj terdo v peči ožge; okoli 24 ur
se posode v gorkej peči smodijo.

Steklar nareja nove in popravlja strupljene okna. On nam
prodaja šipe, kupice, sklenice, lampe, svetilnice ali laterne in več
takih reči. Prav čudno je, kako steklo delajo. Kremen se drobno
stolče, v strašno razbeljeno peč dene in zmeša z lugasto soljo, da
se vse ukup raztopi; iz te raztopljene mešancc se narejajo vsake
baže steklene posode. Clo iz razbitega stekla, ki ni za nobeno rabo
več, se še steklo dela; take delavšnice se pravijo steklarne. Steklo
je kerhko pa tako terdo, da ga le demant nareže.

Kolar dela kola, tačke, sani, orala in brane. Kovač jih
pa okuje in obije. Kovač nareja tudi sekire, serpe, kose, gnojne

razštevati števila do 10 med dvojko postavim: kolikokrat
stoji 2 v 1, 2, 3 ... do 10, poprašuj pa takole: kolikokrat
stoji dvojka v enojki, dvojki, trojki ... v desетки. Ponavljaj tudi
polovine slagati v celine, celine pa razlagati v polovine, poprašuj; nekdo
razdeli 6 jabuk med dva pridna učenca, koliko dobi eden? Že znajo
iz prvega leta povedati: Eden dobi 6 polovin. Koliko je to celin?
Kolikokrat stoji dvojka v šestki? Kaj hoče to reči? Ako si že znano
dobro in večkrat ponovil, da urno gre, potem prestopiš v prvo
desetko, in jameš, 11, 12, ... do 20 razdeljevati med 2. Potem
prestopiš v drugo desetko, potem v tretjo, šterto in peto do šestdeset.

Pri vsakej desетки pa postopaj takole:

a. Uči učence iskati razštevivnice, kar naj bolje in lažje pojde, ako
rabiš vidne reči; postavim: Nekdo razdeli 11 jabuk med 2 učence, koliko
dobi eden? Odg: 11 polovin, koliko je to celin? 2 sestri dobite 12
orehov; hočete jih med seboj enako razdeliti, koliko dobi ena? 12 polo-
vin; koliko celin? Na mizi leži 20 kostanjev; mati pravijo: fanta razdelita
jih med seboj pa tako, da jih bota oba enako imela; koliko jih dobi eden?
20 polovin, koliko celin? Se ve, da gre to narprej od števila do
števila lepo zaporedoma, in potem še le preskakljaje. Ravno tako
se tudi polovine v celine spreobračajo narpopred zaporedoma in potem
preskakljaje. Mesto jabuk se potem razštevajo krajcarji; oče pravijo:
Jakej in Tonček lepo sta mu danes pomagala, tukaj imata 12 kraj-
carjev, razdelita jih med seboj, da bota oba enako imela, Tonček:
koliko dobiš ti, Jokej koliko ti? Odg. 12 polovin, ali 6 celin,

6 krajc. je dva groša. Ko krajcarji urno grejo, se poskusijo rajniši deliti, pa ravno po tem potu.

b. Da se tega še bolj poprimejo in vadijo, poprašuj učence: kolikokrat stoji dvojka v ednajstki, dvanajstki, trinajstki . . , dvajsetki. Pri tem je dobro se čert na tabli poslužiti, da vidijo, kolikokrat dvojka v unem številu stoji, ali kolikokrat zamore dvojko od unega števila odštevati.

c. Sedaj se učijo šolarji 2 reči kupovati po 11, 12, 13 . . . po 20 krajcarjev in najti, koliko ena reč velja? Dva nožiča veljata 14 krajc. po čem je eden? Učenci imajo vselej s polovinami odgovarjati: En nožič velja 14 polovin, koliko je to celin? 2 poliča mošta veljata 17 kr., koliko velja en polič? 17 polovin ali 8 celin in eno polovino, to je 8 in pol krajcarja. Tako se daje še več takih nalog.

d. Ne bode sedaj težko učencem pravilo najti: Kolikor krajcarjev, rajnišev, dvajsetic itd. dvoje velja, toliko polovin krajcarjev, rajnišev, dvajsetic itd. velja eno. Zatoraj vadi učence veselej s polovinami odgovarjati. Da se prepričaš, ali je učencem to pravilo jasno, preskoči v višjo desetko, in dobro je znamenje, ako urno odgovorijo. Dva fanta si prislužita na dan 18 kr., koliko eden? 18 polovin ali 9 kr.; si zaslužita 28 kr., koliko eden; če sedaj porečejo: 28 polovin, veseli se, pravilo jim je jasno v glavi.

e. Tudi to je dobro, da se učenci razštevijo na desko zapisovati, postavim:

Če 2 kosa veljata	11 krajcarjev,	1 kos velja	11 polovin;
" 2 " "	12 " "	1 " "	12 "
" 2 " "	13 " "	1 " "	13 "
" 2 " "	14 " "	1 " "	14 "

itd . . do 20.

Kakor si učil prvo desetko razštevati med dvojko, ravno tako delaj pri drugi, tretji . . . peti desetki. Kedar naloge s samimi krajcarji že urno zrajtajo, dajaj naloge z rajniši; in slednič z rajniši in krajcarji. 2 klobuka veljata 12 fl. 24 kr., koliko eden? 12 pol rajnišev in 24 pol krajcarjev, to je 6 fl. 12 kr.

Sužnja.

(Poleg nemškega.)

(Konec.)

Barka, na kateri se je njegova hči odpeljala, je le tako ponevedoma prišla v Kartagino, bila je sirška barka. Na daljni poti je Spinija stregla hčeri svojega nekdanjega gospoda, in jo njegovala, kolikor ji je le mogoče bilo. Prve dni po takih žalostnih dogodkih je bila Avrelija vsa pobita in omamljena. Nekega jutra vender po

dobrem spanji se prebudi vsa okrepcana in pritisne svojo sužnjo na serce: Velika nesreča, ljuba moja, strašno velika nesreča me je zadela, zvesta duša si zdaj moja edina tolažba. Ošabna sem bila do tebe, ošabna do vsih, ti bi mi zdaj lahko povračevala ošabnost, in mi vendar tako ljubeznivo strežeš!"

"Nar bolj srečno se mislim, da vam streči zamorem" odgovori Spinija.

"Prav kamnito serce bi zares imela, ko bi gospodično tako visoke rodovine terpeti vidila in ji ne pomagala po svoji moči."

"Kako pa mi bo," zaverne Avrelija trese se, "če bove ločene in raznim gospodarjem prodane? Ne moreve namreč dvomiti, sužnost naju čaka."

"In Bog ve, kam bomo še prišli, zakaj dolgo se že vozimo," pridene Spinija. "Vender naj pridemo, kamor koli, zapustila vas ne bom: ob pravem času mi bo že kaj na misel prišlo, da ne bove ločene."

Na zadnje barka priplava na sirski breg. Na mestnem tergu v Skiru so bile žene in dekleta na prodaj postavljene. Keršanstvo že po apostolih v Sirji razširjeno scer ni moglo odpraviti gerde navade ljudi kupovati in prodajati, vender je bila osoda sužnjih že takrat precej boljša; gospodarjem niso več bili le blago, živeli so veliko boljši, kakor žive sužnji današnjih keršanskih Amerikanov. —

Spinija se je tudi na tergu terdo držala svoje gospodične. Kmalo pride kupec in kupi Spinijo, zakaj bila je velika in zdravje je povsod iz nje gledalo. Ašak, kupec, je vedel, da mu bo dobra dekla, potegne jo tedaj iz verste. Spinija pa noče pustiti Avrelije in reče: Ali ne potrebujete tudi še druge deklet?"

"Se ve da," ji odgovori on, "hočem si poiskati še drugo pripravno, tebe bo hlapec med tem domu peljal."

"Vzemite mojo tovaršico!" prosi Spinija; več let sve bile skupej v eni hiši, obema gre delo bolj od rok, če sve ena pri drugi." —

Kupec z bistrim očesom ogleduje Avrelijo. "Visoko zraščena je res, pa bolna je viditi; presuha in preslabotna je, še pol dela bi mi ne storila."

"Se ve, da je bolna" reče Spinija in ga prime za plajšč, "pa se že boljša in bo kmalo zopet zdrava, sej je še mlada. In če je ona slabotna sem jaz toliko močnejša."

"Vzemi jo, polovico rad zgubim pri njej," reče prodajavec sužnjih, boječ se, da je še prodati ne bo mogel.

"Vzemi jo" reče Spinija, viditi ga, da se še obotavlja, za obe bom delala." Ašak je bil dober gospodar, pa tudi mož dobrega serca; dekletova ljubezen do svoje tovaršice ga je ganila, še nekaj je prodajavcu odtergal, potem obe kupil. Doma ju izroči svoji ženi in se ne peča več za nju. Kravji in kozji hlev jima je bil odločen. Nju delo je bilo: te živali na pašo goniti in varovati, nje pičo skupej nositi

in rezati, jih mlesti in hleve snažiti. Gospodinja je bila scer ojstra vender ne preterda. Vidila je, da Spinija sama opravlja vse težke in nemarne dela in da Avrelija večidel le na paši sedi, vender za tega voljo ni nobene grajala ali kaznovala, ker ni bilo nikdar nič zamujenega ali zanemarjenega. Dekli ste dobivale, kar jima je potrebno bilo; živele ste v mirni keršanski hiši. —

Avrelija, podpirana od ljubezni svoje tovaršice in njene zveste roke, bi se bila v tej tihoti in ponižnosti skorej srečnišo čutila, kakor v šumu svojih ošabnih dni; le osoda njenega očeta ji je vedno serce ranila. —

V Boga zaupajoč je šel Adherbal dalej skoz gojzd vpiraje se na beraško palico; na zadnje pride v Kalari. Ves obnemogel in truden se vsede na klop pred mestnimi vratni; nobenega ni za dar nagovarjal, njegova revna podoba je zanj milošnje prosila. Nekteri memogredočih mu veržejo kaki majhen denar na klopico. Mož, ki je še ravno v tekočem mescu stokrat toliko ubogim dal, ta mož ni imel besed, se zahvaliti, le v dnu serca se mu je glasilo: „Bog vam poverni!“ Zdaj pride nekdo in se ustavi pred njim, s prazno roko iskaje nar manjšega denarja, on stopi bližej, da bi ga ubogemu dal; ta zdaj kviško pogleda in Kalaritan vikne: „Bog mi pomagaj, gospod Adherbal! Ali me ne poznate? Špredi sem, vaš nekdanji suženj, kterega ste oprostili in tako velikodušno obdarili, ko se je rodila vaša hči Avrelija. Ali je umerla?“

Dolgo Adherbal gleda v prazni zrak, potem globoko zdihne in reče: „Upam, da je!“ Nezaveden se nazaj na zid nasloni. Špredi se vsede k njemu na klop, ga podpira, da se zopet opomore, potem ga seboj domu pelje. Na poti mu pove, da se je v Kalari vselil, da je barvar tukaj, ima svojo hišo, ženo in otroke, da od svojih zaslužkov lahko živi, da pa, žalibog, scer nima premoženja, s kterim bi pomagal svojemu nesrečnemu gospodu, kar bi prav rad storil. —

Adherbal je zdaj imel stanišče, tudi lakote se mu ni bilo bati; dobrovoljnost tih ljudi je bila balzam njegovemu pobitemu, ranjenemu sercu. Čez nekoliko časa se toliko vmiri, da mu je mogoče bilo premišljevati svojo prihodnost. Vsak dan mu je očitniše bilo, da dobri ljudje od svojega zaslužka sami komaj žive, da sebi pritergati morajo, kar njemu dajo. Ne njegova ošabnost, temuč njegovo blago serce tega ni prenesti moglo. Proč ga je gnalo; le v Rimu je imel upanje, zvedeti in izprašati kaj od svoje hčere. To namreč je bila njegova prva in naj važniša naloga. Proseč bi bil že do Rima prišel, ko bi ne bil na otoku.

Radovoljno mu Špredi da, kar je bilo plačati treba za vožno do Ostije; vender bi on svojega nekdanjega gospoda nikdar ne bil prepustil negotovi osodi, ko bi ne bil imel v Rimu zvestega prijatla, Gisko-ta, Kartaginca. —

Gisko je bil kipar v Rimu in se je prav dobro imel, z resnično dobrovoljnostjo je sprejel Adherbala, katerega mu je Špredi priporočil. Dobri mož se je precej rad bahal, in drugega dne so že vsi njegovi znanci vedeli, da ima v svoji hiši Adherbala Kartaginca iz rodbine nekdanjih numidskih kraljev. Med tem ko je Adherbal v velikem Rimu iskal starih prijatlov, se je tudi povsod okolj na dolgo in široko od njega govorilo; tako je ta govornica na zadnje došla clo na cesarski dvor v Raveno. —

Cesarica Placidja je prepozno spoznala krivico, katero je prizadela hrabremu Bonifacju; po njegovi smerti si je na vso moč prizadevala jo popraviti na njegovi edini hčeri Heleni; v zakon jo je dala nekemu imenitnemu možu in tega s častjo in bogastvom obsipala.

Ko sliši Adherbalovo ime, se spomne, da je Bonifaci v svojih zadnjih urah govoril od njega, kakor od posebno dragega prijatla. Da bi od tega kaj več zvedela in tako še Bonifacija častila, berž pošlje po Heleno, ki je prebivala na cesarskem dvoru. Vredna hči Bonifacije se je zelo veselila slišati, da Adherbal živi in prostost uživa. „Res je bil Adherbal naj zvestejši prijatelj naše hiše“ je rekla. „Ko je črni oblak Vaše nemilosti visel nad glavo mojega očeta, ga je Adherbal podpiral po vsi moči z besedo in djanjem, tudi z denarjem. Ko je solnce Vaše milosti nam zopet posijalo in mojega očeta v Raveno poklicalo, mu je Adherbal dal dragih kamenov velike vrednosti, da bi jih v denar spravil in rabil v vojski proti Aecju. Vojska je bila kratka, moj oče je živel po zmagi le dva dni, dragih kamenov ni rabil; vmirajoč jih je meni hraniti dal in mi zapovedal, Adherbalu poverniti, kolikor koli mi bo mogoče. Po vsem tem, kar smo zvedeli iz Kartagine, sem mislila, da je poginil, in glej zdaj smo tako srečni, v Rimu ga najti. Vaša milost me je storila bogato zadosti, da mu zamorem vse poverniti.“ —

„Jaz mu moram denar poverniti“ reče cesarica, zakaj vsega sem jaz kriva. Brez odloga hočem dvornika v Rim poslati in Adherbala sem poklicati.“

„Ali se pa nič ne sliši od njegove hčere Avrelije?“ upraša Helena.“ Bila je njegov edini otrok in moja tovaršica skoz več let; prav ljubeznivo dekle je.“ „V vse luke srednega morja hočem ljudi poslati in po njej popraševati,“ reče cesarica.

V Rimu nobeden ni bil srečniši, hakor kipar Gisko ob uri, ko se pred njegovo hišo vstavi cesarski dvornik s svojimi spremljevalci in lepo okinčanimi konji. Še plačila skorej ni vzeti hotel za postrežbo, ki jo je skazoval Adherbalu. Pri svojih prijatljih Adherbal ni bil tako srečen: ali jih ni več bilo, ali pa jih našel ni; ali pa so nekteri njega scer občudovali in ga častili, dokler je še ud starašinstva bil, zdaj pa so mu prognancu dajali le milošnjo, ki ga je težila; nekteri so tudi sami obožali. Od njegove hčere mu nobeden ni nič pove-

dati vedel, še upanja mu niso dajali, da bo kaj zvedel od nje. Ravno tako zastoj so cesarični služabniki preiskovali luke in dežele ob srednem morju.

Srečniša je bila Spinija v svojih početkih. Ona kar ni pozabiti mogla, v kakšni veličasti je nekdaj živela njena gospodična. Vedno so ji bile živo pred očmi podobe v svitlih sobah, krasne oblačila, sladne gostarije, verti, vodometi in kopaljšča; in zdaj, kaka prememba! Gospodična, vsega tega navajena, se mede po kravjem hlevu, sužimsko obleko nosi in slabe jedila vživa. Poterpežljivost, s katero je Avrelija prenašala to strašno premembo, je le še povišala sočutje Spinije. —

Nekega dne sliši v cerkvi, kako je škof prosil zbrano družbo, da bi plačala dolgove jetnika, ki je po nesreči vbožal in v ječo veržen zdihuje v verigah med tem, ko njegova žena in otroci glada merjejo, ker jim oče ne more kruha služiti; vidila je, kako so na to prošnjo bogati in vbožni k altarju šli in darovali vsak po svoji moči; na zadnje pridene še škof sam lep del od svojih pičlih dohodkov. — Oserči se in gre k škofu, mu pove čigava hči je Avrelija in ga prosi keršansko družbo nagovarjati, da bi denar za njeno odkupljenje složila, reče mu tudi, da ne bo mnogo potreba, ker je Avrelija preslabotna za težje dela in ker je tudi Ašak malo zanjo dal.

„Morebiti bo mogoče,“ reče škof, „da bodo bogati ljudje, ganjeni od osode nekdaj tudi bogatega dekleta, složili to majheno odkupnino; pa povej mi, kdo, od kod in kaj si ti? Močna si viditi, za te se bo mnogo terjalo; če ne bom napeljati vedel kakih drugih okoljšin, imam malo upanja za te.“

„Komaj sem imela osem let“ reče Spinija, „ko me bojna sila s stariši vred odpelje iz Armenije v sužnost. Prodali so me in od starišev ločili. Ene leta mi je bilo prav slabo, potem so me v Kartagino pripeljali, bila sem tako srečna za Avrelijo kupljena biti; tukaj sem bila prav zadovoljna, živela sem med dobrimi pobožnimi ljudmi. Sužnja sem tedaj skorej vse svoje dni; navajena sem že in rada ostanem, kar sem; po nobeni večji sreči ne bom več gledala, če le moja mila prošnja Avreliji prostost doseči zamore.“

„Teodoret, škof vstane, jo blagoslovi in reče:“ Za te, dobro dekle, bo skerbel vsegamogočni Bog, če meni ne bo mogoče.“

Kmalu mu je mogoče bilo Avrelijo odkupiti; za en čas jo vversti med diakonise svoje cerkve; te namreč so v eni hiši združene živele. Avrelija vendar tudi prosta ni bila vesela, zdihovala je po očetu in celo od Spinije se ločiti ji je bilo težko. Škof je to vse zapopadel in si je lahko mislil dekletovo hrepenenje po oddaljenem očetu; vendar je tudi tukaj pomoči upal. Silni časi po smerti Teodozija I. so ločili mnogo družin na izhodu in zahodu in jih raztrosili v daljne dežele, da eden za drugega niso vedeli. Mnogo serce je občutilo enako žalost, kakor Adherbal in Avrelija. Cerkev je temu

našla lepo, zares blago pomoč. Po vsem keršanstvu je pisal škof do škofa vse, kar je zvedel od tih nesrečnih raztrošenih. Tako so vse te sporočila došle v Rim in se naznanile tim, ktere so kaj zadevale. Adherbal je tedaj v Raveni zvedel, da njegova hči živi v Skiru.

Zdaj zopet bogatemu Adherbalu se ni škoda zdelo denarja za potovanje v Sirijo. Nobeno oko ni suho ostalo, ko sta se oče in hči objela in na persi pritisnila. Adherbal se je zahvalil škofu, cerkev obilno obdaroval, plačal odkupnino za Avrelijo z dragimi darili, in dvakrat odštel denar, ki se je za Spinijo terjal; to je zdaj tudi seboj vzela v Italijo in jo imela za svojo drugo hčer.

I v a n.

Tri zlati.

Pridnemu drevesa tudi po zimi neso. Neko leto je beli snegec ne navadno hitro primahal. Niso se ga nadjale lahkonožne ovčice, ktere so še dva dni preden prav brezskerbno ozimine popaševale. Prenaglil je tudi ptice odletavke, ktere s pridnimi Talijani pridejo in z njimi odidejo, in le prijetniše dni in bogate žitnice z nami delijo. Kjerbodi so morale postajati in gostoljubne kmete prositi, da so jih čez noč pod streho vzeli in nakermili. Še lahkomiselni vrabec je bil en malo osupnjen, da bi imel že tako zgodaj doma ostajati. Vedno le pod podstrešino sedeti in se le z domačimi sosedi kregati, se temu prostaku že dolgočasno zdé. Vrabec je zvedljiv in rad od enega skednja do drugega leta zbarkovat, kaj tam pa tam delajo in govoré, da ima doma spet kaj praviti, kaj je vidil in slišal, kako so dans ali unega hlapca ali še clo gospodarja namazali. Velik razsajavec je tudi in se naj raji po drevesih pretepa; beli snegec mu je nar ljubše bojišče zapadel; v skednjic se ne upajo, ker je hlapec blizo in razsajavce hitro popodi ali še clo polovi. Vidi se mu, da mu je snegec prezgodaj prišel. Z glavo se prav nevoljno vije in pristudi se mu, kaj govoriti. Še previdno in skerbno miško je zmotilo. Zanesla se je še na lepe dni in za dolgo, dolgo zimo je prepričlo nanosila. Al potolažila se je hitro, talna zemlja in nekoliko pičlejši kosci bodo ji pomagali dolgo zimo preživeti. Pod snegom si bo pa lepe oboke zveržala in se prav brez skerbí sprehajala, ker se ji ne bo treba ne mačke ne kanje, ne urnega zrakolča bati. Al nar več so se belega snega zavzele ljube sadne drevesca. Ljube so in vse jih rado ima, al to slabo navado imajo, kakor ženske, da oblačenja in slačenja pri njih nikoli ni konec; s tim se pogosto zakasnijo in mnogokrat vse zamudijo. — Zelena halja jim je tako lepo stala, prav košato so se obnašale, nisi vidil ne grodi ne kosti, vsako jutro so se lepotičile s srebernimi biseri, ki so bli tako umetno izdelani in oglajeni, da se je juterno sončice v njih lesketalo in v čudnolepih barvah igralo. Kite

so imele bogato prepletene, kakor za visok god ali na pir. Davno je že vse minulo, dosti so se že davno vsi razšli in se spet po vsakdanje oblekli ali se k počitku spravili, le drevesa so še nektore košate ostale. Kite so že bogastva obropane, tudi dragocenih biserov ne morejo več dobivljati, al zelena poletna obleka jih je tako zalšala, in se jim je tako prikupila, da je ne morejo oddjati. So kakor ženske, ktere hočejo vselej biti mlade in si nočejo verjeti, da se postarajo, in ne dajo veljati, da bi bilo dvakrat dvajset štirideset, dokler jim nekega lepega jutra njih nar stanovitniši tovaršica (ogledalo) pokaže, da je beli snegec na glavo padel. Tedaj pa tudi tega tovarša poslove; tako dolgo se jim je prilizoval, in zdaj na enkrat je postal neotesan in nesumiljen.

Pa preveč hudo sem drevesa sodil; niso vse takšne košatice, kakor da bi ne imele drugega kaj opraviti, kakor se samo lepšati in košatiti. Zelena halja ni bila le za lepšanje, je tudi okusno sadje zavidljivim očem zakrivala, je pekoče sončne žarke popivala, in meni in vsakemu prijetni hlad duhtela. Hudo sem vas sodil, zares hudo! Ni dovolj, da je veter bil tako prešern in hudoben, kakor prederzni fanti in vam zdaj tu zdaj tam en kos iz zelene halje ali obleke izpulil, in da je svetlo zelena barva po mrazu obledela, vas še jaz žalim! Ne bom več. Res, kdo bi se bil nadjal, da bo strojar beli zimski kožuh tako zgodaj naredil, in da ga bo šivar tako naglo poslal, ker imajo ti rokodelci dolgo dolgo klop, na katero vse njihove obljube podevajo, in prislovica mož beseda pri njih ne velja. Čez eno noč sta strojar in šivar vsem drevesom beli kožuh obesila!

Rano ko se prebudim, pogledam skoz okno; mesec še ni tako svetlo sjal, precej debeli snegec je že ležal na tleh, in še so zgoraj tkali in predli, da bi nekaj več bele volne napredli, in debelejši in toplejši kožuh naredili. Pogledam na vert, na sadne drevesca, o ljubi Bog! kako žalostno jih je bilo gledati. Glave so imele žalostno po-bešene, rame in rokce so navzdol molele, še zgeniti niso se mogle, ja še jeclati in tožiti ne. In ko bi ble veter poklicale, da bi mu svoje reve in svoje težave potožile, bi jim smeje rahle rokice in perstice polomastil in naprej zderčal. Za te težave veter ni umen zdravnik, da bi male težave poboljšal, gre in še hujše težave naredi. Ljubi Bog večidel drugega zdravitelja pošlje, ljubo sončice, katero te težave rahlo in počasi odjemlje. V časih se pa ta zdravnik, dasi-ravno dirja, vendar tudi zakasni, ker ga goste megle zadržujejo. Tedaj je treba domačih zdravil. Ko sem vidil, da pravega zdravnika iz nikod ni bilo, grem in vzamem dolej kol, in vejico poterkam, in lahko stekani kožušek na tla šumi. Teže oprostene steblica in vejice veselo kviško zderčijo, in se še enkrat trohico pripognejo, kakor da bi se hotle zahvaliti. Grem od drevesa do drevesa in vsakemu z domačim zdravilom postrežem. V kotu je še eno drevo stalo, nar težje se mu je zgodilo, imelo je še zeleno poletno obleko, čez noč

je pa še beli kožuh dobilo. Strašno je terpelo, do tal je roke molilo; in glava mu je na ramah ležala. Vse je bilo skorej na kupcu. Rahlo poterkam na eno vejico, že se je nekoliko teže znebila, še močnejše poterkam, tedaj se teže popolnoma oprosti, pod zelenim perjem se mi pa tako lepo jabelko ponudi, da mi je serce veselja zaigralo.

Labko zdaj vejico dregnem, in glej! jabelko žuto rumeno kakor pomeranča rahlo v beli snegec zleti popolnoma zrelo in lepo, da dolgo nisem takega vidil. Bil sem ga vesel kakor ne vem česa, in si mislim, glej kako lepo mi je to drevo moj trud povernilo. Poterkam na drugo vejo, na tretjo in tako naprej, v verhu drevesca se mi spet rumeno jabelko nasmeji, ravno tako visoko, da sem ga ročno z ranto dosegel. In pred da odidem, zapazim prav med perjem skrito še eno jabelko.

Glej tri zlate za majheni trud! Pridnemu drevesa še p zimi neso. Bilo je, kakor da bi ble te tri jabelka nalašč za to pomoč hranjene. Jabelčno drevo zraven pota stoji, še negodne jabelka so otroci in memogredoči tresli in jedli, da smo jih morali potergati, preden so polnoma dozorele, Te tri so pa ostale prav za plačilo majhnega truda. Mislim sem si pa, tako je drevo že sedaj me plačalo, kako obilno bo pa še le morebiti drugo leto vso skerb povernilo, Tri lepe jabelka zraven pota; kako je to mogoče! Ble so ponižne, niso se na verh drevesa postavile in svoje lepote hvalile; ponižno so se pod listje skrivale in molčale; tudi mati ni jih ljudem kazala, in se jih hvalila, skerbno jih je na tihem izrejevala, s svojo obleko pošteno jih odevala, zatorej so tako popolnoma ble. —

Skerbela je pa tudi, da niso nezrele ali negodne prišle otrokom v roke, ampak zrele temu, ki jih je zaslužil. Matere učite se! To je boljše kakor tri zlati. —

F. L.

Drugi odpis.

Iz Tersta meseca svečana 1857.

Ljubi moj stric Matija!

Ko sem nekđaj srečen deček po domačih gorah polhe lovil, se mi je serce v persih samega veselja raztopilo, ako se mi je polh v žlaborastem drevu oglašil, kadar sem vanj s palčicoj dregati začel. Kakor onda polhe, tako sem lansko leto vas, ne s palčicoj, ampak s gosinjem perom petkrat podregal, preden ste se zbudili in se oglasili. Povem vam pa, da je vaš marn ravno tako neizrečeno veselje v meni obudil, ko nekđaj polhovo gondranje. Ne zamerite mi te prisprodebe, ktere mi prav za prav nobeden Slovenec zameriti ne more: saj je vsa slovenska rodovina, kakor da bi polšjega pleha bila, ker večidel dremlje, spi in spava. Kakor sami veste, pravijo pri nas priprosti ljudje, da o sv. Lukeži njegov vol po vsih

gorah tako strašno muka, da vsi polhi tisti večer samega strahu v polšine izbežijo, kjer 7mescev zaporedoma spijo. Ako je ravno ta pravljica prazna, se pa na Slovence prav dobro primerja, kjer je med njimi mnogo zaspanih lukežev, ki sebi izročene Slovence spati silijo, kadar sonce nar lepše sveti. V bibliografii bečkih novin so bile napeljane unkrat dvoje molitvene bukvice lanske peke po starem pisu v Ljubljani natisnjene. Ali niso tisti gerdi lukeži, ki s starim krivopisom Slovencem kratijo uživati, kar se imenitnega in potrebnega v novem pravopisu vsak dan rodi? Pa vkljub vsim lukežem in njih tovaršem, se hvala Bogu, Slovenci dramijo bolj in bolj, tako da lahko vsak dan s veseljem rečem: Gospod zdaj pusti svojega služavnika na pokoj itd.

Ena reč je, ki se še živo pogreša v naši rodovini, namreč: narodno čutje. Narodni „ego, jaz“ še pri Slovencih terdo spi, in ravno narodni „ego“ je pri vsih narodih mogočno pero, ki vse druge kolesca obrača. Dokler naša rodovina sama sebe ne čuti, dokler se v nji „jaz“ ne zbudi, so Slovenci že zmirom mevžasti božji voleki. Slovenski lukeži trosijo obilno omotice med Slovence, da bi se ne zavedli. Kaj bi takim šolskim lukežem rekel, ki svoje učence pačijo, kakor njih eden v C., ki večkrat neslane in neumne besede ponavlja: „Grosse Herrn sehen es nicht gern, wenn man ein Slave ist? — Treba je le, da bi vsi naši učitelji svoje učence pogosto opominjali, da je „jaz“ prva oseba, ktera za vsakega posebe stokrat več velja, ko „ti“ ali „on“. Mudroj glavi jedno oko dosti.

Zvedili smo tudi tukaj, da je Korošcem železno cesto delati dovoljeno; mika nas tedaj tudi vediti, ako bojo Korošci kaj bolj srečni z inženirji, ki jim bojo cesto vmerili, ko so Štajarci in Krajnci s svojimi bili. Na železni cesti od Gradca do Tersta je res veliko izverstnega sgradovja, svodovja in mostovja, pa kdor svet med imenovanima mestoma pozna, najde na tisti cesti veliko večje število tehničkih pregreh, ktere je državna denarnica drago plačati morala in jih še plačuje. —

Ker keršanski svet pustno vred skoro povsod nori, vas hočem za skončanje svojega pisma s enoj tukajšnih navad soznaniti. Tri poslednje pustne dni po poldne je tukajšni korso (t. j. tisti terg s ulicami, po katerem vselej narveč ljudi teka) mravljišču podoben, na katerem je vse živo urnih mravljincev. Kdorkoli se omenjeni čas na korsu prikaže, ima narmanj 1 funt drobne sladkorije, konfeti imenovane, pri sebi. Ako srečaš tam kakega znanca, ali prijatla, buš! mu nekoliko pešic sladkorije v lice zaženeš, kar ti on zaporedoma povračuje.

Ta dopis vam naj ravno to pomeni, kar teržaški konfeti. Da ste mi zdravi in veseli; to sereno želi

Vaš spoštovnik bratič Jožef.

Društvo sv. Mohora.

* Te dni smo jeli dve knigi: „Elizabetha“ ali pregnanci v Sibiriji, in „Ogledalo keršanskih čednosti“ razpošiljati. V nekterih dneh bojo te dve lični knjižici vsi čast. gg. družtveniki v rokah imeli; mislimo, da bote vsem dopadle. Lepo prosimo za zamero, da smo letos tako poźnji, za leto 1857 bomo družtvene knige izdajali o pravem času.

* Dalje so plačali za l. 1856: Dolinšek J., Herg, Hladnjak, Krofič Mih., Kožel, Lampe, Lapanja Štef., Mak Bal., Matijašič, Perdih, Slov. dij. knižn. v Mariboru. Serajnik Fr., Šic Fr., Vuk And. —

* Dalje so plačali za l. 1857: Agreš, Aliančič And., Bevk Jos., Božič Bal. (1/2), Bratuša, Brolih, Balon, Comel, Černe Ant., Dolinar Mat., Doliak Fr., Diviak Ant., Endlicher, Erzar, Ferenc, Farna bukv. v Braslovč., Gruden Jak., Grivec Fr., Heidrih, Holc Jak., Herg, Holc Jak., Jekše, Jerič Jož., Jeram, Janež Len., Kramberger Fel., Ko vač Jož., Kos, Konkelj, Kenne. Kostanjovec, Krašovic Juri, Kokic, Koder, Keber Anton., Kanduč Jož., Knavz, Kosterbein, Kasian Ognj., Lah Bal., Letnik, Mačnik, Masera Jož., Meško Jak., Mulhar Jak., Mali Igu., Meško Jož., Ožgan, Ovsenik, Potočnik Lovr., Pečovnik, Pirc Mat., Potočnik Ant., Pukšič, Povše, Prohaska, Pavšič, Polić Pavl., Penko, Pivec And., Rupnik. Simandl, Stojan, Simonič Fr., Stranjšak Ant., Serajnik Fr., Seebacher, Šumper, Simič, Stupar Jan., Smeričnik, Strucelj Mat.; Simonič Jož., Škofic, Štritar Jan., Štritar Jož., Šabot, Šivic Jan., Šraj, Šlibar Tom., Tavčar Mat., Turk Jož., Trošt, Trojar, Velikonja Jan., Wucela, Vegund, Werkl, Velebil, Vuk And., Vari, Zamejca Andr., Zorman Jož., Zisej, Zupančič Jan., Žofran (1/2).

* Za družtveno matico so dalje darovali:

	Prenos: 274 fl. 40 kr.
Gosp. Hobel Ant., kaplan	2 » 12 »
» Dolinar Matija, kaplan	2 » — »
» Obresti za l. 1855	10 » — »
» Žaže, posestnik	1 » — »
» Butar Ant., kaplan	1 » — »
» Doljak Jak., vikar	2 » — »
» Revež iz neznanega kraja	1 » — »
» Mercina Juri, kurat	2 » — »
» Šumper Jan., provizar	3 » — »
» Novak Jan., kaplan	2 » — »
» Banješ Jož., kaplan v Orosl.	1 » — »
» Švec Vatrosl. » »	1 » — »
» H. J. v K.	— » 34 »
» Dr. Muršec v Gradcu	1 » — »
» Travenščak P., župnik	1 » — »
» Karba Iv., kapl.	1 » — »
» Majhar Jern., fajm.	2 » 18 »
	vкупno: 308 fl. 44 kr.

Razkladanje slovkarja in malega berila.

Poglejte tole lepo žival, to je jelen. Res prav lepa in žlahna žival, velika je skoraj kakor junček pa še dalji. Samec nosi na glavi dolge rogove, ki se mu prav lepo podajo. Vsako spomlad jelen rogove menja in dobi novih, pa vsako leto en rogel več. Po rogljih toraj lovci poznajo, koliko je jelen star. Truplo njegovo je šibko in noge so tanjke, da leti in skače, da je kaj. Košuta verže vsako leto enega ali tudi dva mladiča. Jelen živi po temnem lesju in po goščavah; je silno plašen pa vendar se včasih ustavi psom in clo človeku. Serna je manjša kot jelen. Je tudi kaj ljuba in berhka žival, je skoraj še hitrejše kot jelen. Poglejte semle podobo, tu vidite sernca, ki ima dva rogova; samica pa ni rogata, kakor košuta tudi ne.

Zajec je sredno velik kakor psiček. Je silno boječ in beži, da ga komaj vidiš; pa saj tudi nema ničesar, s čem bi se mogel braniti kakor to, da je šembrano hiter. V časih pse tudi goljfa in zmede; skače nekako križema, da psi sled njegovo zgubijo.

Divja koza živi po visokih in sternih pečinah. Je skoraj kakor domača koza, le večja je in bolj cotasta in kodrasta. Kader se pasejo, stoji kak divji kozel na straži; kako nevarnost čutiti, zažvižga, da se po pečinah stoterno odmeva, in cel trop se zakadi, da bi človek si mislil, vse koze se morajo v strašnih prepadih na male kose razbiti. Pa le malo počakaj, in tu in tam se ti bode kaka glavica pomolila. Lovci na divje koze radi prežijo, pa je nevarno.

Jelen, serna, zajec in divja koza živijo po gorah, so toraj gorne živali, pravimo jim tudi divje živali, njih meso je okusno in dobro diši, divjačina mu je ime.

Poznate tole živalico; njene oči koj tako igrajo, njen rep je pa dolg in košat? Alite to je veverca. Ona zna skakati daleč od drevesa do drevesa tako urno, da jo lahko zgubiš. Veverca se živi od orehov, lešnikov, želoda in drugega sadja. Ako jo v kletko zapreš, nima nikoli pokoja, vedno se mečlje in skače. Prav lepo je gledati, kako zna orehe jesti. Vsede se na zadnje nogice, s prednjimi zgrabi oreh, ga grize in suče na vse strani, in skoraj je pri jedru, ki prav sladko diši.

Miš vam je znana. So domače miši in poljske. Miši so ljube živalice, pa delajo veliko škode, posebno po njivah in po žitnicah. Mačka jih lovi in pokonča; tudi se miši lovijo, na razne sorte se jim nastavlja.

Prij. za šolo in dom.

Zajec, veverca in miš vse oglodajo, so toraj glodavne živali ali glodavnice.

Jazbec je velik kakor srednji pes; ima kratke noge, kratek rep, pa košato dlako. Zverhaj je siv, spodaj črn, na glavi ima po obeh straneh črn pas. On zna po mojstrovsko jame kopati; za zimo si skoplje neko votlino, kjer skoraj celo zimo spi.

Jež je drobna živalica; mesto dlake ima po herbtu bodeče ternje. Ternje mu služi, da se brani. Stisne se v kak kotič ali k deblu, se zavije kakor kača in samo ternje od njega šterli, ne vidiš ne glave ne nog, da ga prijeti nihče in pes tudi popasti ne more.

Pravijo, da si sadja na svoje terne nabada in domu nosi. Jež je prav koristna žival; zakaj on pokonča miši, kače in drugih škodljivih merčesov. Po zimi dolgo spava.

To je pa slon; ta žival stanuje le po toplejših deželah, zatoraj se pri nas le malokedaj vidi; za dnar se včasih po mestih kaže. Visok je, kakor dva moža. Poglejte njegov nos, strašno je dolg in ga maja na vse strani; njemu pravimo rivec, in s rivcem je in pije, vdari in tepe, omare opera in vseh sort muhe vganja. Ljudje se ga poslužujejo, da jim nosi in vozi; nekdam so na slone stavili male hišice, v katerih so vojšaki bili. Slonova kost je lepa in draga.

Opica ima na svojih štirih nogah dolge perste, zatoraj kaj lahko in urno pleza. Po drevju naj rajše stanuje. Nekatere opice imajo dolg rep, s katerim se po drevju obešajo. Pri nas ni opic, vendar se po mestih pogostoma za dnar kažejo. Naučijo se vseh sort smešnih norčij. — Tudi slon, veverca, jazbec in vse imenovane živali so divje živali.

Kdo mi jih še ve kaj več imenovati?

III. Razštevá.

Tretjine. Narpoprej se ponavlja, kar učenci že iz prvega leta znajo, to je: razštevati števila do 10 med trojko. Poprašuje se, kolikokrat stoji trojka v enojki, dvojki, trojki, štirki . . . desетки. Kaže se tudi, kaj je tretjina; postavim: troje otrok dobi jabelko, da si ga razdelijo; kar dobi eden, se pravi tretjina. Dobijo spet drugo jabelko, naj ga razdelijo, dobi vsak spet eno tretjino, in vsak ima dve tretjini; si razdelijo še tretje jabelko, sedaj ima vsak tri tretjine ali celo jabelko. Tako se otroci učijo celine razlagati v tretjine, pa spet slagati v celine, pa se ve, da se ne preseže desetka. Posebno je treba opominjati, da so tri tretjine celina, da je 6 tretjin dve celini, 9 tretjin 3 celine. To se ponavlja, da prav gladko in urno gre; sedaj se še le prestopi v prvo desetko, v drugo, tretjo, . . . do šeste desetke. Postopa se pa kakor pri polovinah:

a. Uči učence iskati razštevivnice; to gre naj ložej, ako rabiš vidne reči, stavim: Nekdo razdeli 11 orehov med tri fante, koliko dobi eden? Naj učenci odgovorijo s tretjinami: eden dobi ednajst tretjin; koliko je to celin? Gosp: katehet razdelijo 12 podobic med 3 pridne učenke, koliko dobi ena? Odg: 12 tretjin, koliko je to celin? Mati prineso na mizo 20 sliv za troje otrok, koliko dobi eden? Odg. 20 tretjin, koliko celin? Posebno kaži učencem števila 12, 15, 18, da si jih dobro zapomnijo; lahko potem najdejo celine. Vse to se opravlja narprej lepo zaporedoma, potem še le prěskakljaje. Mesto jabuk, orehov, itd. . . se delijo potem krajcarji, pa vsigdar le do 20. Se poprašuje, koliko je to grošev? Ako krajcarji urno grejo, se delijo rajniši; pa še enkrat pristavljamo, da imajo otroci vselej odgovarjati s tretjinami; stavim: nek gospod razdelijo med troje pridnih fantov 15 rajnišev, koliko dobi eden? Odg: 15 tretjin, koliko celin? Ko do števila 20 prideš, povej da je ena trejina rajniša 20 krajc. ali dvajsetica.

b. Da se tega učenici še bolj poprimejo, poprašuj učence: kolikokrat stoji trojka v ednajstki, dvanajstki . . .? Pri tem je dobro se čert na tabli posluževati, da učenci bi rekel vidijo, kolikokrat trojka v tem ali unem številu stoji, ali kolikokrat moremo trojko od tega ali unega števila odštevati.

c. Sedaj se učijo šolarji 3 reči kupovati po 11, 12, 13 . . . do po 20 krajcarjev in najti, koliko ena reč velja. Tri knige veljajo 12 krajc., koliko velja ena? Učenci imajo vselej odgovarjati: En kniga velja 12 tretjin krajcarjev, koliko je to celin? 3 loti tobaka veljajo 15 krajc., koliko velja en lot? Odg: 15 tretjin, ali koliko celin?

d. Lahko povejo sedaj učenci pravilo: Kolikor krajcarjev, rajnišev, dvajsetic itd. troje velja, toliko tretjin krajcarjev, rajnišev, dvajsetic itd. velja ena reč. Se prepričati, da jim je to pravilo jasno, preskoči v višjo desetko; troje sveč velja 27 krajc., koliko velja ena? Ako učenci porečejo: 27 tretjin, jim je pravilo jasno.

e. Ves tvoj nauk zastran razšteve tudi to podpira, da učence vadiš razštevo na desko zapisovati. Takole:

Če 3 reči veljajo 11 krajcarjev, 1 reč velja 11 tretjin;

" 3 " " 12 " 1 " " 12 "

" 3 " " 13 " 1 " " 13 "

tako gre do 20.

Ravno tako po teh stopnjah se uči druga, tretja, šterta, peta, in šesta desetka.

Pri vseh stopnjah dajaj naloge s krajcarji, potem tudi s rajniši, in slednjič s rajniši in krajcarji ukup. Tudi dvajsetic, desetic itd. rabiti je dobro, stavim: 3 funti kave veljajo 1 fl. 27 kr., koliko velja en funt? Odg: 1 tretjino rajniša in 27 tretjin krajcarjev, koliko je to celin? Mati plačajo za 3 mesce 45 dvajsetic, koliko za en mesec? Odg: 45 tretjin, ali 15 celih dvajsetic, to je 5 rajn.

Božji angelji

čujejo nad nedolžnimi in pobožnimi otroki.

(Poleg nemškega.)

Pred malo leti ste se na Nemškem naslednje dogodbi prijetile; obedve spričujete; kako skerbno angeli varhi nad življenjem pridnih in nedolžnih otrok čujejo.

Neka pobožna mati je popotovala s svojima hčerkama v precej daljni kraj obiskat svojo žlahoto. Bna hčerka je bila štiri, druga pa tri leta stara. Peljale so se v najeti kočii. Po poti je pobožna mati svojim hčerkam mnogo pravila, kako mogočen, dober in moder da je Oče nebeški, kolikor je namreč njih nježni um zapopasti zamogel. Nekega dne jima je posebno vneto tudi govorila od angelev božjih in vesele ste poslušale hčerki, kako angeli varhi čujejo jih nesreč. — Proti večeru pridejo do nekega mosta. Kočijaž je hotel počasno čez most voziti, pa glej čuda! konji se ne daleč od mosta vstavijo, in nikakor jih ni blo naprej spraviti. Kakor jih je tudi naganjal, ja clo tepel, pa vse je blo zastonj; le nazaj so se hotli obrniti. Kočijaž si nikakor ni zamogel te reči ztolmačiti, zakaj konji so bli sicer krotki in vbogljivi; ker pa je blo že precej pozno, sklene obrniti in nazaj v bližno vas prenočiti. Komaj pa se je bla kočija dobro obrnila, že zaslišijo za seboj strašen ropot. Kaj je to pomenilo? Most se je bil pod težo nekega voza, ki je bil od nasprotne strani prišel, vlomil, voznac z vozom in konji vred padel v derečo reko, in našel bi bil v valovih žalostno smert, ako bi ne bli ljudje urno k pomoči prihiteli.

Hvaležno je vzdignila pobožna mati z hčerkama vred oči proti nebesom, manjša hčerka pa je rekla: „Gotovo je naš angelček varh branil konjem čez most in nas rešil tako velike nesreče!“ —

Druga, ti enaka dogodba je ta.

Bogat kmet je peljal v bližno mesto žita na prodaj in vzel seboj svojega štiri leta starega fantiča, kterege je spredaj na voz posadil. Med potjo se je moral oče pri neki hiši zastran opravil enkoliko muditi, pa je pustil konje počasno naprej iti. Neskerbno se otroče okol sebe ozira, pa nagne se enkoliko nastran, in oj nesreča, z voza se zverne in pade ravno pred prednje kolo. Življenje otročeta visi zdaj kakor kapljica na veji, pa glejte čuda! konji se mahoma ustavijo, in fanteč, kteri se od padca clo nič poškodeval ni, se zvalja zdrav spred kolesa na stran. Konji zdaj zopet gredo počas naprej. Misliti si zamorete, ljubi bravci, začudenje, strah in radost očeta, ko je za vozom prihitel, vidil fanta za taistem koračiti ter slišal iz njegovih ust ravno popisano dogodbo. Kaj pa je otroče še nazadnje pristavil? „Ljubi atej!“ je rekel, močno se mi zdi, da je moj angelček varh konje ustavil, dokler nisem spred kolesa skobacal!“ —

Lubi braveci, posebno otroci, učite se iz teh dveh povestic, kako angeli varhi skerbijo za nas. Kolikokrat nas bi bla že morebiti kaka nesreča, ali že clo smert zadela, ako bi nas angel varh varoval in rešil ne bil. Pa le dobrim, pridnim, pobožnim, mirnim in vbogljivim otrokom je angel varh dober prijatelj; slabe, nevbogljive, lene, hudobne, lažnive, nemirne in malopridne otroke pa bo on tožil kdaj pred božjim tronom. Toraj, otroci! le pobožni in pridni bodite!

Jos. Levičnik.

K o n j.

Tvoj konj ne boitsja opasnih trudov
On čuja gospodskuju volju,
To smirnyj pod strélami vragov
I holod i seča je mu ničego.

Puškin.

Kamurkoli se nagneš, povsod ugledaš konja v službi človeka. Pa ljubi moj! alj si dobro pregledal in premeril njegovo krasno postavo, si li opazil in premislil, kake telesne sile in duševne moči bivajo v tej gibčnej živali, ki tak pohlevno daruje življenje svojemu gospodarju, razumnemu človeku. Poznaš mar dobro njegove lastnosti, veš, kda se je človeku pridružil in kje je njegov divji brat, prosti konj po sredoasiatskih planinah, stepih in dolinah? Si dobro prevdaril, kako sega življenje poljnega konja v vse razmere človeka, kake službe mu opravlja, kake koristi in dobičkov mu donša in kako mu človek zató plačuje? Věš li, kako zlahtni konj živi v raznih deželah in delih naše zemlje? Si prebiral že njegovo zgodovino, zemljopis in statistiko? Si čul, kdá in kakó se je razširil malo ne po vseh koncih sveta, kako je stopal s človekom po raznih stopnjah omike in kulture?

Če si radoveden, ti hočem jaz povedati, kaj se bere v raznih knjгах, cestopisih in statističkih oznanilih o našem konji. Ne bodem ti pravil, kako se konji redé in učijo, kake bolezni jih napadajo, kako se lete spoznavajo in zdravijo, vse to naj obsega posebna kniga o živinoreji in živinozdravilstvu. Ne bodem ti razlagal, kako naravoslovci konja sistematiški vredujejo, koliko zob imá v gornjej in dolnjej čeľjusti. Tudi ti ne bodem opisoval, iz kakih znotrajnih delov obstaja njegov život, kake posebnosti ima njegova okostnica, njegove kite in miške, kako se po njem kri pretaka; kakó on diha in zavžito prebavlja. Letó spada v živalsko anatomijo in fijsiologio ter bi bilo tebi brez obširnejšega poduka nezastopno in nezajimavo.

Glej zlahtno postavo iskrenega konja! Kakor z jekla stoji terdno in nesterplivo kopitom zemljo bije, da podkva iskre kuje o tverdem kremenu. Tanek, šibek, in bister ti je kakor plaha serna na

paši sred zelene šume. Kako ošabno in ponosno derži kvišku svojo podolglato glavico, penami svitle berzde omiva, ki mu merijo nev-krotlivi pogum in prešerno bistrost. Čelo mu je široko, dolgo in plosko, pa vendar somerno in žlahtno. Veliko, živo oko igra v brezmadežnem lesku in bistro premerja vsako novo stvar, ktero naj že na poti alj pa v staji opazi. Glej, kako male ušesa giblje in pokonci nastavlja, da bi saj vsak šum alj lopot zaslišal in svojega gospoda pazljivosti opomnil. Vrat mu je stegnjen, okrogel in zalit. Ga nastavlja in krivi kakor beli labod na čistej gladini jezera. Od zgoraj ga lepšajo goste, rahlo zvyte griče, s katerimi veter veselo svoje igre imá in šale vganja. Persi široke in povite, ogromne pleča so priče čudovite moči in ognjenega poguma. Silne in gibčne so sprednje noge, krepke in lahko skrijljene so zadnje na okroglih, gladkih rogih alj kopitih. Gladko, čutljivo kožo brez bradovic pokriva kratka, svitla in gosta dlaka. Celim životom trene, da se ga le perstom dotakneš, dlaka mu se ob koncih vstaja kakor bi ga električna iskra preletela. Herbet raven, zalit, ne preveč robot in visok in tudi ne vtlačen krasi žlahtnega konja. Lahko obokan križ je proti repu otočen, ki mu v dolgih žimah pada dol do bencelnov zadnjih nog. Ledja so široke in čerstve in život od pleč do ledij primerno stegnjen, lepo povit in okroglast. Sprednji nogi ste trohico višji od zadnjih.

Že zunajna podoba kaže visoko stopnjo, na kateri stoji konj med drugim živalstvom. Res, da porečeš: Previdnost nebeška je vstvarila vsako žival popolno in soveršeno za njen namen, pa vendar si je našla človeška misel neko mero, po kateri jih lastnosti in zmožnosti meri in jih na različne stopnje soveršenosti stavlja. Žlahtna postava, živostno igranje bistrjih udov, iskrenost in mičnost pregibov, vse nam kaže, da je leta žival sposobna (pripravna) k raznoverstnim delom in opravilom, da ima v sebi klico marsičesa dobrega in lepega, kar je vzrok, da pametni človek konja, konj pa človeka tak lahko zastopi, da se pogostoma porodi med njima verno prijateljstvo tje do zadnjega konca.

Domovina poljnega konja je kakor malo ne vseh drugih domačih žival, centralna Azia, kjer še dan danas živi jegov divji brat priprosto in neskaženo dete matere prirode. Po neskončnih stepih, rodovitnih ravnah, solnatih pustah in višavah srednje Azie blodi divji konj Džagetaj alj Tropau od severne meje blagoslovljene Indije do južne Sibirije, od Eufrata in Tigrida rek do granic ogromnega kitajskega carstva. Pa posebno si je izvolil travnate stepe južnosibirskih rek, oblasti Daurie, ogromne prostore Mongolskega in Tartarskega, se pase rad ob bregovih reke Toma in Aralskega jezera, sneg in mraz ga prežene proti jugu v travnate oase pustinja Gobi in južne predelé Turkistana. Tam se on preganja v kerdelih od 50 do 100 konj za pašo od jednega kraja do drugega. Vsako kerdelo ima za voditelja in varha naj silnejšega plemenjaka alj

celaka, ki ga vodi in pase, straži in brani proti vsakej nevarnosti, toraj mu je tudi vdano in se ravna vedno po njegovej volji. Džagetaj je sivklata, kosterbaste in dolge dlake, katero poleti scer kratka in mehka namestuje, alj po herbtu in križu mu zimska ostaja, rep mu je košat kakor metla in od vetra ves pometen. V bistrem očesu se mu bere prekanjenost in oštreklost. Vedno se pase cela četa v dolgej versti proti vetru, da bi jih uho ne golufalo in nos ne prevaral. Že oddaleč ognjušajo neprijatelja, ki preža na nje za gostim keršem, za skalo alj za kakim robom na svojem urnem konjiči. Puška, lok z strelami alj pa dolg jermen, iz kterega je zaderzo napravil in ga arkan imenuje, je njegovo lovsko orožje. Glej plemenjak voditelj je seboj ternil, kako nese glavo, ušesa nastavlja v strau, od koder mu je veter nek lopot prinesel, skoz noždre močno sapo vleče, da bi ga nos nevarnosti prepričal. V dolgih kolobarjih obhaja četo, opominja druge celake svoje hlapce, naj bi bili opazni in čredi za petami sledili. Špet je prinesel veter lopot izza germa. Ko bi trenil, je zdaj vse glavami pokonci, nateguje ušesa in vleče skerbno vsak odihlej merzle sape na sebe. Sumnja raste, voditelj čerstvo zaherza, zastavi glavo in rep visoko in stopa opazno in pogumno v tisto stran, od koder jih je šum doletel. Se je prepričal, da je nevarnost za petami, zaherzá da se na vse kraje razlega, leto je čredi znamnje k pobegu. Tabun alj čreda zaderči zdaj v nasprotno stran, da se le vse za njimi praši. Voditelj in ostali plemenjaki so vedno za kobilami, se v teku obračajo se prepričati, ali je že nevarnost minula. Naj urnejši domači konj jih v teku ni v stanu dohieteti in prekanjeni kazak je ta den plačan za svoj lov. Nevoljno jo kadi v svoj stan serdé se nad svojo nerodnostjo. Le za deževnega alj za oblačnega vremena izide mu po sreči, da luči divjemu konju svoj arkan okrog vrata alj pa ga puškoj doseže. Vlažen in soparen zrak smisli konjske nekako otopi in omami. Slavni Ritter v svojem zemljopisu Azie pravi, da bi dobil kazak naj urnjšega konja v svetu, če bi džagetaja privadil in ježe izučil.

Terpé li v brezsenčnej stepi vročine, pač modro si vedo pomagati. Vse se stepe v velik kolobar, vtakne glavo v sredo k zemlji in si tako repom mahaje hlad in veter dela. Pa glej tudi v letem preprostem detcu prirode gnezdi pohlepa za gospodovanjem, po takem, kjer se je vse ravnalo po volji jednega, se začenjajo kervavi nemiri in boji. Mlad plemenjak, polen moči in sile, jame se ustavljaljati voditelju, kteri berž vidi, da tu ide o gospodovanju. Ljut boj se vname. Jeden se v drugega zaganja, na zadnje se postavljata, s prednjimi se bijeta in grizeta, da le klepeta. Skoz noždre jima šapa, da je strah. Celo kerdelo stermi in čaka strahu izida tega boja. Vojska je končana, močnejši je zmagal, in slabejši ves pobit sramú pobeagne; samotni in oddaljeni od družtva se klati okrog po stepi, dokler ga ni konec.

Čudno res, da se privadijo človeka samo one živali, ki že v divjem stanji v družbi živé s patriarhalno vredbo. Tako je z vso našo domačo živino. Divja zver kakor lev, tiger, zajic, ki bolj posamem okrog klamota, se človeka nikoli rada ne poprime. Z svoje prvotne domovine je sledil konj človeku kakor žito, sol in druga domača žival v kraje proti gorečemu jugu, čez zemski kolobar do kapske dežele na južnem ertu Afrike in gor do ledenih dežel Evrope in Asie, do Laponska in Selanda blizo polarnega okroga. Tu ga brani severna breza, tam datlova palma pred palečim poldnevničim solncem. Tista žival, ktera se v Evropi bije z medvedom in volkom, se brani v Afriki, Asii in Ameriki tigru, jaguarji in krokodilu. V Ameriko in Avstralijo prišel je šele z Europejcem. Ko je Cortez, Španjolec, leta 1519 — 21 v Ameriki Mexiko osvojil, so se čudili Mexikanci jegovim jezdarjem. Mislili so, da je človek in konj v jedno zraščén, da je leta stvar znadzemskega sveta ter je vse pred njimi zbežalo. Tedaj je Španjolcem nekaj konj vteklo. In sdaj živi v Ameriki po neskončnih stepih neštevilno zdvijanih konj. Po travnatih Pampah ob največej reki Laplati v južnej Ameriki, na ravnah več tavžent mil v obširu, se jih pase mnogo milijonov, ktere Patagonci na hitrih konjih arkanom lovijo. Tudi ob bregovih rek Missisipa, Prinveco-a in reke Amazonske jih le mergoli. Slavni Humbolt piše, da od otoka reke Prinveco-a do Marakajbskega jezera v južnej Ameriki po ogromnih Lanos, ki se po vsakem dežji bujno ozelene, jih blodi čez tri milijone konj in 90000 mezgov v zdvijanem stanji. Gauchi, potomci Španjolcev z Indianskimi ženami, naj verstnejši jezdarji, kteri noč in den z konja ne grejo, se pečajo večidel lovom konj in zdvijanih goved, ki hodijo v neštevilnih čredah ob reki Amazonskej alj Maranonu, po bujnih ravnah in pralesih Brasilianskih, kamur še človeška noga stopila ni. Tam so konji skoro brez vse cene, vsak človek clo berač ima saj po jednega, na ktereга alj ni drugače celo svojo družino, ženo, otroke in samega sebe posadi in potuje po neizmérnih planjavah. Brez konj bi tam ne bilo nič opraviti, kjer moraš včasih po 100 alj še več mil hoditi, da špet k človeškemu pohištvu prideš. Vsaka pot, alj se že gre v cerkev, v mesto, v šolo, se mora na konji opraviti, ker po onih ogromnih planjavah, kjer ni ceste ne pota z vozom nikamur ne prideš, Tak konj je leto in zimo pod milim nebom, v burji in dežji, o snegu in mrazu, terpi ob vročini žejo in glad, ker goreče solnce vse rastlinstvo posmodi. Se bori z roparskimi zverinami, divji Patagonec in vkanljivi Gaucho ga zalezuje, teka po svojej volji že od mladega okrog, kolikor se mu zljubi. Vse te okolnosti morajo se tudi na zdvijanem konji poznati. Je sploh tverden, ne de mu nobena reč, pogumen, v nevarnostih brihten in zveden, nad mero hiter, pa divjemu džagetaju ni kos. V južnih krajih pod zemskim opasom je bister in iskren, odtod proti jugu in

severu bolj hladen in pokojen, pa menše alj tverdnjše postave. Čuden prizor opisuje nam Humbolt o ameriškanskih konjih. Slavni mož pravi: Kdar tropiško solnce po ogromnih sredoameriškanskih Lanos alj travnatih stepih vse popari, trava posehne, da se rujava zemlja vidi, vse mlake in vrelce daleč okrog posuši, pride strah za črede divjih konj in goved. Zbežni in kakor vztekli tekajo konji okrog, da se za njimi kadi, poderajo vse pred seboj na tla, naj bode že konj, žrebe alj kaka druga žival. Na jednom mestu, kder je se jeden spotaknil, se jih po sta nagomili in potepta. Strašni kupi cepajočih leže križem okrog. So enkrat zavohali mlako daleč v planjavi, vderejo še urnejše tje, zadnji poderajo prednje. Vsak se bije, rinca in grize da je groza; vsak se hoče prvi napiti. Večkrat znamuje po tavžent cerknjenih in pobitih konj kraj, kjer se je žejna čreda napajala.

Le malo drugače žive konji po vogerskih pustah in ruskih stepih, kjer ni gore ne lesa, kamur ti oko seže. Tudi tam so konji leto in zimo pod milim nebom, prenašajo kruti mraz in gorečo vročino, terpe gladu in žeje. Pri vsakej čredi je en pastir, ki jih ob potrebi na vodo zaganja, alj pa pozimi k plastim, kjer je pod snegom seno nakopičeno. Naj večje skerbi pa mu prizadevajo mlade žrebeta, ki rade mraza počepajo alj pa od volka poginejo. Nekter bogat posestnik na Ogerskem alj v Ukrajini na Ruskem jih ima po več sto, clo po tavžent na paši. Tudi tam je konj tverden kakor železo, nosi dolgo dlako, je sicer male nevgledne postave, alj hiter kakor strela, serčen, opazen in terpežljiv. Ga ne vjameš, da bi ga še tak dolgo jahal. Kakor blesk derči kazak na svojem bistrem konjiču za tabunom alj konjsko čredo, ki se v krajih le za glavo z visoke trave vidi. Seče in suši poleti seno in ga v plasti spravlja, oskerbeti pozimi svojo čredo, kdar je visok sneg travnato morje pokrili in ubogej živali pašo odzvel. Pa več kakor konj, terpi pozimi konjar alj tabumščik. Noč in dan je na prostem, ne pozna strehe ne tople jispe. Po celi čas ne vidi žive duše, ki bi mu pomagal, ga veselil in se z njim razgovarjal. Bister konj je nja leža, volčji kozuh njegov šotor in obleka. S kijem in bičem v roci se poda za čredo, kamurkoli jo napne, skerbi za mlade žrebeta, za stare in hrome kobile, miri boreče celake, straši in odganja volkove, ki v celih čredah tabun zalezujejo. Za vsako živinče je vbožec gospodarju odgovoren. Alj strah in groza zanj, kdar ga burja zateče. Sneg in dež, šum in hrum, grom in blisk mu čredo razkropi kakor prah in pepel. Viher ne najde v nepreglednih stepih nikjer upora; kakor blesk prehrumi pustinjo, poterga in odnese, kar je lahkega, in poruši z ogromno močjo, kar se mu zoperstaviti prederzne. Zastonj so vsi trudi in naporji proti vetru iti, ima tako moč, da človek še dihati ne zamore. V mogočnih vertincih suka tu debeli sneg, kterege v krajih sedem do devet črevljev nasuje in spet gromečim serdom raztepe in razkadi. Nevolé se poda celi tabun

z vihrom naprej, teče in divja, dokler vse zmagano in umoreno po jamah, jarkih in prekopih ne popada in žalostno ne pogine. Daleč daleč od svojega kraja se najde zvigredi po stotero mertvadi; vboga žival je pomerznola, gladu pocepala, alj pa se clo potopila v vodnih rovih in prekopih. Vijuga, ki razsaja mesca marca in aprila včasih po tri dni neprenehoma, ta je za konjarja strah in trepet.

Za prodaj lovi kazak konje z arkanom, ki ga umi v naj bistrejšem teku določenemu konji okrog vrata zalučati. Volkov jih varuje ognjem, krikom in kijem. Kdar pa ravno pastirja ni blizo, ve že sama žival si modro pomagati in neprijatelja odgnati. Pa volk dobro ve, kaj ima od konjskih kopit pričakati; toraj jih le ponoči, zvijačami in na samem napada. Čutijo nevarnost, je cel tabun jedne misli, celaki herzajo in sopejo, da se daleč okrog sliši. Vse se sbere v kolo, slabejši v sredo, močnejši pa in celaki ob kraji. Tako dočakajo volčje druhali. Spodobno ga počestijo tverdim kopitom, če bi se kateri prederznil in se jim približal. Večkrat, če volkov ni mnogo, vderejo v skok celaki za njimi ter jih gonijo naprej. Kobile pa žrebeta kličejo in varujejo. Kogar celaki doidejo, je po njem; sprednjimi nogami ga tepta, gobcem grabi, grize, in trese, dokler neizdahne. Večkrat se dogodi, da celak volka kopitom omami, gobcem zagrabi in kobilam nazaj verže. Se ve da se volk berž odlegne, kdar vidi tabun dvignjenimi repi in vejočimi grivami za seboj deryiti. Vendar se dogodi, da volk kobilo na samem prehitil, jej žrebe odnese in razterga. Večidelj mu pa izide samo zvijačo po sreči, se pša hlini, repom mahla, valja kakor žrebe, glavo na sprednje tace poklada in tak mlado neskušeno kobilo vkani in prevara.

Konj živi tedaj kakor človek po vseh prostranostih suhe zemlje tu v divjem tam vzdijanem stanji, tu ga hrani človek raznovrstnim žitom, slamo in senom, tam je leto in zimo na paši. Tu se nahaja pod tropiškim solncem, tam terpi arktisko alj še severno zimo in mraz. Nije čuda, da se je tekom časa pod stotero različnimi okolnostmi živeč, semtertje zmenil, prvotno postavo in život čedalje bolj zgubil, tu požlahtnil, tam shujšal, da se nahaja skorej v vsakej deželi posebna od drugih lahko razločivna versta. Saj vidimo podobne zмене tudi pri človeku. V gorkih predelih si je obderžal prvotno iskrenost in ognjevitost alj kri mu je še bolj zavrela, postava zlepšala in požlahtnila, gosta, dolga dlaka, z redko, mehko in kratko zamenila: kakor na primer po dolinah in oasis (zelenih otokih sred peščenih puščav) srečne Arabije in v primorskih deželah severne Afrike. Bolj ko je proti severu zašel, bolj mu se je kri ohladila, svojej rasti je vse bolj zakernel, zime, mraza, burje in ledenih vetrov branila ga je gostejša, kosterbata dlaka. Nemenj kakor podnebje in kraj je premenila konja paša, izreja in živež v rokah človeka, umetno razplemenovanje v kobiliščih (Gestütte), njih upotreba

za razne dela in opravila. Tu se čudimo krasoti, veličini in zlahkne postavi Engleškega jahača, ki pobaja z domačih kobil in arabskega plemenjaka, in le nevoljno se ozremo tam na malo, nevgledno postavo Ponice-a, ki živi v Islandu, na Švedskem, Škotskem, in Korsiki in ne zraste mnogo večji od psa. Andaluzec v Španiji, potomec Arabljana in Berberja (v Afriki) je ognjen, serčen in pogumen, Salcburgar, Frizec in Hollsteinar na Nemškem močen, velik in težek pa malo neroden. Na južnem Francozkem najdeš bistrega, hudobnega Camarguejca srednje postave; na severnem, silnega Normanca in Burgundarja. Polsko redi zlahkne hitre konje za ježo, Rusko male grivnate, alj hitre in terpežne.

Navadno nosi kobila devet mescov; porodi edno le redkoma po dva mlada, ki v šestem letu popolnoma doraste. Pri krepkej in zdravej zastavi se vendar že v tretjem letu za lahke opravila rabiti zamore. Pred četvertim mesecem ostaviti ga nikar, sicer ostane slabostno in kumerno. Naj boljše je, če kobila težko ne dela in je pri dobri paši, da se žrebé samo sebi prepusti, pri pičlem mleku pasti nauči ter samo ostavi. Žrebeta so z početka tako privadna in priljudna, da gredo za človekom kamurhodi, clo v kuhinjo in v jispo mu sledijo. Často povedajo popotniki, ki so po južnem Ruskem hodili, da so jim mlade žrebeta po dve tri ure, clo po celi den sledile. Kako dolgo pot nazaj priti ni jih prav nič skerbelo. Včasih se tudi človeka loti, ga draži in mu nagaja, kakor bi se htelo z njim ponorčevati. Mlado žrebe se je paslo zraven kobile v ogradi, skoz katero je peljala stezda. Troje fantinov pride nek po stezdi čez prelaz v ogrado. Žrebé to viditi jo v skok vterga proti jim in jim nemalo strahu našene. Tu kakor prirastlo obstoji in je bistro meri, dokler niso memo. Alj zdaj se podi spet za njimi, postoji za nekoliko črevljev od njih in je ogleduje. Huš jo spet maha h kobil, obteče jo kake dvakrat okrog, se hlina kakor bi se paslo. V hipu pa se drugače razmisli in jo kadi spet za fantini, ki so polni strahu in užasa beg zagnali. Tako jih je večkrat dražilo in napastovalo, dokler mu ograda ni prekratila dalje igre.

Tek in skok, čerstev zrak in zelena ledina mu je jedino veselje. Šercanjem in rogovilenjem si kratek čas dela zraven kobile v tečnej travi, prešernosti se v njo zatekuje. Kakor bi očmi trenil, se zruši na mehka tla, se znak oberne in huš je spet na nogah, teče za plotom, kjer ga najnižjega najde, je za obrnišč iz ograde, dokler jo kobila herzanjem nazaj ne pokliče. Že leto početje kaže bistrejšo pamet od vola, ki rogmi ranča vzdigne, da bi prišel z ograde. Alj konj prevdarja, razmišluje in teče iskat, kjer bi mogel čez plot.

Kdar doji, imej kobilo pri dobri klaji, ker gre mnogo redivnih čestic v mleko za izrejo ličnega žrebeta. Naj bolj jej tekne mastna paša, ki daje zdravjo mleko. Čist zrak in zelena trata alj

saj milo nebo je dojnici in žrebetu potrebno kakor ribi čista voda, alj hočeš da bude obojno zdravo in se dobro redilo. Ktero žrebeti preživi vesčas v temnej zaduhlej staji, bode za malo za tek in pri vožnji.

Vse drugače od kobile je plemenjak. Čudovita moč biva v njegovih udih, pogum mu je nevkrotljiv, z očesa mu žari ogenj in nesterplivost. Kamur kopitom rince, je vse drobno. Z njim je težka in nevarna obhoja, vprežen vleče več kakor dve kobili. Neizmerna je njegova pohlepa in pohotnost, mnogo silnejša od druge živine. Valah alj rezanec je po kopenji mnogo zgubil, pa vendar se ni znebil vseh možkih sil kakor zhabneli vol. Postane samo pohlevnejši je z njim bolj rinjati. Le pogubljava nevkrotljivost in požrešen ogenj ga je nekaj minul.

Konj živi malokda čez 30 let, navadno že v dvajsetem letu ni za nobeno rabo. Če pa se konj že zmlada presili in pretegne, če se pri pičlej klaji noč in den goni in terpinči, če se napačno kermi in nemarno oskerbuje, še 15. leta doseget ne bode. Naj se zmlada ne zanemara in ne prežene, naj se ž njim pametno naklada, konj poverne leto stoterno terpežnostjo, silo in zdravjem. Zraste 19, k večemu 20 pesti, kakor veliki Angležan, pri nas dosega malokda 18 pesti, konji 16 pesti so srednje postave, spod 14 pesti pa so že mali, na primer Hervaški, Vogerski, Ponc v Jslandu in Korsiki.

(Konec sledi.)

Drugi odpis.

Na Štajeru meseca sušca 1857.

Ljubi moj Jožef!

Tvojemu šestemu pismu iz Tersta od preteklega meseca svečana t. l. sedaj po minolem mesopustu to le odgovarjam.

Veseli me, da še kot vesel deček po starem drevji plezeš in v dolgem zimskem spanji polhe po bednjih motiš. Le dregaj nemudama ostrim pisekom, bodo se že sopet zdramili, vsaj jim še nije um ozebel in še serdce toplo v persih terka.

Narodna savest nam manjka, nismo še navajeni rabiti pravic, ktere nam po prirodi, ktere nam po danih postavah grejo. — „Grosse Herrn sehen es nicht gern, wenn man ein Slave ist“ si slisal nekega Abderita berbrati. Ljubi moj! Čital sem pred nekaj leti v nekem nemškem leposlovenem časopisu, da je Br. (meni osebno prav dobro znan) naj večji nemški pesnik, kajti je — sedem črevljev visok. — Da so v tem oziru „grosse Herren“ toliki modrijani, kakor praviš, je lahko verjeti, v drugem gotovo niso. Vsakdenje življenje nas prepričuje, da nije visoka vlada kriva,

ako nam se narod in narodna savest ne razvija po želji, (verjemi mi, vsaj veš, da mi nije potrebno ne posvetnim, ne duhovskim oblast-nijam prilizovati se) — alj mi smo nemarni lenuhi, kakor mi Jugos-lavjani že od nekdej v tem slovimo. Mi v senci sadonosnega drevja ležimo in rajše glad terpimo, ker nam vsaki hip zrelo sadje v usta ne pada, kakor bi le samo vstali tergat si ga.

Kdor ne živi samo v vesnicah ali po malih mesticih, kjer se vsaki pavliha modrijana misli in si prisvaja pravico, grajati vse, kar nije po njegovih zmedenih možganih, ker ve, da mu nikdo ne upa v besede segati, bode morebiti plašljiv nekaj časa potihno; kdor pa v večjih mestih, med izobraženimi stališi, kterih še nam hvala Bogu ne manjka, zares med „grosse Herren“ kar zadeva njih poklic in omiko, prebiva, kdor se giblje v različnih opravkih nevtrudeno in od vseh vendar neodvisno, temu se pikanje polotanskih C — janov dozdeva, kot tvoji konfeti na Teržaškem korzo. Le pomešaj jim med sladčico v pelin namočenih breskovih koščic, pa jim jih prederzno verzi v obraz.

Neko nepopisljivo čutje nam serdce prešine, kadar v daljnih deželah med narodom tujim slišimo glase domače, sladki jezik mate-rinski kterega koli slavjanskega narečja iz ust različnih stanov, iz ust vojaka, bodi si častnik ali prostak, bodi si gospoda ali služeb-niki, možki ali ženske, ter že iz tega slutimo velikost slavjanskega naroda in nehote pomislimo na versto, ktera mu po številu med narodi evropskimi dohaja — — alj vse je zastonj, ker nam krotkost in ponižnost brez poguma in čerstve volje le malo pomaga. Um in serdce bistriti in razvijati, pogum in tverdo voljo hrabriti vsak po svojem poklicu, naj bode za naprej naše žeslo in naše nepremeljivo vodilo.

Poslednjič še nekaj jezikozlovnega za kratek čas.

Vesel prebiram prekrasne sestavke „Novic, lepe, v čistojslovenščini spisane pridge Slov. Prijatelja,“ ako ravno ne segajo v moj poklic, ker veje iz njih duh napredovanja, duh omike, kteri je ravno tako daleč od terdovratne terme, kakor od sredovekovne teme; alj moti me, da pogostem nahajam: „izveličar, solnce izhaja, iz nebes priti,“ kjer bi se moralo pravilno pisati: zveličar (t. j. vzve-ličar), solnce vzhaja, ker ne hodi iz kake luknje, z nebes priti (vom Himmel herab, ne pa heraus) ravno kot: z drevesa, z mize z brega, ker je v celo drugem pomenu: iz drevesa i. t. d. — Tudi vsigdar nije pravilno, ampak vsegdar, ker sklanjamo: vsega, vsemu, — ne pa vsiga, vsimu; to isto velja tudi od čigav, ker se pravi čega ali česa, ne pa čiga ali čisa. — Mislim da je neslo-živni „iga“ na veke šel rakom žvižgat, vsaj ga že samo suhimi kljuseti s staroj bohoričicoj vred po zlamanih vozovih za urnim hlaponom škripljejo.

S Bogom! ljubi bratič, bodi zdrav in piši skoro sedmo pismo
svojemu iskrenemu stricu Matiji.

Drobtinčica.

Lepa fara Svečani v rožnej dolini šteje 1300 duš. Do sedaj ni imela svoje posebne šolske hiše. Dolge leta so učili stari gosp: fajmošter in sedaj penzionirani drugonovomašnik Tomaž Herker vsak dan štiri ure brez vsega plačila. Nekaj časa ni bilo nobene šole; že bode sedaj šest — sedem let, kar je prišel za učenika g. Sercinig Franc; šola pa ni bila pri fari, temuč na Bistrici, kjer je opravnik grof Eggerjeve fužine, čast. g. Kazettel, rojen Moravan, v ta namen dosti prostorno izbo pripravil. Dve tri leta se je šola po Svečah porivala, — šolska hiša pa le vendar ni se napravila, niso imeli ljudje ene in terdne volje. Komisiralo se je in komisiralo — pa vse nič ni zdalo! Hvala g. žlah: Steinbergu, okrajnemu predstojniku v Borovljah, da se je on te potrebne reči možko poprijel in posebno hišo blizo cerkve in farovža za šolo kupil. Poletu se je hiša pozidala in 28. nedeljo po binkoštih je bila posvečena in za šolo odperta. Ravno tedaj so novi g. fajmošter, Šimen Dobajnikar, svojo novo faro nastopili, in preč: šolski svetovavec g. Rudmaš sami so šolsko hišo blagoslovili in serčno besedo obilnej množici govorili. Bog daj srečo novemu g. fajmoštru in novo izidanej šoli: Lepa cerkev in prostorna šola ste celi fari hvala in čast, pa tudi velika sreča!

R a č u n

družtva sv. Mohorja za leto 1856.

Tek. št.	D o h o d k i	Posa- mezno		Ukup- no	
		fl.	kr.	fl.	kr.
I.	Lanski ostanek.				
	V gotovini	—	—	—	—
	V zaostankih	531	15	531	15
II.	Letošnji dohodki.				
	Vpisnina.				
	12 novih družtvenikov I. verste	12	—		
	7 " " II. " "	3	30	15	30
III.	Letnina.				
	Za 456 družtvenikov I. verste	1368	—		
	" 101 " II. " "	151	30	1519	30
IV.	Za prodane knjige.				
	G. Leon še ni računa naredil				
V.	Razni dohodki.				
	G. Leon plača za „Drobtince“ l. 1856	200	—	200	—
	Ukupno	2266	15	2266	15

Tek. št.	S t r o š k i	Pesa- mezno		Ukup- no	
		fl.	kr.	fl.	kr.
I.	Tisk in vezanje.				
	585 iztisov: „Drobtince l. 1856“	506	15		
	1500 „ „Ogledalo“	346	58		
	1500 „ „Elizabeta“	202	36		
	100 „ „Djanje Svetnikov“ vezanje	7	30	1063	19
II.	Rokopisi.				
	Za „Elizabeto“	30	—	30	—
III.	Voznina in poštnina.				
	Voznina za druž. knjige	38	15		
	Poštnina za liste in receptise	20	31	58	46
IV.	Razni stroški.				
	Za izbo, kjer se hranijo društvene knjige	20	—		
	„ pisarske potrebe	8	51		
	3 listonoscem novoletnino	4	—		
	Lanski dolg	429	38		
	Letošnji zaostanki	526	45	989	14
	Ukupno	2141	19	2141	19
	Ako se od vseh dohodkov			2266	15
	odbijejo vsi stroški			2141	19
	ostane zanaprej v gotovini				124
	to je sto in štiridvajset rajn, in 56 kraje, sr.				56

P a z k e.

1. Leta 1856 je društvo prav dobro gospodarilo. Leta 1855 smo bili dolžni 429 fl. 38 kr. sr., konec leta 1856 pa imamo že gotovega dnarja 124 fl. 56 kr. smo toraj prigospodarili 554 fl. 34 kr. sr. Res je, da so čast. gg. družtveniki nekaj manj dobili, kakor druge leta; pa prepričani smo, da vsi čast. gg. družtveniki, ki so leta 1856 svojo letnino plačali, (jih je I. verste 456, in II. verste 101) so sami iskreni domorodci. Tim pa gotovo ni toliko mar, da si svojo letnino „herausschlagen“ (kakor so „Novice“ nek-daj po pravici rekli), temuč to jim nar boljše pri sercu leži, da družtvo sv. Mohorja, slovensko slovstvo in slovenske pisatelje po svoji moči podpirajo. Pridejo boljši časi, bode tudi družtvo sopet več dajalo, in že leta 1857 dobijo čast. gg. družtveniki prav lepih in obširnih knjig: „Drobtince“ l. 1857 (okoli 18 pol), „Fabiolo“ (25 — 30 pol), in „Glasnik“ t. j. velik koledar (12 — 15 pol), to je 60 tiskanih pol za tri goldinarje!

2. Tudi družtvene matice čast. gospodje niso zabili; družtvena matica šteje sedaj 308 fl. 44 kr. Upamo, da bode se časom še boljše naraščala; kajti svesti smo si, da bode se marsikteri slovenski domorodec v svojej smertnej oporoki tudi naše matice spomnil; saj se tudi pri drugih Slavjanih taka godi.

3. Zaostanki znašajo 526 fl. 45 kr.; vse čast. gg. družtvenike lepo prosimo, nam zaostali dnar saj v šestih tednih poslati. Kdor svojega dolga do konca meseca aprila t. l. ne poravna, tega smo prisiljeni pismeno opomniti.

4. Vpisanih družtvenikov imamo 1094, plačalo jih je za l. 1856 le samo 557; za l. 1857 pa še le 274. Čast. gospodje domorodci ne zabite nas. Težavno je bilo družtvo osnovati in na noge spraviti, škoda je velika, da se je domorodni duh pri nekterih gospodih tako hitro razkadil. Poglejmo slavjanske brate na Českem in na Moravskem. „Svatojansko družtvo“ in „Dedictvi sv. Cirila a Metuda“ ima ravno tisti namen kot družtvo sv. Mohorja, in kako veselo narašča število gg. družtvenikov na Českem in Moravskem! Nas Slovencev je 1½ milijon; in med temi je le 274 zvestih prijatlov nasega družtva?! Na noge — le zjedinjena moč velja!

5. Imamo polno izbo družtvenih knjig in med njimi prav lepih in imenitnih. Domorodci! lepo vas prosimo, priporočujte jih ljubim Slovencev; tudi tako močno podpirate naše družtvo!

6. Nekteri gg. družtveniki so za sveto pismo nam v Celovec poslali 2 fl. sr. kot naročnino. Ker se pa sv. pismo tiskalo ni, so naustale zmešnjave. Nekteri gg. družtveniki so naročnino poslali svojemu konzistoriju. Zatoraj oznanujemo, da je samo slavna nadškofija v Gorici in škofija v Terstu dotični dnar v Celovec poslala, vse une so pa samo imena gg. naročnikov naznanile. Prej ko ne so ti gospodje svojo uloženo naročnino nazaj dobili, mi pa je nismo prejeli. Zatoraj lepo prosimo, dotične čast. gg. družtvenike sekovske in lavantinske škofije, ki so dva goldinarja pri plačevanji letnine za l. 1856 zarajtali, skoraj doposlati, da družtvo škode ne terpi.

Celovec 28. Febr. 1857.

Celovski odbor.

Družtvo sv. Mohorja.

* Dalje so plačali za l. 1857. Duriava Jož., Fillej Pet., Ferenc Jož., Golia Jož., Hofmajer Mih., Havzer, Hojkar, Hobel Ant., Jež Jož., Jureš Mat., Kravanja Andr., Leon, Likar, Dr. Muršec, Madon Bl., Marusič Jan., Marusič Andr., Makoter, Okorn Fid., Peruavsl Štef., Pirc Mat., Radičnik, Rečički, Rudmaš, Štangl Lovr. (½), Šlibar Tom., Terstenjak Dav., Teran Fr., Tavšič, Ulčar Bl., Vonča.

Za l. 1857 imamo še celih iztisov.

Razkladanje slovkarja in malega berila.

Dob je visoko drevo; njegove korenine so močne in se pod zemljo daleč razširjajo. Deblo njegovo je visoko in debelo, iz njega se izraščajo mnoge, močne in gerjačaste veje. Poskusite mi dobovo perje narisati! Cveti zeleno rumenklasto in nosi želod, ki ga gotovo poznate; tudi šipke (koper) daja nam dob. Zakaj je želod, in zakaj so šipke?

Tole drevo je jagned, ki je tanjek in raste ravno na kviško. Sadijo ga radi pri cestah in pred hišami; prav lepo se tukaj poda. Njegove veje niso široke, temuč rastejo le blizo debela naviš. Tudi rahel vetrič po njegovem mehkem listju prijazno šumlja, posebno po listju to polovem (Zitterpappel). —

Tudi tole drevo dobro poznate; le pogledjte njegovo belo skorjo, kako se sveti, in njegove tanjke veje, kako so pobešene. To je breza; njene šibe dajejo tudi brezovo olje, kterega je marsikter hudoben fant še večkrat okusil!

Lipa je veličastno, slavno drevo. Lipovo cvetje močno diši in je povsod znano zdravilo. Njen les je mehek in bel in se da lahko obrezovati; zatoraj se narejajo iz njega lične in umetne podobice. Tudi bčele po lipah nahajajo obilno paše. Lipa je bila starim Slavjanom ljubo in sveto drevo, in pod lipo se Slavjani še sedaj radi shajajo, veselo prepevljajo in prijazno kramljajo.

Javor je imeniten posebno zavoljo svojega mehkega pa terdnega lesa; z njega se izdeluje žlice, pladniki, gosli, zobje na vretenih in kolesih itd.

Verba raste naj rajše za vodami; ni visoka in debela in nekatere sorte spadajo tudi med germovje. Verbo lahko poznaš na njenem dolgemu, ozkem perju; iz njenih šibkih vejic se spletajo lične posodve. Po pokopališčih se rade nasajajo verbe, kterih tenke pa dolge veje skoraj do tal segajo, in jih le pogledati se človeku mило stori pri sercu.

Poglejte sem le, to je bukev; njeno deblo je okroglo kot vreteno, skorja lepo gladka, in perje se sveti. Bukev nosi bukevco polhom in svinjam dober žir; z bukovce se pa tudi dobro olje nareja. Bukov les je za kurjavo nar boljši. Bukvi podoben je gaber, le malo manjši je.

Olšje je sredno drevo, ki naj rajše za vodo in po močirjih raste; olsev les se posebno hvali in rabi pri rakah in studencih.

Divji kostanj je povsod znan; ima široko perje in široke veje, in daja hladno senco; zatoraj se sadi pred hišami in v drevo-redih. Njegov sad svinjam kej dobro diši in tekne.

Vse imenovane drevesa imajo boljše manje široko in veliko perje; pravimo takemu perju listje, zatoraj tudi tem drevesom listnato drevje.

IV. Razšteva.

Čvetertine. Da ne gonimo vedno ene tiste in ne postanemo dolgočasni, opominjamo, naj se učitel pri vsakem številu ravno tako obnaša, kakor smo kazali pri polovinah in tretjinah. Zatoraj vzemi poprejšna sestavka v roko, in stavlaj na mesti polovin, tretjin, povsod čvetertine, petine, šestine itd., le kar je rečenega v odstavku c) in d), bodemo za vsako število posebej razlagali. Toraj a in b kakor zgoraj:

c) Učenci se učijo kupovati 4 reči po 11, 12, 13 . . . do 20 krajcarjev in poiskati, koliko ena reč velja. 4 pismarice veljajo 16 kr., koliko ena. Učenci naj vselej odgovarjajo: Ena pismarica velja 16 čvetertin krajcarjev; koliko je to celin, koliko grošev, repara-jev, petic? — Ko ta desетка že urno gre, prestopi v sledečo in kupuj 4 reči po 21, 22, 23 . . . do 30 kr.; potem po 31, 32, 33 i. t. d., da prideš do 60 krajcarjev ali do rajniša. Tukaj je sedaj zlasti imenitno učencem povedati, da je čvetertina rajniša 15 krajcarjev ali petnajstica, in da štiri petnajstice na en rajniš grejo. Postavim: 4 maselci vina veljajo 1 rajn., koliko eden? Učenci naj odgovorijo: Eno čvetertino rajniša ali eno petnajstico. 4 peresni nožiči veljajo 2 rajn., koliko eden? Odg.: dve petnajstici ali koliko krajcarjev, koliko je to rajnišev? 4 otroci dobijo vezanja 3 rajn. 35 kr., koliko dobi eden? Odg.: tri petnajstice rajniša in 36 čvetertin krajcarjev, to je: $3 \times 15 + \frac{36}{4} = 45 + 9 = 54$ kr. In tako vganja učitel tako dolgo, da vse gladko gre.

d) Lehko bojo potem učenci pravilo za čvetertinke našli: Kolikor rajnišev in krajcarjev štiri reči veljajo, toliko petnajstic in čvetertin krajcarjev velja ena reč. Postavim: 4 ovce veljajo 35 fl. 18 kr., koliko ena? Odg.: 35 petnajstic in 18 čvetertin kraje. Da pa otroci petnajstice hitro na rajniše veržejo, je dobro jih vaditi, da čvetertine, ki celine rajnišev snesejo, n. p. 4, 8, 12, 20 itd. si dobro zamerkaajo; 35 petnajstic bi morebiti takole naj ložej na rajniše vergli: 20 petnajstic je 5 fl., in 12 petnajstic je spet 3 fl. in 3 petn.: je 45 kr. to je: $5 + 3$ fl. $+ 45$ kr. = 8 fl. 45 kr., sedaj pa še 15 čvetertin kraje. to je: $4 \frac{3}{4}$ kr., ukupno: 8 fl. 49 $\frac{3}{4}$ kr.

Petine. Vse ravno tako, kakor pri čvetertinah, le to je dobro opomniti, da je ena petina rajniša 12 krajcarjev, katerih na en rajniš pet gre. 5 palic trakov velja 1 fl., koliko ena? Odg.: eno petino rajniša ali 12 kr.; 5 maselnov pšenične moke velja 4 fl., koliko eden? Odg.: 4 petine rajn. ali 48 kr. Pravilo pa tole velja:

Kolikor pet reči rajnišev in krajcarjev velja, toliko petin rajnišev in krajcarjev velja ena reč. Stavimo: 5 orn vina velja 45 fl. 24 kr., koliko ena? Odg.: 45 petin rajniša in 24 petin krajcarjev. Tukaj vadi dobro števila 5, 10, 15, 20, 25, da petine lahko na rajniše veržejo. 25 petin je 5 fl., in 15 petin je 3 fl. in še 5 petin je 1 fl., to je: $5 + 3 + 1$ fl. = 9 fl., sedaj pa še 24 petin krajc. to je $4 \frac{1}{2}$ kr., toraj pride orna po 9 fl. $4 \frac{1}{2}$ kr.

—Šestine. Vse kakor zgoraj, le to je opomniti, da je desetica rajn. 10 kr. in da jih šest gre na en rajniš. 6 pint vina velja 1 fl., koliko ena? Učenci naj odgovarjajo: eno desetico; — 6 velikih rac velja 12 rajn., koliko ena? Odg.: 12 desetec ali 2 fl. Pravilo se glasi: Kolikor šest reči rajnišev in krajcarjev velja, toliko desetec in šestin krajcarjev velja ena reč. Tukaj imenitne števila so: 6, 12, 18, 24, 30. Stavimo: 6 svinj velja 72 fl. 12 kr., koliko ena? 72 desetec in 12 šestin krajc., to je: 30 desetec je 5 fl., spet 30 je 5 fl., in 12 desetec je 2 fl., toraj: $5 + 5 + 2$ fl. = 12 fl. in $\frac{1}{2}$ krajc. ali 2 kr., skupno 12 fl. 2 kr.

K o n j.

(Konec.)

Požlahtniti in razširiti konjsko pleme, se tersijo in potegujejo malo ne vse vlade in omikani narodi. Z velikimi stroški in trudom se napravljajo konjski zavodi in kobilišča, kjer se redijo žlahtni plemenjaki in krasne plemne kobile. Clo ukazi in postave se oklicujejo zabraniti spuščanje slabotnih, gerdih in nevretnih plemenjakov. Tako imamo samo v našem cesarstvu troje cesarskih pridvornih kobilišč, v Lipici v Primorji, v Papcu na Vogerskem, v Kladrubu in Selnici na Českem kjer se imajo naj lepši in naj žlahtnejši konji večidelj Arabske in Berberske kervi. Šestero glavnih vojaških kobilišč z mnogimi podružnicami, ki dajejo našemu jezdarstvu hitre tvergne in lepe konje. Razun tega biva v cesarstvu več kot 250 privatnih konjskih izrejališč. Leta skerb visoke vlade in tersenje posameznih posestnikov je storila, da že zdaj ostaja mnogo sto tavžent rajniš v carstvu, kateri so prej črez granico hodili za tuje konje. Sedaj se več konj izvaža iz cesarstva kakor dovaža, toraj konjoreja sploh že pridelka donaša. Naj več konj imajo na Vogerskem in Polskem, tak da je tam za vojaško predprege ravno pol konj več predpisanih kakor v drugih deželah. Vseh vkup se nek šteje v cesarstvu črez 3 milijone. Alj na Ruskem jih še več redijo, kjer je nekteri učeni na 12 milijonov cenijo. Tudi tam se vlada za konjorejo iskreno napenja in oskerbuje svoje mnogoštevilno jezdarstvo (pri 90,000 reg. jezd.) in artilerio večidelj

s konji svojih vojaških kobilišč. Da so jezderski konji in predprega artilerie na Ruskem izverstai, so nam potverdili malo ne vsi časniki ob ravno minulej vojski. V poglavarstvu Voronežu je kobilišče grofa Orlova Česmenskoga edno naj večih in naj dražjih na Ruskem.

Steje pri 1320 konj žlahtne arabske, berberske in englezke kervi. V sredi nepreglednih travnikov in zelenih ledin stoji glavno kobilišče Traken na Izhodopruskem, ki že odavnej silo slovi. Knez Potemkin je tam kupil za Rusko carico Katarino 9 šekastih plemenjakov za 2500 cekinov. Pa oglejmo še znotrajne lastnosti in duševne zmožnosti našega konja. Ne najdeš konja, kateri bi bil drugemu po svojih lastnostih podoben. Letaj je zloben, oštrekel, grize in revsa, pohleven, miren in priljuden je drugi, oni je termast, osoren in hinavsk, taj je vbogljiv, prijeten, odkrit in zaupliv. Pohaja pa leta različnost aj že iz prirodne zastave, aj z nespametne in napačne izreje. Sem vidil konja, ki je pri kovanji sprednjih nog strašno rincal, se spenjal in penil, na celem truplu tresel, da so ga morali vervo zvezati. Ljubi moj, je li to prirodna zastava? Bilo bi zares čudno, da se kaj takega sploh ne najde, da se samo na sprednjih brani, na zadnjih pa mirno derži, če bi bilo to konji prirojeno. Tu vidiš saj očitno, da je tu človek sam kriv. Takih in enakih primerov bi se dalo tisučero naštet. Nek gospod, kateremu je čisto verjeti, poveda sledečo prigodbo, ki jo je na lastne oči vičil. Sicer pohlevna in mirna kobila pobije nenadoma kovača pri kovanji tak močno na tla, ga nogami tepta, da mu je kri curlala z nosa in ušes. Vpraševaje po vzroku ne zvem drugega kakor tole, da je kovač njeno triletno zrebe pri prvem kovanji nevsmiljeno tepel, na tla pobil in gerdobno koval. Iz tega bi sodil, da se konji med seboj nekako razumijo in sebi marsikaj razodevajo.

Dvojno spodbada žival k djanji, sploh prirodni nagon ali instinkt, in neka stopnja razumnosti. Človek, ne bodi tako sebičen in pripusti tudi živali saj odblesk skrivnostne moči, ki jo imenujemo dušo. Prirodni nagon žene žival k činom, ki so potrebni ohraniti življenje posameznika in celega plemena. Leta moč je slepa, nezmenliva, čini vse primorano in nudno, brez zavesti kakor mračni neodvernivi fatum. Ptič si nabira gnezdo, mačka lovi miši, čaplja in lastavica leti pred zimo v toplejše kraje; ali vse to se dela brez premislika nasledkov, ki iz tega izvirajo, brez prevdarka in zavesti. Kakor je bilo od početka, se dela zdaj nezmenjeno večno. Ni v njih moči leto opustiti, ono pre narediti po svojej volji.

Ali kdar lačen pes gladuje pri pečenki, kdar se veseli viditi gospoda, ki seže po palici in se na sprehod spravlja, kdar lesica dobiti meso na raznji obešeno, raženj podkoplje, kdar lastavica preslaba proti vtiravemu vrabcu svoje sestre na pomoč kliče: to so čini, ki izvirajo z premislika, z razumnosti, ktera se ozira na nasledke in si po potrebi izbira razne pripomočke. Se veda so lete prikazni duševne

pri živalstvu osamotnele, ožarujejo kakor posamezne električne iskre gosto tmino instinktne oblasti; tim večji spodbadek in dolžnost, sbirati lete nebeške iskrice v živalstvu, je naložena človeku, kterega um osvitluje kakor žareče solnce vse njegove dela in opravila.

Kakor nevesta v svojem kinču in okraši, se nosi konj, če dobi svitle sreberne berzde, pozlačeno uzdo, dragocen komat ali zlatotkano preprogo. Ponos in pohlepa po česti zbudi se v pokojnej živali, radost žari mu z očes, ve, da je izversten, da mu je človek tovarš in prijatelj. Kak častivredno stopa, kak derži visoko in ponosno svojo glavo, kdar nosi v leskečem sedlu kralja ali cesarja. On ve koga nosi, in da tudi njemu čest in slava gre. Pač dobro je zadel konjsko prevzetnost slavni Lessing v svojej basni: Cevo in konj, kjer kaznovati konjsko nezadovolnost in čestiljubje, je ustvaril Cevo okornega velbloda. Ošabni konj stermlj, nad leto osorno živaljo v strahu in trepetu spozna, kam bi ga prevzetnost zapeljala, če bi bil Cevo njegove prošnje uslišal. Odsehdoh živi on u večnem sovražtvu z gerdnim velblodom, stvarjo svoje pregrešne želje.

Poglej konja pred bogato kočijo, kak vse drugače igra, kak prevzetno stopa, nastavlja ušesa in dviga visoko glavo, kakor bi vsakega mimoidočega opominjati hotel, naj postoji, naj se počudi jegovej lepoti, dragocenosti jegove oprave in kočije. Pa poglej ga pred umazaniam vozom vbogega kmeta, kak glavo pobeša, v tla pogleduje, kakor bi ga bilo sram nesnažnosti in vbožtva. Kdo napihuje konja mogočnega generala, da se tak merzlo in prevzetno nosi proti konjem poslušnih prostjakov? Kdo ga spodbada in goni k cilju v rimskem tekališču ali korso-u, kder sami konji brez jezdarja za stavo tekajo? Vsi stoje pripravnj v tek.

Kakor viher, kakor strel dervi na dano znamnje vse naprej, jeden se bolj prizadeva kot drugi, vsaki hoče biti prvi pri kraji. Nikdor jih ne jezdi, nikdor jih ne vlada, nikdor jim ni povedal, čemu to. Kdor je bil prvi, kak se ponaša, kak gospodsko pogleduje svoje tovarše, kak ga veseli potlesk ljudstva.

Konj ljubi in sovraži, je zavstljiv in željen maščevanja, poln muh in nevolj. Tudi bridka žalost in tuga je znana njegovemu sercu. Konji slavnega Achilla gerškega junaka pred Trojo so oplakovali pogin svojega gospodarja. Španskega viteza Cida verna Babieca je sledila pobešene glave k grobu svojega dobrega tovarša. Koliko primerov nahajamo v povestih in narodnih pesmih hrabrih Serbljev in Kozakov, da je bil konj veren do smerti svojemu gospodu, svojemu tovaršu, da je nad mertvim truplom žalosti in gladu poginul.

Kak čutljiv je konj o spremenah vremena. Kakor otroka ga naj menjša reč prestraši, nenavaden glas ali lopot, perilo, ki pred oknom na ranti visi, vejóca zastava, osterv ali štor mu velik strah našene. Pa konj si pusti tudi strah odvzeti, če ga le pravega prepričaš. Potres zemlje, ogenj v hiši ali v soseščini čudno hitro čuti,

postane nemiren, mu je v staji tesno, se spenja, rinca in peni, da je kaj. Grozno mu igra oko, kdar je u velikem strahu, celo jegovo početje se nikakor ne vjema z žlahtno postavo, bi sodil, da so se mu zmešale in pomotile duševne sile. Kak opazno stopa po stermej, kamenitej stezdi, kjer je gerdo in nevarno, se po celem životu trese, težko ga vpraviš v derečo vodo ali potok. Kako hroplje in se strahu trese, če je padel. Volno se je dal nek konj zvezati in vleči, ki je v apnenico padel. Groma in bliska se zelo boji, da bi ga ne vbil. Naj boljše je, obstati in konja pod streho postaviti, kdar nevihta razsaja. Mnogokrat se je že prigodilo, da so ob hudej uri konji znoreli in veliko nesrečo napravili. Naj močnejša roka jih ni v stanu več zderžati, dere naprej brez misli in prevdarka, kakor povodenj vse razterga in razdé, kar mu v pot pride. Tudi nevsmiljeno pretepanje, kletva in psovanje je marsikterega konja zdivjalo in ob vso vznotrajno ceno pripravilo. Ravnaj ž njim pametno in spodobno, leto konja povzdiga in požlahtnuje. Lepo in dobro obhajanje stori z njega pol človeka. Glej na ravnej cesti, kakor strela derči četvero konj naprej, vsi so uzdi poslušni, jeden pogleduje na drugega, in kočijaš šele zine, ga že umijo. Vsaka žena, clo dete bi je moglo voditi.

Profesor Kruger v Hallu je jezdil ponoči skoz neko hosto. Glej konj se mu spodtakne in tresne z njega ter se poškoduje, da ne more vstati. Pa glej čudo, kaj zna veren konj. V skok jo podi k grajšini, odkoder sta prišla. Ker je pa tam že vse ležalo, jame rezgetati in po durih rincati. Hišni vstanejo, viditi pa praznega konja se jim koj pozdeva, da se je nekaka nesreča primerila. Gredo za konjem, ki je kmalu pripelje na mesto nesreče. Ljubi moj, ali to ni pol človeka.

Človek je naj bojzlivejša in najserčnejša stvar na zemlji. Lete obe protivnosti nahajamo tudi pri konji. Kakor viher jo podi naprej črez plan, lahek kakor orel v sinjih višavah, komaj se kopito zemlje dotika, kraji in vesi, vse se vklanja očesu jezdarja in leti za njim v globok brezden. Megle prahu in peska ga obdajajo. Arabec dere na svojem ognjevitem konji v kervavi bor, neogrozeno se spenja, hropi in paha konj, Arabec zaluča svoje koplje levu v oserčje. Z vojakom teče konj v ljuto bitvo in kervavo klanje. Nesterplivo rezgeta in v tla bije. Zadoni trombe glas, konj ne čaka ostrog jezdarja, kakor lev hrumi proti bridkim sulicam in bodakom. Oba navdaja edna jedina misel, konj in jezdar oba sta korenjaka in doprinašata čudovite junaštva. Konj je jezdarjev ščit, jegova pušica, ktere strelja v verste neprijatelja. Griva mu veje, črna mertvaška zastava, pred leskečim mečem jezdarja. Stoji pred bodakom, ali ne zna strahu, ne trepeta, stoji kakor skala v sredi zburjenega morja. Ne gane ga ne hrušč ne polom, ne prašketanje pušk, ne grom topov ne vrisk ne stok ranjenih in umirajočih. In je padel gospod, kakor brez misli plane konj sam z ostalimi tovarši v najgostejšo trumo, grize in pobija, dokler

smertonosna krogla ne pogasi junaškega življenja. Smertno ranjen kak mirno in pokojno vmira, ne čuješ ne glasu, ne stokanja, junak ostane tudi pri poslednjem izdihleji.

Na visokej stopnji soveršenosti je njegov smisel mestni. Čeravno ne vidi daleč kakor bistro oko orla, kralja višav, tudi sluh in nos ni tako oster kakor pri drugih živalih, pa bližnje stvari raznava točno in si je globoko v pamet vtiska. Pot, katero je le enkrat hodil, si je dobro zapazil, tverdovratno se ustavlja na razpotjih, kdar bi ga silil, krivo cesto iti. Kdor ima neskaženega konja, brez skerbi potuje tudi v največem mraku in tmuni. Zanesliv konj te prinese srečno domu, da bi celo noč na vozu ali na sedlu spal. Koliko se imajo zahvaliti pijanci zvestemu konju. Kdor poti ne ve, naj le konji zaupa, če je že kedaj tisto pot šel. Kerčem po kazalnih in zunajnih opravah ne pozna, ali kako se brani mimo gostivnice, kder je že enkrat počival.

Mar si misli, da gospodar mesnice in kerčme ne pozna več. Ali volno in veselo teče spet naprej, če je enkrat mimo. Gospod ima vendar le prav, si žival nek misli in hoče prejšno zamudo hitrejšim begom popraviti. Kder pa nikoli ni še jedel, tam gre mimo, kakor mimo druge hiše.

Svojega oskerbnika si pač dobro zapamti, po obleki, postavi obličji in glasu ga pozna, da ga le oddaleč čuti. Veselo rezgeta k njemu, če je prost, ga oblizuje in ne ve kako svoje veselje pokazati, posebno če ga že dolgo časa ni vidil. Nek popotnik gre mimo konja pred težkim vozom vpreženega. Bil je še nekoliko korač od njega, pa konj kaj živo zaherza in veselja po celem životu igra. Ali kako se začudi viditi konja, kterega je jezdil pred mnogimi leti pri jezdarih. Pač berž čuti, kdar ne sedi na njem njegov gospod, zbežno pogleduje nazaj se tega prepričati. Besede svojega strežaja dobro umi, leti za njim z hleva kakor pes. Res čudno je viditi, kako star konj svojega novega tovarša v hlevu ogleduje. Nov hlapec, nove jasli, nova staja, vse ga zajima, vse mora natanko premeriti. Jegov pogled je vse drugači od pogleda krave pred novimi vratami. Pa vendar se ni opazilo, da bi bil konj ukaželen, kakor pes ali slon, znatiželnost ga žene, da vse prenujši, premeri in pregleda.

Pa konj je zelo pazliv, ima dobro zastopnost, pusti se toraj kakor kanarčik, pes in slon marsičesa naučiti. Mora vganke rešiti, z nogami število ure praviti, na vprašanja odgovarjati in glavom kimaje dro - ne rekati. Ve kaj šviganje biča pomeni, in ima cel slovar umljivih besed v svojej pameti. Na skriven pomig naredi se bolnega, povesi klaverno svojo glavo in se zruši na tla kakor pobit, se pusti za rep vlačiti, si noge raztegovati, na životu sedeti, in le se ne gane. Ali beseda: konjoderec, ga zbudi, kakor bi trenil je na nogah, živ in vesel kakor poprej.

Kdo ni vidil že v svojem življenji angleških jezdarih in jih jezdarskih umetnij? Ni ravno čudno, da se nauči človek teh vratolomnih

skokov in igrač; da se pa neumna žival takega kaj zapamti in izuri, moraš vendar čudjenja stermeti. Pa vsak ni za vsako reč. Kakor človek se tudi konj tega ali unega laglje nauči, razlika duševnih sil in zmožnosti je pri konjih velika. Ne redkokrat se pa konj sred igre ustavi in noče ničesar več storiti. Mlad konj poljske kervi dervi jo enčas po ogradi in razveseljuje svojimi umetnijami radovedne gledavce. Naenkrat se drugače razmisli, in se požene nad glavami prestrašenih gledavcov z ograde ven v prosto, kjer se goni in šerca, dokler se mu tudi tega ne ztoži. Čemu bi se tu bolj čudil konjskim umetnijam ali letej samostalnosti? Kdor konja česar naučiti hoče, mora tudi človeško ž njim ravnati. Dobra beseda, božanje, zgodna in primerna kazen naj se rabi, bodeš mnogo več opravil kakor jezoz in pretepom. Če mu ni že terma in oštreklost prirojena, ga uči kakor razumen učitelj svojega učenca. Pomisli prislovice ali pregovora: dobra beseda, dober sad donaša; kar se človeka prime, tudi pri konji ne bode bob v steno. Glej saj te stotera skušnja uči, da biva konj pametnega gospodarja vsebolj človečji, kdor je pa sam živinski in termast, naj tega tudi od neumne živine ne tirja. Čuj veliko, sprelepo mesto Neapol na Laškem slovi kot konjski pekel, pa po vsej pravici bi še marsikteri kraji na Koroškem, Štajerskem in Krajnskem tega krasnega priimka zaslužili. V lep izgled naj služi priljudno in zares mično ravnanje ruskega jamščika ali izvoščika (Lehnkutscher) z svojimi konji. „Lepo naprej, stopaj poterpežljivo samo tri ure še, prisluziš mi, moje desno oko, lep dnar, da bodem tebe, moja ženo in otroke dobro redil. Dobiš dušenko, ovsu, ječmena, da se bodeš nazobal.“ Take in enake govore ima s svojimi konji, ki ga dobro umijo in brez prota ali biča po pet mil v treh urah pretečejo.

Tudi na čas se konj dobro pozna. Kak stopa, skaka in igra po taktu. Ve, kda je jutro, opoldne, kda zvečer, ni brez sluha za godbo. Mil je vojaškemu konju glas trombe, bije s prednjimi v zemljo, kdar čuje komando v bitvo ali v tek. Pozna se na glas bobna in zvuk trombe. Marsikterega jezdarja novaka je že konj osramotil, ki ni vedel kam, ko je tromba zapela. Grom topov dobro pozna, ter so mu kaj nevgod, če je kedaj v bitvi prestreljene tovarše vidil.

V nevarnostih ne zgubi vsak zavesti in se oteti raznih posredkov loti. Posebno konji na paši pod prostim nebom so v nevarnostih kaj zvedeni. Tega priča so boji z volkom, boji z jaguarjem alj krokodilom v Ameriki. Marsikteri konj nosi na nogah alj na kakem stegnu široke žlebline po ostrem zobu grozovitega krokodila, kdar se po strašnej vročini in dolgej suši voda kakor z kablja spušča na sprahnele in vsehnjene tla neskončnih raven ob reki Orinoku, kdar vsi vrelci in pritoki nahrumijo, in voda nad bregove stopi, se spremeni cela rujava planjava v kalno morje, in nestevilne črede konj in zdijanah volov blodijo naenkrat po vodi, ondaj plavajo celi tropi kobil z žrebeti k malim zvišeninam in nevglednim hribom, ki sdaj kakor

otoci molé nad vodeno plan. Tam sberó se v kolo, kar jih ni končala požrešna voda alj lačen krokodil. Ob velikej povodnji je se paslo nekoliko kobil z žrebeti na otoku reke Labe. Bolj ko voda narašča, vožji postaja suhi prostor. Ko so valovi že včasih šapali črez naj višji kraj otoka, vzamejo kobile svoje žrebeta v sredo, je dvignejo od zemlje ter jih deržé, dokler voda ni odpadla. Zares lepo in milo povest smo brali o konji slavnega polskega generala Koščiuskega, ki je leta 1817 na Švycarskem vmerl. Koščiuski je bil velik dobrotnik in podporovatelj ubogih. Karkoli je imel, je vse vbogaime razdal. Marsiktera uboga rodovina v okolici mesta Soloturna je od njegovih milodarov živela. Jednega dne zaderže slavnega generala imenitna opravila doma ter ne more k vbogej družini, ktero je v določenih dobah objiskoval in jej milodare delil. Ker je vedel, da ga gotovo pričakujejo in da jim deli jegova roka vsakdanji kruh, naprosi jednega prijatelja, naj nese tje njegove darove. Urnejši sveršiti pot dobrotljivosti mu posodi svojega konja. Prijatelj včini, kar mu je bilo naloženo, pa se čudno dolgo domu ne verne. Prijatelj, reče zdaj k generalu, brez tvoje mošnje ne jezdim več tvojega konja, da bi ne vem kaj bilo. Pred vsakim beračem je obstal in se ni ganul z mesta; dokler nisem kak krajcar vbogaime dal. Nazadnje sem še moral prazno roko beračem stegovati, da sem naprej prišel. „Smeh-laje ga potraplja general po rami rekši mu: „Lepa hvala, da si mojo pot opravil, zdaj poznaš tudi mojega konja.“

Kjer človek konja v prijateljstvu imá, razvija se mu duševna moč v naj žlahtnejši cvet. Leto nam spričuje konj Arablana in Beduina v kamenitej Arabii. Tu ima tudi konj naj krasnejo postavo, kakor bi se tudi tu potverditi htela prislovica: Le v zdravem telu biva zdrava duša.

Poglejmo še kako globokó je vkorenjeno življenje konja v življenji človeka in človečanstva, kake službe mu opravlja in kake koristi donaša. Vsakemu je znano, da niso poznale ljudstva v starih dobah prave vere. Na zvišenih altarjih so se kadile žertve raznim bogovom. Zaslepljena alj blagodarne ljudstva so skazovale raznim stvarim božansko čest, posebno takim, od katerih so imele veliko hasen in koristi. Tako so čestili Aegipčani pod podobo bika svojega Apis-a, tudi konja so v velikej česti imeli. Pri starih Perziancih bil je konj proroška žival. Veliki Cyrus je postal kralj perski, ker je njegov beli konj najprej zarezgetal, kajti orakulum je glasil: „kterega konj bode prvi zaherzal, naj vam bode kralj“. Bogočastje živine nahajamo tudi pri starih Germanih in naših pradedovih. Posebno belci in vranči so vživljali božje česti in so je rabili za veštbe in prorokovanje. Kronista Berthold pravi: Bogočastje konja kakor pri Barsih se nabaja v vsih velikih svetinjah alj hramih slovenskih, v Retri, Arkoni in Štetinu. Sakso Gramatik pravi, da so redili v hramu Svantevita tri sto žlahtnih konj, najkrasnejšega zmed njih ni smel nikdo razun naj višjega

duhovnika jezdit. Bili so osedlani in duhovniki so jim žita pokladali. Radegostu bil je črn konj posvečen. Parsi so žertvovali bele konje solncu, kateremu so bili posvečeni. Še dan danas pripisujejo in žertvujejo divjega konja džagetaja svojemu bogu ognja in vojske.

Stari Porusi so belce svojim bogovom darovali; takega konja ni smel nikdo za domače opravila rabiti. Proroška Libuša česka knezinja ki, je Prag sozidala, poslala je poslanca svojega moža volit. Proroški konj naj je vodi, kjer bode ostal, tam naj se ozrejo po možu, ki bode na železnej mizi obedoval. Letaj je moj soprug, meni od bogov določen.

Poznejšega časa, ko se je med Slaveni že kerščanstvo razširilo, so bili beli in vrani konji kot čudotvorna čarobna žival. Tu spomenim samo Tatoša pri Slovacih, Šemika pri Čehih in Vranca, kterega so Vile pogorkinje serbskemu kraljeviču Marku darovale. V rožnej dolini na Koroškem je še dan danas med ljudstvom vera, daj je črn konj, ki nima na desnej zadnji nogi bradovice, goli hudobec. In za mlada sem čul pravlico, kako je v petek večer neki vesovavec jezdil. Šlo je črez grabne in potoke, skoz les pri yerh smrek, da je le veter dajalo.

V narodnih pesmih vseh slovanskih ljudstev, v jih pravlicah in bajkah od najstarejših časov do sedajne dobe nahajamo konja kot naj imenitnejšo žival.

Tudi pri pesniških Gerkih je bil konj božja, poštovana žival. Posvečen je bil bogu Apolonu, kterega ognjeviti voz je vlekel. Mnogokrat je bila konja umetniška roka za predstavo izvolila. Večna priča nedoseglive gerške umetnosti bodo Lisipovi konji v Benetkah. Sploh pa so konje distroumni Gerci menj rabili kakor bojovni Rimljani, po kterih so se razširili po zapadni Evropi. Pri olimpskih in drugih narodnih igrah so vozili dvekolesne voze, na kterih so čerstvi atletski mladenči stali in konje proti določenemu cilju vodili. Kdor je druge pretekel, dobil je mož in konj venec zmagonosni in jegovo ime se je slavilo po celej Grecii. U bitvah so pri Gerkih tudi večidelj kakor pri Persih in drugih aziatskih ljudstvih vozili vojaške voze, kterih osi so bile v rezavne kose raztegnjene. Tako se je zakadil konjovoditelj v naj gostejše trume in je krog sebe vse posekal. Pred starodavno Trojo so se bojevali le vojaškimi vozi, in Gerški junak Achilles je Trojanskega junaka Hektora trikrat okrog mesta šarbal. Jezditi so jih začeli nek v Medii, kjer so Nisejski konji daleko okrog sloveli. Mladi Cyrus perski kraljevič se je učil jezdit v Medii pri svojem dedu Astiagu, kakor nam poveda zgodopisec Ksenofont. Kralj Salomon je dobil konje za svoje bojne vozove iz starega Egipta.

Ježa konj je sdaj skoro po celem svetu, kjerkoli živi konj, razširjena. Vskok teče konj z jezdarjem v kervavo bitvo, nosi engležkega mladenča v tekališčih k določenemu cilju. V Serbiji, na Ogerskem, Ruskem, v Asii in Ameriki opravljajo poti večidelj na konji.

Kazak jezdi kamur koli gre. Severoamerikanec le na konji zamore prebegati ogromne ravne Prairie, kjer ne vidiš ne strehe ne drevesa, kamur le oko seže. Konji so nosili divje ljudstva iz centralne Asie, z Altajskih visočin in kirgiskih step, ki so o vseobčem preselovanju poplavili celo Evropo kakor vse razdjavna povodenj. Goti, Alani, Huni, so hrumeli na razpadajoče rimsko carstvo in pokaženo ljudstvo kakor šiba božja. Mongoli, Avari, Tartari in Osmani so strašili kerščanske ljudstva na svojih hitrih konjih požigom, grozovito sužnostjo alj okrutno smertjo. Na slavnih kolbah alj vitežkih turnajih je nosil koj moža v jeklu in železu k zmagi in slavi. Na konji preži vkanljiv Beduin na bogato blagom obloženo karavano, na konji kadi se hiter Arabljan za ptico nojem, plane kakor strela na kervižejnega leva in odskoči kakor je prišel. Na konji se potuje po gornatih krajih Hymalaja, po kordilerah v Ameriki, na konji se hodi na lov nad različne divje živali. Glej kako se kadi Gaucho, potomec Spanjolca z Idianko, po nepreglednih Lanos za divjim govedom alj konjem. Konj pripomaga svojemu bratu k sužnosti. Kakor bi trenil ima divji konj veliko zadergo alj arkan za vratom. Divjak napne v skok, alj hitri lovec se vpre, jermen se zategne in omamljen pade divji revež na tla. Tedaj mož hitro z konja skoči, mu zveže na vamp noge, nade mu berzde in ga pelje domu krotit. Hoče ga li ježe izučiti, vleče divjaka v varno ogrado, ga na tla podere, mu priveže sedlo in ga dobro pripne. Potem se vsede naj serčnejši jezdar nanj in jo podi v prosto raven kakor blisk. Tak tir ne terpi dolgo, kmalo se konj tako zmaga in vtrudi, da se počasi proti domu zaverne. Leto se ponovi še nekolikokrat in konj se je privadil. Divje ljudstvo Patagonci celi čas svojega življenja na konji prežive, ter so po konji šele lovci postali.

Konj se trudi na njivi pred plugom, stopa po cesti pred težkim vozom pri pičlej kermi in obilnem pretepu, konj prebega pred poštnim vozom cele krajine omikanega sveta, bogat in zlahten gospod ga vprega pred dragoceno kočijo in se vozi sebi v veselje in radost. Poljodelec spravlja z polja obilni blagoslov, hodi ž njim po stelo in derva in vozi obilni pridelek v mesto na terg. Kakor mezeg alj velblod nosi konj v nekterih deželah blago na herbtu od kraja do kraja. Konj dela v mašinah alj nastrojih, vlačí na nekterih železnicah težko red vozov. Clo k mlati ga v krajih vpotrebujejo. Nasadi se namreč okrog kola snopje. Šestero konj se priveže za dolg jermen h kolu in goni okrog, dokler ni vse navito, potem pa spet nazaj. V Ameriki električne uгоре (Zitteral) lovijo ž njimi. Pri 30 konj se nažene v baro alj jezerce, lopot in polom izžene ribe z skrovišč in čuden boj se vname. Dolgi zelenkasti ugori se vijejo po gladini kakor kače, gredo konjem pod vamp ter je bijejo svojo elektriko. Konji hropijo, rincajo in zbežno tekajo z vode alj Indijanci jih kolmi nazaj napodijo. Mnogi konj se zvali električnega vdarca. Grive kviško,

divji strah v očeh se drugi dvigajo, perskajo in spet padajo v vodo. Nekteri jim vendar pobegne z nevsmiljene luže. Alj tako je oslabljen, da se pri najmenšem napotku zverne. Boj je jenjal. Tudi ugori so zmagani in se bližajo bregom nove moči sopit. Alj tam je čakajo ostre harpune alj sulice.

Mnoge kočovne ljudstva v Asii, Afriki kakor Mongoli, Kalmuki, Kirgisi, Tartari se žive večidelj od konjskega priredka. Vse čase krožijo konji po paši, le opoldne je zganja k svojej jurti alj šotoru, ki je z konjskih alj velblodskih kož napravljena. Kobile se pomolzejo, v bližnjem vrelcu napojijo in potem spet na pašo ženejo. Mleko alj že sladko porabijo alj pa narejajo z njega neko opojno pijačo, katero komio imenujejo. Leto žganje se potem v koženih posodah alj mehkih hrani. Tudi umijo delati ž njega sir, ki se v velblodske žalodce na steno spravi in tam do porabe ostane. Popotnik Kieseweter pravi, da konjske mleko z ovčjim lojem k čaju devajo in v železnem kotlu varijo. Meso in čreve se jedo, koža daje jim obleko in streho za jurte, alj pa se za usenj vdela in za uzde, sedla, jermene in druge potrebnosti porabi. Z žrebetnih kož si narejajo jirhaste hlače, čutnice dajajo niti, z repnih žim in griv vezlajo sita, mrežice spletajo obuvalo in vervi. Tam konj neima ne strehe ne staje; kdar opade sneg zeleno plan, potegnejo proti jugu in grabijo pičlo velo travo zpod snežene odeje. Burja in viher je tepe in večkrat čisto razkropi. Emir alj načelnik Kalmukov; ki je gostoval popotnika Kiesewetra, imel je v posestvu 300 velblodov, 4000 konj, 10000 goved in 40000 ovec. Samo v Kolivanskem okresu na Južnošibirskem šteje učeni Erman na tri sto tavižent prebivavcov, večidelj Mongolov, čez 450.000 stepnih konj. Tartarom, ki tudi silo mnogo konj redijo, je konjsko meso naj slajša pečenka. Pa čudno, da samo padle alj saj bolne koljejo in je clo od Rusov kupujejo. Meso natlačijo v čreve, ter ga sušijo nad ognjem v dimu. Tudi Mongoli le cepnjene jedo, Kirgisi pod rusko oblastjo ovijajo vse na konji, ter podijo tak dolgo za divjo živaljo, da umorena pred konja pade. Arabcu je konj naj milejši tovarš in ud njegove družine. Žrebe živi ž njim v šotoru, ga kermi velblodskim mlekom, poklada mu smokve in drugo sladko sadje, ga boža in omiluje kakor lastno dete. Jegov jezik obsega tisučero ljubeznih besed in imen za svojega četirnovega prijatelja. Konj mu je jedino veselje in radost, jedina tolažba v nadlogah. Jeli konja zgubil, je vse zgubil. Le v naj večej sili in potrebi mu je na prodaj, alj še tedaj se mu tako stoži po njem, da ga mora nazaj dobiti, naj že bode kar hoče. Naj večih nevarnosti in naj strašnejših zaderžkov mu ni mar, konja mora imeti, alj pa pogine žalosti in tuge. Jezdi pa on naj rajši kobile, da bi ga herzanjem konj ne izdal pri svojih nočnih napadih. Brez biča in prota ga tako izučil, da obstoji v naj bistrejšem teku že samo na pomig, v teku pobira z zobmi sulico, ki je jezdarju spadla. Jeli konj na paši, na sam poklic prirezgeta. Proti

ponoči človeku nevarnost, ga izbudi čuječa žival nepokojem in vtrinjajem. Jeli v boji, bije in herva še hudobnejši kakor sam jezdar. In glej kak pičlo mu poklada. V 24 urah dobiva le dvakrat jesti, zjutra 56 *℥* ječmena alj boba in nekaj vode in zvečera ravno toliko. Ponoči stoji osedlan pri šotoru. Po gorečih peskarnah preteče 10 mil v potrebi clo 25 mil na den. V Evropi velja arabski celak po 800 tolarjev, ena lepa kobila pride clo po 1000 — 4000 tolarjev.

Alj kaka osoda čaka konja, tega prijatelja in dobrotnika človeka. Blagor konji, ki se je rodil v gorečej Arabiji, na visokih stepih Asiatskih alj na nepreglednih Amerikanskih prairiah in Lanos. Le one poldivje ljudstva, priproste detca prirode, nakladajo z konjem človeški. Alj pri nas, pri omikanih, človeških narodih Evrope, kako žalostna in omilovanja vredna je tvoja osoda, žlahtna in koristna žival. Od največe česti hodi konj po stopnjah dol do naj veče sramote, od prekomernega blagostanja do terpkega gladu in stradanja, od mladikove sile in lepote k omilovanej slabosti in zapuščenej starosti. Vidiš blaga žival, iskrena dobrotnica nehvaležnega človeka. Mlado žrebe te zlatom in srebrom prekupi in te veselē ježe izuči, ko dorasteš, prideš pred bogato kočijo. Vse te hvali in povzdiguje, živiš v obilnosti in se veselja topiš. Alj leta miaeje; za malo krajcarjev te proda v pesti sirovega in nečloveškega voznika, kjer ti več po rebrih kakor v jasli poklada, dokler da pod bičem na cesti ne padeš in te vsmiljena smert okrutnih rok ne reši. Zares nikjer, v nobenej razmeri človeškega življenja, se ne vidi sebičnost in brezogledno sebojljubje v takej meri in podobi kakor ravno tukaj. In vboga žival še sedaj nima lepše bodočnosti očakovati, konjske meso jesti se še dan danas poklada pri osvetljenih narodih proti nravim proti neslanim predsodkom. Po vsej pravici živinoljub saj toliko tirjati sme, da vsaki, kdor imá konja, ž njim pametno in človeško ravna, kar tirja že jegova prijetna postava in velika koristnost, kar tirja tudi človeška vrednost in razum.

V. J.

Slepi kralj.

Janez, česki kralj iz Luksenborške rodbine, rojen 1295. leta, je bil oča nemškega cesarja Karola IV. Ker si je pa hčer českega kralja Venceslaja oženil, je 1309. leta sam postal česki kralj. Bil je junak poln pogumnosti in je veliko vojsk prestati imel; mnogotere sovrage je vecjidel srečno premagal. Bilo je pa 1340. leta, da ga velika nesreča zadene in mu vse njegovo veselje ogreni. Zgubil je namreč na borišču pogled na enem očesu, kamor mu je sulica bila priletela. Ker je pa njegov zdravnik neveden in okoren v zdravniških rečeh bil, mu še drugo oko pokvari, in tako je kralj čisto oslepel. — Zato so mu ime „Slepec“ dali. Po tem takem je moral svojemu veselju, namreč

bojem in pa turnirom se odpovedati in ni mogel več nad sovražnike pogosto s takoj močjo sam planiti, kakor poprej. Ako ravno ga je ta nesreca v serce sklela, vendar svoje junakosti in pogumnosti ni zgubil, in če so mu še sedaj sovragi protili od vseh krajev, se vendar nikoli ni kteremu krenuti dal. 1345. leta se je proti cesarju Ludeviku in poljskemu kralju Kazimiru srečno vojskoval. Prihodno leto je pa z njegovim prijateljem Filipom francozkim kraljem angležki kralj Eduard hudo vojsko začel. Hrabri in junaški Janez Slépec pa mu radovoljno na pomoč hiti, ako ravno mu pogled manjka. Zakaj, on je hotel pokazati, da je zvest prijatelj. — 26. avgusta 1346. leta se je veleslaven in hud boj pri Kreci (Crecy) vnel med Francozi in Angležani. — Kralj Janez zapove pred bojem svojim českim vitezom, naj ga med sebe v sredo vzamejo in njegovega konja k svojim konjem privežejo in ga tako med sovraže peljajo. Njegovi spremljevalci mu pravijo, naj opusti boj, ker ne bo po sreči končal, on pa le odgovori v českem jeziku: „*Tod' Boh dá ne bude, by crál cesky z boe utiekal!*“ (To, če Bog da se ne bo zgodilo, da bi česki kralj iz boja bežal!) in kličem „*Praha!*“ (Praga) se verže nad sovražne trume in slep seka in bije svojim mečem po glavah Angležev. Pa, ako ravno se je junaško bojeval, je vendar s drugimi vred smert storil na bojišču, zadet od sovražnega orožja na mnogih krajih života. Zvečer so ga našli med umerlimi junaki, da je še dihal. Angležki kralj Eduard ga pusti v svoj tabor prinesiti in veli mu smrtne rane celiti, pa vse to nič več ne pomaga. Ločila se je njegova duša od trupla. Tako je umerl hrabri kralj Janez Slépec v slavni tej bitvi junaške smrti. Eduard pa je solzen pregovoril besede: „*Hodie cecidit corona militiae, nunquam fuit similis huic Bohemiae regi!*“ (Dones je zginil venec vojšakov, nobeden ni bil kedaj temu českemu kralju enak!) — Kar se še tega boja tiče, je to, da so v njem že topovi gromeli.

Janko Vijanski.

Drobtinčice.

* Žalostna dogodba. Bilo je 26. svečana t. l. v naši šoli G. dvoje fantov, A. iz nedelske, J. iz vsakdanje šole od našega gospod učenika P. posvarjeno, ker sta se slabo vedla v cerkvi. J. bi bil imel nekoliko časa dalj v šoli ostati; tudi so mu gospod učenišek še posebno priporočevali, se ne z A. pečati. Komaj g. učenišek iz šolske izbe gredo, jo potegne tudi J. domu. Domu pridši jo pobere naravnost k A. in ženeta koze na pašo, na mesti da bi J. popoldan v šolo šel. Celi popoldan sta se imenovana prijatla veselo na paši pajdašila; nista si v misel vzela, kak gerd in velik greh da jê nepokorsina. Ko pride čas koze domu gnati, gresta, namesti po poti, kjer je za nju bližaj, raji na nevarni led Blejskega jezera. Tam se šalita pri dotoku neke vode, kjer je bil

led ravno slab. Nesrečno se pogrezne J. pod led, in žalostno je poginil. Zravno stoječi A. mu ni mogel pomagati, torej na pomoč vpije, ker pa ni bilo blizo hiš, ni bilo tudi pomoci; torej so mervto truplo J. šele drugi dan s pomočjo čolna iz vode izvlekli. Žalost in strah, kterega smo sošolarji v ti nesreči občutili, se ne da z peresóm popisati. Gospod učenik P. so nam na dan pogreba J. očitno dokazovali, kam nepokorsina in svojeglavnost otroka zapelje. Ljubi učenci, bodimo pokorni!

Jožef Müller, učenec.

* Premilostlivi knezoškof lavantinski preč. g. Anton Martin so nam priskerbeli prav lepih in čednih podobic, kterim so pritisnjene lepi zdihljeji, goreče molitve in kratki životopisi svetnikov in svetnic božjih.

Da se čast gg. bravci sami prepričajo, kako lepa in lahko-razumljiva je tukaj slovenska beseda, stavljamo sem, kar se nahaja na podobici brezmadežnega serca Marie Device:

Vsakdanja molitva sv. Bernarda za spreobernenje grešnikov. Spomni se, o premila devica Maria! de se še nikdar ni slišalo, de bi ti bila kterega zapustila, ki je pod tvojo brambo pribežal, tvoje pomoči iskal, in se tvoji priprošnji izročil. Tega zaupanja vnet k tebi hitim, o Devica vsih devic, k tebi, o Mati pribežim, pred teboj objokan grešnik stojim. O Mati večne Besede! ne zaverzi moje prošnje, temuč milostivo me slušaj in vsliši, Amen. Češena si Maria. O Maria, pribežališe grešnikov, prosi za nas!

Dnevi odpustkov za brate in sestre naj čistejšega Serca Marie, ako se čisto spovedo in sv. rešno Telo vredno prejmejo: Vsako leto na dan, o kterem smo keršeni — Na nedelo pred Septuagizimo — Na noviga leta dan — Na svečnico — Ob svetkih device Marie — in čistega spočetja v adventi — Na dan 7 žalost Marie — Na god spreobernenja sv. Paula. Sv. Marie Magdalene — in o smerti uri.

O sladko in ljubezni božje vneto Serce Marie, ki si naj podobniši presv. Sercu Jezusovemu, prosim Te: Očisti serce in dušo mojo! Druga podoba ima tudi kratek životopis sv. Martina; Sv. Martin, škof.

Sv. Martin, v Sombotelu na Vogerskem od imenitnih, pa nevérnih starišev rojen, je že otrok posilim v cerkvo hodil keršanske nauke poslušat, ako sta mu ravno oče in mati, neznabožca branila. Mladenca so u vojaštvo dali, in moral je na Francosko h konjikom iti; alj tudi med razpuščenimi vojaki je pobožno živel, in posebno do vboгих vsmiljenje imel. Kadar je po zimi za cesto golega berača srečal, in mu ni imel kaj dati, je z mečem svoj plajš preparal, eno polo vboгemu za ogrinjalo dal, s polovico pa se je sam ogernil. Na to se mu po noči Kristus prikaže, s polovico plajša ogernjen, rekoč: „Poglejte! Martin, še le novinc sv. kersta, je mene z ovim oblačilom oblekel.“ Po tem se je dal sv. Martin kerstiti in je duhovski stan nastopil. Povernil se je na svoj dom neverne stariše in svoje rojake k pravi

véri pripraviti; pa le svojo mater je Kristusu pridobil; nevern oče je terdovraten ostal. Rojaki so ga iz domačega kraja izgnali, in sv. Martin se spet na Francosko poverne k sv. škofu Hilariu. V mestu Tur so ga škofa izvolili, de se je ravno branil tolíke časti. Bil je kakor poprej serčen vojšak, tudi zdaj skerben dušni pastir, ves za božjo čast in za izveličanje duš vnet. Veliko čudežev je činil, in skerbno po svoji škofii učil. Ko je v svojem 85. leti na smertni posteti bil, in so se njegovi učenci za njega jokali, je molil: „Gospod! če sim tvojemu ljudstvu potreben, se dela ne branim naj; se tvoja volja zgodi.“ — Tako je umerl sv. Martin v. 85. letu svoje starosti.

Molitva. O Bog! kateri vidiš, de sami iz sebe kaj ne premoremo, dodeli milostlivo, da bomo po prošnji sv. Martina, tvojega spoznovavca in škofa vsih nadlog ovarovani. Po Gospodu našem. J. K.*

Te sprelepe podobe si je g. Leon preskerbel pri slavnoznanih bratih Bencinger v Einsiedelnu. Podobe so dvojne sorte, malane in černe; sto malanih velja 1 fl. 48 kr., černih pa 52 kr. sr. Se dobijo pri g. Leonu v Celovcu in tudi po drugih knigarjih,

* Cvetje keršansko-slovenske zemlje; pridnim mladenčom in dekličem v darilo nabral in v venec povil Jožef Rozman korar pri sv. Andreji. Tako se imenuje prelepa knjižica, ktera je ravno kar pri Leonu v Celovcu na svitlo prišla. Prav mično so popisani nam Slovencem posebno imenitni svetniki in svetnice božje: Sv. Mahor in Fortunat, sv. Maksimilian, sv. Viktorin, sv. Miklavž, sv. Rupert, sv. Modest, sv. Ciril in sv. Metodi, sv. Lihart, in sv. Hema; pridjano je devet res ličnih podobšin, ki so nam že iz „Drobtinc“ znane. Čast. g. korar pravijo v predgovoru: „Nebeško Cvetje keršansko-slovenske zemlje sem nabral, in ga sosebno vam, mladenči in dekliči, v darilo podam. Uzemite ga kakor šopek žlahno dišečih nebeških rož, nosite ga tako rekoč na svojih persih, in vnemajte na njem svoje mlade serca za Boga, za sveto véro in za mílo domovino. Za to troje radi in iz serca vse storite, in ako treba je, tudi terpite brez nevolje — to bo vaša čast in slava, vaša sreča časna in večna.

Ker je pa za človeka tudi dobro, da vé kaj ne samo od vasi ali dežele, v kateri živi ali je bil rojen, timveč tudi od drugih krajev in dežel, sem na koncu vsakega življenjopisa dostavil nekoliko čertic iz zemljopisa, in se nadjam, da bom tudi s tim vam ustregel.“

Društvo sv. Mohorja.

* Dalje so plačali za l. 1857: Ferenc Ant., Globočnik Jan., Jakopič, Dr. Klemenčič, Kozina, Pencin, Šrvici Mat., Trampuš J., Trunk Bl., Wiegele Šim. (½).

Razkladanje slovkarja in malega berila.

Glejte tukaj drevo, katero proti verhu ni tako košato in široko, kakor lipa ali bukev. Le spodnje veje so precej dolge, proti verhu so čelajbolj krajše, tako da je verh špicast ali oster. Tudi perje je drugače kot pri lipi ali bukvi, le pogledjte, perje je ozko in tenko, da hode kakor šivanka, in zeleni po zimi in po letu razun mecesna, kateremu šilovje obleti. Take drevesa se pravijo hovje ali šilovje. Sem spada:

Smreka, ki pri nas rada raste. Ona daje stenarjem les in dile mizarjem, smolo čevljarjem, skorje usnarjem za čres ali čreslo, in smrečje v nasteljo. —

Jela je smreki zelo podobna, njena škorja je belklasta ne pa rudeča kakor pri smreki, šilje ni štirobato kakor na smreki, temuč je ravno in spodej belkljasto. Jela raste visoko in stoji ravno na viš kot sveča, zatoraj daja mornarjem jambore za barke in sodarjem les za škafe. Kdaj verh mlade jele otrokom posebno dopada, — alite o božiču, ko vidite na njem lepih reči viseti. —

Bor ali borovec ne zraste tako visoko; njegov les je smolast in se rabi za jezi in steske; z njega se pa tudi delajo treske za kurjavo.

Mecesen ima mehko in kratko šilovje, katero po zimi obleti. Mecesnov les je terpeč in zatoraj pripraven za stenovje, poslopja in posode.

Tisovo drevo (Eibenbaum) ima vozko perje, pa rudeče, škodljive jagode.

Smreka, jela, bor in mecesen so hovje ali šilovje. Listnato drevje in šilovje je lesno ali hostno drevje. Dobrotljivi Oče nebeški je pa tudi stvaril sadunosno drevje, ki nam naj več dobička donša, sadje rodi in nam tudi les daja za mnogoverstno orodje v domačo rabo in za naprodaj. Kmetiču pogosto eno samo češnjevo drevo dacija plača. Lesnike po goščah, požlahnjene sadunosnice pa po sadunosnikih rastejo. Gruška nosi podolgovato, sladko sadje; tepka da dober gruščevce. Jablana (jablan) ima okrogle, sladke pa tudi kiselne jabelka, ki se v režnjah sušé, pa tudi v jabelčnjek tolčejo, in dober tolkec dajo. Kutne se posušé, slive (čvečki) so sirove in suhe žlahen sad, iz katerih se tudi slivovec dela. Črešnje (češnje) so zdrava jéd sirove in suhe, posebno kisle višnje. Orehi dajo sladko jederce za potico (pogačo) in za olje; kostanj pa dobro kostanje. Kajsijé (marélice) in breskve pri nas le po vinogradih in vertih

rastejo, ter imajo v sredi koščice; jabelka in gruške pa peške (pičke). Murve dajo otrokom oslastno zernje, sviloprejkam pavažno perje. Ptuje (laško) sadunosno drevje se pri nas le v vertih najde, kakor kisle limone, in romene, sladke pomoranče. Smokve (fige) so sirove in suhe naprodaj, in po trikrat na leto sad rodijo. Oljka ima ozko, blede perje, podolgovate maslenke, kakor češnje debele, iz kojih se olje tlači, in je v toplih krajih doma. Palmovo drevo po 100 vatlov visoko raste, ima na mestu vej le čeden venec, iz zelenih vej skrožen, iz katerih se jerbasi, tudi oblačila pleto. Datilovo drevo, nad 100 čevljev visoko, rodi sladke podolgovate pavčike. Kavno drevo v Arabii in Indii raste, belo cveti in ima sadje ko drobne češnje, na dve zerni, ktero zernje se drago kupi, praži, melje in kava (kafé) iz njega kuha. LAVORIKA ima černo dišeče zernje, koje jedilom dišavo da. Muškatno drevo da dišeče oreške, cimetno pa sladko skorjico in dišeče cvetje, djumber pa dišaven koren; mandeljnovno drevo sladke jederca ima.

Mislimo, da bode učenik prav storil, ako svojim učencem o priložnosti tudi pove, kar se bere o rastlinstvu v „Zgod. katekizmu“ stran 79 itd. „Rastlinstvo je zelo razširjeno. Že imajo kakih 100,000 različnih rastlinskih plemen. Dokaj je pa še nepoznanih. Beseda rastlinstvo pomeni vse rastljine od najvišega drevesa do plesni. Najbolj prav po naravnem se delé rastljine: v drevje, germovje, čebulnate rastljine, trave, terstje, praprotje, mahovje in gobe. — Tukaj bomo le nekoliko povedali od teh reči. Ni povsot na zemlji enako rastlin, postavim: v deželi blizu severnega pola ni več ko 30 rastlinskih plemen, na Japonskem jih je že čez 500, na južnem Švedskem 1300, na Brandenburškem 2000, na Piemontškem 2800, v Jamajki 4000. Rast po vročih deželah je skor neverjetna za Europejca. — Palme zrastejo tako visoke, kakor so pri nas turni. Imajo peresa 8 do 10 čevljev dolge. — Iz bambovega terstja, če se po dolgem čez pol prekolje, se dasta dva cela čolna narediti. — Boábab je največe drevo. Je bolj debelo, ko visoko, zakaj visoko je le 15 čevljev ali debelo je 84, da ga komaj 14 mož obseže. Veje, ki na tla mole, sežejo po 150 čevljev daleč, da se jih v hudej vročini po več 100 v njegovo senco skrije. — Trava v Guinei zraste 10 do 15 čevljev visoka, in cele trume bivolvov, slonov, antilop, levov in kač je v njej skritih. — Pravi dar božji za otokarje Indiane in Australce je krušno drevo. To je tako visoko, kakor navadni hrast, pa ima 2 čevlja dolge in pol drugi čevlj široke peresa, ki jih imajo Indianci namest posode, skled in okrožnikov ali taljirjev. Sad je skor kakor krogla okrogel in debel kakor otročja glava. Sadno meso je kakor sneg belo in rahlo kakor pšenični kruh po peki. Ta sad režejo na kolesčike, jih malo opeko in tako pripravljeno ima tak okus kakor

pšeničen kruh. To drevo je neizrečeno rodovitno. Tri take drevesa enega človeka celo leto lahko prežive. —

Drugo tudi zelo koristno drevo je olika, ki v gorkejših deželah po Evropi raste, in po severnej Afriki, Arabii, Sirii itd. Zraste kakor češplja visoka. Zreli sad, olive jim pravijo, je rumenorjavkast, kakor debele črešnje. Na pol zrele olive se v slanej vodi namočijo in za mnoge jedila porabijo. Tudi sirove jedo, da si olje napravijo. Iz zrelih oliv pa delajo znano laško olje. —

V zapadnej Indii raste drevo, ki njegov les železni les imenujejo, ki je tako trd, da se le koj posekan obdelati da, posušen se pa tako vterdi, da se ga noben žebelj več ne prime. Imajo ga toraj za nakla, sidra in druge reči. — Tudi kavno drevo je vredno, da se omeni, ki po Etiopii raste in so ga v Arabijo presadili pred kakimi 300 leti. Je bolj germu podobno, in ima zelene, in potlej rudeče jagode, ki so našim črešnjam podobne. Vsaka jagoda ima dve peške, ki je navadna kava v zernu. Moč kave so po primerleju zvedili. — Velblodji pastir nekega arabskega samostana je zapazil, da so bile živali po noči neizrečeno predramljene, kadar so zvečer dokaj kavnega sadu jedle. — Viši opat si je zamislil in skuhal takih pešk in menihom zvečer piti dal, da bi jutranje molitve ne zaspali. To je pomagalo. — Od tih mal se je kava jela po Arabskem piti in se je če dalje bolj razširjala.

V. Razštevá.

Sedmine. Narprej postopa učitel, kakor je rečeno pri dvojki in trojki a) in b). Ko to že gre, uči

c) učence 7 reči po 11, 12, 13 itd. krajc. kupovati in najti, koliko ena reč velja. Stavimo: 7 palic trakov velja 18 kr., koliko velja ena palica? Učenci naj vselej odgovarjajo: Ena palica velja 18 sedmin; koliko je to celin? Tukaj posebno imenitne števila so: 14, 21, 28, 35, 42, 49 in 56; ako te števila dobro znajo, ne bo jim težava, cele krajcarje najti; stavimo: 7 ℥ soli velja 45 kr., koliko velja 1 ℥? Odg. 45 sedmin ali 6 celih krajc. in 3 sedmine, nekaj menj od pol krajcarja.

d) Potem učijo se učenci 7 reči kupovati po rajniših. Stavimo: 7 ℥ mesa velja 1 fl., koliko velja 1 ℥. Naj vselej odgovarjajo: eno sedmino rajniša; koliko pa je to? Sedmine rajnišev bojo otroci najložej našli, ako jih napeljujemo iskati, kolikokrat stoji sedmička v vsakem številu med 1 do 70; se ve, da to ni tako lahko in da se mora dobro vaditi. Po tem bojo lahko spoznali, da v številu 60 sedmička 8 krat stoji, in da še 4 sedmine ($\frac{1}{3}$) ostanejo. 1 ℥ mesa toraj velja eno sedmino rajniša ali 8 $\frac{1}{3}$ kr. Ako 7 reči velja 2, 3, 4 itd. rajnišev, velja ena reč 2, 3, 4 itd. sedmine rajnišev, ali 2, 3, 4 itd. krat po 8 $\frac{1}{3}$ krajc. Ako pa število 8 pogledamo, vidimo, da je 8 krajc.

dvojnati repar. Zatoraj velja tole pravilo: Kolikor rajniš velja sedem reči, toliko dvojnatih reparjev in še toliko reparjev razštetih med sedem velja ena reč. Stavimo: 7 ℥ sveč velja 5 fl., koliko velja en funt sveč? Odg.: En funt velja 5 dvojnatih reparjev in še 5 reparjev razštetih med sedem, to je: 5 dvojn. reparjev je 40 kr., 5 reparjev je 20 kr., ti se pa imajo razšteti med 7, to je 2 $\frac{1}{7}$ kr.; vse vkup toraj $40 + 2 \frac{1}{7} = 42 \frac{1}{7}$ kr. 7 delavcev si prisluži en dan 13 fl., koliko ima dobiti eden? Odg.: 13 dvojnatih reparjev in 13 reparjev razštetih med sedem, to je: 1 fl. 44 kr. $+ 7 \frac{1}{7}$ kr. ali skupno: 1 fl. 51 $\frac{1}{7}$ kr.

e) Slednjic naj se učijo učenci iskati, koliko velja ena reč, ako 7 reči velja nekaj rajnišev in krajcarjev. To prav lahko pojde, ako so učenci poprejšni nauk jasno umeli. Stavimo: 7 palic sukna velja 23 fl. 45 kr., koliko velja ena palica? Naj prej se izrajtajo rajniši, kakor uči pravilo d) in potem krajcarji, in potem oboje vkup.

Ena palica velja 23 dvojnatih reparjev in še 23 reparjev razštetih med sedem, ali: 3 fl. 4 kr. $+ 13 \frac{1}{7}$ kr., to je: 3 fl. 17 $\frac{1}{7}$ kr. Sedaj se izrajtajo krajcarji. 7 v številu 45 stoji 6 $\frac{1}{7}$, toraj skupno: 3 fl. 23 $\frac{1}{7}$ kr.

Miloserčni Tonček.

(Slobodno poleg nemškega.)

V Moravski deželi prebival je star in siromašk mož po imenu Boštjan. Bil je svoje dni priden in marljiv krojač, znan sploh kakor pošten mož in rokodelc, pa do blagostanja se vkljub svoje marljivosti nikoli ni zamogel povzdignuti. Imel je namreč veliko družinco prerediti, zraven tega pa so ga tudi pogosto nesreče stiskale, kakor ne kmalo ktereга na svetu. Žena je bla vedno bolehná, troje otrok mu je v nježni mladosti vmerlo, sedem pa jih je zredil v strahu božjem in vložil za njih poduk ves prislužen denar. Velikokrat je clo rajši stradal, kakor da bi otrokom potrebnih reči za šolo kupil ne bil. Starejši sin, Lukec po imenu, je bil Boštjanov posebni ljubljencek, kar je tudi zaslužil, zakaj bil je blagi fante priden, vbogljiv in posebno dobrega zaderžanja; častil in spoštoval je svoje stariše in si vedno prizadeval vse storiti, kar jim je naredilo veselje. Zgodaj se je Lukec začel učiti šivarskega rokodelstva; ker ga pa to delo ni veselilo, je poznej stopil pri nekem tergovcu v službo in šel ž njim na kupčijo v daljni svet. Od začetka je svojim staršem prav pridno dopisoval, jim tudi večkrat kak pripomoček poslal, kolikor bolj pa se je oddaljeval od doma, toliko redkeji so bli njegovi dopisi. Poslednič o Lukecu vse omolkne in žalosten zve Boštjan, da sin se je prepeljal s svojim gospodarjem čez široko morje v daljno Ameriko. —

Veliko let je blo že minulo, da ni imel od Lukeca nobenega naznanila. Negotovost, je li sin živ ali mertev, je uzrokovala Boštjanu mnogo žalostnih ur in dni. Pa kaj je blo še to proti drugim vdarcem, ki so Boštjana zadevali? Trije sinovi so mu bli vzeti v vojake, šli na vojsko, pa vsi storili v boju žalostno smert. Imel je doma še enega nadopolnega zalega fantiča, Blažeta po imenu, ki je bil v vsem Lukecu podoben; od tega je pričakoval podpore na stare dni, pa kaj se zgodi? Nekega dne ga popade stekel pes, in v malih dneh je Boštjan tudi tega ljubljénčka zgubil; vmerl je namreč za steklino. Dve hčeri sta šle na Dunaj služít, se tam omožile, pa tako nesrečno, da se je obedvema prav slabo godilo. —

Vse te nesreče so Boštjana, kateri se je bil že precej postaral, silno stiskale, pa — imel je še zdrave roke — vedno je še pridno delal. Celo tudi tukaj ga začne kmalo nesreča stiskati in preganjati. Oči mu opešajo in pri nar boljši volji je čezdalje manj delati zamogel. Komaj je zdaj toliko zaslužil, da je sebe in ženo kumerno preživil. Edina podpora mu je blo terdno zaupanje v Boga in v njegovo sveto previdnost. Ves v njegovo voljo vdan je s prečudno poterpežljivostjo nosil breme nesreč, terdno prepričan, da vsegamogočni in narboljši Oče nad oblaki, ki cvetlice na polju oblači, tice pod nebom in čer-vičke v prahu zemlje redi, tudi njega ne bo pustil glada poginiti. —

Žena Boštjanova pač ni imela toliko dušnih moči, da bi bla vse te vdarce prenašati zamogla. Nesreče, ktere so njeno družino zadevale, so ji grudile tako na sercu, da je pričela spet huje bolehati, poslednič se vleže, pa ne, da bi koj vmerla, ampak da bi prestala še dolgo, težavno in žalostno skušnjo. Celih 6 let je ležala bolna, dokler poslednič smert njenega žalostnega življenja ne konča. Mnogi stroški in pičli zaslužek je bil Boštjanu pobral zadnje denarce, tako da, ko je pogrebšino za rajno ženo plačal, mu tudi ni en krajcar ostal, da bi si bil skorjice kruhka kupil. — In še zdaj ni bla mera njegovih nadlog dopolnjena. Dozdaj je še zamogel saj včasih še kaj šivati, zdaj pa so mu oči popolnoma službo odrekle in dati je mogel šivanki, ktero je skoz toliko let tako marljivo sukal, popolnoma slovo. Ni mu blo zdaj drugega početi, kakor obrniti se s prošnjo do miloserčnih ljudi za vsakdajni kruhek. Ves v voljo božjo vdan tudi zdaj ni ubogi Boštjan godernjal, ampak s pobožnim Jobom rekel: Gospod je dal, Gospod je vzel, češčeno bodi njegovo sveto ime! —

Boštjan bi bil pač rajši delal, kakor beračal. On ni bil tak, kakor jih je mnogo dandanašnje, kterih nar večje veselje je lenobo pasti in nadlegovati ljudi za božje dari. Kadarkolj je Boštjana sila in lakot prignala, da je moral prosit iti, vselej je pretakal nad svojo nesrečo britke solze. —

Nekega dne pride pred vrata lepega poslopja in poterka. Mlad živahen fantič, okoli 9 let star, pride odperat in vpraša Boštjana,

kaj bi rad imel. Starček prosi ponižno v imenu Jezusa za kak mal dar. Tonček — tako je blo fantu ime — hiti urno do svojih staršev in jim naznani prošnjo revnega starčka. Kmalo prihiti nazaj s svitlo dvajsetico. Z veliko radostjo prejme Boštjan dar v tresečo roko, solze mu stopijo v zatemnjene oči in ginjeno reče: Bog ti plačaj, blago dete, kar si meni revnemu siromaku storil. Tončeku se je revni Boštjan v serce usmilil, toraj mu usmiljenja polno reče: „Vbogi mož, kakor se vidi, vas velike nadloge tarejo in stiskajo.“ — „Res,“ zaverne Boštjan „velike nesreče so mi slonele vse vse moje žive dni na ramah; pa dobri Bog, ki mi pošilja nadloge, mi slabotnemu tudi daje moči, da jih nositi zamorem; — saj pravijo, da on tiste ljubi, ktere tepe; — nadjam se pa tudi, da dolgo to tako ne bo terpelo. Smert me bo v kratkem rešila vsega terpljenja, terdno pa zaupam, ker sem tukaj mnogo terpel, da se mi bo v nebesih bolje godilo!“ — „Ali ste čisto sami in nimate nič otrok al kterega drugega, da bi kaj za vas poskerbel in vas v starosti kaj podpiral?“ vpraša Tonček Boštjana. Imam pač dve hčeri, al tema se samima nič bolje ne godi ko meni, sina sem imel, pa ne vem ali živi, ali ga zdavnej že krije tamni grob. O, ko bi moj dobri Lukec pri meni bil, pač mi ne blo treba od hiše do hiše beračati, in pri teh besedah prične stari Boštjan milo in britko jokati. —

Tonček je bil od teh besed zlo ginjen in presunjen. Prijel je starega Boštjana za roko, peljal ga v kuhinjo in tu svojo mater milo prosil, naj bi možu kaj jedila dali. Materi je Tončekova miloserčnost prav zlo dopadla, toraj so vslišali koj njegovo prošnjo in podelili Boštjanu enkoliko mesa in lep kos kruha: tudi kupico vina so mu podarili v okrepčilo. Kdo je bil tega bolj vesel ko lačni Boštjan, kteri je podeljene jedila z nar večim slajem zavžil. Med jedjo je ob kratkem naznanil materi in Tončeku vso svojo žalostno dogodbo, in obudil v sercu obedveh veliko sočutje. Ko je kosilice skončal, je vzdignil tamne oči in onemogle roke proti nebu, pobožno pomolil, potem pa se materi in Tončeku priserčno zahvalil ter se poslovil. Tonček ga je do vrat spremil in mu rekel: „Dobri starček, kadar se vam bo zopet hudo godilo in nič jesti imeli ne boste, pridite le zopet k nam. Prijazno vas bomo vselej sprejeli in obdarovali tako, da boste šli kakor danes zadovoljni domu.“ — Boštjanu se nad temi besedami toliko milo stori, da mu zopet solze zalijejo oči in slabega glasá reče: Čutim, da terpljenje moje se bliža koncu — jaz bom morebiti kinalo vmerl; ko pa me vsmiljeni Bog k sebi vzame, ga bom neprestano prosil, daj naj čez tebe, dobro dete razliva svoj sveti blagoslov, ti da vživati srečnih dni na zemlji ter ti vse poverne, kar si meni siromaku dobrega storil! —

Vesel, ko še malokdaj v svojem življenju, je taval stari Boštjan domu. Celo pot je pošiljal serčne zdihe hvaležnosti proti Bogu,

pa tudi iskrene molitve za blagor milosrčnega Tončka. Neko nezapadljivo veselje mu je igralo danes krog serca, kakor bi ga bil Bog hotel naenkrat za vse večletne težave poplačati. Ko se domu priplazi, se ves truden vleže na svojo borno posteljico in kmalo sladko zaspil. Ni še dolgo počival, ko ga nekdo ljubeznivo za roko prime. Boštjan se zbudi in vidi lepega mladega gospoda poleg sebe stati. „Vbogi mož!“ ga nagovori mladi gospod, „kje pa so krojač Boštjan, ki so nekdanj tu prebivali? — „Jaz sem, kaj pa bi radi?“ odgovori Boštjan in si mane zatemnele oči. — Oh, ljubi oče, ali v taki revšini vas zopet najdem? — „Lukey! moj priserčni Lukey! ali si ti?“ zakliče Boštjan. Oče in sin se veselja in žalosti razjokata in serčno objemata. Dolgo sta si slonela jokajoča eden drugemu na persih, potem pa ko se je prvo veselje vmirilo, pripoveduje oče Boštjan vse svoje nesreče. Zdaj tudi Lukey pove, kako se je pred 17 leti prepeljal s svojim gospodom v Ameriko, kako sta tam srečno barantala, spravila silno premoženja skupaj, poslednič pa je njegov gospodar vmerl in mu zapustil lep del njegovega premoženja. „Vem, priserčni oče,“ sklene Lukey svoj govor, „da ste me objokovali že kakor mertvega, pa Bog me je o pravem času zopet k vam poslal, da vam bom polajšal večer vaših dni; odslej, upam, se vam bo vse drugač godilo. Terpljenje vaše je minulo, odslej boste vživali z božjo pomočjo boljših časov.“ — In res je blo tako. Boštjan je živil še 6 let, Lukey mu je prelepo stregel, in umerl je ves v voljo božjo vdan po kratki bolezni prav lahke smerti. Njegove zadnje besede, ki jih je govoril poleg postelje stoječemu jokajočemu sinu, so ble: „Jaz grem k ljubi materi in k tvojim rajnim bratom; tebe zapustim še tu v solzni dolini, pa — in zdaj je pogledal s svitlim očesom proti nebu — Bog naj blagoslovi ves tek tvojega življenja, ti da vživati srečnih dni na zemlji in naj nas enkrat vse v rajski domovini združi!“ Kmalo potem je mirno zaspal v Gospodu.

Lukey je dal truplo svojega ljubega očeta spodobno pokopati in jokal na njih gomili solze resnične žalosti. Al one se niso posušile, ampak ozelenele in rodile Lukecu sad očetovega blagoslova. Vse njegove žive dni se mu je dobro godilo na zemlji, kakor tudi Tončku, s katerim se je Lukey bil vsled očetovega priporočnja sprijaznil. Bla sta ves čas priserčna prijatla in se še v pozni starosti naj rajši pogovarjala od očeta Boštjana. —

Blagor mu, kateri starše in stare ljudi spoštuje in ljubi; blagoslov božji je nad njega razlit. Kjer pa kropi rajska rosa božjega blagoslova ljudi in premoženje, ondi vživajo toliko veselja in blagosti, kakor jih kolj zemlja roditi zamore. Pa tudi po smerti Bog takih zapustil ne bo, ampak čaka jih sladko plačilo svetega raja! —

Jos. Levičnik.

Nekaj o iztočnej Sibiriji.

Po ukazu od 11. julia 1851 se je južna stran Irkuckega poglavarstva kot posebno poglavarstvo osnovala in uredila. Leži med kitajsko mejo in naj večim planinskim jezerom na svetu, Bajkalom, ter se imenuje Zabajkalska oblast. Njene meje in obširnost dozdaž še niso na drobno znane. Nekteri cenijo zabajkalsko oblast štiri sto verst (ena poštna mila obsega 7 verst) široko in tisuč dolgo. Jablonski herbet ali pogorje, ki derži od jugozapada k severoizhodu, deli novo oblast na dvoje. Izhodni del se imenuje Daüria, ter obsega večidelj prejšni okres Nerčinsk, zapadni pa prejšni okres Verhnyj Udinsk. Leté zemlje so večidelj gornate, berdovite, posebno se dvigajo goré proti Kitajskej meji, ki so večnim snegom pokrite na primer Čokondo. V sredi so jablonske gore najvišje. Leté gore ali pogorje so zalogi mnogoštevilnih vrelcov, potokov in rek, ki na vse strani z njih odtakajo: so opotočje vodá, ki se izlivajo proti izhodu v veliki ocean, proti severu v ledeno morje in proti zapadu v Bajkalsko jezero. Jablonski herbet je črez 100 verst široko pogorje, od kterega derže nižje gore na vse strani Zabajkalske oblasti, kterimi je tako rekoč pretkana. Černi lesi in goste šume jo pokrivajo, v krajih pa se nahaja tudi golo hribovje in pečine, po kterih še sporega osehlega germovja ali povele trave ne opaziš. So razmetane, zdrobljene, od dežja in vihra porušene skale in kamenje, le semtertje vgladaš zelenja, kjer je bistra voda redivne persti nanosila ali plazivi lišajniki zpersteneli. Doline podel rek se imenujejo v sibiroruskem narečji stepi, čeravno so v krajih tako tesne in vozke, da bi rekel, gore si roke podajejo.

Od mesta Verhnyj Udinsk proti jugu do mesta Kiahte ob bregovih velike reke Selenge je široka, prijetna dolina, katero je priroda rodovitnostjo in obilnostjo polskih pridelkov obdarila. Stanujejo v njej Burjati, mongolsko pleme, ki se večidelj živinorejo pečajo, pa so semtertje tudi prijetne ruske naselbine, kterih stanovavci se od letnega uroda svojih njiv živijo. Proti izhodu ob potoku Ud se razprostira Korinska step, tudi od Burjatov obljudjena, ki se proti Jablonskemu herbtu vse bolj viša in dviguje. Dalej so stepi ob rekah Arguinu, Aču, Ononu in Šilki, ki se izlivajo v veliki izhodni ocean.

Ne vgladaš lahko prijetnejših krajin kakor v Zabajkalskej oblasti, posebno v Daürii. Križanje gora, romonenje bistril vrelcev in potokov, šumenje mogočnih rek in gostih tisučletnih šum in lesov budijo mnogotere občutke in sladkosti. Kak čaroben pogled na bujno rastljinstvo in gibanje raznovertstnih živali in ljudstev. Črede konj in ovec, tropi velblodov se pasejo in hodijo v čudovitem zmesu in neredu po zelenih planjavah. Tam vidiš trumo Burjatov v svilenih oblacilih, ki romajo k svojim svetiščem in duhovskim stanovališčem, ali pa hite v bližnji terg ali mesto, prodat obilnost svoje prireje. Na reki Ononu nedaleč od tverdnjavice Akše vidiš v mescu juniu velikolepen

prizor. Voda šumi med nizkimi gorami in hribi. Po južnem lazcu teh gor, od verha do doline ne vidiš drugega kakor cvet pri cvetu naj živejših barv. Cela stran ali reber je obraščena nizkimi planimi breškvami, ki so belim in rožovitim cvetjem celo obsute. Na severnem lazcu ali rebri pa raste planinska roža pri roži, ki jo Rusi v svojem narečju bagulnik (rhododendron, hirsutum montanum) imenujejo. Tudi leta stran je purpurovitimi bojami gosto oblita. Tak pogled človeka tako silno očara, da vidi rujno cvetje pred seboj, najsibodi oči zatisne in dolgo časa meža. Skoda da terpi letaj čarobni prizor le tri nedelje časa. Ali kak pogled je za drugega časa na lete rebri, oko popotnika vidi golo skalovje, po katerem raste osehlo germovje in povelostebličje bagulnikov.

Tudi slapov deželi ne vhlaja, pa so mali in neznatni. Pravijo da so leti v nekterih krajih vendar čudnokrasni.

Potoci, reke in velotoki se vstakajo nekaj v izhodni ocean in ledeno morje, nekaj pa v Bajkalsko jezero. Bajkal, kterega tamejšni obivatelji Sveto morje imenujejo, je naj večje planinsko jezero na svetu. Okrog in okrog je obdano skalnatimi gorami in čerastimi berdi, ki so semtertje bohotno brinovim ali jegličjim lesom obraščeni. Le tam kjer se vstakajo vanj reke, nahajaš vozke predore al dole, ki so po obeh stranah stermimi stenami obstavljeni. Dolgo je čez 800 verst (1 mila = pri 7 verst) in 80 — 90 verst široko, voda je silo globoka pa tako bistra in jasna, da se za tihega vremena čez 5 sežnjeva na dnu vsak kamčič vidi. Ob bregovih se nahaja več vrelcov zemškega olja in toplic, tudi potres tu ni redka prikazen. Vodnih ptic tu le mergoli, da včasih skale, kjer plodijo in domujejo, čisto zatemnijo. U velikih jatih živi tu posebno jedna versta divokih rac, ktero Rusi baklan imenujejo. V Bajkal pada velika reka Selenga, ktere vrelci dosdaj še niso znani. Nekteri mislijo, da postaja z več potokov, drugi pa da izhaja z jezera Kosugol na Mongolskem. Od mesta, kjer zapustivši Kitajsko dervji svoje valove po ruskej zemlji, je reka že kaj silovita in tudi za večje ladje plavna. V njo se izliva mnogo potokov in rek, posebnih meli (plitvin) in bistrin se v njej ne nahaja, toraj če biti nekđaj velika podpora kupčije med Kitajskim in Rusijo, ako si parnikov napravijo. In res po najnovejših izvestjih z unih krajev so ruski merjovci jezero Bajkalsko in njegove vtoke natančno preiskali in zmerili, ter za plavbo s parniki kaj vgodno in koristno spoznali. Reka Selenga je silo bogata rib: bizem ali oseter (Stoer) le mergoli. Dosdaj so plavale le male šajke, ladje in ribičji čolni po njej, ali kmalu bojo hlapeli po njej hitri parniki z bogatim tovarom z Kitajskega v Bajkal, odtod po jedinem odtoku, dolnej Angori v Irkuck in dalej v reko Jenisaj, v ktero se Angara izliva. Ob Selengi stojite dve mesti Selenginsk in Vrhnyj Udinsk. Sela ob bregovih so samo med pervim mestom in jezerom.

Imenitne ste še reki Bargusin in gornja Angara, ki v Bajkal tečete. Perva izvira v Jablonskem herbtu, ob njej stoji mesto Bargusin, po stepih v dolini kočujejo pastirski Burjati. Tudi gornja Angara ima svoje izvirke v Jablonskem pogorju, njeno ustje je na severoizhodnem voglu Bajkala. Bregovi so pusti in divoki, le v avgustu vsakega leta prihaja tje nekoliko ribičjih tovaršij.

V izhodnej polovici Zabajkalske oblasti tečejo vse vode v rečišče Amura, ktereга dežele ob levem bregu so Rusi zadnjih dveh let od Kitajcev dobili in pri njegovem ustji mesto in pristanišče Nikolajevsk sozidali in napravili. Argun, kjer meji Rusko o Kitajsko, teče zperva po ravnih stepih, potem pa med skalovitimi stenami, hribi in lesnatimi gorami. Nazadnje se ž njim reka Silka druži, od tega ustja naprej ga Amur imenujejo. Reka Silka, dereča in vodovita postaja z rek Onona in Jagode; perva teče z Kitajskega, druga pa izvira v obvodu (obodu) ruske države. Na levem bregu teče v Silko še potok Nerča, ob katerem je gorno mesto Nerčinsk sozidano.

Proti severoizhodu od Bajkala, v pustih stepnatih krajinah se zbirajo vode Vetima, ki na levem bregu v rečišče Lene teče in tako Zabajkalsko oblast z ledenim morjem sklepa. Ob bregovih rastejo semtam pusti gojzdi in črni lesi, kamur le redkokrat človek zakroži gonivši sobole in toplošubične veverice. Samo okrog Aronskega, kjer sumi med hribi in obraščenimi berdi, je zemlja za naselbine in ljudske stanovališča sposobna. Tudi leta vodna pot zadobi v prihodnjosti več imenitnosti, kajti veže dolne kraje z kožuhorodno Jakucko ogromno pokrajino.

Leté reke so sploh plavne, bogate rib in rakov, katerih poslednjih v drugih sibirskih rekah čudo ne najdeš. Njih bregovi in okolice so večidel čudokrasni in prijetni. Nek nemšk popotnik clo pravi, da, kdor se je enkrat po njih vozil, bode brez dopadljivosti gledal krajine ob bregovih nemškega Rina, bogate sočnega grozdja in razvalinami starih gradov olepšane. Mar jih je vidil samo v spomladnej obleki.

Razun jezera Bajkalskega, ki deli Irkucko poglavarstvo od Zabajkalske oblasti, se nahajajo tam še nektere druge jezera, katerih voda se delj raztopljene soli slana imenuje: Gosje jezero nedaleč od mesta Selenginsk, v sredi mastnih paš Burjatov. Blizo jezera prebiva najvišji duhoven tega ljudstva, ki ga Hamba-Lama kličejo. Tam imajo Burjati tudi svoj naj svetejši hram ali božjo hišo. Leto jezero je šele postalo v sredi preteklega veka. Potok Temnik je za dolgega deževanja in vlijanja tako nakipe', da je raztergal svoje bregove in napolnil nizko ponikvo med dvema debroma, kjer je imenovano jezero. Kmalu se je naredil z tega jezera tudi odtok, ki se v reko Selengo zliva. Z početka so ga obiskovale tudi ribe v neštevilnej množici, ali sdaj od leta do leta menj rib hrani in tudi vode menj obsega. Jeravinske jezera v stepi, Chara imenovanej, blizo Jablonskih gor so tri jezera zaporedoma, 30 verst dolge. En potok jih med seboj

veže. Jezerna voda obsega mnogo kuhinske in bridke soli. Tudi v letih plesih je čedalje menj vode in rib. Jezero Bavut je samo pet verst dolgo, pa je silno globoko. Mislijo, da je bilo njegovo dno nekda torilo sopke ali ognjene gore.

Podnebje zabajkalske oblasti je sila ostro, ali večidelj stanovitno. Mraz dosega pozimi — 30. stopnje Reaumurovega toplomera. Zima se začena srede mesca oktobra, mraz počasi raste. Spomlad oživi se mesca marca, solnata zemlja se jaderno in bujno ozeleni, vročina vendar šele junia največo stopnjo doseže. Konec avgusta pada ob jutrih že slana in opari zelenjav. Bolj ko je merzlo, mirnejši je tam zrak, zategadelj človek studen — 30. stopnje ložej prenaša kakor v naših krajih 20. stopnje. Sploh pada pozimi čisto malo snega, da krepkejša živina brez velike škode pod milim zimuje, poleti pa vlada dolga suša. Za jablanskimi gorami v Dačurii včasih snega čisto ne pade, tim obilnejše se slana in imje srežuje. Spomlad je tu navadno suha in šele junia jame dolgo deževanje. To je vzrok, da imajo letino mnogokrat slabo. Zrak je čist in tanek, zvigredi in na jesen burijo radi vetrovi. Le maloktero leto mine tam brez potresa, vendar niso tak silni in nevarni kakor drugod. Pravijo, da je bival potres prejšnjih časov še bolj často od sedaj.

Nalezljivih splošnih bolezen tu ne vlada, clo kolera je letim krajem dozdam prizanesla.

Naj navadnejše bolezni pa so zvigredi merzla, pozimi vročinska treslica, ktere vendar v primeru malo ljudi pomorijo. Po selih v nižinah ob Selengi razsaja prece rad skorbut.

Oblast je bogata kovin, dragih šarenih kamnov. Železa se nahaja v gorah povsod, pa se malo koplje in obdeluje. Bogatih srebernih rud se nahaja mnogo v jamah v okolici mesta Nerčinsk, v prodih in nanosih sledijo povsod zlato zernje. Ni je davno, kar so ga našli v prodih ob reki Šilki, kjer so v malo letih čez 75 pudov (a = 40 \mathcal{L}) z peska naprali. Bakro biva na več krajih, svinec leži v bogatih zalogah v okolici Nerčinskej, kjer tudi prece srebra derži. Tu se koplje tudi na živo srebro in černo krido. Kamenov različnih boj: Kalcedonov, prižanih jaspisov, karneolov, granatov najdeš v gorah povsod raztrešenih. Prej so kopali v gori Ačan-Čalo dragocen, plaveten kamen, akvamarin imenovan, ki je bil vmes tudi zelenkaste in rumenklate boje, ali jame so že čisto obožale. Z gorniških pridelkov se nahaja tukaj asbest, premog, zemska smola in žveplo. Kuhinska sol se prideluje z dveh jezer pri mestu Selenginsku, kjer jo z slane jezernice kuhajo, pa leta ni zelo bogata kuhinske soli. Lugastih soli posebno solitra se nahaja u več krajih čisto poverh zemlje. Tudi bridke soli biva pogostoma ob bregovih tukajšnjih jezer. Ali mineralnih in lečivnih izvirkov je oblast tako bogata, da se glede tega ne more meriti ž njo cela Evropa ne. Vrelci ali so že vroči ali hladni, obsegajo ali že žveplo, železo ali solinter. Tudi

kislih vrelcov je tu obilno, dosdaj se samo poslednjih že 16 šteje, ali mnogo jih tukajšni obivatelji iz sebičnosti ne odkrijejo.

(Dalje sledi.)

Tretji odpis.

V Terstu mesca aprila 1857.

Verli stric Matija!

Pozno sva prišla midva na svet, pa vender se mi dozdeva, da sva narmenj za 50 let še prerano priropotala. Najino peckanje, pa tudi čversto vpiranje vseh tistih, ki nama proti legionom domačih slovenskih nasprotnikov svoj glas prilagajo, je kakor da bi se rahel polž s čohastim bikom butal — močnejši imajo povsod pravico. Ti legionci černe vojske še res niso vajeni, kakor vi pravite, rabiti pravice, ktere nam fizično in po postavah grejo. Živo se resnica tega občuti po vseh naših šolah, posebno pa po gimnazijah. Mesta Celje, Celovec, Gorica, Gradec, Ljubljana, Maribor, Novomesto, št Paul, Pazen, Terst imajo gimnazije, na kterih je učenje slov. jezika zapovedano; pa samo četvero teh gimnazij se veseljuje sposobnih učiteljev omenjenega učila. Na ostalih šesterih gimnazijah ometajo slovenščino tako vbogi siromaki, da jim njih učenci popolno zasluženno spričalo slovenskojezične revšine zaporedoma podpisujejo, in jim čutiti davajo, naj bi s tem spričalom, kakor vbogi pogorelci, po slovenskem svetu krožili, in si nabirali, kar jim slovenščine za slovenske učitelje manjka. Kdo je kriv, da se nam tu tolika krivica godi, dokler se za vse druge učila dobro izurjeni možje za učitelje namestujejo? Komu gre pravica o tej zadevi pri visoki vladi potožiti se? — „Ponižnost brez poguma in čerstve volje“ pravite vi, „nič ne pomaga,“ in imate popolnoma prav. Pa tudi Chateaubriand ima v tej zadevi prav, ker pravi: „Fiez — vous á l'humilité de monseigneur, et croyez au Paysan du Danube,“ t. j. kersti vuka a vuk u goru.

Velika krivica se nam tudi godi, da se pri nas na to ne gleda, da bi mladenči, ki se bogoslovju posvečujejo, v tem izverstno izurjeni bili, kar njih stan in sadajni časi na ves glas terjajo.

V Baden-u, v Virtembergu, v Hassiji in morbit še po drugih nemških deržavah je postava, da nobeden ne more kandidat bogoslovja biti, ako v znanju nemškega, latinskega, gerčkega, hebrejskega jezika in v fiziki znamenje izverstnosti na spričalih poslednjih dveh gimnazijskih let skazati nima. — Al je pri nas tudi taka? — Za znanje slov. jezika, ki je našim duhovnom služben jezik, se nihče ne zmeni; zastran drugih učil pa velja načelo: Ni nam treba učenih, ampak pobožnih duhovnov. Ako bi se sadajni svet dal za 1000 let nazaj poriniti, bi staknjeno načelo prav dobro bilo, ker so duhovni tadaj

s majhenimi znanostni med nevednimi rodovi jedini učeni bili. Ali svet je svoje duhovne v znanostih zdavno že pretekel, zatoraj nemarni nevedneži dan današnji svojo nevednost prostemu ljudu s tim zakrivati hočejo, da vse novejše znajdbe, katerih njih nedozorela pamet zapopasti ne more, hudiču pripisujejo. Dan današnji bi bilo veliko lepše, ako bi načelo obveljalo: Treba nam je učenih in ob ednem pobožnih duhovnov.

Peljal sem se enkrat s slov. kmetom po suhem iz Tersta u Kopar (Capo d' Istria), kamor se v dveh urah dirjaje prikolesa. Za cestoj so telegrafne strune po štožirjih napeljane. Prašam svojega voznika, ali on ve, kaj te strune pomenijo. „To so hudičeve citre,“ mi je ljubezniva priproščina odgovorila; „po tih strunah hudič pošto v daljne kraje tako hitro nosi, kakor da bi bliskal.“ Zakaj pa tega, kar pravite, da tu hudič opravlja, božji vsemogočnosti ne pripisujete? „Oh kaj še, Bog take sleparije ne potrebuje; naš g. farman (fajmošter) sami pravijo, da to reč hudič opravlja.“ Dokler sva se o tej reči pogovarjala, pótégne mož iz žepa kresen kamen, kresilo in gobo, si vkreše ogenj in si cigaro našge. Vi ste si ogenj vkresali, da zdaj cigaro smodite, povejte mi, kje je bil pred tisti ogenj, ali v kamenu, ali v kresalu, ali v gobi? ali se ni tudi s hudičevoj močjo zgodilo, da ste ogenj na gobo dobili, kterega ne čutite ne v kamenu ne v kresalu ne v gobi, katero še v žepi imate? To prašanje je možunca tako zavertalo, da ni vedel ničesar odgovoriti. Pripevši na vkresan ogenj svoje učenje sem mu znane lastnosti mnogo znanih reči pred oči postavljaj, dokler sem ga do elektrike pripeljal, po kateri sem mu, kolikor se je dalo, telegrafijo razložil, kar se mu je zelo dopadlo, ker se je prepričal, da hudič s to rečjo ničesar opraviti nima.

Da svojega pisma ne preobložim, vas samo to še prašati moram, ako se tudi vi zvezdorepke kaj bojite, ktera bi se imela letos prikazati. Ako bi morbit nje obraz vaše zdravje al celo vaše življenje v kako neprevidno nevarnost pripraviti vtegnil, bi vi prav po stričevsko ravnali, ako bi v svoji oporoki za naslednika svojega obilnega premoženja postavili svojega serčno vam vdanega bratiča Jožefa.

Mnih in štirje grešniki.

(Serbska narodna pripovedka po Vuku Stef.)

Bil je neki pobožni mnih sive brade in sivih las, vedno je prav rad k Bogu molil.

Potojoč enkrat pride do neke cerkve, kjer so se pokopovali kristjani. Ko pride pred cerkvene vrata na pokopališče, zagleda tri konje, enega rudečega ko kri, drugega črnega ko ogel in tretjega rumenega ko žafran; oni skačejo semtertje okolj groba in okolj

cerkve. Ko zagledajo mniha naenkrat zginejo, kakor bi jih bila zemlja požerla.

Mnih to viditi se skrije za neko drevo in glej zopet pridejo ravno tisti trije konji, se vstopijo na en grob, z nogami tolčejo in rezgetajo, dokler iz groba pride srednoleten človek gorostasne postave, imel je roke in noge prekrizane, kakor so mertvega vergli v zemljo. Konji ravno tako okolj njega skačejo in rezgetajo, pa nobeden se ga ne dotakne tudi on jim nič ne odgovori temuč le joka.

Mnih boječ se, da konji človeku kaj prizadenejo, nenadno skoči k njim in jih zaroti pri nebu in zemlji, da naj ostane vsaki na svojem mestu. Konji ostanejo. Zdaj mnih s palico vdari naj pred človeka potem tri konje po versti. Kakor hitro ga vdari, se mertev oživi in konji se spremenijo v ljudi.

Mnih jih vpraša: „Kdo in kaj ste vi? Eden za drugim se mi spovej ali na tihem ali vpričo vseh, da vam pomagam, ako je mogoče.“

Človek na to reče: „Duhovni oče! Ti so bili moji nesrečni sinovi, in jaz sem vse tri s svojo roko zaklal, ko so spali, to pa sim tajil in nobenemu povedal, tudi duhovniku na spovedi ne; mislil sim na smertni postelji se spovedati; ali smert me ugrabi, preden pride duhovnik.“ „In kaj ste storili vi?“ vpraša mnih tri sinove.

„Mi nismo hotli slušati starišev, temuč vse smo ravnali proti njih volji in se nismo skesali in spokorili.“ Zdaj mnih iz torbice izleče štolo in ritual (obredno knjigo) in naj pred reče sinom, da naj očeta za odpuščanje prosijo; očetu pa reče: „Ti zdaj obžaluj svoje grehe.“ Vsi store po njegovem ukazu. On spravi zdaj vse tri pod štolo in jim bere odvezo. Oni potem mnihu roko poljubijo, in se med seboj objamejo in poljubijo solznih oči, potem odidejo vsaki v svoj grob. Mnih pa dalej potojoč opominja ljudstvo, da naj se kesa, in da naj nobeden brez spovedi ne zapusti ta svet. Ivan.

Slovstvene reči.

* V slavni tiskarni gosp. J. Blaznika v Ljubljani se tiska za Slovence mali besednjak v treh jezikih.

Razdelen je na „slovensko-nemško-talianski“ in „taliansko-nemško-slovenski“ del. S primerno slovnico talianskega jezika bo obsegel narmenj 24 pol. Naročnina za 1 iztis je 1 fl. Ako bo vsa nabrana naročnina vse tiskarske in dodelavne stroške narmenj s 100 fl. preseгла, bo tih 100 fl. za šolske potrebe višji šolski oblastni tiste preuzvišene škofije izročeno, v kateri bo po razmernem številu slov. prebivavcev narveč naročnikov. Imena vsih naročnikov bodo natisnjene in besednjaku na koncu pripehnjene. Tisek vsake pole košta 32 fl.; in drugi stroški za vsako knjigo posebe menda 10 kr. presegli ne bodo.

S temi podajki si bo vsaki lahko izračunil, ali se je omenjena premija nabrala, in komu se bo spoznati morala.

Tudi Slovence na Koroškem lepo vabimo si ta mali besednjak naročiti; kdor je volje si ga naročiti, naj nam v Celovec saj do 20. junija naročilni denar pošlje; svoj čas pa mu pošljemo naročeno knjigo.

Drobtinica.

Gotovo je čast. bravcem znano, da je v Rimi nek zavod (institut) naroda ilirskega pri cerkvi sv. Jeronima; tudi to jim je znano, da je presvitli nadškof Zagrebački povišan za kardinala in da je ravno kar kardinalski klobuk iz rok svetega očeta v Rimi sprejel. O tej priložnosti so duhovniki ilirskega zavoda svojo cerkvo lepo razsvetili in na pročelje (fasade) napisali ilirski napis. Berite, kaj pripoveduje od tega prelepi časopis Zagrebački katolički list: Samo jošte (še) napominjem, tako piše nek gospod iz Rima, samo jošte napominjem: da su na slavu toga čina kanonici narodnoga našega kaptola kod sv. Jeronima dva perva večera sjajno razsvetlit dali pročelje cerkve sv. Jeronima, pred kojom je na tergu „Ripetta“ vojnička banda svirala na razveseljenje i tamo mnogobrojno skupljenoga naroda. Na verhu pročelja blistao se je razsvetljeni gerb nj. uzoritosti sa sledećim napisom u narodnom našem jeziku:

Za Čestito Uvedenje
Nadbiskupa Zagrebačkoga
Jure Haulika
U Zbor Kard. S. R. E.
Narod Ilirski
U Rimu
Veseli se I Raduje.

Jedan odbor istoga ovoga zavoda poklonio se je takodjer uzoritom g. stožerniku i predao mu smireno sledeći latinski epigram, protežući se na onaj ilirski napis razsvetljene jeronimske cerkve, koj ovako glasi:

Eminentissimo et Reverendissimo Principi
Georgio Haulik
Archiepiscopo Zagrabiensi
in S. R. E. Card. Collegium cooptato
Congregatio Illyrica S. Hier.
laetabunda gratulatur.

Quod Pius in Sacro Tibi dat Fulgore Senatu,
Orbi qui placido temperat imperio,
Blanda virum subito pertentant gaudia mentem,
Queis fluit illyricus dulcis ab ore sonus.

Namque novo incedis dum, Princeps, auctus honore,
Ingens Slavorum crescit in orbe decus.
Jure ergo illyrici colles clamore resultant,
Ft parto tellus gaudet honore Tibi.
Nosque Tibrim prope gestimus, ripasque docemus
Illyrice nomen congeminare Tuum.

Nj. uzoritost je i ovo očitovanje narodne radosti i rečeni odbor veoma milostivo i prijazno primila, te mu izjavila, da će na poboljšanje i povećanje ovoga našega narodnoga zavoda rado nešto učiniti i žertvovati, čim se kući vrati. A bilo bi sbilja vreme i želet, da se u to ime u obće svećenstvo trojedne naše kraljevine malo pobrine, te za uzderžanje toga zavoda štogod od svoje strane učini. Svake godine kupe se kod nas novci u svakoverstne druge sverhe: zašto se nebi i u to ime jedared učinila kakova sbirka? Ne samo da bi se tim poboljšalo stanje dotičnih kanonikah, — koje je doista kukavno —, već bi moći u tom zavodu urediti neku verst hospitiuma — kao što mu je i početno opredeljenje bilo i kao što je imadu ovde i drugi narodi — za hodočastnike, zatim za našu mladež, koja bi imala volju da se poda ovde naukom i umetnostim. Tim bi se ne samo uzderžao od propasti jedini što imamo u inostranstvu narodni, i tolikimi poveljami obdareni zavod, već bi se i prilika pružila našim domorodcem, da se upoznadu s Rimom — sredotočjem svih umetnostih, starinah, povestnice i kerščanske kulture. Nedvojim ni malo, da će se za našim uzoritim g. kardinalom i ostala gg. biskupi (koji su u to ime i onako već nešto učinili), kaptoli, svećenstvo a možda i poglavitiye i imučnije naše obitelji povesti, te u tu sverhu doprineti po koju žertvicu; a znam, da češ i Ti pripravan biti da sabireš i u „kat. listu“ priobćuješ imena i svote darovateljah, da tako pomožemo ono malo dobra, što još imademo, sačuvati od propasti. —

Družtvo sv. Mohorja.

* Dalje so plačali za l. 1857: Doliak Bal, Mihel Andr., Pečenko Fr., Peric Filip, Sivic Jak., Semin. knjižnica v Celovcu, Teran Miha, Vodušek Mat., Vrečko Ant., Vojska Lov, Dr. Andr. Vojska. Zukiati Mart.

Pogovori vredništva.

Gosp. Nik. D. v Div. Za vas ima knige družtv. gosp. M. J. kap. v št. Dani; — gosp. Vit. Sk. v Str. Za vas pa gosp. Fer. Ant. župu. pri sv. An.

Prašanja

za učiteljski shod v Kapli v spodnji rožni dolini

1. septembra 1856.

1. Kako ima učitelj pri nauku pervencev postopati, da slabiji učenci za boljšimi preveč ne zaostajajo?

Gotova resnica je, da se med učenci v šoli pri vsakem razredu več al manj takih znajde, kateri večini součencev al že napred letó, al pa tudi zaostajajo, posebno pa pri pervencih, pri kterih je spomin še slab in neomikan. Moder učitelj tedaj perve zbuja, da so tudi zanaprej še pridni; pa tudi slednih ne pusti brez pomoči, vendar na večje število učencev posebno glej!

Ker se pa v tem prašanju od nauka pervencev govori, tedaj se mora tudi na začetek nauka gledati; on je vreden, da ga v misel vzamemo. Začetni uk je imenitna in poglobilna reč; začetni uk je stebber, na ktereга se vse pozneje učenje nanaša in naklada, bodi si kteremu predmetu kol hoče. Kdor pa hoče pervence s pridom in v pravem namenu učiti, mora celo njih prihodnost v vsih razlikah popolnoma pred očmi imeti in previditi. Vsako reč, ktere svoje učence uči, mora prav pazno prevdariti in premisliti, kaj in kako bodo njeni nasledki; zakaj iz malega zernca priraste visoko in veliko drevo, in iz male iskricice pride tudi lahko nesreča celi hiši in sosesčini. —

Ravno taka je tudi s prvim šolskim ukom. S pervenci moder učitelj tako daleč naj korači in postopa, dokler njih otroška zmožnost gre in seže, tedaj že perve besede, ki jih zgovarjajo in beró, se morajo razumne in mikavne narediti; to pa se zgodi, ako se reč, od ktere se govori al bere, na vse kraje razloži in razširi, in scer tako, da za dušo in telo kaj za pomniti k domu seboj nesó. Učitelj jih tudi vodi in vadi vsako reč na tanko ogledovati in od nje se pogovarjati, da morejo tudi pozneje veliko od nje misliti in zapisati. Slabeje učence imej blizo pred očmi, jih večkrat poprašuj, jih pusti več in dalej brati in jih tako za boljšimi spravljaj; k temu se tudi posluži pridnejših učencev njih verste, da jim slabiji od dane nalože kej naprej bero al kakšen odgovor dajo. Pri začetnem uku tedaj le vselej in povsod zlo na tenko pojdi in počasno naprej korači in postopaj, tako ne bojo slabiji preveč zaostali; tudi kar se pri začetku zamudi, se nikoli več ne prihiti. Deržimo se tedaj zlatega pravila, ki pravi: „Počasi se deleč pride.“ Tedaj učimo le malo, pa tisto dobro. —

2. Kako ima učitelj posamezne predmete učiti, da bodo učenci v njih primerno napredovali?

Če hočeta kmet in vertnar svoje delo prav in koristno opravljeno imeti, njima še ni zadosti le vedeti in znati, kako se ž njim obhoditi in ga opraviti, temoč njima je tudi neobhodno treba vedeti čas, kdaj se imata tega al unega dela lotiti, da bo njima koristilo; zakaj vsaka reč ima svoj čas, tako tudi vsako delo.

Ravno taka je pri učiteljstvu. Tudi učitelju še ni zadosti le znati posameznih predmetov svoje učence učiti, temoč on mora tudi vedeti čas, kdaj ima s tim al unim učencem ta al uni predmet začeti, kar je silno težko razločiti, ker tudi duševne moči ne jamejo se pri vsih otročičih ob enakem času zbudjati in razvijati, — pri nekterih se zgodi prej in hitrej; pri drugih pa pozdej in počasnej.

Učitelj ima tedaj zastran tega, kdaj ima uk posameznih predmetov začeti, to pravilo pred očmi imeti: Začni vsak predmet tedaj učiti, kadar so otročiči godni ga sprejeti, al kadar so njih duševne moči za ta al uni predmet že dosti zbudjene in razvite. — Učitelj mora tedaj tudi razumeti, katere duševne moči ta al uni predmet k delu potrebuje, in kdaj se taiste razvijajo. Duševni razvitek je sledeči: Do konca šestega leta skorej vse duševne moči spijo, le samo ogledna al nazorna moč (Anschauungsvermögen) je zbudjena in dela; s sedmim letom se začne pokazovati pamet (Gedächtnis) in konec devetega in desetega leta počenja um (Verstand) in poslednič razum (Vernunft) se razvijati in delati. Vsaka učna osnova in vsak učni postopek mora ta red duševnega razvitka pred očmi imeti in zvesto se ga držati. — Potem začne učitelj posamezne predmete učiti in scer tako:

a) Da začne otroke najprej učiti od vsakega predmeta take reči, katere se stopnji njih duševnega razvitka priležejo, to je, naj prej take reči, ki so jim bližnje in pri roci in po tem še le odležne.

b) Da se s tisto duševno močjo naj bolj peča, ki je pri učencih že bolj zbudjena in že dela; zato začni pri vsakem predmetu naj prej učiti ogledljive reči, in potem še le duševne.

c) Da vsak predmet temeljito podučuje in pri poglavitnih pravih tako dolgo obstoji, da jih učenci dobro in jasno zastopijo in zapopadejo, ter si jih globoko v glavo in pamet vtisnejo; zavolj tega začni pri posebnih rečeh in stopaj na občne, od jednostavnih na zložene.

d) Da vse naučne predmete tesno med seboj veže in z enim tudi druge uči in ponavlja, in začne najprej pri lažjem, potem prestopi na težje.

Tako bodo učenci pri vsakem predmetu kratek čas in veselje imeli, in en naučen predmet bo drugega podpiral in razjasnoval, ves nauk bo jasen in učenci se bodo prav radi učili in veselo napredovali. —

3. Kako bi bili učenci prve klase po rajtanju na pamet naj ročneje k rajtanju s številkami pripravljati in napeljevati?

Grunt al podlaga, na katero se vse rajtanje naslanja in opera, so gotovo števila med eno in deset. Kdor se s temi števili dobro obnašati zna, se bode lahko vsega, kar potem pride, naučil; to se pravi: kdor z jednotami rajtati zna, bode znal kmalo tudi se obhoditi z desetskami, stotinami i. t. d.

Navadno razločujemo petero številnih opravil in učimo 1. šteti, 2. doštevati, 3. odštevati, 4. poštevati in 5. razštevati al deliti.

Razne so pota, po katerih se učenci k rajtanju s številkami pripravljati in napeljevati dajo; mogel bi pa tudi ta pot prav biti in ne zavreči, ktereга jaz z mojimi učenci popotovani, kateri hitro k cilu in koncu letega prašanja pripelje. — Če ravno so se že učenci prvega razreda kakor novinci v šolo stopivši že do deset na vse kraje šteti učili, vender začnem ž njimi od začetka šolskega leta štetje do deset ponavljati, in gledam na to, da otroci prav dobro zapopadejo, kaj so števila od enojke do desetke in to kolikor je mogoče spet po ozi-ravnem nauku. Pri tem števenju jih soznanim z devetimi številkami, ter jim pokažem kaj namest ene, dve, tri, štiri čert za ene številke rabimo, in se, da to znajo, s tim prepričam, da več učencev k deski pokličem, in jim imenovane številke pisati velevam.

Ako to že gre, jih pustim ta čas, ko se z manjšimi pečam, do deset in nazaj na njih ploščice številke pisati in se od tega prepričati dam. V drugi vadbi jih učim pri vsakem številu do deset eno preskočiti, ter jih z dvojičnimi in nedvojičnimi števili soznanim, po tem pa dve, tri, štiri i. t. d. pa vselej kakor naprej tako nazaj, vender 10 preskočiti ne dam, kar smo šteli, to mi morajo potem, kadar si z drugimi opraviti dam, vselej na svoje ploščice zapisati. S tim števenjem do 10 se dolgo pečam, ker mislim s tim za prihodni nauk terdnejšo podlago postaviti.

Kadar so učenci v tem dobro izurjeni začnem od 10 naprej do 20 kakor tudi ritinsko postopati, jih z desetko soznanim, ter jim povem, kje stojé in koliko enojka na drugem mestu velja, koliko števil in kaj zaene se rabijo, če se hočejo števila od 10 do 20 zapisati. Kar in kakor smo šteli, to si dam vselej na ploščice zapisati, ter se po dokončani šoli od te naloge prepričam in njih storjene pregreške popravim.

V tretji vadbi zvežem z dvojko že doštevo, odštevo, po njih moči tudi poštevno in razštevo, to je, pustim k dvojki vse druge 9 števila doštevati, odštevati, poštevati in razštevati. n. p. Če bi na mizi dva krajcarja ležala in dodenem še štiri, pet, osem, koliko jih je potem? če bi pa le dva krajcarja imel, bi jih pa 4, 5, 8 potreboval, koliko bi mi jih zmanjkalo? koliko si jih moram posoditi? jih tudi učim, da se od dvojke višje številke od nje ne morejo odšteti, in v tem

se mora pri rajtanju s številkami pri na levi roci stoječi številki pomoči iskati, in da eno od nje izproseno pri dvojki deset zda, tedaj dvanajst velja, in koliko ostane, če od nje 4, 5, 8, odstejem? tudi koliko je to, kadar 2 krajcarja po 4, 5, 8 krat uzamem? koliko krat pa morem od 4, 5, 8 kr. po dva krajcarja odvzeti, kolikokrat je tedaj dvojka v 4, 5, 8 zapopadena, v katerih brez ostanka, v katerih z ostankom in zakaj? Čez to dam jim potem spet majhene, lohke naloge, ter jih jim na desko zapišem in si jih zrajtati dam.

Znajo z dvojko rajtati, potem grem od 20 do 30, jih pustim naprej in nazaj steli, dvojicne in nedvojicne, potem trojke do trideset, poprasujem: ktere so zmed tih imenovanih dvojicne, ktere nedvojicne, skoz kaj se 3, 6, 9 in t. d. do 30 brez ostanka razsteti da, jim pokažeta, kako se 21, 22, 23 i. t. d. zapiše, koliko dvojka na drugem mestu velja, in kaj moram k nji na desno roko zapisati, če hocem imeti 24, 25, 26 i. t. d. do 30. Na to jih pustim za vadbo v števenju pa tudi v pisanju števil zdej dvojicne, potem nedvojicne in za tem trojke do 30 na obe strani zapisati, in verh tega zvezem s trojko, kakor pa poprej z dvojko, dostevo, odstevo, poštevo in razstevo, ter jim vselej po dokončanem rajtanju na pamet, lahko razumljive naloge na desko zapišem in s številkami zrajtati dam.

Po tem načinu uganjam z 4, 5, 6, i. t. d. pa nikoli k višjemu številu ne prestopim, dokler večina učencev tega dobro ne razumi, slabejim pa po ponavljanju naprej pomagam, da preveč ne zaostanejo. V prvi polovici solskega leta postopam in koračim v tem opravilu do petdeset, in v drugi polovici od petdeset do sto pa tako, da poprejšno še zmiram ponavljam. Tako so učenci prve klase po vsih petih opraviilih rajtenja, kakor tudi v pisanju števil do sto že en malo k rajtanju s številkami za drugi klas pripravljeni, in prihodno leto zamorejo hitrej in rocnej v rajtanju s številkami napredovati. —

4. Ali zamore učitelj, ki le mehanično solo derži, svojo lastno omiko pa zanemara, izversten učitelj biti? — in s čim se ima učitelj zunaj šole močno pečati?

Ni lahko mogoče, da bi učitelj, ki le mehanično šolo derži, izversten učitelj bil, zakaj on:

1.- Ne podučuje in postopa po modro napravljenej osnovi, ktera k dobri učbi slisi; če hoče dobro in rodovitno učiti, mora učne predmete tako osnovati, tako med seboj verstiti in vezati, kakor se prileže predmetu in učencem.

2. On cila in konča svoje šole pred očmi nima, česar bi on nikolj pozabiti ne smel, zakaj je šola. On, ki le mehanično podučuje, ni mu mar duševne moči, ki še v majhenih otrocih zavite dremajo, zbuditi in razvijati; — serce in voljo za vse dobro vnemati, in razne reči, ki bodo jim v poznejem življenju potrebne in koristne, naučiti in navaditi. —

3. On se ne obnaša tako, da bi otroci serca in veselja do šole imeli. Če se učitelj ne ve tako obnašati, da bi otročiče mikalo v šolo hoditi in se tamkaj tako zadržati, kakor se dobrim učencem prileže, ni izversten učitelj. —

Če pa hoče tega lepega imena vreden biti, mora pa kaj znati, zavolj tega mu je treba se učiti, in k temu se mora poslužiti tistih reči in pripomočkov, ki so pripravni in primerni mu pomagati, šolski nauk srečno in rodovitno od rok gnati, in ti so pomočne knjige; s temi naj se učitel zunej šole, kolikor mu je mogoče peča.

Pomočnih knjig vsak učitelj potrebuje, da v znanostih tako kakor na starosti napreduje, da vidi in sliši, kako se drugi v šoli obnašajo, in da popravi, kar je napčnega al škodljivega v njegovi šoli. Zastraun tega naj:

a) prebira take knjige, ki so jih napisali skušeni in sloveči možje, naj jih prebira in pretresa večkrat, temeljito na vse strani in scer: ne veliko, temoč dobro. —

b) naj ne misli, da je vse, kar v knigi najde, tudi za nja in svoje učence. Vse, kar mu dopade in se mu modro zdi, poskušuj, pa le kar je dobro obderžuj.

c) V tem, kar je za svoj nauk osnoval in dalej postopati za dobro spoznal in sklenil, ima stanoviten biti in se ne motiti dati, sicer bo on slab terstič, ki ga vsak veter maja.

Kapla 1. Septembra 1856.

Jožef Katnik,
učitelj.

Razkladanje slovkarja in malega berila.

Glejte ljubi učenci! na tej tabli so podobe drobnih ptičic, katerim pravimo pevke. Pevke so večidel drobne ptičice, imajo kratke nožice in čunjavit kljun, zobljejo zernica rastlik, in drevje merčesov čistijo. Škoda jih je loviti, ali jim gnjezda istikati. Slavulj (slaviček), droben ptičko, ponoči v germovju po toplih krajih milo poje. Škerjančik (golibar ali ševa) po polju od jutra do večera žvergoli, se visoko pod nebo vzdiguje, pa zopet med brazde potukne si živeža iskat, ter nam moliti in delati kaže. Verli pevci in pevke so šinkovec (zeba), kraljiček, penica, sternad, konopljenka, čížek, lišček, srakoper, dlesk, škorec, popkar (lepar, gimpelček), kateri se prav lepih vižic naučí. Kanarček, ličen, želt ptiček, glasno čverči, pa le v pličnikih kakor gospod živi. Pasterička (pliska) rada živino pase in za potoci živi. Senice, radovedne ptičice, po drevju krog doma čverče in drevje obirajo; so pa tudi nektere tako hudobne, da otrokom oči izpikajo.

Tam le na strani vidite tudi podobo dobroznanega ptička, alite da ga poznate, vrabec mu je ime. Kako ljubi Bog za malovrednega vrabca skerbi, nam je popisal slavni g. Alban Štolc, in izverstno poslovenil čast. g. Ant. Oliban v knigi: „Oče naš,“ ktero vsem Slovencem zopet preserčno priporočujemo. V imenovani knigi beremo: „Čuden je tisti evangelj, evangelj od vrabcov ali kakor nekteri zovejo, od vrabeljnov. Ondi je namreč pisano (zdi se mi, sv. evangelist Matevž jo je zastavil) takole: „Ali nista dva vrabca za en vinar na prodaj? in vender povem vam, le eden zmed njih ne pade na zemljo brez volje vašega Očeta.“

Le poglej no enkrat tako živalico, človek bi mislil, da je prav revna trapica vrabelj, u svoji bornej suknjici, in u kratkih jerhastih hlačicah brez nogovic in čevljev, kakor kter ubog fantalin s hribov. In ne zna lepo žvižgati, in ima čisto malo možgan in pičlo pamet, in tudi sicer nič ne zna. Ktera druga tica jo jesen odrine, in se po ptujih deželah kaj ogelda in poskusi; vrabelj pa celo leto in svoj živi dan ostane u svoji vasi, in je ondi gostač do smerti. Druga tica si čedno, fletno gnjezdo napravi, šinkovec, senica in lastovca, vsaka po svojem prav umetno; vrabelj pa je ves zanikern, in prav potepuh med tiči. On se rad u ptujih prebivaljših potika, in se pm. u lastovkno gnjezdo vseli in zvali, na zadnje pa še ne praša: kaj sim dolžen, ampak jo kar potuhnjeno in brez plačila odferkne, ali pa z neumnosti svoje gnjezdo kam natakne, kjer je zlo nevarno zanj in za mlajše, in ga slabo z okorno slamo nastelje. In ker vrabelj nič ne umě, in nima nič ljubeznivega, in nobenega rokoděla ne zna, in tudi pevske žile nima, zato tudi nikjer ni veliko obražtan, ne pri ljudeh in ne pri živalih, in povsod ga imajo le kakor za merčesa, tak nek za izveržek med tiči, zlasti, ker zlo žre, kakor jesihar vpije, in nič ne koristi. In vrabeljnov tudi povsod dovolj najdeš, so kakor judi po vsem svetu razkropljeni, in ne sejejo, in ne žanjejo, in vživajo od tega, kar drugi sadijo. Zato tudi nihče za greh nima, kacega vrabeljna ubiti, če mu le blizo more.

In vendar se še nikoli ni slišalo, da bi bil kter vrabec obupal in se obesel, ali si vrat odrezal, ali pa u vodo skočil, ali da bi le zlo u skerbih bil za jutro ali za prihodno zimo. In ima popolnom prav vrabelj; ko bi si hotel za tega del glavo bēliti, bi bil trap, naj bi tudi pamet za to imel. Zakaj bodi si ravno taka polvinarska stvarica, tak vrabelj clo malovreden, in če tudi prav nič ni škoda, še imajna ne, ako enega zmanjka, in bodi še u primeri z lastovko in njenim ponosnim letanjem on le kot budalast kmetavs: vendar pri vsem tem borno vrabče dobro spozna in vè, da je pod varstvom in oskerbnitvom Gospod Boga, in da mu on vsaki dan mizo pogerne in potrebnega kruha daje. In le prevdarimo stroške, ki so u ohranitvo in življenje enega vrabca potrebni.

1. Stroški za živež. Vrabelj hoče vsaki dan kaj močnatega, ali pa kaj mesenega, in o praznikih od obojega, bodi si že par zernov žita, ali novega graha, ali bodi si kak zamišljen keberček, ali ena klobasica gosence ali kaj tacega. In še le po zimi oskerbljenje tacega vrabeljna ni ravno majhna težava, ako je pm. cel dan sneg šel, in je vse zamedeno, vrabelj vendar le hoče vsaki dan svojo hrano imeti, in ne malo bi jel kričati in razsajati, ko bi ne dobil, kar mu gre. Kje je pa vstani kaj dobiti, kadar je vse s snegom zagernjeno? Kopati vrabelj ne zna, beračiti ga je sram, in krasti n'ima povsod priložnosti. Kar se pa na cestah in po dvoriših, kjer so sneg zgodaj na stran spravili, pobrati da, je pač malo, in pridejo še drugi stradovci, ki imajo večje gerla in hujše kljune, šinkovci, sternadi, in tolstoglavne vrane. Pa vsem tem težavam ukljub tak trapast vrabelj vendar vsako leto 365 dni svoj pošten živež dobiva, in še od dalječ se mu pozna, da od same brezskernosti je ves poreden.

2. Obléka. Kakor so ljudje vajeni, tako tudi vrabelj, on tudi noče slabše oblečen biti, kakor drugi njegovega stana, ampak se nosi, kakor je pri vrabeljnih naj novejša šega. Vrabelj, če le kaj prevdariš, je veliko boljše oskerbljen, kakor bi si človek le mislil. Skerbenjše, kakor premožna mati svoje dete, ga Bog oblači, tako, da ga ne zebe, kadar je mraz, in po leti se ne puti (jaz že nikoli še nisim videl vrabčjega puta). Le poglej, kako ponosno gospod vrabelj na žlebu postopa, in vrabčela se kot gospa na strehi spreha. Glej, kako ima lepo pisano suknjo in prirezane škrice, in kratke svilnate (židane) hlačice, in lične čevljice iz rudečega usnja, vsaki dan kakor na novo olikane, ali kakor Nemci pravijo, zbiksane, — in mu ni treba ne služaja ne dekle, ne šeti ne kertače. In na glavi nosi iz žameta kapico, in vsa obleka je svitlo pisana in barva stanovi'na, da ji ne škoduje ne dež ne solnce, dasiravno nikoli seboj ne v'aci ne strehe ne strešice (ne „omrele“, ne „parasola“) tudi se ne zamaže in ne razcaplje, razun ako se je s kom spoprijel, in u prepfru razcukati pustil. Spomlad in jesen mu pa Gospod Bog novo suknjo poméri, vrabelj se namreč misa ali muzi. Jesen mu lahko polétno perje, in spomlad tolsto zimsko perje odpade, in dobí vso drugo opravo, kakor je za nov létni čas primérna. In staro suknjo, še ne da bi jo judu prodal, ali komu družemu spečal, ampak jo kar proč verže. Gosposki strežaj, ali pa kočjaž dobí le na vsake dvě leti novó opravo od svojega gospoda, tak vrabelj pa dvakrat na léto, in mu ni tréba ne streči ne kočjažiti. In kako lepo se mu vse prileže! On, ki mu robo daje, mu jo tudi sam vreže in sošije. Zato tak vrabelj ne hodi, kakor semtertje kter napolškríc na kmetih, kojemu je mestni šivar suknjo skazil, ali pa kteri vojaški novinc, ki ga u opravo utaknejo, ki ni za-nj narejena; ampak njemu, namreč gospod vrabeljnu, se vsa obléka uda, kakor bi mu bila vlita, ali izrašena iz njega, in je vendar le samo vrabelj, med brati komaj pol vinarja vreden.

3. Nauk in izreja. Tak vrabelj ima od nature slabo, neumno glavo, pa nemirno kri, in je ves raztresen, ga u šolo dati, bi bil vsaki krajcar zastonj. Zato ništa ne zna in ne vè, kadar med svèt pride, in od drugih ljudi si ne da nič dopovedati. Koliko nevarnost za-nj! Tukaj je mačka, sova, kuna, ondi poredni fantalini, clo šembrane kure in petelini, vsi ti imajo piko na vrabeljne, kakor bi bili goli cigani ali pa capinasti brusarji. Kdo bo bedastemu vrabeljnu skozi vse te zanjke in zalezovanja in smertne nevarnosti pomagal? Glej, Bog je malega, bornega tička sam podučil, kako naj se vede. Bog mu je dopovedal, ako pride človek, že naj manj deset stopinj pred njim proč in kviško zléti; če pride mačka, jo smeš sicer ene stopinje bližej pustiti, toda skerbno jo pred očmi imej, da skrivaj nate ne šavsne; na kuro, to kokotavso, ti pa skoraj clo nič ni treba porajtati, tudi petelina, kaj bo tak kikirikavs! se nič kaj ne boj, še kviško ti ni treba zletéti pred njim, ampak samo nekoliko na stran ferkni, kadar te pri zobljanju iz nevošljivosti kavsniti hoče.

Dalje bi bilo še dosta govoriti tudi od pohištva vrabeljnovega, in od njegovega zdravja in veselja, in kako se mu še posebno staniše odloči, in se mu slama u posteljo, in poverh mehka pèrnica in več živeža daje, kadar enkrat ženo in otročajev dobi; pa že iz rečenega se dovolj vidi, da se vrabelj k premožnim srednim stanovom šteti sme, to je, da ima svoj pošten prevžitek in sme zadovoljen biti.

Ljubi bravec, mož ali žena, samec ali samica, morda meniš, da sim zdaj samo norčije vganjal, in ti znabiti kar ne dopade, tako smešno stvar brati, kadar je od božjih reči govorjenje. Pa ta reč, kakor se ti smešna zdi, je ravno tako resnična, poštena in svèta, in imam dovolj popolnom pravičnih uzrokov, da sim tako pisal. Marsikdo bi se čudil, kako da je zamogel usmiljeni Jezus u sv. evangelju vrabeljna, to revno zaničevano ličico, nam za priliko in nauk postaviti, pa kar je Oče stvaril, to se tudi Sinu ni preborno zdelo, nam u nauk kazati, in tudi mi nikar ne bodimo preimenitni, u tej čudno resnični vrabeljnovi povesti nauka in tolažbe iskati.

VI. Razštevá.

O smine. Glej nauk o dvojki in trojki, in, če se ti treba zdi, uči, kar je rečenega v a) in b): potem pa:

c) uči učence 8 reči kupovati po 11, 12, 13 itd. krajc. in najti, koliko ena reč velja? Stavimo: 8 funt rožičev velja 16 krajc., koliko velja en funt? Naj učenci vselej odgovarjajo: velja 16 osmin krajcarja. Koliko je to celin? Tukaj imenitne števila so: 8, 16, 24, 32, 40, 48, 56; ako te števila dobro znajo, igraje najdejo cele krajcarje. 8 kupic žganja velja 32 krajc., koliko velja ena kupica? 32 osmin krajc. ali 4 krajc.

d) Potem se učijo šolarji 8 reči kupovati po rajniših. Stavimo: 8 palic trakov velja en rajniš, koliko velja ena palica? Naj odgovarjajo: eno osmino rajniša. Koliko pa je to? Osmina se najde iz čveterťine rajniša; ena čveterťina je 15 kraje., toraj ena osmina je polovica od tega ali $7 \frac{1}{2}$ kraje. Ena palica toraj velja 7 kraje. in pol kraje. Sedaj mi pa povejte, kako ta dolg plačati moremo? Damo eno šestico, en krajcar in pol krajcarja. Koliko toraj velja ena reč, ako jih 8 reči velja 1 rajn.? Odg. eno šestico, 1 kraj. in $\frac{1}{2}$ kraje. — 8 maseljcev vina velja 2 fl., koliko en maselj? Odg.: 2 osmini rajniša; kako bote to plačali? Alite da daste 2 šestici, 2 kraje. in 2 pol krajcarja. Tako se stopa naprej in učenci lahko najdejo pravilo za osmine: Kolikor rajniš velja ena reč, toliko šestic, krajcarjev in polkrajcarjev velja ena reč. Stavimo: 8 škafecev pšenice velja 18 fl., koliko velja en škafec? Odg.: 18 šestic, 18 kraje. in 18 polkrajcarjev, to je: 1 fl. 48 + 18 + 9 kr. — 2 fl. 15 kr.

e) Slednjič se učijo iskali učenci, koliko velja ena reč, ako 8 reči velja nekaj rajnišev in krajcarjev.

To igraje pojde, če so učenci c) in d) dobro razumeli. Najpred se zrajtajo rajniši, potem krajcarji, in oboje se ukup spehne. Stavimo: 8 mernikov ovsa velja 24 fl. 48 kr., počem pride mernik? Odg.: 24 šestic, 24 kraje. in 24 polkrajcarjev, to je: 2 fl. 24 + 24 + 12 kr., ali 3 fl.; sedaj se izrajtajo krajcarji: 48 osmin je 6 kraje. toraj velja en mernik 3 fl. 6 kr.

Nekaj o iztočnej Sibiriji.

(Dalje.)

V Zabajkalskej oblasti prebiva kakih 300,000 duš. Leti prebivavci so alj že uradniki, alj pa ljudje, ki plačujejo svoje davke. Pervi so v službi gradjanskej pri gorništvu alj pri vojaštvu; k poslednjim se štejejo mestjani, tergovci, obertniki in rokodelci, ruski naselniki, ki obdelujejo zemljo in pa tuzemske večidelj kočovniške ljudstva. Kmeti so nekaj deržavni, ki morajo včasih tudi v rudniških jamah kopati, nekaj pa samostalni in svobodni. Neprostih kmetov gosposkih tu neima. Kozaci so tukaj eno leto u vojaškej službi, potem se pečajo dve leti izključivo s poljodelstvom, počem spet čuvajo deržavne meje eno leto. S kmetovanjem pa se pečajo tudi mestjani; tudi nekteri tuzemci so se prijeli že obdelovanja zemlje, alj polsko gospodarstvo se nahaja pri njih šele na prvi stopnji soveršenosti. Večidelj so to Burjati, ki stanujejo ob Selengi in Bargusinu, da imajo obdelane njive. Po naj novejših oznanilih z onih krajev se bode vpeljala tam vojaška uredba, kakor obstaja pri Kozacih in v našej vojaškej granici. Po letem bodo morali sedajni kočovniki svoje pastirsko živobitje precej opustiti in se na enem mestu naseliti. Nasledek bode, da se bodo

morali poprijeti poljedelstva. V zapadnih krajih se kmetijstvo jako dobro obnaša, posebno pri ruskih naselnikih, katerim je vkazala carica Katarina II., da se z nekdanjih pomejnih krajev polskih sem preselijo. Nekteri kmetje med njimi imajo po 100 desjatin (nekaj meni od našega orala) polja. Leti stanujejo največ po četverih predelih okresa Verhno-Udinskega, kjer je zemlja silo plodovitna. Ker pa svojih njiv večidelj ne gnojijo, morajo po desetih letih svojih njiv nekaj opustiti, kar je pri takej prostornosti in pičlosti stanovavcev seveda lahko mogoče. V okresu Tarbagatajskem raste naj berstnejša reč, z ktere se dobiva moka, ki je bela kakor pšenična pri nas; alj pšenična tam je naj lepšej evropskejši kos. Izhodna polovica je menj obdelana, ker so tam pogostoma slabe letine. Ravedi (rhabarbare) se toliko pridelala, da jo na vse kraje izvažajo.

V občem je stanovavec v Sibiriji leniv in brez velikih skerbi. Naj rajši hodi na lov in kroži za divjadjo, čeravno mu leto komaj živež donša. Tudi živinoreje se rad prijema, ker mu malo truda prizadeva in mnogo pridelka daje. Le menšina jih je, ki s potom v obrazu polje obdelujejo. Pa še ti navadno samo toliko sejejo, kar je za naj večo potrebo. Pripeti se li, da setva terpi in slabo letino obeta, imajo tudi kmalu lakoto za petami. Raznovertno korenje, živinski priredok mora imeti za ljubo. Slabe letine napravlja posebno suša v vigredi, včasih celo do junia še kaplice dežja ne kane. Rosa, čeravno obilno pada, ne more zelenja dosti napojiti. Tudi žertne kobilice včasih prihrumijo in polno setvo do černe zemlje pokončajo. Goré in berda napravljajo veliko razliko med toploto podne in ponoči. Z ozkih zaraščenih dolov, debrov in gnjač veje hladen zrak v toplejšo step in ohladi podnebje tako, da se slana sreži, ki je avgusta že navadna prikazen. K sreči ne vlada slana povsod tako škodljivo. Snega ne pade prej ko decembra ali januarja, ozimna setva ostaja tedaj o ostrem mrazu nepokrita, kar žitu silo škoduje. Naj več se tam seje ajde, katero tatarko imenujejo, alj ni kakor pri nas šele drugi pridelok ali sad. Raste naj rajše po hribih in berdih v peščnatej zemlji, ter zelo obilno rodi. Kar se na polji preveč pridelala, se prodaja na Mongolsko, kamur čedalje več žita z Zabajkalske oblasti izvažajo. Senatskija vjedomosti v Petrogradu javljajo, da se je leta 1855 kupčija z Azio jako razširila in povzdignila. Za deset milijonov rubljev blaga, večidelj umetnijških in obertnijških pridelkov je šlo čez ruske meje v aziatske dežele, med tem se je pa za 17 milj. rubljev blaga skoró skoz in skoz prirodnih pridelkov pavolne, čaja z Asie na Rusko upelalo. Glede tega pa nadvišuje Kjahta, mesto v Zabajkalskejši oblasti na Kitajskej meji vse druge mesta, ki posredujejo teržijo Azie in Ruskega carstva.

Poljedeljstvo podpira umetno zavlaževanje zemlje, ki se tu pogostoma vidi, se ve, da je množstvo potokov in rek jako vgod. Navadno se vodna struga zagradi in zamaši, da voda nad bregove stopi

in se po okoljsnem polji razlije. Leto se napravi dvakrat v letu, k prvemu malo pred setvino, k drugemu, kadar se žito latuje. Včasih tudi pozno v jesen vodo na poljane navedejo, da se nad njivami v led sreži in zvigredi razkopniva je polje gnoj. Pa to ni ravno nova navada, v stepih nahajamo povsod sledi starih vodovodov, ki so bili večidelj k temu cilu napravljeni.

Clo v Bargusinskej stepi južno od Tobolska proti gornškemu mestu Barnanlu bivajo stari jarki in vodotoki. Burjati rekajo, da jih je skopalo ljudstvo Bargu, ki je za davnih časov tu stanovalo. Tako umetno zavlaževanje poljan se na Kitajskem povsod nahaja. Novih jarkov in vodovodov napraviti vendar tukajšnjemu prebivavcu ni mnogo mar.

Mnogo marlivejši se kažejo pri živinoreji. Glede tega so celó prebivavcem na Južnoruskem kos. Mongoli, prebivavci južne Sibirije, Burjati in druge ljudstva so bili že sperva in so še goli pastirji, ki hodijo s svojimi kožnimi hišicami ali jurtami za mnogobrojnimi čredami od kraja do kraja. Tudi ruski osvoboditelji in prvi naselniki v pridobitih okrajnah so pomalem pastirji postali. Lahko jim je bilo, od nevednih in neskerbnih ali dobrodušnih podveržencev živine dobiti. V kratkem času je bogastvo in mnogoštevilnost njih čred nadvišalo premoženje tuzemcov, ali leta glavnic ni jim nesla druge koristi od živeža. Iztočna polovica Zabajkalske oblasti je bogatejša živine, uradniki, duhovni, tergovci, mestjani, kazaci, kmeti vsi imajo svoje črede. Naj več glav ali repov domače živine deržijo kazaci, med njimi je posestnik nad 3500 repmi le božec, za njimi so Burjati in potem pridejo na versto šele ostali stanovi. Navadna domača živina je konj, govedo, ovca, koza, velblodov ne redijo mnogo, posebno jih vidiš le pri Burjatih na Kitajskej meji. Za živež naj koristnejša žival jim je ovca, toraj jih mnogo mnogo redijo, pa ne delj volne, ktere brez več tovarnic tako porabiti neumijo.

V teržicu Selmi in v Irkucku bivajo ogromne carske tovarnice s parnimi stroji na sukno, kterege se je že 1829 kakor Erman pravi 500.000 laktov samo na Kitajsko vsako leto razprodalo.

Marsikteri Burjatski gospodar šteje po 700 brav. V celej oblasti se cení 300.000 konj, toliko govedne in črez pol milijona ovač. Ovce so posebne sorte, imajo dolge debele zelo košate repe, kterege delj se debelorepe imenujejo. Nemški popotnik fisikar Erman pravi, da se nenavadno dobro zdravje sibirskih narodov, kirgisov itd. požitku ovčjega mesa in pitji kumisa, z konjskega mleka napravljenega opoja pripisati ima.

Tudi lov ali gonja divjih živali se visoko čislá, večina tukajšnjih stanovavcev se ob določenih dobah ž njim peča. Pa povsod niso jednake živali, po kterih tukajšni lovci strižejo. Po šumah se gonijo veverce, soboli, lesice, bele in rujave, severni jeleni ali sedloni, bobri, serne, pižmovi voli, risi, in žeruhi (*gala borealis*), po stepih tarbačani

ali mermravci, divje mačke, šajge (antilopi) in divji konji. Včasih se zaleti sem tudi aziatski ris ali tiger, ki ga tukajšni prebivavci baber imenujejo. Naj boljši soboli in veverce se lovijo ob rekah in potokih, ki izvirajo v jablonskem herbtu. Soboli Nerčinski in Bargusinski visoko slovijo. Nerčinski lovci hodijo za vevercami daleč navzdol ob velikej reki Amuru clo na Kitajsko. Redko stanovateljstvo ne zamore jim vbriniti, da lovijo brez napotkov po gostih šumah in dobravah in prostornih okrajnah. Lov terpi od 1. oktobra do 15. novembra. Dobiček je po okolnostih zelo različén. Pri enej meri se šteje, da vgonijo vsako leto 2500 sobolov, 3100 lesic, 900,000 veverc, 350 medvedov, 2000 volkov, 300,000 otemnih, zagorelih kun, 25000 pižmovcov, 1000 bobrov, 10,000 sern. Lovci so večidelj Rusi, pa tudi Tungusi, Burjati se radi lova vdeležujejo. Slabejše ljeve ali kože gredó skoz Kjahto na Kitajsko, boljše pa na Sibirske in ruske somnje. Znesek za celo korist se ceni na pol milijona srebernih rubljev.

Tudi ribarstvo se čisla in je v tukajšnih predelih jako zdatno, samo salmov se nalovi v Bajkalskem jezeru in v njegovih dotokih in odtokih pri 13 milijonov.

(Konec sledi.)

Car Karol V.

Karol, naj mogočnejši vseh nemških cesarjev, se je rodil 29. februarja 1500 na Nizozemskem. Petnajst let je preživel v ti deželi, pa tudi vse svoje življenje ni mogel pozabiti drage svoje domovine. Karol bil je lepe postave, zamišljen in tih, malokdaj da se je nasmehljaj. Imel pa ni samo Nizozemsko v svoji oblasti, tudi Španska je bila njegova, in na Laškem je njegova moč obveljala. Karolnovo življenje je bilo mnogoverstno. Kervave vojske in zadrege so ga včasí pritiskale, ali kdo bi bil premagal cesarja, ki je nad Nizozemskim, nad špansko, laško, nemško deželo gospodaril, ki je zapovedoval clo še širnim kraljestvom v Ameriki? —

Nočemo pripovedovati vseh vojsk in prekucij tedajnih časov, le kratko bomo naj imenitnejše reči opisali.

16 let star je zapustil Karol drago svojo Nizozemsko ter je obhodil špansko deželo. — Zvedši na Španskem, da je njegov ded na Nemškem umerl, jo koj na Nemško potegne, da si nemško carstvo osvoji. Tudi kralj frankovski je lovil po nemški kroni, ali ker jo je Karol prejel, si ta dva gospoda nista nikolj več prijatelja bila. — Na Laškem sta malo poznej se sprijela. — več vojsk sta kervavo bila, v eni je bil kralj francozki vjet. Karol zvedsi tako srečo se je je malo oveselil. Čudno ga je ganila bridka osoda sovražnega kralja, jel je premišljevatí nečimernost posvetne slave in moči, — ni

hotel slišati, kako so mu prijatelji srečo vošili. Zaperl se je v tiho kapelico, in je — molil.

Kralj francozki in pa Karol sta mir storila, in kraljevi vjetnik je bil izpuščen. Ali precej se spet vojska užge, in clo papež zoper Karola ustane. Karol imel je vojakov dosti, pa denarja ne, da bi jih bil placeval. Samosilno vrejo cesarske trume proti Rimu, njihov vojvoda prvi Rimsko zidovje prepleza. Krogla ga zadene, in ga vsmerti: zdaj še le vojsaki razkačeni naskočijo in kmalo je bil Rim — puscava! — Sveti oče bežijo v svoj grad, ali tudi grad obležejo, ter papeža vjamejo. Ta novica je Karola žalostno zadela. Vse veselice je odpovedal, v vseh cerkvah je veleval moliti za zdravje svetega očeta, in je celemu svetu naznanil, da on takega pocetja nič kriv ni. —

Malo poznej sta se car in papež serčno spravila: papež je vse svoje dezele nazaj dobil, in je cesarja kronal. Tudi kralj francozki je mir storil. —

Na Nemškem je tedaj Luter svojo krivo vero učil: grozno ste se katoliska in luteranska stranka nad seboj togotile, in zdavna je že Karol semtertje mislil, kako da bi jih pomiril in združil. Sdaj je upal, da mu bo šlo od rok to lepo čedno delo, ker sta si bila s papežem prijatelja. Ali komej, da je mir na Nemškem vterdil, zdruziti gorecih glav bilo ni vec mogoče. Upi in nade Karolnove so šle po vodi. Zalost, da je mu to delo spodderknilo; ga je cisto pobila. Pri vsem tem je še hudo zbolel, in bolezen ga je oslabila po duhu in telesu. Zmirom je premisljeval, kako da bi vse svoje sveto-ve drugim rokam prepustil in v prihodnost tiho in mirno za se živel.

Nekdaj ga je neki hraber mož prosil, naj ga iz službe izpusti. Ko ga cesar praša, zakaj da hoče zapustiti svojega gospoda, sliši odgovor: Vecidelj svojega življenja sem bil tebi daroval, o gospod! naj, da se druge leta za sé porabim! — Te besede so bile cesarja zlo zlo ganile. Tudi on sklene, zapustiti svet, in Bogu darovati še kratke dni svoje starosti, ki se že tudi koncu bliža.

Pokliče svojega sina, mu svetuje, kako ima živeti in gospodari, in mu naj pred Nizozemsko odstopi.

V prico vseh gospodov je neki te le besede tedaj govoril: „Od 17. leta že sem živel za svoje dezele, in nisem nobenega veselja skusil. Vse sem hotel sam pregledati: desetkrat sem bil v ljubi, dragi Nizozemlji, devetkrat na Nemškem, sedemkrat na Laskem, šestkrat na Španskem, štirikrat na Francozkem, dvakrat na Angleskem, dvakrat med zamorci in enajstkrat sem se po nevarnem morju vozil. Vse moje življenje je bilo romanje: zdaj pa sem star in slab: vse težave toraj prepustim mlajšim rokam, in lepo prosim odpuscanja, če sem koga razzalil, in se lepo zahvalim za ljubezen, ki ste mi jo darovali.“ — Potem se oberne proti svojemu sinu, ter pravi: „Ná

dežel obilno, na bogastva, le vladaj modro, slavno, pravično, in boj se Boga!" Ko mu je po tih besedah njegov sin roko poljubil, se glasno zajoka vsa družba. — Kmalo poznej še odstopi sinu vse druge dežele, razun Nemčije, katero je bratu svojemu prepustil. 17. septembra 1556 je stopil potem nekadašnji mogočni car v prosto baroko in voda ga je zibala na Špansko. Ko se je dotaknil suhe zemlje, je padel ob koleno, ter je zdihnil: Nagega me je, o mati zemlja, tvoje krilo porodilo, nag spet se zgrudim v tē, hladna zemlja! V Burgosu obdaruje še po kraljevo svoje služabnike, in solzen se od njih loči.

- V Valadolidu se poslovi še od svojih dveh sester, in sam, čisto sam, roma do samostana svetega Justa, v naj večem dežju. — Tje pridši je živel, kakor menih: z menihi je molil, ž njimi je kos verta obdeloval — če je vtegnil, je pa kaj drugega opravljal. — Posebno rad je lesene ure delal. Enkrat je neki skušal dve uri tako vravnati, da bi na piko prav šle; ali ker mu je bilo to nemogoče, je zdihnil: O jaz nespametnež! še dveh ur, ki sem ju sam izdelal, ne morem vravnati; toliko človeških duš sem hotel sam po svojem nagibati, in še uri velevali ne morem! Tako je Karol tiho živel, svojo smert vsak dan premišljeval, in malo se bal konca življenja. Enkrat bi bil rad sam svoj pogreb in vidil. Dal si je mertvaško trugo napraviti, se je vanjo vlegel, in menihi so jeli smertne pesmi popevati. Po pogrebu zaprejo cerkev, le Karol še ostane v mertvaški trugi. Zapusti potem ta kraj groze, in se poda v izbo svojo. Ta izgled svojega pogreba ga je tako močno ganil, da je kmalo potem res umrl: 21. septembra 1558, on, v ktereга deželah sonce nikolj zašlo ni! Tako so bile velike.

Drobtinčice.

* C. k. ministerstvo za uk in bogočastje je „Slovensko slovnico za slovenske učence“ gosp. Antona Janežiča, učenika na višji realki v Celovcu, kot šolske bukve na slovenskih gimnazijah in realkah priporočilo.

* Iz Dunaja se „Novicam piše: Žalostno novico imam naznaniti danes „Novicam.“ Slavnoznan in za bosniško slovstvo mnogozasluženi frančiškau gosp. pater Franjo Jukič je 20. t. m. po britki boleznii v tukajšnjem frančiškanskem samostanu St. Jeronima umrl; danes popoldne so ga pokopali na pokopališču St. Marškem, kjer počivata tudi J. Kopitar in J. Kollár. Naj v spomin verlega domoljuba povém, kar mi je znano iz poslednjih njegovih dni. Preden se je pokojni na Dunaj preselil, je živel v samostanu frančiškanskem v Diakovaru v Slavonii. Svetli skof diakovarski g. dr. Strosmajer, ki so ga posebno radi imeli, so mu želelj izročiti

oskerbništvo neke fare na deželi. Al ker je Jukič čedalje bolj bolehal, se je na škofov svēt podal na Dunaj zdravja iskat. Žalibog! da mnogokrat z dobrim vspehom ponovljena operacija ga ni mogla rešiti britke bolezni, ker tudi v ledicah se je vgnjezdil in jih pokvaril neodpravljev kamen. Silne bolečine je prenašal z največjo poterpežljivostjo in vës udan v voljo Božjo je sklenil svoje življenje, katero, kakor naši bravci vedó, je bilo polno rodoljubne marljivosti, pa polno tudi težav. Bodi junaku v življenji in smerti zemljica lahka! Pred smertjo je izročil predstojnikom tukajšnjega samostana svojo slovstveno zapuščino s sporočilom, naj jo pošljejo vikarju frančiškanskega samostana v Diakovar. V zapuščini ti je zgotovljeni rokopis 3. tečaja „Bosanskega prijatelja“, obris zemljopisa in zgodovine bosniške, in latinska slovnica v ilirskem jeziku za domačo rabo bosniških duhovnov frančiškanskega reda; razun tega so menda tudi še kake čertice za osnovo novih del v njegovi zapuščini.“ Temu pa pristavljamo, kar so nam od Jukiča povedale iz Zagreba „Gosp. Novine“: Jukič imao je istom 38 godinah, kad ga 20. svibnja prognana iz domovine smrt pokosi. Preminuo je u manastiru otacah franciskanah, kamo se je bio nedavna preselio iz Slavonije, radi štampanja III. knjige svoga obljubljenog bosanskog prijatelja i jedne gramatike za bosansku djecu. Jukič je vrlo znamenit kao književnik i rodoljub, te je imao veliki upliv na duševni razvitak otačbine svoje Bosue, koju je vrlo ljubio i za koju je dragovoljno prepatio stostrukih mukah. Jukič rodio se u Banjaluci 8. srpnja 1818. god. Kad mu je bilo 16. g. stupio je u red sv. Frane; gimnazialne nauke učio je u samostanu Fojničkom a mudroljubje prve godine u Zagrebu a druge u Sabari. Tu učio je bogoslovcu dvie godine, koju je poslje u dvie god. u Vesprimu svršio. Jukič počeo je pisati ponajprije u raznih periodičnih listovih i to navlastito u „Ilirskoj Danici,“ u „Srbskom narodnom listu,“ što ga je u Pešti izdavao i uredjivao gos. Todor Pavlovič, pa onda u „Srbsko-dalmatinskom magazinu“ i u „Kolu.“ Knjigah, što ih je stranom napisao, stranom pako pripravio za tisak imade šest na broju a najvažnije jesu „njegov bosanski prijatelj“ u dva diela pa zatim „Zemljopis i povjestnica Bosne“, što ju je na sviet izdao pod imenom „Slavoljuba Bošnjaka.“

Jukič imao je jošte silu rukopisah, sabranih po Bosni i na putovanju po Dalmaciji i Italiji. Oti bi već davna štampani bili, da ga nije sve jednako' zlo za zlim pratilo: poslje šestomjesečnog zatvora, u koj ga je spravio okrutni poturica Omer-paša, nahodio se šest godinah tjeran od nemila do nedraga iz svoje ljubljene otačbine. Jadan i bolestan pretrpio je mnogo mukah dok ga evo smrt nesnadje u najljepšoj dobi ljudskog vieka. Vječna mu pamet medj srodnicima!

* Presvitli nadškof Solnogradski so izgovorili pravične in prelepe besede: „Za Slovence je to zedinjenje naravna reč!“ Meja med

Nemci in Slovenci na Štajerskem je prav naravna; obe narodnosti mejite reki Mura in Sulma in rob Radelna. O tej meji nam je nek slovit slovenski rodoljub, ki že v grobu počiva, že leta 1855 takole pisal: Ako prehodimo celo slovensko-nemško mejo, in počnemo unkraj Mure za Radgono, kjer 1400 Slovencev prebiva, in potujemo kre Mure deloma po ravninah deloma po bregih mimo Čmreka čez Plač skozi Gomilce od tod skozi Lučane in Armež (Arnfels), vzdigajoči se na rob visokega Radelna proti Soboti blizo Gorce (Koralpe), najdemo, da se za sladko slovensčino malo ali celo nič še ni storilo, in vse se pri starem je, kakor je bilo. Razun imenovanih far so še na ti meji sledece: Apače, Spielfeld, Arnež (Ehrenhausen), in sv. Lorenc nad Juniko (Eibiswald). Koplá in Remšnik ste slovenske, sv. Janž in Junika nemške. Nadjamo se, da se bo meja tako potegnila, in da se bojo imenovane fare, v katerih Slovenci in Nemci skupaj živé, pri novi delitvi lavantinski škofiji pridružile; kajti le slovenski duhovniki dušnim potrebam vseh svojih vernih zamorejo zadostiti. Kake prošnje bi gotovo pomagale in slovenski gg. duhovniki imenovanih far bi jih lahko sprožili in napravili! Pa le urno, zamujeno se ne da več popraviti!

Društvo sv. Mohorja.

* „Drobtince“ za l. 1857 so dokončane in se ravno vežejo, te dni se bojo razposiljale na vse strani, se ve da tudi v Zagreb, kakor vsako leto. Besede, ki smo jih brali v „Novicah“: „Ali se bojo „Drobtince“ tudi v Zagrebu dobivale? Že čez leto sem v Zagrebu, al mojih oči še ni sreča doletela v izlozbi tukajskih knjigoteržcev kake slovenske knjige najti. In vendar živi toliko Slovencev tukaj“ — te besede so nas močno v serce vrezale. Hitro letimo v knjigarnico gosp. Leona, ga prav dobro prijeli, (a slov. knjig v Zagreb ne pošilja, kakor je vselej obljubil. Pa kaj nam g. Leon pove: Ravno prav ste pristli: vidite tukaj le velik zavitek, v tem so knjige, ktere so mi iz Zagreba nazaj poslali; le sami zavitek odprite in pogledjte. Res mi odpremo, in najdemo šest Drobtinc l. 1856! Kdo je toraj kriv, da se slov. knjige ne vidijo v izlozbi; dobro bi bilo knjigoteržce v Zagrebu prav ozmerjati! —

Poslali bomo „Drobtince“ le tistim gosp. društvenikom, ki so letnino za l. 1857 plačali. — Glasnik se tudi že pridno tiska.

* Dalje so plačali za l. 1857: Brencé Jecn, Drevensék, Jevnikar, Milar Jan, Plemel Val., Pintar Mat., Šola v Dutovlj., Trafenik Fr., Dr. Vojska And.

 Čast. gospodi, kteri so „Slov. Prijatla“ plačali le za prvo polovico leta, se prosijo, naročnino za drugo polletje skoraj poslati. Novi gg. naročniki še dobijo celi letošnji tečaj.

7

Prašanja in odgovori

za učiteljski shod v Pliberce 3. julija 1856.

I. Kaj je ljudska šola? Ljudska šola je tista, v kateri se človek izobraži in omika, kakor je vsakemu človeku — vsemu ljudstvu — potrebno, da svoj cilj in konec doseči zamore. Človek je ja krona vseh stvari, čudno imenitna stvar. Le malo nižje od angelov je Bog človeka postavil, — imeniten in visok je pa tudi cilj in konec človeški. Poglejmo človeško truplo in njegove počutke, — premislimo, da v tem umerljivem truplu neumerljiva duša prebiva, premislimo dušne lastnosti, zmožnosti in sposobnosti, poprašajmo našo sveto vero, — vse nam oznanuje, da je človek stvarjen za dvojni svet, za zemljo in za nebesa, da je človek poklican tukaj za nebesa delati, se pripravljati, prizoriti. Človek stoji v tesnej zavezi z zemljo, ki ga obdaja, z celo robo, ki jo zemlja rodi in z vsemi živalmi, ki pameti nimajo: človek je zemljenčan (Erdbürger).

Človek stoji v tesnej zavezi s človeškim rodом, ki ž njim vred na zemlji prebiva posebno s tistimi ljudmi, ki ž njim v eni deželi, eni državi prebivajo, človek je državljan (Staatsbürger).

Človek pa še stoji v tesnej zavezi z Bogom v nebesih, ki ga je stvaril, odrešil in posvetil, ki ga redi in vodi, ki mu je večno veselje v nebesih pripravil; tudi angelci božji so mu zlahta, svetniki in svetnice božje so mu bratje in sestre, tudi on je poklican priti enkrat v svete nebesa: človek je nebeščan (Himmelsbürger).

Da pa človek tako, kakor se tej trojni zavezi prileže, živeti in tako svoj cilj in konec doseči zamore, mu je dal Bog truplo, njegove ude in počutke, ter dušo in njene sposobnosti: um, pamet in voljo. Poglejmo pa malo zernice, ktero se v zemljo verže, v tem malem zerncu že zavito spi široko drevo, ki bo veselo in lepo zelenelo, cvetelo in zorilo.

Ali kaj je treba, da se ta čudna moč in sposobnost, ki v zerncu spi, zbudi in oživi, da časom priraste iz zernca košato drevo? Treba je rodovitne zemlje in mokrote, svetlobe in toplote, treba je, da kdo od zunaj skerbi, da se ta skrivna moč v zerncu zbudi in razvije. Tako zernce je tudi človeško truplo in človeška duša; v njih spijo čudne in skrivne moči in sposobnosti: one bodo spale ali na krivo se obrnile, ako jih zanemaraš, — one se pa bodo zbudile in srečno razvijale se, ako jih oskerbljuješ.

Skerbeti, da se v človeškem truplu in človeškej duši zavite in spijoče moči in sposobnosti zbudijo, zbudjene razvijajo in na pravo pot

zavernejo: to je naloga staršev in učiteljev, to je prava naloga ljudskih šol. Ni toraj to poklic in naloga ljudske šole otroke učiti, da znajo cel katekizem od konca do kraja, da znajo čitati, pisati in računati: zakaj to je veliko premalo; tudi to ni poklic in naloga ljudske šole, nove moči in sposobnosti otroku vlijati in stvariti: zakaj, to je nemogoče. Človeške moči in sposobnosti, ktere mu je vsemogočni Stvarnik dal, — buditi in po pravem potu voditi, z eno besedo: človeka tako omikovati in izobraževati, da svoj cil in konec doseže; za to je ljudska šola. Cil in konec človeški je pa, da vsak človek postane moder zemljenčan, zvest deržavljan in brumen nebeščan.

II. Kako se ima v ljudskejši šoli učiti? Dobra učava je tista:

a) ki pri poučevanju postopa po modro napravljenejši osnovi, — to se pravi po književno: k dobreejši učavi sliši — dobra učna osnova (Lehrplan) in dober učni postopek (Lehrgang). Razne reči se namreč v šoli učé, — razno se tudi duševne sile in moči učencev razvijajo. Ako hoče toraj učitelj dobro in rodovitno učiti, mora učne predmete tako osnovati, tako med seboj verstiti in vezati, kakor se prilega naravi (natori) predmeta, ki se učí, in duševnim močem učencev, ki se poučevajo;

b) ki cil in konec ljudske šole zmiram pred očmi ima, to se pravi po književno: k dobreejši učavi sliši dober učni način (Lehrform): Tega učitelj nikolj ne sme pozabiti, zá kaj da je ljudska šola?

Duševne moči in sposobnosti, ki v človeku zavite dremajo, buditi in razvijati, — serce in voljo človeško za vse dobro in lepo vnemati in spodbadati, in razne reči, ki so človeku v vsakdanjem življenju potrebne in koristne, učiti in navaditi: to je naloga in namen ljudske šole; učitelj pa ima tako učiti, kakor se temu primeri; —

c) ki se tako obnaša, da otroci serce in veselje do šole imajo; — to se pravi po književno: k dobreejši učavi sliši dobro učno obnašanje (Lehrton). V šolo hoditi, v šoli tiho sedeti, in šolskih nalog se učiti in jih narejati, je otročičem velikokrat težavno in noče prav dopadati; treba je toraj, da učitelj se zna tako obnašati, da bode otročiče mikalo, da bode jim veselje, v šolo hoditi in tam tako se zadržati, kakor se za dobre učence spodobi; —

d) ki se posluži tistih reči in pripomočkov, ki so pripravni in primerni pomagati, da šolski nauk srečno od rok gre, — to se pravi po književno: k dobreejši učavi slišijo dobre učne sredstva. (Lehrmittel.)

Na leté reči je toraj učitelju treba gledati in paziti, če hoče vreden biti lepah besed: leta učitelj ima dobro učavo, učí prav in modro. —

III. Kako se morejo otroci vaditi, snažni biti? Otroci so radi čedni in snažni, veseli jih, ako imajo lepe reči in nove oblačila. Zato ni težko jih vaditi snažnim biti; pa imenitno je to. Zakaj, da se človek čedi in snaži, se spodobi, ga zdravega ohrani na truplu in tudi na duši: le v čednem telesu živi tudi lepa čista duša.

Učitelj naj se tako le obnaša, da svoje učence snažnosti navadi:

1. Pred vsem drugim naj za to skerbi, da bojo otroci povsod in vsegdar spodobno in dvorljivo se obnašali. Ako mu je to srečno od rok steklo, dalej ga ni treba skrbeti; spodobni in dvorljivi otroci bojo tudi čedni, snažni otroci.

2. Naj otrokom dovoli svoje veselje imeti nad lepimi knjigami, novimi oblačili in drugimi rečmi, in naj skerbi, da jih tudi dolgo lepe in čedne obderžijo in varno hranijo.

3. Naj nikolj ne molči, ako vidi, da so otroci nečedni in gerdi, da svoje knjižice, igrače, pismarice, oblačila vmažejo in oškodujejo.

4. Naj pri tej reči svojim učencem lep izgled daja; posebno šolska izba in hiša naj bode vselej čedna in snažna, in kolikor je mogoče, naj si prizadeva ne samo svoje učence, temuč tudi njih starše, ja celo svojo okolico in soseščino voditi, snažnim biti. Oh! kar to zadeva, imajo učitelji po nekterih krajih še strašno veliko opraviti in poravnati! —

IV. Kako se drevesa pri zdravju ohranijo? Ložej se zdravje ohrani, kakor zgubljeno sopet pridobi. To velja pri ljudeh, živini, in tudi pri rastlini. Če hočeš dolgo zdravo in rodovitno drevje imeti, moraš sadunosnice že od začetka tako oskerbovati, da jim ne bo treba zboleti.

1. Ne pečaj se s slabimi divjaki. Le lepi zdravi veljajo iz goščav, naj boljši so pa s pešk izrejeni divjaki, ki imajo drobne, goste koreninice, zdravo muzgo in lepo rast.

2. Kadar boš cepil, opravi zvesto svoje delo, ne po mazačasto; dobođi si cepivni vosek in kadar kaj odrežeš ali se po kaki drugi naključbi drevesu rana stori, jo zaceli z vertnim mazilom.

3. Snaži in trebi zvesto drevje vsako leto, marljivo ga okopavaj, in če kako bolezen ali napako zapaziš, glej, da ji zarano v okom prideš.

Bolezni sadunosnic in njih zdravilo. Kakor imajo ljudje in živali svoje bolezni, tako tudi drevje po svoji natori. Tem in unim je pa tudi Stvarnik zdravila in pomoči odločil, da se napakam v okom stopi, če ni bolniku od previdnosti božje smertni list podpisan.

Naj navadniše bolezni sadunosnic so:

1. Rak. Drevo ima to bolezen, kadar se mu po deblu ali vejah rujave ali černe kraste pokažejo in nadalje rakove bunke ali pa trohljive jamce naredé, ki se po drevesu razširjajo, in zmiraj globokeje v les segajo.

Vzrok te bolezni je, če se koža deblu tisti čas, ko je muzga tekoča, odere ali rani.

To bolezen boš ozdravil, če z nožem izrežeš ali z dletom izdolbiš ves gnjili in bolni les iz debla noter do zdravega, in rano z vertnim mazilom zamažeš.

Se je pa rak kake veje lotil, jo pri deblu gladko odreži. To se pa le stori, kadar muzga ne teče.

2. Trohljivi žlambor, kadar deblo v sredi tako strohni ali zgnjije, da votlo postane, kar od napčnega cepljenja pride.

Tej boleznì se ne more v okom priti; drevo pa še veliko let sadje rodi, ktero pa tako okusno ni, kakor zdravega drevesa.

3. Smolika, kadar drevo po koži černo prihaja ali pa muzga iz njega solzi; ta muzga se kakor smola sterdi in grampasto bunko naredi, in časom drevo konča.

Ta bolezen le košične sadunosnice poprijema, in odpravi se, če smolikasto gumbo izrežeš do zdravega lesa, s cepivnim voskom zamažeš in obvežeš.

4. Oskrumbe, kadar koža na drevesu jame od tal proti verhu dimna ali sajasta, časom pa krastava in grampasta prihajati. Drevo neha rasti in medli tako dolgo, da se osuši, če se mu ne pomaga. Pomaga se mu tako, kakor za smoliko bolnemu drevesu.

5. Mah, kteri drevo ne le nerodovitno stori, ampak časom tudi umori, ker mu naj bolje muzgo izpije in redivni živež iz zraka odvzame.

Z mahom preraščeno drevo se mora očistiti, ves mah po deblu in vejah dobro ostergati, s mahom preveč preraščene veje odpraviti; potem in scer po dežju se pa deblo in veje s starim suknom, slamo, ali s staro metlo dobro oderga. Dobro je tudi, če ga v spomladi, kadar muzga nastopi, vsako drugo ali saj tretje leto pobeliš. To ves mah posuši, zalego gosenc in drugih merčesov pokonča, in drevesu mlado, gladko kožo stori, kar tudi k rodovitnosti veliko pripomore.

V Libeličah 26. rožnika 1856.

Jakob Krajnik,
učitelj.

Razkladanje slovkarja in malega berila.

Danes vam nekaj povem od roparic; roparice, vjede ali dereči ptiči so tisti, ki druge živali lovijo in se njih mesa živé.

Nar imenitnejša roparica je orel ali postojna. Orel po visokih pečinah in košatih planinah prebiva. Pravijo, da so si ptice nekaj postojno kraljico zvolile. Orli ali postojne so mnogoterih plemen. Nar hujši je planinski orel, velika postojna, nekteri čern, drugi rijav orel, ki v nar viših pečinah gnezdo ima. Jezerska postojna ribe lovi, ki jih za svoj živež ima.

Orel vsako leto po dvoje mladih izvali, in kakor hitro se zgodnjajo, jih z gnezda nažene, da se leteti naučijo, in si sami živeža iščejo. Orla življenje je lov in rop. Ima silo bister pogled, in visoko iz pod-

neba svoj rop zagleda; nevsmiljeno ojster kljun in čerstve kremplje, da, kar zgrabi, mu ne vjide več. Pobera zajce, jagneta, celo kôze in veče ptice; z majnšo perutino se ne pečá, ter njo drugim roparskim pticam prepusti. Vrane in krokerje z smertjo kaznuje, ako mu preveč vrešijo. Postojna rada na samem prebiva; naj le ptica blizo pride, jo h'tro nažene. Večidel sto let starosti včaka; in kedar se že postara, ne more velike živali vloviti več, pa kače in kušarje pobéra, ter se tistih živi. Svoje dni je v gorah blizo Doberne mati žela, dete pa v zibeli za košatim lesom spalo. Velik orel prileti, dete za p'enice popade, in ga visoko pod nebom v planino odnese. — Kako nevarno je, male otroke same puščati! — Mati joka, in gre po planini iskat, kje bi nevsmiljena zver vbogo dete oberala; pa ne najde ne sluha ne duha. Na drugem kraju sta dva poštena zakonska živala, premoženja dosti, pa otrok nista imela. Ravno so želi na polji, kar vgladajo, da orel črez hribe pr'plava, ka' belega v kljunu nosi, in slišijo dete milo jokati: orel ga na pečno položi, in misli z njim dobro kosilo imeti. Ženjice ve'ik hrup naredijo, orla odženejo, in grejo po lepo dete, ki sta ga premožna zakonska sinovca vzela. — Glejte, kako dober Bog za nedolžno deco skerbi, kako jih angelj varje! — Kdo je orla vodil, da je otroka tak blizo ljudi prinesel? Kdo mu kljun zavezal, da ni poprej deteta vmoril, ali pa izpustil, da bi se bilo pobilo? — V nekih tednih se je mati, samica, izvede'a, ki je dete zgubila; pa bogata zakonska sta dete kakor svoje izred'la, ter mu celo kmetijo izporočila. Bil je dolgo let pošten planinski kmet.

Jastreb ali kanja je tudi roparica; je pepelnatega perja, pobira piščeta in golobe, pa tudi miši po polju. V gorah so jastrebi tako veliki, da jagneta jemljejo. — Sokol rjavkast ptič, visoko leta, in lovci ga imajo za druge ptiče loviti. Skopič male ptiče in miši pobira. Sova, ponočna ptica, ima glavo kot mačka, ognjene oči, ojstre kremplje in pérnate ušesa, ter v starem zidovju in v votlem drevju stanuje. Ponočen ptič je tudi čuk, ktereга čivkanje praznoverni ljudje za prerokovanje smerti imajo. Vkrivljen kljun ima tudi papiga, sivna želtozelena ptica, ktera se lahko naših besed nauči, se smeja, javka, kiha in človeka oponaša; za to jo otroci toliko radi imajo; pa ni v naših krajih doma.

Hostnice so razne ptičice, ktere po drevju skačejo, in se posebno červov, gosenic in takih merčesov žive, koje po drevju obirajo, in nam tako veliko hasnijo; nektere tudi prav žlahno meso dajo, kakor brinjovke. Želna (kobilar ali žolti kos) po drevju leta, černi kos po germovju prepeva, pa tudi nad grozdje rad hodi. Vdeb nosi rudedče-romeno perje, greben na glavi; pa je nesnažen smerduh. Kukovica nam spomlad oznanuje, svoje jajca pencí v gnjezdo položi, da jih izvali, in dečkom veliko veselja dela, kteri jo radi vkarjajo. Misel, da srečo oznani ali pa nesrečnega stori, če kogar na tešče olaja, je prazna. Detal po drevju leta in prav pridno červe lovi. Vrane

(gavrane) in krokarje, kavke in pisaue srake, kakor šoje vsakdo pozna. Tudi od vrana ali gavrana hočem vam nekaj povedati: Imel je v nekem tergu blizo Horvatske svojovoljen gospod črnega vrana, ktereга je naučil, da je hodil za njim, in ljudem kratek čas delal. Krasti pa in sosedom škodo delati ga ni odučil. Vražji vran je sosedu slamnato streho pulil, meso v streho vtikal, na štopih alj vodnjak počepal in vodo kalil, tudi otrok ni v miru pustil, ki so rjave lase imeli. Sosed gospodiču izporoči, naj vrana spravi v kraj, alj ga zapiraj; ako ne, ga hoče vstreliti. — Svojoglavni gospodič se pa smeji in sosedu z vranom naganja. Tako znajo hudobni ljudje, ki med sosesvтом mir podirajo, in vjedalce jiščeje. „Blagor mirnim; otroci božji bojo imenovani.“ Čigavi otroci so pa nepokojni?

Soseda jeza popade, ki vidi, da vran spet streho puli. Reče hlapcu, da pukšo nabije, in črnega vrana vstrelji. Mala reč, pa veliko hudega naplete.

Samouhast gospodič soseda toži, da mu je vrana usmertil, ki mu je ljubši ko sto cekinov bil, zakaj črni vran je znanosti ali muhe vedel, katerim se je vse čudilo. Gosposka soseda na sodbo pokliče, naj odgovori, kako in zakaj je dal vrana ustreliti? Sosed ne taji, da je črnega vrana vgonobil, pa po pravici, ker je negudna živina sosedom veliko škodo in nadlogo delal. Škode varovati svoje pohištvo pa vsak gospodar pravico in dolžnost ima. Ker sosed vrana z dobrim v kraj spravil ni, je moral črni vran smert storiti. Sodnik vranomorca popraša, ali ni vedel, da je bil vran čudno učena stvar, ki je znal devet umetnost, kakor skakati, blebetati, lajati in na pol govoriti? Toženi pravi, da vsega tega ne ve.

Hitro toževavec osem prič dobi, ki prisežejo, da je bil vran silo čudna stvar, kateri je znal, kar nobeden vran lahko ne zna, in da je gospodiču strašno velika škoda, ki se mu poverniti ne da. Gosposka vranomora obsodi vstreljenega vrana plačati, in se z vranarjem pogoditi. Vranar vstreljeno živino za dvajset cekinov ceni; drugači pa od pravde ne henja. Gosposka prvo pravdo sklene, da je vranomor kriv, in vrana plačati dolžen. Obsojeni, premožni mož te pravice ne spozna za pravico. Tako pravda na doktorje pride. Druga obsodba spozna, da je taka pravda hudovoljna, ki ne išče pravice, ampak cekinov, in po tem vranomora odveže. Vranar se pa ne da vgnati, ter pravdo v tretjič naplete, ter priseže, da bi vrana naj boljšemu prijatlu iz pod 20 zlatov ne bil dal. Na viši pravici spoznajo črez nekoliko let, da je bil vran, ker je take čudne reči znal, po pravici dvajset cekinov vreden, in da ima vranomor verh cekinov tudi pri 220 gl. v srebru potroškov plačati. — Kteri je imel pravico? — toženec ali tožitelj? Vsak poreče: vražji vran, ni bil pravde vreden, še manj pa dvajset cekinov. — Kteri pa je bil pri tej pravdi na dobičku? Porečes: on, ki je cekine pograbil. Počakaj eno malo! Krivično blago dobrega prineslo ne bo.

Sosed obsojen je gospodiču cekine po prisegi odštel, ali prisega krivičnika toliko opeče, da si še cekinov pograbitni ne upa; za njim jih pošljejo. Toliko dragega vrana še ni lahko bilo na svetu. Ali v kratkih letih je samouhast tožnik vidama obožal, moral tisti kraj zapustiti, in iti po svetu za kruhom. Tudi krive priče so že večidel pomerle. Sosed pa, če ravno hudo obsojen, še na svojem stanu živi srečen in poštovan; le od pravde slišati ne more. — Vsaka pravda je vražji, černi vran. Kdor po krivici pravdo zderži, nar več zgubi.

VII. Razštevava.

Pred vsem je treba veliko pomoto popraviti, ki se nam je vpletla pri nauku, kako razštevati osmine. Rekli smo, da pri razštevi osmin velja tole pravilo: kolikor rajniš velja ena reč, toliko šestice, krajcarjev in polkrajcarjev velja ena reč; to pa ni res; pravilo se le takole glasi: kolikor rajniš velja osem reči, toliko šestice itd.

Devetine. a) in b) glej pri poprejšnjih številih.

c) uči učence kupovati po 11, 12, 13 itd. krajc. in najti, koliko ena reč velja? Stavimo: 9 sveč velja 27 kr., koliko velja ena sveča? Vselej naj odgovarjajo takole: ena sveča velja 27 devetin krajcarja; koliko je to celin? Odgovor: 3 krajc. Tukaj imenitne števila so: 9, 18, 27, 36, 45, 54; ako otroci te števila dobro znajo, igraje in hitro najdejo cele krajcarje. Kar pa čez ostaja, so pa devetine krajcarja; stavimo: 9 funtov sliv velja 52 kr. po čem je funt? funt velja 5 kr. in $\frac{1}{2}$ kr.; toraj malo manj ko dva groša.

d) ko to že urno gre, uči jih kupovati 9 reči po rajniših. Tukaj se pa učitel more dvojnega pōta deržati. Pervi je talé: Uči učence iskati devetino rajniša; ta je 6 krajc. in 6 devetin krajc. ($6\frac{2}{3}$ kr.) ali ena cela šestica in še ena šestica razšteta med devet. Stavimo: 9 palic platna velja 1 fl., koliko velja ena palica? Odg.: eno šestico in eno šestico razšteto med devet. 9 poličev vina velja 2 fl., koliko velja en polič? Odgov.: dve šestici in še dve šestici razštete med 9, to je: $12 + 1\frac{2}{3}$ kr. ali $13\frac{2}{3}$ kr. 9 funtov mesa velja 3 fl., koliko en funt? Odg.: 3 šestice in 3 šestice razštete med 9, ali $18 + 2$ kr. = 20. Sedaj bojo učenci pravilo sami našli: Kolikor rajniš devet reči velja, toliko celih šestic in še toliko šestic razštetih med devet velja ena reč.

Komur se pa ta pot ne dopada, naj se derži sledečega: devetino rajniša lahko najdemo, ako se ozremo na tretjino rajniša; učenci pa že dobro vedo, da dvajsetica je tretjina rajniša. Potem se otroci napeljujejo spoznovati, da, ako tri reči en rajniš veljajo in toraj ena po dvajsetici pride, da ena tretjino dvajsetice velja, če jih devet za en rajniš dobimo. Stavimo: 3 maseljci dobrega vina veljajo 1 fl., eden

pride po dvajsetici; če pa za devet maseljcev damo 1 fl., velja maselj eno dvajsetico razštetu med 3 ali $6\frac{2}{3}$ kr. Stavimo 9 funtov vella velja 2 fl., koliko velja en funt? Odg. 2 dvajsetici razštete med 3, to je $\frac{40}{3}$ ali $13\frac{1}{3}$ kr. Stavimo: 9 skled velja 3 fl., koliko ena? Odg.: 3 dvajsetice razštete med 3 ($\frac{60}{3}$) to je 20 kr. Ne bo teža učencem pravilo najti: Kolikor rajniš velja devet reči, toliko dvajsetic razštetih med tri velja ena reč. Stavimo: 9 orn vina velja 40 fl., po čem je ena? To se zrajta: 40 šestice in 40 šestice razštetih med devet ali 40 dvajsetic razštetih med tri; odg. 4 fl. $26\frac{2}{3}$ kr.

e) Slednjič se učijo iskati učenci, koliko velja ena reč, ako 9 reči velja nekaj rajnišev in krajcarjev. Najprej se izrajtajo rajniši po pravilu d), potem krajcarji po pravilu c) in slednjič se oboje ukup spehne. Stavimo: 9 svinj velja 60 fl. 27 kr., po čem je ena? Odg.: 60 dvajsetic razštetih med tri, to je 20 dvajsetic ali 6 fl. 40 kr.; in še 3 kr., ukupno: 6 fl. 43 kr.

Nekaj o iztočnej Sibiriji.

(Konec.)

Ruski prebivavci so nekaj stari naselniki, nekaj pa poznejši prihodilci. Pervi so vsi pravoslavne vere, drugi pa so vseh žlaht odsekov in verozakonov. Pervi so se sem preselili po odkritji in osvojenji Sibirije, ko je zlata zemlja slovela, ko so po prislovcici stare babe sobole polenom pobijale, in ko se je od tuzemcov za naj menjšo reč kak nož, ogledalo po 100 kož sobolovih dobilo. Drugi so z raznih evropejskih poglavarstev delj nekakega prestopka ali zločina sem poslani, imajo nekaj posebne naselbine, nekaj pa so se zraven starih nastanili. Pravijo, da se hudodelniki radi pobolšajo, če dobijo svoje lastno gospodarstvo. Pred prihodom Rusov so bili vsi prostori od Bajkola do sedajne kitajske meje k Mongolsku šteti, ki so stali pod kani ali vladarji kalhaskih Mongolov, kakor se vidi so bili samo varhi teh dežel, ki so svoje načelnike imele. Zakaj Burjati, ki že odnekada tu stanujejo, se niso nikdar Mongoli, še menj pa Kalhasi imenovali. Svoje poglavarje so imenovali Tajšaj, katerih oblast je šla od očeta na sina pervodnega. Ženstvo se ni puščalo do vladanja. Ko so si Rusi Burjate podvergli, so jim pustili njih tajšaje. Leti so jim morali samo vsako leto oddavek, jassak imenovan, dajati, ki je vedidelj v prirodnih pridelkih obstajal. Sdaj morajo razun tega še nekatere službe opravljati: pote ravnati, konje za predprego dajati in poštno vozove v onih krajih dalej spravljati. Novakov k vednej vojski jim ni treba dajati, ali sami na svoje stroške morajo 4 polke nerednega jezdarstva za mejno stražo deržati in živiti. Burjati se delijo v dve

glavne porekli, prvi stanujejo ob reki Selengi in njenih otokih, drugi pa na kita'skeji meji ob rekah Ud, Ač itd. Ločite se lete porekli po jeziku, šegah in noši. Selenginskih Burjatov jezik se bolj bliža izvirniku Mongolskemu, kakor pa jezik pomejnih ali Chorinskih Burjatov. Razlika v jeziku vendar ne biva tolika, da bi se ne razumili. Tudi bolj proti severoiztoku stanuje nekaj Burjatov ob rekah Kudarinu in Bargusinu. V te okrajne so se preselili iz za Bajkalskih predelov. Čeravno v mnogih rečeh različni, so si vendar v tem jednaki, da hodijo z svojimi pelstenimi urtami in čredami od kraja do kraja, kakor letni časi in obilnost paše tirja. Vsi so toraj še večidelj kočovniki in nimajo stanovitnih pobištrev v enem istem kraju. Šteje se jih nekaj črez 80000 duš, so večidelj nasledniki lamaisma ali verozakona lamov, kakor svoje duhovne imenujejo in šele malo jih je h kristjanskej veri prestopilo. Nekej Korincov pa se derži še vedno svoje stare vere Šamanov. Buriati so sploh narod miroljuben, pokojen in skerben.

Tudi Tungusi so kočovniki, ker jim lovsko življenje in nestanovitnost ne pripuščca, da bi se v jednom kraju naselili in nepremične prebivališča napravili. Tungus je družljiv, ne klati nikdar sam za zverino, vedno se več rodbin svedini, kadar gredó na lov. Že za nespomenljivih časov si je Tungus severnega jelena ali sedlona prikro'il in sebi privadil. Sedlon mu je domača žival, ki mu daje mleko in meso za živež, kožo za obleko in za svoje jurte, čreve za konopce in vervi, ki mu vozi jurte in drugo pertljago in ga od jednega kraja do drugega prevaža hitro kakor strela. Že stari kitajski zgodopisci povedajo, da stanuje proti severu od nekadaj narod, ki sedlona mesto konja rabi. Tungusu ni treba rodovitnih poljan, ne mastnih paš, spokojni človek in še spokojnejša žival živita sred pustih lesov in nevljudnih planin. Zpod globokega snega si dobiva vboga žival svoj severni ali islandski meh, kterege raste tam po gorah in berrdih v izobilji. Skerbi nima Tungus nobene, saj je zadovoljen s tem, kar mu sedlon in lov donaša, s tem se živi in oblači. Pride li, da mora stradati, prenaša glad poterpežljivo, šele u velikej nuji si kakege sedlona zakolje. Pa kaj to zaleže, povabi na kolino vse svoje sosede in sedlon je v jednom dnu pojedem. Pervobitna domovina Tungusov je bolj proti jugu, namreč Manžursko, odtod so se po iztočnej Sibiriji do velike reke Jenisaj razširili. Tunguski ali Manžurski jezik je samosvoj, od Mongolskega in kitajskega čisto različen, ni sicer bogat slov in vzrek, ali jako blagoglasen. Ko so Rusi v sedajnem Nerčinsku svoje gospodstvo otvorili, je prišel tje manžurski načelnik Gantimur s 3500 svojih podložnih prosivši, da bi ga pod svojo oblast in varstvo uzeli. Določili so jim veliko zemlje in knezi še sedaj gospodujejo svojim podložnim in neposredno z ruskim poglavarjem občujejo. Nekaj jih je stopilo tudi v vojaško in deželno službo. V zabajkalskeji oblasti stanujejo po šumah in lesih ob reki Angari gornjej in ob reki Vitimu, mož se šteje 5000, od kterih je 500 kozakov. Naj višja vojaška in

deželna oblast novouredjene dežele je v Čiti, mesticu tik za jablanskim herbtom ob reki Ingodi. Okolica Čite je čudovito lepa in neizmerno prijetna. Ingoda se krivi med gostim drevjem, lepo cvetečim germovjem, tu se prikaže zpod sence čista zerkalna voda in vlaži plodovite poljane, tam se zopet zavije za obraščeni hribček. Mestice stoji na visokem bregu, v kraji, ki je najkrasnejšemu vertu ali perivoji podoban. Tukaj je skladišče vseh rob, ki gredó z gorniškega mesta Nerčinsk proti Irkucku in nazaj. Ingoda je pri mestu že plavna ali barkonosna, toraj se kaže mestu lepa prihodnjost, kdar se bode pričela na Amuru in njegovih večih pritokih redna voznja s parobrodi, kdar bode šlo blago jugoiztočne Sibirije v iztočno morje ali veliki ocean. Pred nekoliko časa je šterlela blizo mesta silna skala z sred reke, o kateri se je voda lomila in nevarne vertince delala. Bila je za brodnike in mornarje velika nevarnost, ali gorniško opravništvo v Nerčinsku si je prece pomagalo. V kratkem je bila skala spoti spravljena. Po zimi o najkrutejšem mrazu so navlačili na skalo gromado suhljadi in derva in jo zapalili. Ko se je peč prav zgrela in razbelila, so vlili na njo nagloma merzle vode, ki je skalo na več krajev razpokala. Posamesne kose in drume so brez velikega truda odstranili. Toraj se more sdaj po vodi voziti brez velikih napotkov od mesta Čite do velike reke Amura in po njem do iztočnega oceana.

Različne okolnosti, v katerih živi Rus v letih deželah, so vtisnile ruskemu značaji marsiktero zmeno. Ruski kmet v izhodnej polovici stanuje ob velikej teržnej cesti, ki vede z Irkucka v Kiahto, po kateri hodi večina kitajskega blaga na Rusko in z ruskega na kitajsko, vidi mnogo novih ljudi, umetniških pridelkov in novih znajdb, hodi sam na somnje v Irkuck in Kiahto in prodaja svoje polske pridelke; je tedaj zveden, prebrisan, dobrovoljen in zamožen; kmet v zapadnej polovici živi v dotiki z Burjati, je oddaljen od mest in tergov je toraj bolj tope misli, leniv, neskerben in neveden, se skoro poburjati. Svoje poštenosti, prostosercnosti in gostoljubnosti vendar še ni zgubil. Kdor pride pod njegovo streho, ž njim je gotov zadnji kosček kruha deliti. Mu za pogostovanje dnarja ponuditi se silno zameriš.

Čaj v štirivoglatih platah ali opekah se vživa po celej zabajkalske oblasti posebno strastno pa v Daúrui. Petkrat na den se pije s kruhom ali žemljami. Čaj jim biva tedaj zajutrek, južina, malžina in večerja. Brez roglatega čaja je Daúrjanu živeti pristudno in neprijetno. Večkrat se sliši, kdar se dve ženki srečate na vprašanje: „Draga kako se imate?“ odgovoriti: Ljuba moja, slabo slabo, včeraj sem zadnji čaj zvarila. Pri voglji v peči stoji neprestano lonec z vrečim kropom, pride li kak tujinec, se mu stihoma čaj ponudi. Brez čaja je gostnija hladna, merzla. Čaj v opekah pa se tukaj takole vari: V železnom kotlu ali loncu se zvrije voda, v kipeč krop se vsuje drobno stolčen ali zmlet čaj in se pusti še nekaj časa pri ognji. Ko je dosti zavreto, se kotel od ognja odmakne, da izvarek malo

zestoji, sdaj ga prelijejo v drugo posodo in ga spet k ognji postavijo. Ondaj se mu prilije mleka, soli in nekaj v masti ovaljene moke, ko je vse to končano, se odmakne, da se malo shladi. Sdaj se pije ali večidelj brez sladkora. Čaj v platah ni brez redivosti, česar so Mongoli živa priča, ki včasih sam čaj brez vsega primeska uživajo in in se vendar pri tem zdravi počutijo. Meso, posebno konjsko jim je naj ljubejša jed, bi rekel lizarija, ali tega le redkokrat uživajo. Na rusko kitajскеj meji, v kergiskih stepih se rabijo čajeve plate mesto dnarja. Plata se razreže na male kosce, vsaki moreš zameniti za kako drugo reč enake vrednosti. Ker Daurjani preobitno čaja uživajo, so suhi, medli, blede in slabi, kar se posebno lahko opazi, če primeriš njih postavo z postavo pomejnih kozakov, ki čaj le redkoma pijejo.

Rusi so našli o svojem dohodu Burjate bolj proti izhodu ob vletoku Amur. Že tedaj so se nekteri poljodelstvom pečali in stanovitne prebivališča imeli, pa kakor sedaj je večina tudi tedaj pastirovala in kočevala. Dolgo so mislili, da so bili prvobitni obivatelji teh dežel, še le pozneje se je z kitajskih letopisov zvedlo, da so za starodavna stanovale proti jugu od Bajkala turške plemena, da so Mongoli prišelci, ki so morebiti za časov velikega osvovitelja Čingiskana lete dežele v last dobili. Turške ljudstva imele so običaj, nad grobi svojih rajnih nagomilati visoke kopice zemlje in kamenja, ktere Rusi kurgane imenujejo. Mongoli pokopujejo svoje merliče brez posebnih obredov in navad. Takih kurganov se nahaja mnogo po stepih ob Ononu, Šilki in Argunu, večina Zabajkalskih ljudstev jih imenuje kirgisy-gyr-kirgiške stanovališča. So li kurgani po neizmernih prostorih južne Sibirije, ob reki Obu, Irlišu, Tobolu, po stepih med Volgo in Uralom, po evropskem južnem Rusku in ob otoku Donave ostanki jednega istega naroda, še ni določeno.

Po imenu kyrgisy-gyr sodijo nekteri, da so nekđaj v Daurii Kirgisi stanovali, ktere so kitajski zgodopisci kill-sy-su imenovali. Turškega plemena so sedaj na Mongolskem samo Urenhi, ki okrog jezera kus-kul z svojimi čredami kočujejo, so zelo ropu in nemiru vdani in govoriijo pokaženo turško narečje.

Razun grobov in kurganov se nahajajo po prvotnih obivateljih tukaj še drugi ostanki. Ob reki Konduri, poleg Arguna se vidijo razvaline stavb in gradeb v kitajskem slogu. Dosđaj teh sutin vendar še nikdar znanstveno ni pregledal in preiskal. V kitajskih zgodovinah se govori tudi o nekem ljudstvu Tabu, ki je še pred Kristovim rojstvom tam stanovalo, potem bolj proti jugu potegnilo in severno kitajsko v svojo posest dobilo. Ob reki Onon, petnajst verst od kozaške straže ali slobode Mangut, je jama, v navpičneji skali izdolbljena. Do nje vedejo stopnje v skalnato steno vsekane, pod njo pa se vidijo pismeni znamki černe in rudeče boje. Ob rečici Pižemki, 210 verst od Nerčinska, je v skalnateji steni Sanja ali drakon izdolbljen s spodobnim nadpisom. Tuzemci, ki umijo Mongolskega jezika, napisa niso

mogli brati. Blizo reke Arguna se nahaja velik in dolg nasip, ki clo črez mejo sega. Dosdaj se ni moglo raznati, kje se je začenal in kje konča. V zapadnej polovici sta sedaj le dva spomenika znana, poleg solarne Selenginska, je na jednom kurganu soha z granita iztesana in ob velikej cesti z Verhne-Udinska v Nerčensk v stermej skali vdolbina napisu podobna, ali od vremena tak porušena, da se le težko opazi.

(Po V. Bibl. in Ritt.)

Strašna kuga na Dunaju leta 1679.

Leta 1678 je porodila avstrianska cesarica v veselje vseh Dunajskih prebivavcov — naslednika na starem prestolu mogočnega avstrianskega cesarstva. Ravno se je zbralo brez števila gospode iz vseh dežel cele Evrope, ki je cesarja pozdravljala zavolj te sreče, zakaj vse je že mislilo, da bo Habsburska rodovina čisto pomerla. Slovesnosti in veselice so se verstile po glavnem mestu avstrijskem, kar pride žalostna novica, da se je grozovitna kuga po nekterih krajih na Ogerskem pokazala. In že v spomladi leta 1679 je začela božja šiba tudi dunajsko mesto pretepevati. Dokler je kuga le kar vboge ljudi grabila, ni nihče tolkanj porajtal, ali ko je začela černo svojo roko tudi po gospodi segati, je bežalo vse, kamor je moglo. Kupama so zapuščali ljudje kraj strahu in nevarnosti. 9. avgusta je vtemelil cesar cerkev na Leopoldovem griču, potem je pa tudi on zavolj boleznj zapustil dom in mesto, in je romal v Marija-Cel. —

In zdaj je začela še le kuga razsajati, ljudje so vreli iz mesta, še turški čavž je zapustil prestrašen svoje prebivališče, ako ga ravno njegova vera uči, da človeka ob tisti uri tam ali pa tam smert lahko zadene. —

Vsak dan so v cerkvah molili in prosili Boga, naj odverne strašno bolezen, cel dan so zvonili po vseh cerkvah z vsemi zvonovi. Po ulicah so bobnali in preklicovali, ter so obetali dobro plačilo, če hoče kdo bolnikom streči. Pa nobeden se ni hotel kaj takega podstopiti. Mestno poglavarstvo je moralo iz vseh kotov potepuhe loviti, in jih v bolnišnice pošiljati za postrežbo, zdravnike so morali siliti in vezati, ter so jih k bolnikom vodili; grešniki k smerti obsojeni so bili izpuščeni, da so le obljubili služiti bolnim in jih varovati. — Po predmestjih, po mestu, po ulicah, terjih je kar gomzelo bolnih, umirajočih in mertvih: ni bilo žive duše, ki bi bila pomagala, nobeden ni kahal, ne stregel. — „Glej, ta le je mertev! Un tam le umira!“ se je glasilo od vseh strani. Pogrebcev so iskali in mnogo plačila obetali: po 15 rajniš so plačevali na teden; merliče so kar na vozeh iz mesta vozili, in mnogokrat je kdo vsred merličev na vozu še umiral. — Grozna je smešnica od nekega godca, ki se je dolgo že po Dunaju klatil, in ljudjem viže igral. Bil se je ta godec enkrat zlo zlo vpijanil: raz mesta

je ob tla padel in zavolj težke glave ni mogel vstati. Ko voz merličev memo peljajo, tudi godca zadenejo, ker se ni ganul, in moral je v grob. —

Sreča je še bila, da niso groba zasuli, preden ni poln bil: čez noč je godec se v odperiti gomili dobro prespal, in ko se drugega dne med merliči zbudi, si ni mogel zrajtati, kako da je v jamo zabredil. Zhomotá se iz groba, in pijancu še to škodovalo ni. — Mnogo let je še godel, in je pravil, kako da je ono noč mehko spal. — In kuga je kar zaporedom ljudi grabila. Če je kdo po ulicah šel, je hitel, kot bi bil nor. Usta in nos so si mašili; še v cerkev in k spovednici si ni nobeden upal, vse se je balo, da bi se jih bolezen ne priprijela. — Našli so enkrat za nekim plotom mašnika, ki je še mertev, — molitvine bukve tako terdo v roki držal, da so morali bukve z njim vred pokopati. — Neki imeniten gospod je šel se sprehajat, in je srečal berača, ter mu je nekaj podaril: ko mošnja iz žepa potegne, mu pade pismo na tla, berač ga pobere in mu ga da: čez malo ur je bil gospod mertev, ker se ga je bil kužni berač po pismu dotaknil.

Če so v kaki hiši očeta na mertvaški voz zadeli, je mati umirala, in na persih ji je včasih dete ležalo, otroci pa so jokali in prosili kruheka: pa ni bilo ne dekle, ne hlapca, ki bi bil bolniku postregel, in otrokom kruha prerezal. — Na nekem potu so našli enkrat kozo, ki je otroka dojila: Bog ve, čigav je otrok bil. —

Trume ubogih sirot se je zbiralo po ulicah, in mestno glavarstvo jih je moralo na voz zadeti, in jih poslati na kmete, kjer je za nje plačevalo: se ve da so ubožci večdel pomerli, in sreča je še bla za nje — Petdeset tisuč ljudi je pomerlo kar na Dunaju v enajstih mescih! Koliko jih je poginulo pod milim Bogom! — Ko so potem, ko je kuga nehala, hiše preiskovali, so našli v hišah mnogo merličev že gnjilih, nekaj jih je v posteljah ležalo, nekaj na tleh: nektre trupla so ble že razpadle, da so morali kose z lopato grabiti. Se ve da, služabniki so zapustili gospoda, gospoda pa je kuga napadla, in poginul je, da ni človek vedel zató.

Čudno pa je, kako veselje je oživelu precej spet v mestu, ko se je črna morivka spravila. Komej mesec potem so kar v Štefanski ceskvi 95 parov poročili. Po Donavi so sopli tujci v prazno mesto in so se naselili v njem in v poldrugem letu se kar poznalo ni, da je Bog Dunajsko mesto tako strašno tepel.

Slovstvene reči.

* Silno bogate in čedno oblečene so nam došle preljuje „Drob-
tince za l. 1857.“ Ne bomo jih dolgo pretresovali in priporočevali;
saj so Slovencem že davno znane in serčno ljube. Vsi stari predali

so bogato nabasani in tudi zunajna obleka je lična; obsegajo 21 pol in veljajo 1 fl. sr. Prejemite čast. g. vrednik, gosp. dehant Mihael Stojan, ki si toliko prizadevate za naše ljube Slovence, serčno zahvalo; vi pa čast. gg. bravci nate nekaj iz letošnjih „Drobtinc,“ da sami vidite in okusite, kako lepe in polne keršanskega in slovenskega duha da so. Na strani 128 beremo: Kdor ljubi ljudstvo, ljubi tudi ljudstva besedo. Kakor je v sedajnih časih preveč knjig, novin in časopisov po sveti, tako jih je svoje dni premalo, posebno slovenskih bukva prepričilo bilo. Se je hotel kdo Slovencev česa potrebnega ali koristnega, naj si bo za cerkvo ali za dom, za občestvo ali gospodarstvo po bukvah naučiti, se je moral poprej nemške ali pa latinske besede dobro lotiti, kajti so bile knjige med nami tudi od naših rojakov le po latinsko ali pa po nemško pisane in v natis na svetlo dane. Redek je bil, ki bi bil pred štiridesetmi letmi slovensko čital, čuda redki, ki je po slovensko pisal. Med temi posebno časti in hvale vrednimi možmi so tudi naš Andrej Reja, kateri če ravno na pol Lah, katerim je latinska, laška in nemška beseda bolj gladko tekla od slovenske, so vendar v djanji pokazali, da slovensko ljudstvo ljubijo in za omiko slovenskega jezika skerbé, naj se ljudstvo v svojem maternem jeziku uči in omika, za večno življenje podučeva, pa tudi za časno olika, kar je prav.

Sloveli so svoje dni blagorodni gospod vitez Jožef Jakomini, dekan pri Novicerkvi, ki so se v Rimu kakor doktor svetega pisma izšolali. Imeniten pridgar in učenik so obsežen kerš. kat. nauk po latinsko spisali, učenikom duhovskim v pomoč, razlagati prav obsežno keršanske nauke. Ali katehizem po latinsko še tako zverstno in čedno spisan Slovincu malo pomaga, kateri latinšine clo ne zna, in tudi učitelju slabo služi, ki v domačem jeziku mojster ni; in takih je bilo tisto dobo malo, zato tudi slabo podomačenje ptujih jezikov. Naj bi torej Jakominov mnogo hvalen katehizem v domačem jeziku Slovencom dali, so se marlivi gospod Reja težavnega dela lotili, in katehizem poslovenili, ki je bil v dveh zvezkih leta 1801 v Ljubliani pri Andreju Gaslerju natisnen in založen pod naslovom: Keršanskega nauka izlaganje. Prestavljeno v slovenski jezik od Andreja Reja, fajmoštra v Zibiki na spodnem Štajerskim. Slovenska beseda v tih koristnih bukvah, če ravno še ne otesana, je za tisto dobo razumevna in prijetna, ter kaže moža močnega duha in zdrave besede, ktiri ne zaostane v omiki ljudstva, pa se tudi ne prehitil in svojim poslušavcom nerazumeven ne postane, kakor se rada sedajnim prehitrežem godi.

Ljudski jezik, dokler narodu ne umerje, kakor so na primer latinski, starogerški in več drugih pomerli, se zatoliko hitreje preminja, zakolikor se čisla in v slovstvo obrača. Omika domačega jezika se ne sme zaverati, de bi se neprenehoma le po starem kopitu pisalo in govorilo; se pa tudi nima prenačliti ne prekucniti v jamo prenapetih oblik in nezastopniga slovstva. Moder rodoljub jezikoslovje pazno

spremlje, ne zaničuje starine, pa tudi novine v svojem jeziku ne zametuje, timveč skerbno jagode pobera in spravlja, naj si jih čita v novih pismih ali pa sliši od prostih ljudi; pristne besede in verle prislovice so mu dragi biseri, s katerimi zaklad svojega jezika bogati, dokler le more. Tako so pridni Reja storili, in še na svoje stare dni, fajmošter pri sv. Petri na Horvaškej meji, so skerbno nove, jim neznane izreke zapisovali, kateri so bili za Sotloj Slovencom v navadi, kojih pa v drugih krajih slišati ni, ter so tako dolgo popraševali, da so pravi pomen besede zadeli. Naj bi vsakdo, ki se z naukam ljudi peča, naj si bo v šoli ali doma, na leci ali v spovednici, Rejetov hvalevreden izgled posnemal, slovenske besede skerbno poberal, sebi v poduk in tudi drugim v pomoč, kateri domače slovstvo množijo, kako spešno bi nam slovstvo obogatelo, in občina razumeva po vsih slovenskih krajih napredovala; kar je dobro in tudi potrebno za povzdigo in omiko domačega jezika. Koliko verle slovenšine še v mnogih kotih počiva, ktere še ne poznamo, ki na poljanah ali pa po mestih bivamo! Mnogotera slovenska beseda je že po hribih in samotnih dolih zaspala, ktere nihče za slovstvo pobral in shranil ni, marveč so se ji le smejali, ktere niso poznali. Tako se jeziku zguba godi, ktira ni za popraviti. Zberajmo torej skerbno, podelimo si pa tudi po braterno najdeniga blaga, naj bo naša beseda čedalje bolj obilna, pa tudi razumljiva kakor svetla luč; ona je ključ k pravi vednosti in kreposti.

De se človeku po jeziku pozna, kde je doma, mu ni zameriti, saj se je tudi sv. Petru po besedi poznalo, de je bil Galilejec. De pa nezarobleno preveč po domače zavijaš, je srovo in omikanimu človeku gerdo, naj jo po gorjansko zarobiš, ali po dolensko na dolgo potegneš; noroglavci te bodo vkarjali, godci pa oponašali, kar se je clo pridgarjem rada godila, in se še včasih zgodi, pa le takim, kateri si za oglažo materniga jezika premalo prizadenejo, in namesti v domači besedi napredovati, le zaostajajo; in taka zanemarost je kvara dobrega. Po takim poti so si naši predniki tako daleč zajšli, da Korošec krajnskih bukev ni hotel brati, ne Krajnc Korošca pridig poslušati, rekoč, de ga dobro ne zastopi; in sta si vendar brata, sosedata. Tudi Stajerci so si radi pridgarje zbirali, ki so jim prav po domače zarobili. Ako bi bila ta razvada ostala, bi si bili Slovenci v besedi babilonsko zmešnjavo napravili, si zapravili obsežne bukve in vsim zastopne učitele, zginilo bi bilo njih slovstvo, pogasnila njih slava; clo njih ime bi se bilo zgubilo. Hvalo torej možem, ki so našo besedo tako ocedili in ogladili, de jo lahko in radi vsi poslušamo, bodimo si Gorenci ali Dolenci, ter so ji pot do vsakega doma naravnali, kjer so dobrega serca in pa nauka željni ljudje. Tudi v tej zadevi beseda velja: „Kdor ne zbera, on raztresa; in kdor ni z nami, je zoper nas.“ De so bili častiti Reja prijatelj slovenskega ljudstva in jezika, tudi njih čedne pridege kažejo.

Bukve za šolske darila.

* Ker se sopet konec šolskega leta bliža, naznanjam bravcem Prijatelja tudi letos za šolske darila primerniše bukvice raznega zapopadka, ki so nalašč za darila vezane po pristavljeni ceni v Leonovi in Lieglovi (Sigmundovi) bukvarnici v Celovcu dobiti:

Molitne bukvice. »Bog moje veselje, moja sreča, moje življenje.« Molitne bukvice za mladost, 11 pol debele in z 29 podobami olepšane, poleg dra. A. Jariša, c. k. šolskega svetovavca na Štajarskem poslovenjene, mehkovezane 12 kr., za darila, vezane 20 kr. sr. — »Molitev bogoljubnih otrok.« Molitne bukvice poleg nemškega 16 kr. — »Marija rožencvet.« Molitvene bukve s premišljevanjem v počenjenje nar sveteljših serc Jezusa in Marije. 26 pol debele terdo vezane 1 gold, sr. Sosebno lepe bukve vredne, da bi se v nobenej hiši ne pogrešale. Posebno za nedeljske šolarce in šolarje kaj primerno darilo. — »Nar lepši dan ali vredno praznovanje perviga sv. obhajila.« Spisal M. Freilih 12 kr. sr. — »Jezus prijatelj otrok«, v Ljubljani 17 kr. — »Marija dobra mati poboshnih otrok.« Poleg nemškega v Celi 16 kr. — »Dušni raj v pobožnih molitvah«, velj. 24 kr. sr. — »Spomin Jezusovega trpljenja« 14 kr. sr. — »Bukvice polne molitev in lepih naukov«, poleg Jaiza 24 kr. sr. — »Hvala božja« ali navod, kako naj mladi kristjan vsaki dan Boga časti, 12 kr. sr. — »Nebeške iskricice« za mladost, spisal Pintar 14 kr. sr. — »Posebni nauki in molitve« za žensko mladost 16 kr. sr. — »Molitvice in potrebni nauki za mladenče« 16 kr. sr. — »Venec lepih molitev«, posl. Likar 40 kr. sr. — »Sv. Frančiška Filoteja«, 2. nat. 1 gold. 6 kr. sr. — »Jezus moje želje«, 3. natis, 40 kr. sr. — »Vodnik pobožnega kristjana« 30 kr. sr. — »Premišljevanje in molitev kristjana«, 30 kr. sr. — »Sv. angelj varh ali vodnik pridnih otrok« 8 kr. sr. — »Keršanski junak«, spisal Jeran 16 kr. sr. — »Steziica v nebesa«, izdal Jeran in Zamejc 8 kr. sr. — »Nebeški kruh« za otročiče 10 kr. sr.

Bukve raznega zapopadka. »Slovenski Gofine« ali razlaganje cerkvenega leta. Te 48 pol debele bukve naj bi blagovolili gg. dušni pastirji vsem kmetiškim ljudem pripravovati. Ni primernišega berila ob nedeljah in praznikih kakor ga je v teh bukvah najti. Velja 1 gold. 40 kr. sr. — »Drobtince« raznih let (1847—1854) a zv. 1 gold. sr. — »Resnice sv. kerš. katoliške vere« za manjše učence poleg Ratisbonskega natisa 3 kr. sr. — »Stari Urban« ali pogovori dobrih kmetov 30 kr. — »Zgodovina stare zaveze«, spisal Ciringer (brez podob) 10 kr. (s podobami) 1 gold, 12 kr. sr. — »Zgodovina nove zaveze.« Velja ravno toliko. — »Bog čuje nad pravičnimi«, poleg Šmida 54 kr. sr. — »Lepo darilo« za pridne šolarče, 16 kr. sr. — »Božidar«, povest za slov. mladino, 15 kr. sr. — »Blagomir pušavnik«, povest, 20 kr. sr. — »Divji Hunci pred mestom Meziborom«, povest, 16 kr. sr. — »Keršanski mladenč«, ali ogledalo pobožnega življenja 24 kr. sr. — »Peter in Paul«, ali Bog ubozih sirot naj boljši oče, 24 kr. sr. — »Bog nikomur dolžen ne ostane«, povest, 24 kr. sr. — »Keršansko devišstvo«, nauki za žensko mladost, 36 kr. sr. — »Življenja srečen pot«, nauki za mladenče, 54 kr. sr. — »Stric Tomaž ali življenje zamorcev 48 kr. sr. —

Posebno pa priporočujemo prelepe bukve: »Cvetje keršansko-slovenske zemlje.« Lepe in imenitne so reči, ki jih te bukve pripovedujejo, in d'evet zalih podobših jih kinča. Svesti smo si, da bojo učenci in učenke nad to knigo serčnega veselja imeli. In sploh kdor hoče dati komu kako posebno lepo vezilo, naj že bode za velikonoč, za novo leto, ali o kaki drugi priložnosti, naj si kupi to zlata vredno knigo. Velja le 48 kr. sr.

Naloga

za učiteljski shod Doberlevaske dehantije.

Vprašanje. Kako se ima v ~~šolah~~ šolah, kjer je več razredov, pa le en učitelj podučuje, potrebni šolski nauk razdeliti, da učenci vseh razredov ob enem potrebni nauk in koristno tiho delo imajo?

Odgovor. Visoko ces. kr. ministerstvo za uk in bogočastje nam priporoča, narpoprej serca učencov oživljati za Boga in vero, za cesarja in domovino; k drugemu je treba, da se njih glava bistri, razum izjasnuje, in blage dušne moči razvijajo. Učenci naj se vadijo svoj poklic pred očmi imeti, in namen toliko božjih stvari po svetu spoznovati. Ta namen doseči, mislim jaz po mojem razumu, in vsakdanski skušni v podučanju mladine potrebni šolski nauk tako le osnovati, da bi učenci vseh razredov ob enem koristno, tiho delo imeli, kakor bom v sledečih stavkih nekaj dokazal.

Pervi šolski den, dopoldne. Perva ura.

Ko so učenci pobožno odmolili, naj učitelj svoj nauk tako le začne:

Šolarji drugega razreda! — mi smo zadnič v velikem berilu brali: „Juterno sonce“; vi ste mi na moje popraševanje med čitanjem eno in drugo dobro odgovorili. Dans bi pa jaz rad vidil in se prepričal, kako bote pa vi ravno tisto na svoje ploščice zapisali. Odgovorite mi toraj na sledeče vprašanja in svoje odgovore na ploščice zapišite: Kaj po noči zemljo pokriva? — Kaj sta si spanje in smert? — Kdaj vse oživi, gre in leze? — Kdo in kaj zjutraj verne budi, Boga častiti? — Kaj beži, kadar milo sonce prisije, in kaj nam stori? — Kaka je cela narava o jutru? — Česa nas vse stvari na svetu opominjajo? i. t. d.

Učenci prvega razreda naj zapisujejo na svojih ploščicah različni denar, kterege so se že poznati učili? Začnite pri krajcarju, postavite tudi zraven, koliko vsak tak denar velja? i. t. d., k temu se učitelj posluži različne mere in vage, različnih imen letnih časov, naj zapíšejo učenci imena zlahte itd. ali pa kaj lepega in kratkega iz malega berila.

Zdaj podučuje učitel male učence prvega razreda, 1/2 ure na slovkarških polah (Wandfibel), druge 1/2 ure naj berejo v abecedniku. Po tem pa naj pišejo številke ali pismenke s klinčkom na ploščice, vsak po svojem predpisu celo drugo uro.

Druga ura. Učenci drugega razreda berejo svojo izdelano nalogo. Učitelj naj učence napeljuje, da bodo v svojih spisih se va-
Prij. za šolo in dom,

dili potrebne ločnice v stavkih narejati, naj njim pove, da vsaka prva pismenka v stavku, ki ga pišejo, mora velika biti, in da imajo, kadar stavek dokončajo, vselej piko narediti i. t. d.; druge pomoté jim popravi, česar še ne umijo, jim pa razjasni.

Tudi učenci prvega razreda svojo nalogo berejo, kar jim manjka, se dostavi, in pogreški popravijo. Po tem se zapoje in odmoli.

Popoldan. Perva ura.

Pervi in drugi razred piše na pisavne knjižice po svojih predpisih; mali učenci prvega razreda se podučujejo, kakor dopoldan, potem pa pišejo s klinčkom na plošice.

Druga ura. Učitelj pregleda pisanje prvega in drugega razreda, popravi in pokaže vsakemu posebej, kar je potreba, pa tudi sploh na veliki deski. Druge $\frac{1}{2}$ ure čitajo učenci prvega razreda malo berilo. Učencem drugega razreda, se naloži kaka rajtinga, ki jo na ploščah izdelujejo, potem vse učitelj pregleda, in če čas donese, na šolski deski od enega ali več učencev izdelati pusti. Po tem se nauk sklene, kakor popred.

Drugi šolski dan, dopoldne. Perva ura.

Je keršanski nauk; če pa g. kateheta precej v šolo ni, naj učenci prvega razreda mali katekizem berejo, drugi razred naj se za keršanski nauk pripravlja. Keršanski nauk se za vse razrede ob enem podučuje; za to je učitelja dolžnost, med keršanskim naukom vpriča biti in skerbeti, da bojo učenci mirni in pazljivi.

Druga ura. Rajtanje iz glave sploh za vse učence, naj učitelj pri malih začne, in po tem višej stopa, in sedaj učence tega sedaj unega razreda poprašuje.

Po poldan. Perva ura.

Učenci drugega razreda se vadijo na ploščah zapisovati kratke pripovedke, post: „Orehovo jederce“ i. t. d. ali sestavljati liste, javne pisma in listine vse po načinu in spisovniku g. Matija Majarja ali pa Andr. Praprotnika. Učenci prvega razreda se vadijo v prvih vadbah ravno po tistem načinu, postavim: Zapišite od sledečih oseb, ali stvari, kake so? Kakor: Učitelj, — učenc, — hlapec, — nož, — železo, — svinec, — črnilo, — perstan, — klobuk, — sneg, — voda, — i. t. d.

Zdaj se mali podučujejo, kakor poprej, po tem pišejo na svojih ploščah celo drugo uro.

Druga ura. Pervi in drugi razred čita svoje berilo, po tem se poprašuje in pogovarja od tega, kar so brali. Potem se nauk dokonča.

Pri svetem Filipu zraven Vanevesi 24. listopada 1856.

Janez Terčik,
učitelj.

Dodatek vredništva. Podali smo spise treh učiteljev; kdor ima jasne oči, lahko vidi, da so učiteljski shodi res dobra in koristna, hvalevredna in potrebna naprava. Učitelji so prisiljeni premišljevat in

zapisovati; in nekteri so se res prav možko odrezali. Imamo še spise drugih učiteljev pri roci, post. g. Belčnika v Kotmarivasi, g. Serajnika v Svečah, ki so tudi prav dobro odgovorili; ti zaslužijo po vsej pravici očitno hvalo. Hvala jim! Imamo pa tudi maloprida spisov pred seboj, kakor da bi jih bili spisali pervenci ne pa sami gospodi učitelji. Kdo bi, postavim, verjel, da je tole spisal gospod učitelj velike slovenske fare:

Praktische Behandlung eines Lesestückes oder einer Kopfrechnungs-Aufgabe.

ad 3. Nach der Ansicht des gehorsamst Gefertigten, besteht dieselbe darin, wenn sich der Lehrer mit denen Schülern in ein Gespräch einlässt; so dass die Aufgabe durch Fragen und Antworten nach Wunsch erschöpft wird, z. B.

En oče ima 1540 fl. 50 kr. v njegovim premoženju, in pet otrok, med katere ta premoženje ima rzdeleno priti; koliko ima vsaki otrok sprejeti? odg. 308 fl., 10 kr. zamerkljivu paslušajte zdei na nauk, kateri bom vam zdei povedu; kako se to tudi iz glave zraiteti more: da boma mi to z glave zraitati mogli, stalimo mi goldinarje 1540 fl. 50 kr. v 1000 fl., 500 fl., 40 fl. 50 kr. in zdei na ta viža boma mi lahko te dnarije med te 5 otrok rzdelili pošebno boš ti A. 1000 fl. rzdelig; koliko sprejeme eden? 200 fl. zakaj pa tolko 200 fl.? za tega volja kje 5 otrok, in 5 krat 200 fl. 1000 fl. ven storijo itd. itd.

Tako pisari nek gosp. učitelj, in te svoje pisarije dehantiji, škoviji in deželni oblastniji na znanje daje. Kaj počenja še le v šoli, kedar je sam svoj gospod! Le nekaj imamo tudi pri njem pohvaliti, da je na nemške vprašanja svojega nemškutarskega gospod dehanta slovensko odgovoril.

Razkladanje.

Dones nekaj od dereče zverine. Ta po goščah in berlogih živi, se redi mesa žival, se pa tudi nektera človeka loti, kadar je gladovna. V naših krajih znana dereča zvér je volk, velikemu pesu podoben, ima dolg rep, ojstre zobe in naj rajši ovce napada, tuli po noči, in pride po zimi tudi hleve obiskat. — Lesica, zvita rjava zver, posebno kuretine išče; pa tudi zajce lovi. Lesičja koža in rep ima za kožuhe in kape drago ceno. Jazbec po zimi v svoji jazbini spava, ima kratke noge, pa dobro kožo in koristno mast. Kervoželjni bistrovid (ris) ima ojstre oči, kot mačka, in na drevju svoje žertve čaka, na katero skoči. Kocasti medved po zimi v svojem berlogu spava, o vigredi pa na svetlo pride, ima butasto glavo, tenko slisi, bistro vidi in od daleč ovoha, hodi po štirih, pa tudi po dveh, in se nauči na boben plesati. Medvedovka na leto samo dva, k večemu tri mlade poverže. Medvedi so černorjavi, pa tudi beli po severnih krajih;

se redijo sadja, smukajo oves in drugo žito, ljubijo sterd, si pa tudi mesa poiščejo; dajo pa tople kožuhe. Medvedov in risov se že malo v naših krajih najde. — Gotovo bo učitelj svojim učencem lepo postregel, če jim o priložnosti pripoveduje, kar beremo v Zgodov: katekizmu o živalstvu. V živalstvu se šteje blizo 100000 plemen. Med štirnogatimi živalmi je naj večji slon. Je 6 do 7 komolcov visok in prav za res dvakrat debeliši, kakor dva vola, vol na volu. Težek je včasih po 70 centov in čez. Rivec ima 7 do 8 čevljev dolg. Služi mu ko roka, in vse ž njim opravlja. Iz gobca mu molita dva po 6 do 8 čevljev dolga zoba, po 2 centa težka in kakor sneg bela. To je sloveča slonova kost. Živi po 150 do 200 let; se lahko da učiti. Poklekne na tla, da more njegov gospodar nanj sestí, in z rivecom si sam bremena ali tovore naklada, ki mu jih pokažejo. Več opravi ko 6 konj, nese 20 do 30 centov in še več. Je tudi jako previden in prizanesljiv. Otroke na cesti na kraj dene, da jih ne pohodijo. Z rivecom pobere denar s tál, potegne zamaške iz steklenic, in si pijačo v vrat vlije, ker rad vino pije. Če ga pa kdo razžali, mu zameri in ne pozabi berž. — Dajal je kmet na otoku Cejlonu vsak dan memo gredočemu slonu nekaj figovih peres, ki jih je rad jedel. Enkrat mu da kamen v pero zavít, ali slon ga napade in do smerti poteptá. — Drugači se je drug slon maščeval. — Zeliščarica na tergu je slonu grozdja pokazala; dati vendar mu ga ni hotla. Drugi dan pride slon spet memo zeliščarice in vso z vodo iz rivca oblije, ki jo je na poti zajel. Vkroten slon sné na dan po 100 liber rajža ali 50 do 60 liber kruha in cent sená.

Kralj živali je lev. Če ravno je roparske baže in kakor tiger mačkinega plemena, se je vender že večkrat velikodušnega skazal. Pravijo, da se je rimski bégovec v levov berlog v Afriki skríl. Pride rujoveč lev, ki je sprednjo tace kviško deržal. Bégovec, ko se strahu predrami, pogleda tace in vidi, da si je tern v ного zaderl, in ga mu izdere. Namerilo se je pa, da so kesneje begovca spet vjeli in ga obsodili v amfiteatru levu pred vreči. Ali lev, ki so ga na-nj spustili, se mu je prijazen pred noge vlegel, in begovec je prec spoznal, da je tisti lev, ki mu je tern iz tace potegníl in je povedal to ljudstvu, ki se je čudilo. Oba so osvobodili, in lev je za dobrotnikom, kakor psiček hodil. — Prav koristna žival jutrovčanom je velblod ali kaméla. Je 10—12 čevljev dolga in 8 do 9 visoka. Na herbtu ima 2 čevlja visoko gerbo, ki je kakor vstvarjeno sedlo. Velbloda začno učiti, ko je mesec star. Kolena mu vpognejo pod trebuh in ga ode-nejo z rjuho. Na robe rjuhe obesijo težo, da vstati ne more. Tako mora 4 mesce ležati in mu le pičlo jesti dajo. Zdaj mu je pripuščeno večkrat ustati in domači otroci ga učé. Dvakrat na dan mu prinašajo živeža, ali preden ga mu dajo, ga šlenejo s šibico po nogah, in mlada žival je dosti modra, da urno poklekne in klečé živež prejme. Tako se navadí, da na dano znamenje poklekne, kadar ga hoče kdo zasesti,

ali ga otovoriti. 6 let star velblod že nese 15 do 20 centov. S tako težo gre po pekočej puščavi in po pravici ga Arabin puščavsko ladjo imenuje. Dolgo preterpi lakoto in žejo. Kadar do vode pride, se napije za 30 do 40 dni. —

Za ljudi v merzlih severnih krajih je los pravi dar božji, ker ves živež od njega dobivajo. Je kakor jelen, je pičle rastline severnih krajev, in koplje sam po zimi mah spod snega. Severjan jezdi na njem, tovari in vozi z njim, njegovo kožo imá za obleko, preprogo hiše in prevleko sani in po noči za posteljo. Mesó in mleko od losa vsak dan zavživa. Iz rogov dela nože, žlice in šivanke, iz čev niti in vervi, iz parkljev pitne posode. V sani vprežen teče po 20 milj na dan. Mleko je tako gosto, kakor smetana, in samo malo poklompa se in vmedeno je. Sir je tudi dober in meso je boljše kakor jelenina.

Ena naj umetniših žival je dabber. Velik je kakor pes in na zadnjih nogah ima perste s plavno kožo zvezane, da lahko plava. V severnej Ameriki jih je včasih celo selo vkup. So kej umetni zidarji. S sprednjimi zobmi drevesa veržejo, obdelajo in do zidališča privlečejo ali pa po vodotokih, pred nalašč skopanih, splavijo. Iz njih delajo hiše včasih po tri nadstropja visoke terdo na kraju vodá ali jezer. 6 kolov zabijejo v vodo; stene po 2 čevlja debele spleto z vej, in jih z mahom in ilom zamaše, da vodo derže. Vsaka hiša je 4 do 10 čevljev dolga, in spodnja hiša je pod vodo. Tukaj sedi po 20 dabrov vkup, in repe v vodo mole. Tacih hiš je včasih po 25 zaporedoma, ki jih je po več 100 dabrov vkup z združeno močjo narejalo. Delajo ponoči, zobje so jim sekire in žage, prednje tace roke in zadnje vesla, in repi kele in lopate pri zidanju. Njih živež je mehek les, listje, popki, ribe in raki, in po zimi imajo gomazine v spodnjih izbah. Jesen in zimo prebijejo v kočah, pomlad in leto v gojzdih. Julja in avgusta popravljajo koče ali pa nove zidajo. V Kanadi se jih vsako leto okoli 16000 pobije, ker imajo drago kožo, katerih ena po 9 do 12 tolarjev velja. Dlako, ktere funt 15 do 18 tolarjev velja, rabijo klobukarji za dabrovine klobuke ali kastorje.

Ljudem naj bolj podobne so merkovce ali opice. Te so jezne, tatinske in oponašljive živali. Da rade oponašajo, se porabi v njih lovljenje. Gre se postavim v gojzd, kjer so opice, se vmije lice in postavi posoda limaste vode kam v gojzdu. Merkovca pride, se začne umivati, si oči zalima, da ne vidi in se lahko vjame. Ali pa kdo pod drevesom škorne obuje in spod par drugih s molo od znotrej namazanih postavi. Komaj se skriješ, merkovca pride, škorne obuje, pa jih izzuti več ne more. V več krajih v izhodnej Indii opice po božje časté in po več mestih imajo lepe tempeljne in celo bolnišnice, kamor stare in bolne devljejo in jih ondi oskerbljujejo. — Naj večji je orangutang, to je divji ali hostni mož; menijo divjaki, da je človek in le govoriti noče, da mu ni treba delati. Je človeku naj bolj podoben, kakih 4 ali 5 čevljev visok, veči del po koncu hodi,

in nosi vedno palico, in če ga kdo vjeti hoče, maha s palico, da celo slona nažene. Včasih zamorcom tudi otroke pokradejo in jih po svoje rede. Sploh so pa te merkovce pazne, tihe in krotke. Imajo svoje mlade neizrečeno rade, in jih tako z ljubezni k sebi stiskajo, da jih včasih umore. — V Sierileoni imajo naučene orangutange za posle in strežaje. — V Parizu so imeli orangutanga, ki je vedno po koncu hodil, in tudi takrat, kadar je kej težkega nesel. Bil je žalostnega obraza, dobrega serca, in je vse storil, kar mu je gospodar zavkazal. Kdor je v hišo prišel, mu je roko podal. Jedel je pri mizi z gospodom vred, si je pertič opasoval, je zajemal z žlico in vilicami, si vino nalijal, z gostmi zdravice napijal itd. Jedel je skor vse, naj raje pa sadje, pečenine in sladke pijače, kar mu je pa gotovo življenje prikrajšalo, ker je le eno zimo živel v Parizu in poletje v Londonu. — Na Javi so dobili v divjavi orangutanga, ki je ogenj delal, ga z ustmi podpihoval in si ribe pekel, kar se je od ljudi naučil.

Razštevā.

Desetine do stotin. Ako so učenci dosedajni nauk jasno zapopadli, ne bo težava jih tudi učiti vse desetine do sto. Postopati more učitelj po ravno teh stopnjah, kakor smo jih dosedaj kazali pri vseh številih v a), b), c), d). Zatoraj vse to, kakor staro in znano, opustimo, in le to pokažemo, kar je pri nauku vsake desetine posebnega in katero pravilo za vsako desetino velja.

a) Desetine. Povej, da desetina rajniša je šestica; za rajniše velja tole pravilo: „Kolikor rajnišev velja deset reči, toliko šestic velja ena reč;“ stavimo: 10 \mathcal{R} olja velja 7 fl., velja en \mathcal{R} 7 šestic ali 42 kr.

b) Dvajsetine. Tu je imenitno vedeti, da dvajsetina rajniša je trojača ali groš; pravilo je: „Kolikor rajniš velja dvajset reči, toliko trojač velja ena reč.“ Post: 20 pint vina velja 8 fl., koliko velja ena? Odg.: 8 trojač ali 24 kr.

c) Tridesetine. Tridesetino otroci lahko najdejo, če se jim le količkaj razjasni; hitro najdejo, da tridesetina rajniša je dvojača ali 2 krajcarja. Pravilo toraj velja: „Kolikor rajniš trideset reči velja, toliko dvojač velja ena reč.“ Stav: 30 \mathcal{R} mesa velja 6 fl., po čem je funt? Odg.: En funt velja 6 dvojač ali 12 kr.

Po tem načinu se lahko zrajta, koliko dobivlja kdo na dan, če se ve, koliko ima na mesec. Post: Nekdo ima na mesec 20 fl., koliko pride na dan? Odg.: 20 dvojač ali 40 kr. Nekdo si zasluži vsak mesec 36 fl., koliko pade na dan? 36 dvojač to je 1 fl. 12 kr. Ravno tako se zrajta po pravilu za šestdesetine, ali po pravilu za devetdesetine, ako se ve, koliko si kdo prisluži v dveh mescih ali v treh mescih (ene kvatre).

d) Štiridesetine. Te se lahko najdejo iz dvajsetine; otroci hitro vedo, da je tukaj imenitno število poltrojača ali $1\frac{1}{2}$ kr. Pravilo je tole: „Kolikor rajniš velja štirideset reči, toliko krajcarjev in polkrajcarjev velja ena reč.“ Post: vedro (40 pint) vina velja 32 fl., koliko velja pinta? Odg.: 32 kraje. in 32 polkrajcarjev, to je skupno 48 kr.

e) Petdesetine. Tukaj se je treba nazaj podati k petinam. Petina rajniša je 12 kr., petindvajsetina je toraj peti del ali petina dvanajstice to je $2\frac{1}{2}$ kr. Petdesetina je polovica petindvajsetice, toraj petdesetina rajniša je $1\frac{1}{5}$ kr. Pravilo tukaj velja: „Kolikor rajniš velja petdeset reči, toliko krajcarjev in še toliko krajcarjev razštetih med pet velja ena reč.“ Post: 50 palic platna velja 35 fl., po čem je palica? Odg.: Palica velja 35 kr. in še 35 kr. razštetih med 5, to je 42 kr.

f) Šestdesetine. Otroci hitro zapopadejo, da šestdesetina rajniša je krajcar; in pravilo je: „Kolikor rajniš velja šestdeset reči, toliko krajcarjev velja ena reč.“ Stav: 60 sežnjev derv velja 124 fl., koliko velja en seženj? Odg.: 124 krajcarjev, to je: 2 fl. 4 kr.

g) Sedemdesetine. Teh otroci ne bojo lahko našli, popred da s številkami rajtati znajo. Vendar se jim povedati more tole pravilo: „Kolikor rajniš velja sedemdeset reči, toliko šestice razštetih med sedem velja ena reč.“ Post: 70 ℥ masla plačamo po 28 fl., po čem pride en ℥ ? Odg.: 28 šestice razštetih med 7; to je: 4 šestice ali 24 kr., ali pa tudi: 28 šestice je 2 fl. 48 kr., kar se razšteje med sedem.

h) Osemdesetine. Te se hitro najdejo iz štiridesetin. Osemdesetina je polovica štiridesetine; štiridesetina rajniša je $1\frac{1}{2}$ kr., toraj je osemdesetina $\frac{1}{2}$ in $\frac{1}{4}$ kr., ali $\frac{3}{4}$ kr.; pravilo tukaj je: „Kolikor rajniš velja osemdeset reči, toliko trojač razštetih med štiri velja ena reč.“ Post: 80 škafev otrob velja 24 fl., koliko en škafec? Odg.: 24 trojač razštetih med 4, to je: 6 trojač ali 18 kr.

i) Devetdesetine. Te se urno najdejo iz tridesetin in šestdesetin; tridesetina rajniša je dvojača, šestdesetina rajniša je krajcar, toraj devetdesetina je $\frac{2}{3}$ krajcarja. Pravilo potem toraj bo: „Kolikor rajniš velja devetdeset reči, toliko dvojač razštetih med tri velja ena reč.“ Post: 90 ℥ cukra velja 42 fl., koliko velja en ℥ ? Odg.: 42 dvojač razštetih med 3, to je: 14 dvojač, to je 28 kr.

k) Stotine. Lahko se te najdejo iz petdesetin, ker je stotina polovica petdesetine; petdesetina rajniša je $1\frac{1}{5}$ kr. toraj je polovica $\frac{1}{2} + \frac{1}{10}$, ali skupno $\frac{3}{10} + \frac{1}{10} = \frac{4}{10} = \frac{2}{5}$ kr. Pravilo je toraj tole: „Kolikor rajniš velja sto reči, toliko grošev ali trojač razštetih med pet velja ena reč.“ Post: 1 Cent (100 ℥) masla velja 40 fl., koliko en ℥ ? Odg.: 40 trojač razštetih med 5, to je:

8 trojač ali 24 kr. Nekteri se tudi tega pravila deržijo: Kolikor rajniš velja sto reči, toliko polkrajcarjev in še toliko polkrajcarjev razštetih med pet velja ena reč. Post: Zgoraj dano nalogo: 40 krajcarjev je 20 kr.; 40 polkrajc. ali 20 celih razštetih med 5 je 4, toraj ukupno 24 kr.

Turki obsedajo Beč.

V prostrani dolini, ki se proti Ogerskemu zateka, se širi glavno mesto našega cesarstva; ime mu je Beč ali pa Dunaj. Memo Dunaja teče nar večja reka avstrijska, po imenu Donava, pa ne ravno vsa tik zidovja, ampak prava reka je kolj daleč raz mesta. Tik mesta pa teče oddelk prave Donave, ktereга čemo vendar le „Donavo“ imenovati. — Kakor pajek vsred pajčine, tako leži Dunajsko notrajno mesto vsred predmestij. Tik pravega mesta je okolj in okolj drevje nasajeno, le od ene strani Donava ob nasip bije. Nasip se vzdiga okolj notrajnega mesta, skoz nasip pa vodijo velike mestne vrata v notrajno mesto, in vsake vrata imajo svoje ime, kakor koroške, štubenske, dvorske, nove vrata itd. V prejšnjih časih so se nad vratami turni vzdigovali, turnov pa zdaj več ni, le nasip je še ostal, in je močno vterjen. —

To je kratek obris Dunajskega mesta, in potrebno se nam je zdelo, ga podati bravcom, da bodo umeli prihodno prigodbo, ki se je zgodila, ko so strašni Turki pred Dunaj prihruli. —

Turski car Soliman je zbral brez števila svojih vojakov, ter je hotel podreti evropejske glavarje, prvič pa avstrijskega cesarja. Že je gnal svoje ljudi na ogersko, mesto za mestom se je podajalo, le dva kraja sta se bila uperla: car jih je pustil, hotel je na vsako vižo glavno avstrijsko mesto dobiti, mar bi se mu ves svet ustavljal. Dunajsko mesto ni bilo nič kaj vterjeno, zidovje je bilo že staro in slabostno, živeža malo v mestu. Seveda so Nemci, ker je tudi njim že za glavo hodilo, obljubili pomagati, ali kdo se je zanašal, da bo nevilta tako zgodaj prihrula? Razen mestnih prebivavcov ni bilo več vojakov na Dunaju kot 2000 Nemcov, in pa ne daleč raz Dunaja proti Ogerskemu 3000 Moravcov. Moravci, vidši, da se Turki bližajo, zapustijo svojo ležišče, ter jo nagloma potegnejo do Beča, da bi saj mesto rešili. Ravno ob tistem času je pridirjal tudi hrabri žlahni gospod Rajšah s 3000 pešci, in mnogo mnogo prebivavcov ga je srečalo na poti, ki so bežali, seveda bežali divji turški derhali v pest. —

Že 21. septembra 1529 je prihrula perva turška vojska do Donave, je moste posedla, in keršanska kri je tekla v potokih, da je bilo strah.

Cesar je zapustil svoje glavno mesto, ter je poslal — ker je vseh drugih pripomočkov manjkalo, vendar dva hrabra in pogumna

vojvoda zvestemu Beču, namreč Miklavža Salmškega in pa njegovega prijatelja Vilhelma Rogendorfa. — Vsih vojšakov je bilo zdaj v mestu 20000 in 2000 konjev. Malo dni so obloženi še vtegnuli, kar je le človeški sili mogoče, je Salm v kratkem času dopolnil: Vse hiše vstric nasipa je razderl, da bi vojšaki več prostora imeli, in unkraj mestnih rovov je vdrugeč nasipal, debele kole vbijal, in med koroškimi in štubenskimi vratami je dal sozidati nov zid, in pred zidom je rov skopal. — Predmestja je vse požgal, živeža je bilo kmalo na kupe v mestu: in nova štibra je dosti denarja donesla. — 23. septembra se bližajo Turki: mestni vojšaki vsi pogumni dirjajo nasprot in zgubijo velitelja konjikov. — Turški car pošlje čvetero Turkov v mesto, in pošlje mestjanom mnogo lepih, dragih reči, ter jim sporoči, naj se ne operajo, naj se volno podajo, če ne bo razsul mesto, da ne bo duha ne sluha po njem. Ali Salm mu odgovori: „Dunaj še ni kakor gnjila jabelka, da bi ga komu kar v herbet zagnal. —“

Janičari, naj boljši turski vojaki, so se po pogorelih predmestjih vsak dan nastavljali, ter so metali pušice v mesto; pušice pa so bile ostrupene in zelo nevarne. —

Šest milj okoli Dunaja se je raztegalo tursko ležišče, brez števila šotorov (vojsknh bajt) se je vzdigvalo po širni planjavi. Vse pa je prekosil carjev: lesketal se je samega zlata v svitem soncu, da je bilo kaj: znotraj pa je bil preoblečen z žametom in pozlačenim platnom. Zlati sedež, na katerem sede je car poslanca poslušal, je bil okovan z žlahtnimi kamenci, stene pa so bile obložene s dragimi vajšnicami, na ktere se je bilo zelo mehko naslanjati. — Blizo carjevega šotora so si bli zapovedniki šotore napravili, in krog njih je zijalo mnogo topov, ki so žlahno gospôdo nevarnosti varovali. — In okolj in okolj mesta je bilo obilno šotorov za vojšake, in vsaka truma je imela velitelja, ki je že lepši šotor imel od prostih vojakov. — Taka je bila moč divjih Turkov, in glej, vso to moč so posilili Dunajski vojaki: lahko razmerimo koliko da premore človek, če ga zaupanje v pravega Boga in pa ljubezen do domovine podperata in spremljata.

29. septembra jih je vsekaj Rajšah s svojo trumo skoz mestne vrata in je srečen bil. Da bi le prenagel strah ne bil Turke razpodil, še naj višjega turskega poglavarja bi bili Dunajčani vjeli. — Salm pa je razposlal pogumne in zvite može do cesarske armade, ki se je Dunaju bližala: srečno so plavali čez Donavo, in so Turkom pete odnesli. Tudi neko mlado dekle in njen mladi brat sta priplavala v mesto, ker so ju bli Turki na Ogerskem vjeli. Nek že bolj priletan Turk, ki se je kar strahu Turški neveri podal, je čez Donavo vbežal, ter je mestjanom na tanko razkril, kje da Turki luknje kopljejo, da bi s smodnikom mesto razdjali: — in 2. oktobra so res dve velike luknji našli, ki so ble s smodnikom nabasane. Po vsih kletih so straže nastavili, in če se je le oddaleč kak podzemeljski ropot zaslišal.

so precej začeli kopati, ter so pod zemljo turške delavce srečali in jih poklali. —

3. oktobra so Turki iz vsih topov cel dan strelali, in divje vriskanje je naznanovalo, da čejo s silo zidovje preplaziti. — Torej je sklenil Salm, 5. oktobra zvečera 8000 mož proti Turkom poslati. Že so Dunajčani nekoliko turških topov pridobili, že so janičarje v grozno zadrego pripravili, kar nekdo zavpije: „Reši se, kdor se more, Turki nam v herbet pritiskajo“ — in kot bi trenul, planejo mestni vojšaki skoz vrata nazaj. — Turki se spet zberejo in eno podzemeljsko luknjo zasmodijo; z strašnim ropotom se odterga kos zidovja, in grozno razkačeni napadejo Turki mesto vsih strani. —

Dunajčani se branijo, kar se da; večkrat so jo prisilili Turki do verha, in so svoje bandero nastavili na zidovje, ali togotno pritisnejo cesarski, in kar kupoma mečejo kamenje in krogle za Turki.

Turki, ko jim je ta spodletela, posekajo brez števila lesa, in začnejo rove napolnovati s drevjem in s perstjo. —

7. oktobra se namah v Turškem ležišču strašno posveti: jezero bakelj so prižgali, in kot bi trenul, so bili Dunajčani na ozidju: hotli so veselo naznaniti sovražniku, da se ga ne bojijo več, zakaj prišel je poslanec, in je sporočil, da bo ob osmih dneh gotovo velika armada Dunaju se približala, in ga otela. — Pa je bilo tudi potreba kake take vesele novice, da je Dunajčanom pogum in serce vžgala, zakaj 8. oktober je bil pač bridek dan. — Turki so namreč leseni turn pri koroških vratih požgali, in skor bi se blo zidovje v mesto zvernilo, in sovražnikom pot pokazalo. — Ali mestjani so vse svoje moči napeli, ter so steno podperli in nov turn postavili.

9. oktobra so se Turki v verste nastavili. Zasmodili so podzemeljske luknje, ali ker so mestjani že prej vse staknili, jim je to malo škode napravilo. Potem pa sovražniki naskočijo, Salm jih premaga s težko silo. Prederto zidovje je koj popravil, in spet so mestjani Boga hvalili za pomoč, ki jim jo je dodelil. Godci so po ulicah godili vesele viže, po vsih cerkvah so orgle donele, in milo petje zvonov je naznanjalo Turkom, da mestjani terdno v Boga zaupajo, da se človeške sile ne bojijo. —

11. oktobra so Turki spet naskakovali: prederli so zidovje pri koroških vratih, ali strašni boj in serčnost nasprotnikov sta jih vžgala, ... ta dan jim je serce vpadlo. —

12. oktobra so divjaki kar zaporedoma naskakovali. Čez dvajset sežnjev zidovja se je vderlo: komaj da so topove zasmodili, se zakadijo neverniki v dim in kamenje in derejo v mesto; ali tudi Nemci in Moravci niso rok križem deržali: Kjer je zidovja manjkalo, so svoje pesti in persi nastavili, in kervav boj se je vžgal vsih strani. Zadnič so Turki kar po celih trumah bežali; vidilo se je znad zidovja, kako so jih velitelji s bičem in mečem ustavljali in jih nazaj gonili do mesta, — ali vse zastonj! Car turški se je strašno togotil; 13. oktobra je

sklical vse svoje zapovednike in vojvode, in se je zagrožil, da še morajo drugega dne s vsimi vojškami naskočiti.

V mestu je vse, staro in mlado, delalo; ženske in možki so snašali kamenje in so popravljali razpadlo zidovje.

Že zgodaj 14. oktobra napadejo Turki mesto: vsih strani so bili razpodeni, bežali so, in so rajši naletavali v svoje lastno orožje, kot pa ob nepremagljivo ozidje. — Kmalo popoldne še enkrat, — zadno-krat naskočijo: spet se vdere kos zidu: stari Salm se sam bojuje, Turki tiščijo skoz luknjo v mesto, ali zastonj: še je razdrobila težka krogla steno tik koroških vrat, ter je zadela hrabrega Salma — smert mu je donesla, in slavna zmaga mu zatisne oči. —

Čez dobro uro po tem sklene neverni car, mesto zapustiti. Ni mu bilo mogoče, še enkrat naskočiti, zakaj strašno ga je bla stepla hrabra roka Salmova, grozovitnejše pa ga je Bog tepel s kugo in boleznijo, ki je čudno razsajala med Turki. — Razkačen je še ravno pred odhodom vse keršanske vjetnike pred svojimi očmi dal poklati, še enkrat vsi topovi nad mestom zagromijo, ležišče pa se v ognju razdrobi. . . Car stopa naprej, za njim pa se raztega puščava in pa spomin grozovitosti.

Bolen je ležal Salm, kamenje, ki ga je bla krogla odbila, mu je bilo nogo razdrobilo: pri vsem tem je le zapovedal, naj vojaki urno za carjem pritisnejo . . . ali njega je slabost posilila, še pol leta je živel, in 4. dan maja 1530 mu je odbila zadna ura. —

Njegov prijatelj Rogendorf je sovražniku sledil, in še na Ogerskem je čutil car vsih nevernih njegovo junaško, težko roko. —

Cerkev in hospital ilirski sv. Jeronima v Rimu.

Že enkrat smo to cerkev in sobivališče v misel vzeli in rekli, da je ta lepa naprava sedajne dni osirotela. Pa bode bolje! Zagrebaški kardinal in višji škof so v ta namen 5000 fl. darovali in v posebnem pastirskem listu duhovne in neduhovne budijo, to sobivališče podpirati. Gotovo ta mila prošnja in beseda ne bo glas vpijočega v puščavi. Dogodivščino tega sobivališča je slavni Ivan Kukuljevič Saksinski v „Zagrebačkem katoličkem listu“ kaj mično in lahko razumljivo popisal, da celi sostavek podamo v ilirskem jeziku. Gotovo ga vsak bravec lahko zastopí. Slovenci in Hervati se ne zastopijo, naši nasprotniki terdijo. Sami berite in sodite! Sostavek se glasi:

U staro doba živilo je u Rimu mnogo južnih Slayenah u tako zvanom Borgo vecchio di San Pietro, i njihova občina zvala se je občina ilirska ili slavenska „La Comunita della nazione illyrica o schiavona.“ Vidivši ovi Slaveni, da mnogi iní narodi svoje hospitale ili kuće za pobožne i siromaške prihodnike u Rimu imadu, naumili su oni oko godine 1450. takodjer takav hospital ili gostionicu

za svoj narod utemeljiti. Čuvši to papa Nikola V. darovà im godine 1453. zapuštenu cèrkvicu sv. Marine na Ripetti ili maloj luci rèke Tevera, što je tada stajala pod župom sv. Lovre od Lučine, i dozvoli im tu sagraditi hospital i cèrkvu sv. Jerolima, pokrovitelja dalmatinskog, za siromaške prihodnike naroda ilirskog. Papa Pio II. vidivši oskudicu tog novoutemeljenog hospitala, naredi na prošnju zbora bratovštine sv. Jerolima godine 1461., da od svakog onog ilirskog prihodnika, koj u Rimu i njegovome kotaru brez oporuke umre, ako neima bližnjih po kèrvi rođakah, zbor sv. Jerolima polovicu pokojnikova imutka na korist ilirskoga hospitala uzet ima. Godine 1473. dobi isti hospital znamenitu podporu od Katarine kraljice bosanske, koja u Rimu zadnju zaštitu i smèrt nadje. Godine 1475. dao je Fantin de Valle, rođjen Dalmatinac iz Trogira, povečati kuću hospital i obdari cèrkvu zvonom i sv. moći*). Godine 1486. darovà papa Inocencio mnogo zemlje oko cèrkve sv. Jerolima rečenomu ilirskomu hospitalu i dozvoli, da tu može tako zbor bratovštine kao i drugi od naroda ilirskoga graditi kuće. Od onoga vremena nastale su u Rimu ulice Via Schiavona i Vico dei Schiavoni, koje još danas stoje, budući da su tamo kao i na Ripetti, većom stranom stajale sve same kuće slavenske, a i sada još pripadaju ove kuće, dvanaest na broju, ilirskomu zboru, te od njih vuče hospital na godinu do 5000 škudah. Godine 1541. učinjeni su za isti hospital pod kardinalom Bembom novi statuti, te iste godine poče zbor bratovštine svoje zaključke u zapisnike upisivati, koji se još sada čuvaju pod naslovom: „Libri delli Decreti della Congregazione illirica S. Hieronymi.“**)

Godine 1563. odredi papa Pio IV. bivši negda nadbiskup dubrovački, da zbor sv. Jerolima u napredak ima stajati i u sudbenih stvarih pod svojim pokroviteljem kardinalom; a godine 1566. načini isti papa cèrkvu sv. Jerolima titularnom, t. j. podeli joj čast, da jedan rimski kardinal za večna vremena od nje naslov nosi. Pervi je bio Prospero Santa Croce.

Nu najveća dobročinstva učini cèrkvi i zavodu sv. Jerolima veliki papa Siksto V., koj kao kardinal noseći naslov od iste cèrkve sv. Jerolima, i setivši se, da je od kervi slavenske (budući da su mu predji došavši iz Dalmacije preselili se u papinsku pokrajinu***),

*) Grob ovoga vrednog Dalmatina nalazi se u cèrkvi S. Maria Maggiore u Rimu pred kapelom sv. Jerolima.

**) Godine 1575. prilikom velikog Jubilea podvorio je ovaj hospital 2291 prihodnikah iz dèržavah ilirskih, godine 1676. tri sto i tri, sada jedva trojicu na godinu.

***) Po jasnih dokazih talijanskih spisateljah Teodore Amidemia, Bartola Piazza i Kazimira Tempeste, došo je praded Siksta V. pobegnuvši pred Turci u primorje jakinsko (Ancona) iz dalmatinskog mesta Krušice, koje su Talijani preveli Peretto, podavši porodici ime Peretti. Praded onaj, što se je preselio, zvao se je Ivan, njegov sin beše Peretto Peretti, od ovoga se rodi Nikola, od ovoga Antun, od njega Jakov, od ovoga Pier

nikad nezaboravi na ovaj zavod izvornog naroda svojega.*) Jedva što on papom postade, dade ponajprije god. 1586. za sv. moći sv. Jerolima u cerkvi Santa Maria Maggiore načiniti novu krasnu kapelu, a godine 1589. dade po graditeljih Martinu Longhi i Ivanu Fontana sagradit od temelja novu cerkvu sv. Jerolima kod hospitala ilirskog, uresi istu cerkvu lepem slikariom od više slikarah i sa svojim i dalmatinskim gerbom, te utemelji za službovanje cerkveno glavnicu na uzderžavanje jednoga arcipopa i šest kanonikah i četiri djaka, od kojih je dobivao arcipop na godinu 120 škudah, vsaki kanonik 60 škudah, a svaki djak 40**), odredivši zajedno, da svećeničke ove časti samo oni dobiti mogu, koji su od roda ilirskoga i vešti svome narodnome jeziku. Patronat predade pako svome unuku Mihalju Perettu i njegovomu potomstvu.

Pervi arcipop zborni bio je učeni fratar Aleksander Komulovič, koj godine 1579. htede najvećim nezadovoljstvom bratovštine zbora ilirskog izraditi kod kardinalah, da se hospital ilirski pretvori u zavod školni (Collegium) za odgojenje mladeži i duhovnikah naroda ilirskog. Poradi toga bude on iste godine izbrisan iz imenika bratovštine, nu posle tri godine 1582. primljen je opet nesamo u zbor bratovštine, nego izabran takodjer za predsednika čitavog zbora, a god. 1589. za prvog arcipopa.

Papa Urban VIII. dao je po naptjenju Petra Beneše i Stepana Gradiča cerkvu sv. Jerolima još većma ukrasiti. Na njegove troškove uresi slikar Josip Puljanin, nazvan del Bastaro, cerkvu s više slika, medju kojimi bieše i prilika sv. Jerolima. Troškom istoga pape sagradjena je kapela sv. Kaje Dalmatina, a kèrstionica, posvetjena sv. Konstantinu rodom Iliru urešena je slikami.

God. 1608. sagradi bratovština ilirska iz nova svoj hospital onako, kako se još danas vidi, a godine 1618. porodi se velika pravda poradi pitanja: koje pokrajine slavenske imadu se razumevati pod imenom ilirskim, i koji prihodnici slavenski imadu pravo uživati korist hospitala ilirskog? Ova korist sastoji ponajviše u tome, da svaki Ilir pohodivši Rim može tri dana zabadava stanovati i hraniti se u istome hospitalu, te da od naroda ilirskog može izabran biti za brata bratovštine i za svećenika zbornog. Spomenuta pravda rešena je napokon god. 1654.

Gentile ili Peretto II., koj beše otac pape Siksta. Više spomenuti Nikola Peretti spominje se u občinskih pismih od Montalta god. 1520, kao i Prospero brat papin g. 1556. a od rođenog svog mesta Montalta primi papa Siksto prezime Montalto.

*) Jedna bilježka u zapisnicih zbora ilirskog od g. 1579. dne 4. Januara sveđoči ljubav, koju je rečeni papa već kao kardinal prema istome zboru nosio. Tu se kaže: „Si hebbe considerazione alla molta amorevolezza del Illustrissimo Cardinale Montalto Titolare della nostra chiesa, e di commun consenso fu ordinato che se li donasse un bel marzapano per segno di gratitudine e un altro al suo giudice del Hospitale.

**) Sada ima arcipop 200, a svaki kanonik 100 škudah osim svakdašnjih 30 kr. za misu i drugih izvanrednih dohodakah.

time, da se pod narodom ilirskim imadu razumevati samo stanovnici iz Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i Bosne, a da se Kranjci, Štajerci, Korušci i Istrijanci, koji su hteli takodjer pod imenom Iliroh to pravo zadobiti, izključiti imadu, budući da su onda u Rimu pod imenom Nemacah poznati bili.

Godine 1811. prilikom velike trešnje popucali su neki zidovi cerkveni, te je s toga radi veće sigurnosti godine 1846. cerkva popravljena i sasvim novom slikariom od rimskog slikara Petra Gagliarda urešena, budući da je stara već posve skvarena bila. Ovom prilikom popravljanja izvadjeni su žalibože starinski grobni kameni, što su bili po podu cerkve simo tamo razpostavljeni, nu ipak su njihovi napisi sačuvani, budući da su izobraženi zborni kanonici sve napise prepisati, i na cerkvenom podu u sredini poput kersta opet u kamen urezati dali. Samo neki kameni s napisi, što su u zidu ili svetilištu bili, sačuvani su u staroj slici, medju ove spada grob slavnoga Ivana Lucia i Pavla Gučetića s njegovom slikom iz mramora izvajanom, koju sam dao snimiti po Ninu Mančunu, sinu Petra Mančuna Dubrovčanina, kojega derže za jednoga izmedju najboljih bakrorezarah u Rimu.*)

U arhivu više spomenutoga zbora pregledao sam izvan ostalih pisamah zapisnike zborne (Decreti della Congregazione) od god. 1541. do 1699. (ako dvadeset foliantah) i našo sam medju ostalimi tu zabilježene mnoge znamenite muževe našega naroda, koji su bili ili članovi bratovštine ili pako častnici i duhovnici zborni. Medju ostalimi spominju se tu: Petar Divnić, pesnik hrvatski (od god. 1542—1567.); Jakov biskup ninski (1543.); Alberto Dujmić, biskup kerčki (1540—1563.); Nikola, biskup od Duvna, (1543.) Juraj Baraković, pesnik hrvatski (1547.); Ivan Gapeo iz Cresa, slikar (1562—1576.); Nikola Blažev (Deržić), Dubrovčanin slikar (1563.). Marin Kaboga, Nikola Gučetić i Mavro Bučija, dubrovčani (1564.); Franjo Gundulić, spisatelj i otac neumerloga Ivana. 1564. Antun Vramec, pisac kronike hrvatske i zborni kapelan (1566—1573.); Aleksander Komulović, spisatelj hrvatski (1576—1590.); Natal Bonifacio iz Šibenika, bakrorezar (1579—1599.); Šimun Budineo (Budujević), spisatelj hrvatski (1581.); Nikola Lasaneo iz Brača, vajar. (1581—1584.); Petar Cedulin, biskup hvarski (1586—1603.); Mate Albertić, Dr. spisatelj hrvatski (1586.); Franjo Patricio, slavni filozof i spisatelj latinski (1596.); Inocencio biskup od Lešcen (1599.); Petar Gaudencio (Radušić), hrvatski spisatelj (1602.); slavni De Dominis, iz Raba biskup senjski (1602.); Nikola Bolica iz Kotora spisatelj latinski (1603.); Ivan Tomko Marnavić, spisatelj hrvatski i biskup bosanski (1619—1633.); Pe-

*) Ovaj vredni umetnik trudio se je ponajviše oko obstanka zbora. Za polepšanje cerkve žertvovali su mnogo sadašnji arciipop Antun Kalebota, kanonik i predsednik zbora Šime Perković, i kanonik Marko Bunčić.

tar, biskup od Prizrena (1618); Jerolim Pastroičič, spisatelj hrvatski (1650—1710.); Marko Dumanec Splitčanin, spisatelj latinski (1653—1656.); Juraj biskup ninski (1652.); Stepan Gradič Dubrovčanin, spisatelj hrvatski i latinski (1659—1683.); Ivan Lucio, slavni spisatelj domaće historije, član zbora ilirskog i njegov predšednik (1662—1669.); Stepan Gučetič, spisatelj hrvatski (1694.); Petar Božidarič iz Dubrovnika, spisatelj latinski (1664.); Jerolim Andreis, biskup korčulski (1665.) itd.

Drobtinčica.

* Imamo pred seboj letopis višje realke v Celovcu za l. 1857. Iz tega vidimo, da ta realka obsega 6 razredov in šteje 265 učencev. Med temi je 174 rojenih Nemcev, 88 Slovencev in 3 so Talijani. Slovenščina je bila za vse rojene Slovence obligatni ali zapovedan predmet, za Nemce pa le za tiste, katerih starši ali oskerbniki so se za to oglasili. Veselega serca povemo, da je veliko Nemcev, ki se slovenščine učé in lepo napredujejo. Tudi po nemških normalno-glavnih šolah v Celovcu se v vsakem razredu slovenski jezik uči za Slovence in Nemce, in jih je veliko, ki se slovenskega jezika učijo. Reči toraj po vsi pravici zamoremo, da v Celovcu (in ravno to slišimo tudi iz Belaka) slovenščina lepo napreduje. Pa žalibog da na deželi ni povsod taka. So duhovniki in učitelji, ki še sedaj staro termo uganjajo in prazno nemško slamo po slovenskih šolah mlatijo. Da se omilovanja vredni otročiči v takih šolah ne naučijo ne nemški ne slovenski, starodavna skušnja jasno dokazuje. Gospodje! ali se vam ne zdi škoda za zlati čas, kterega tratite, ali se vam ne smili ljuba, nedolžna mladina, katero opravite za nar lepše leta, za prihodnjo srečo in veselje. Kako bote to krivico popravljali? Da bi se vendar te neumne, pa stare misli otesli, da ljudske šole so le za to, da bi se slovenska mladina nekaj nemških besed za nekatere mesce v glavo zabila. Da neumni kmet tako misli, to ni še tolika neumnost, kajti nemščina mu povsod šembrano dobro pride. Da pa duhovniki in učitelji od ljudskih šol ne vejo, zakaj da so, to je res žalostno in krivično. Koliko se ima otrok učiti, da enkrat v nebesa pride in da tudi tukaj na zemlji srečno živi! In vse to hočeš slovenskega otroka po nemški naučiti?! To je nemogoče. Šolska oblastnija — deželjska in cerkovna — mora vsakega učitelja lepo pohvaliti, ako svoje učence vseh šolskih predmetov v enem to je v maternem jeziku nauči. To pa ni samo naša in kaka prenapeta sanjarija: ravno teh misel je tudi naša šolska oblastnija deželjska in cerkovna. Visoko ministerstvo za bogočastje in uk je to že večkrat na znanje dalo, in 12. junija 1857 na deželno poglavarstvo v Terstu tale ukaz izdalo: „Der Religionsunterricht ist wie allerorts

nach einem durchgängig festgehaltenem Grundsatzte so auch in den Schulen der Quarnerischen Inseln in der Muttersprache, d. i. in jener Sprache zu ertheilen, welche die Kinder aus der Familie in die Schule mitbringen, in welcher sie erzogen worden sind, denken gelernt haben und zu fühlen gewohnt sind. Der Religionsunterricht darf nie und nirgends, am allerwenigsten in der Volksschule, zu sprachlichen Nebenzwecken misbraucht, und zur Erlernung einer für anderweitige Bedürfnisse etwa nöthigen andern Sprache benutzt werden itd.⁶⁶ So pa še fare — blizo in dalej od Celovca — in morebiti še tudi po drugih slovenskih kronovinah; kjer se v cerkvi slovensko pridiga, v šoli pa nemško ali talijansko katehezira. Ali to ni narobe svet! — Ali se je potem čuditi, da taki otroci ne znajo ne nemški ne slovenski, da zrastejo terdi in sirovi, in da ostanejo taki vse svoje žive dni. Take šalobarde, taki po nemško našemani Slovenci se ne znajo ne v cerkvi ne pri drugih svetih opravilih lepo in spodobno obnašati. Taka se je letos pri nekaj birmi godila. Tam blizo so pa slovenske šole tiste dehantije, kjer je modri in visokoštudirani gosp.: dehant pridnega g. kaplana presneto poprijel, da se je podstopil za svojo slovensko šolo iz svojih dnarjev nekaj slovenskih bukvič kupiti in pri skušnji med pridne učence in učenke razdeliti. Kjer se po slovenskih šolah vkljub vsem postavam tako po turško gospodari, ne morejo šole nobenega sadú prinašati in ljudje takih far ostanejo sirovi in neotesani. Zato pa panslavisti kej ne morejo, temuč pangermanisti, ki po slovenskih šolah po nemški štulijo.

Družtvo sv. Mohorja.

* „Glasnik“ bo skoraj dokončan; že se tiska 10. pola; kinčala ga bo prelepa, v jeklo vrezana podoba prečiste D. Marije na Višarjih.

* Še enkrat razglasimo, da smo „Drobtince“ za l. 1857^a le tujim gg. družtvenikom poslali, ki so za leto 1857 letnino plačali. Ako pa kdo misli, da je letnino plačal, „Drobtinc“ pa vendar ni dobil, naj pregleda v „Slov. Prijatlu“ imenike tistih gg. družtvenikov, ki so letnino plačali. Če svojega imena ne najde, naj ve, da mi v Celovcu dnarja nismo prejeli.

* Dalje so plačali za l. 1857 sledeči gg. družtveniki: Anderjaš, Brežan Jos, Beltram, Doliak Jak., Erjavec, Elersič Jan, Fabiani Mat., Fiegl Jan., Forko Dav., Gruzovin Ant., Gergolet Jož., Kolar Jan., Dr. Kočevar, Kodermac Jan., Kosta Fr., Kacin And., Kovic Jož., Lukačec Jož., Mozetič Štef., Marinič Jan., Mozetič Jan., Novak Jan., Otič, Peternel Ign., Pavletič And., Pavletič And., Pušl, Rozman Jož., Bogelia Jan., Semin: knjižnica v št. Andrašu, Stibel Jak., Šbogar Prim., Škurbina, Dr. Vošnjak, Vuga Štef., Vogrič Jan.

‡ Pogovori vredništva: G. H. D. v Hn. Še ni!

Razkladanje slovkarja in malega berila.

Tukaj vidite namalane vseh sort ribe. Ribe so živali, ki imajo rudečo, mrezlo kerv, po plitvah (ribjih ušesih) dihajo in samo v vodi živé. Večidel so z luski (luskiinami, špirami) odete, švigajo na svojih plavutih hitro ko blisk, in imajo, da plavajo, v sebi mehúr, kojega nategnejo in zopet stisnejo. Ribe se drestijo in čudo množijo po ikrah; dajo pa tudi človeku velik dobiček. Pozná se rib nad 2000 plemén, ktere se večidel drugih rib in žival redijo. So ribe tudi letajoče, pa dolgo nad vodoj letati ne morejo.

Zlahne ribe, ktere malo osti (koščic) in zalo meso imajo, so v naših krajih zlatoka (losos, Goldfisch), ki ima romeno meso; posterva (Forelle) ki je černa in rudečo pikasta, solač (Huchen), rot (Ruthe), rusasti som (Wels), tolsti karp (Karpf), tenka ščuka (Hecht), okún (Neunauge), mrena (Barbe), lipan (Aesche), i. t. d. Viz (Hausen) ima drag mehúr za vino čistiti. Jegulja (Aal) (kačur) je gladka riba, kači podobna, pa ima dobro meso. Glen (Weissfisch) ima veliko ostrih koščic, in ga je nevarno jesti.

Ptuje ribe se v naših krajih prodajajo: čok ali polenovka (Stockfisch), ki se suha brez glave prodaja, slaniki (Sardellen) i. t. d. Naj hujši je morski volk (Haifisch), ki po 15 vatlov dolg, po 100 centov težek priraste in celega človeka požre, ali mu nogo ali roko odgrizne. Kit (Wallfisch) in pliskavica (delfin) ste dojnici, dasiravno živite v morju ko ribi.

Radi bojo otroci tudi tole poslušali: Naj večja riba je kit, prava morska pošast. Doraščena je po 1000 centov težka 70 do 100 čevljev dolga in na sredi 40 do 50 čevljev debela. Glava je skor tretji del celega trupla. Na sredi glave imá dve sapnici ali luknjici, skozi ktere sapo zajema in iz ktere včasi vodo kakor turn visoko in tako glasno brizga, da se po 2 uri daleč sliši. Tuli ali rjove trikrat hujše od leva. Požeralo ima ozko, da se ravno pest skoznj zmaši. Zato more le manjše ribe požirati, Riba tedaj, ki je Jona požerla, ni bil kit, temuč haj ali ljudožeruh, ker človeka celega požre. Je 20 do 30 čevljev dolg in 150 centov težak; ima 6 verst zob; žrelo meri 6 čevljev, da celega konja lahko v se sprejme, in ker je požeralo široko, so že cele konje v njegovem trebuhu dobili. Je v vsih morjih. Kit živi večidel v severnih morjih. Umoré ga z ostvami. Jezik sam téhta po 1000 in več liber ali funtov, in napolni s svojim špehom po 10 kadí. Iz gobca izsekajo po 700 zob. Kostí so kakor velike čebela in jih rabijo za čolne.

Prav koristna riba je tudi kabeljav, polenovka, treska ali Čok. Ker jih tako močno lové, se komaj 12 funtov težkih dobí. Sicer živi na dnu morjá, ali o derstenju pride h kraju. V severnej Ameriki je kraj, kjer se mesca aprila in majnika na milione kabeljavov derstí, in jih veliko vjamejo. Lové jih večidel na ternik, in 4 možje v enem čolnicu jih včasi na dan po 8 do 10 centov nalové. Obesajo jih sušit na treske ali polena na solnce, in od tod je njih imé.

Druga tudi koristna riba je slanik ali árenk. Ta riba, ki ima dvoj želodec, je scer na dno morja, pa pride o derstenju na verh in h kraju, da jih veliko veliko v mreže vjamejo. Natlacijo jih v sodce in daleč po svetu pošiljajo. Več milionov jih na leto polové, pa se tudi neizrečeno zlo pomnožujejo. En sam slanik ima 20- do 37000 jajčk. — Ribe se sploh-strašno pomnožujejo. Gotova je, da v vodi več žival živi, ko na suhem, toda se vé milion manjih rib je živež večim. Za ljudi so ribe neprecenljive koristi. Več milionov se posebno v merzlih in drugih krajih samo od rib živi.

Gotovo so Slovenci tudi že slišali od tako imenovanih „Hausenblasen“, viznih ali belužnih mehurjev. Zatoraj je po naših mislih prav, da sem stavimo, kar v „Slov. berilu za peti gimnazialni razred“ na strani 88 beremo. Riba beluga ali viz (Hausen) je jesetri ali buciki (Stör) podobna s katero v en red spada, toda je veliko vekša od nje. Naravoslovec Pallas je popisal belugo, ki je bila 28 centov težka in kakih 40 črevljev dolga. Navadna dolžina pa znaša po 20 do 25 črevljev, kar je naj vekša dolžina jesetre. Tudi se nahaja belug več kot jeseter. Po herbtu so beluge bele, po trebuhu belkasto-zolte. Ščiti, ki jih imajo po sebi kakor jesetre, starim odpadajo. Med verstami ščitov raste sem ter tje drobno koščeno, na verhu ostro zernje, in ob herbtnih ščitih leži versta zvezdastih ščitkov ali terdnih lukenj. Vse čreva so ji černkasto-višnjeve, golt in želodec velika, mehur vampast, spred okrogel, na herbtišče s posebnimi vezmi pripet, po verhu bel, zdolaj černkast. V vertavkah so tri votline: prvo napolnuje nekak mleziv sok, kateri se od glave do plavute repnice razprostira in skuhan sterjuje. Ujete beluge nekako krulijo. To delajo tudi pritiskane.

O derstenju sušča in aprila mesca se preseljujejo v reke, po katerih se iker iznebujejo, derzaje se po terdnem dnu. Jajčniki ali ikerniki so silno veliki; v časih imajo po tri milione jajec v sebi.

Beluga je jako požrešna riba. V njenem želodcu nahajajo razun manjših rib tudi povodne ptice, morske psičke, terstje in kosčke lesa.

Živi beluga v Kaspijskem in Černem morju, kakor tudi po rekah, ki se v to dvoje morje iztekajo, sosebno v Volgi in Donavi, po velikih jezerih tatarskih, v reki Uralu i. t. d. V morju Baltiskem in v nobeni reki tega morja je še niso našli.

Beluge so prehajavke, ktere sušca mesca proti morskim bregom veršijo, kjer morsko vodo sladka voda oslajšuje. V reke se take veršela v časih tako zaganjajo, da jeze predirajo in da jih morajo s kanoni streljaje odganjati. Na zimo se ulegajo beluge po rekah versta vštric verste na dnu, in tako prezimujejo. Preden se v globočino spuščajo, švigajo po verhu. Prezimovaje ne zauživajo nič drugega kot mlezivino, iz njih kakor znoj puhtečo, riba ribo oblizovaje.

Mično popisuje Pallas navado, beluge v Volgi loviti. Beluge prehajajo, piše Pallas, prej kot jesetre v sladke vode derstit, vekši del sredi zime, dokler reke še led pokriva. O ti dobi narejajo iz kolov, ki jih povprek v vodo zabijajo, terdne zagraje, ktere belug ne prepuščajo. Samo na sredi ima zagraja luknjo, skozi ktero ribe lahko smukajo. Na drugi strani proti reki na obeh platch luknje pa je kobalja iz desak tako napravljena, da vozki konec proti zagraji gleda. Na kraju vozkega konca kobalje puščajo votlino, ktera v spleteno, pred votlino postavljeno ograjo ali shrambo sega. Nad votlino je zapor, nad tem stoji na stolpih hišica, v ktero se hodijo ribarji, kadar nimajo zvonaj dela, gret in počivat. S čim ktera beluga skozi luknjo v spleteno shrambo priplava, kar ribarji po plahitanju vode soznavaajo, spuščajo zapor pred votlino, da ne more nazaj. Nato vzdigujejo z vervmi na vretenih premakljive tla iz ograje, in zdaj ribo lahko povezujejo.

Gmelin je popisal posebno navado, kako beluge okoli Astrahana lovijo, ktere se o začetku zime po velikih votlinah primorja skrivajo, da bi ondot prezimovale. Ondaj se zbira veliko veliko ribarjev, ki si za vladanje lova vodnika in več podvodnikov izvoljujejo, katerim vso potrebno oblast in moč dajejo. Kodar je taka navada, ne sme nikdo belug kako drugači loviti. Veliko čolnov je pripravljenih, kakor da bi se na morsko vojsko napravljali. Tiho tiho se bližajo zdaj od vseh strani pribežališču ribjemu. Nihčer ne sme na glas govoriti ali ropotati; vse se mora na tihem goditi. Po danem znamenju pa začinjajo kričati in kričijo, da ne bi bilo germečega Boga šlišati. Preplašene ribe begajo iz svojih lukenj na verh, in ribarji jih sačijo zdaj z mrežami in saki že prej nastavljenimi, da je veselje gledati. Tako jih na leto nad sto jezer ujemajo. Kozaki ob bregih Volginih prebivajoči jih pa po navadnih krajih, prebivši led, na dnu reke z drogi nabadajo in tako izpod leda vlačijo.

Meso ni nič kaj dobro, slabje kot drugih rib tega podreda, kakor jeseter i. t. d. Kakor iz jajec jeseternih, napravljajo ikro tudi iz jajec beluginih, ki do malega tretjino vse teže ribine znašajo, pretepaje jih z biči in pretiskovaje jih skozi rešeta, da se luščijo. Potem je mečejo v sodičke. Za pozimsko jed je nasaljajo, za poletno malo ali čisto nič. Tudi iz mehurja te ribe, namreč iz znotranje kožice mehurjeve, narejajo ribji klej, ki ima v nemškem jeziku po ti ribi posebno ime „Hausenblase.“ S klejem in z ikro Rusi dobro terzijo,

Belugin kamen, ki ga nekteri drago plačujejo, sluje kakor zdravilo, pa po nezasluženem. Kožo belugino rabijo Rusi po vaseh namesto stekla za okna.

IX. Razštevva.

Razštevati števila med 10 in 20, + 20—30.... 90 do 100, je skoraj pretežno posebno za mlajše učence. Pa to je jasno, da take naloge um mladih ljudi čudnovito razvijajo in bistrijo. Zatoraj se priporočajo le tistim učiteljem, ki so v njih sami dosti urjeni, da se ne zmotijo. Varovati se pa učitel mora, da otrokom pravil nikolj sam ne daje, temuč jih vselej napeljuje, da jih sami najdejo in vsakokrat najti znajo, ako bi jih pozabili. Od vseh števil med 10 in 20 bomo pravila povedali, pa pristavimo, da nar imenitnejše število je dvanajst, ker se učimo z dvanajsterino ali po ducetih rajtati.

Enajstine. 11 stoji v 22 enkrat, v 33 trikrat, v 60 petkrat in ostane še 5. Enajstina rajniša je toraj $5\frac{1}{11}$ krajcarjev. Iz tega se najde pravilo: Kolikor rajniš velja enajst reči, toliko petic in še toliko petic razštetih med enajst velja ena reč. Stavimo: 11 pint očeta ali jesiha velja 3 fl., koliko velja ena pinta? Odgovor: tri petice, to je 15 kr. in še 3 petice to je 15 razštete med 11 ($1\frac{5}{11}$), to je $15 + 1\frac{5}{11}$ kr. = $16\frac{5}{11}$ kr.

Dvanajstine. Dvanajstina rajniša je petica, kajti 12 stoji v 60 petkrat. Pravilo: „Kolikor rajniš velja dvanajst reči, toliko petic velja ena reč.“ Stav.: Dvanajsterina ali ducet belih rut velja 5 fl., počem je ena? Odg.: Ena ruta velja 5 petic ali 25 kr.

Trinajstine. Trinajstina rajniša je repar (4 kr.) in ostane še 8 ali dvojnati repar. Pravilo toraj bo: „Kolikor rajniš velja trinajst reči, toliko reparjev in še toliko dvojnatih reparjev razštetih med trinajst velja ena reč.“ Stavimo: 13 R mesa velja 3 fl., po čem je funt? Odg.: Funt velja 3 reparje ali 12 kr. in še 3 dvojnate reparje ali 24 razštete med 13 ali $2\frac{4}{13}$ = $1\frac{11}{13}$, ukupno toraj $13\frac{11}{13}$ kr.

Štirnajstine. Štirnajstina rajniša je repar in še 4 ostane. Pravilo tukaj velja: „Kolikor rajniš velja štirnajst reči, toliko reparjev in še toliko reparjev razštetih med štirnajst.“*) Stav.: 14 pračev platna velja 18 fl., počem je en prač? Odg.: 18 reparjev to je 1 fl. 12 kr. in še 18 reparjev to je 72 razštetih med 14 ali ($2\frac{2}{7}$) $5\frac{2}{7}$ ukupno 1 fl. $17\frac{2}{7}$ kr.

Petnajstine. Petnajstina rajniša je repar; toraj velja tole pravilo: „Kolikor rajniš velja petnajst reči, toliko reparjev velja ena reč.“ Stavimo: 15 škafecev moke velja 16 fl., koliko velja en škafec? Odg.: 16 reparjev to je 1 fl. 4 kr.

*) ali: toliko dvojač razštetih med sedem.

Šestnajstine. To je že znano, da je osmina rajniša 1 šestica, 1 krajcar in pol krajcarja; toraj je šestnajstina 1 trojača (groš), $\frac{1}{2}$ krajc., in $\frac{1}{4}$ krajc. ali $3\frac{3}{4}$ kr. Pravilo je: „Kolikor rajniš velja šestnajst reči, toliko trojač (grošev) in še toliko trojač razštetih med štiri velja ena reč.“ Stav.: 16 \mathcal{W} masla velja 8 fl., po čem je \mathcal{W} ? En funt velja 8 trojač ali 24 kr. in še 8 trojač (24) razštetih med 4, to je 6 ali skupno 30 kr.

Sedemnajstine. Sedemnajstina rajniša je trojača in ostane še 9; pravilo toraj je: „Kolikor rajniš velja sedemnajst reči, toliko trojač in še toliko trojnatih trojač razštetih med sedemnajst velja ena reč.“ Stav.: 17 \mathcal{W} kave velja 8 fl., koliko velja en \mathcal{W} ? Odg.: 8 trojač in še 8 trojnatih trojač razštetih med 17 ($2\frac{2}{17}$) to je $8 + 1\frac{2}{17} = 9\frac{2}{17}$ trojač ali $27 + 2\frac{2}{17} = 28\frac{2}{17}$ kr.

Osemnajstine. Devetina rajniša je šestica in ostane še 6 razštetih med devet ($6\frac{6}{9}$); toraj je osemnajstina trojača in trojača razštetih med devet ali tudi krajcar razštet med tri. Pravilo toraj velja: „Kolikor rajniš velja osemnajst reči, toliko trojač in toliko krajcarjev razštetih med tri velja ena reč.“ Stav.: 18 maselnov pšena velja 8 fl., počem pride maselj? Odg.: 8 trojač in 8 krajc. razštetih med 3 to je $24 + 2\frac{2}{3}$ kr. = $26\frac{2}{3}$ kr.

Devetnajstine. Devetnajstina rajniša je trojača in ostane še 3, ($3\frac{3}{19}$). Pravilo velja tole: „Kolikor rajniš velja devetnajst reči, toliko trojač in še toliko trojač razštetih med devetnajst velja ena reč.“ Stav.: 19 poličev žganja velja 9 fl., počem je polič? Odg.: 9 trojač in 9 trojač razštetih med 19 to je: $27 + 2\frac{2}{19} = 28\frac{2}{19}$ kr.

Šamylova mati.

Kdo nek ni že čul o Kavkazkih gorah, ki se dvigajo med črnim in Kaspiškim ali hvalinskim morjem? Naj imenitnejši rodovi človečanstva so Kavkazkega plemena ali porekla. Kavkaz z svojimi ledenimi kopami Elbrosom in Kazbekom deli Evropo od Asie kakor nekteri zemljopisci tverdijo. Pa kdor govori o Kavkazkih gorah, komu ne pride pri tej priči na misel Šamył vladar nebotičnih višav, načelnik in duhovnik Kavkazkih gorjancov? Že nekaj let se tverdokorno opira ruskej vserazdjavnej moči, varuje in brani v kervavih bitvah in sečah samostalnost in svobodo svojih divjih goralov. Poguma, neogrozenosti in naglosti njegovih podvigov ali roparskih napadov kdo bi neobčudoval? Kolikokrat je bil že v naj večej nevarnosti, vsaki bi bil mislil, sdaj pride Rusom v pesti, od vsih strani obdan, v malej slabej tverdnjavici zapert, pa vendar je vsakokrat srečno odnesel svoje peté. Zato ga pa tudi njegovi Čerkesi čislajo, ga svetega in izvolenca Pro-

roka čestijo, in vsi so mu slepó pokorni in vdani dušoj in telom. Opomniti moram, da so Čerkesi turske vere, svojega Boga imenujejo Allah; Mahomed, osnovelec turske vere, pa je njihov naj večí prorok in naj vernejši služabnik Allahov. Kakega značaja ali lastnosti je letaj gorski knez Šamyl, kaže nam sledeča prigodba, katero je popisal Rusk častnik v časopisu Kavkaz, ki v Tiflisu, glavnem mestu Ruske Georgije za Kavkazkimi gorami izhaja. Vitezna, zmagovavna Ruska armada je dognala leta 1843 prebivavce male in velike Čečene, v gorah ob hvalinskem pobrezji, v veliko zadrego in strašne stiske. Od vsih strani so obstopili ruski vojaci nemirne in roparske Čečence. V takih težavah sklenejo načelniki divjih goralov, naj se šaljejo zastopniki k Proroku in knezu Šamylu da bi jim pomagal in jih leté zadrege rešil; naj bi jim poslal pomoči, da bi se mogli ruskej armadi vpreti in Ruse iz dežele izpoditi, ki so tam tverdnjavo Vozdvižensk sozidali in se jeli naselovati po rodovitnih gorskih planjah in dolih. Če pa tega vcciniti nemore, naj bi jim privolil, da bi se Rusom na milost in nemilost podali, kterih se sami tako več vbriniti nezamorejo. Ali kdo bi letaj sklep Šamylu oznanil? Pred njega z takimi prošnjami in predlogi bi bilo toliko, kakor svojo glavo v igro staviti. Ni bilo drugega, noben ni bil tako serčen leto oznanilo k Šamylu nesti, srečk ali kostk je bilo treba, da določijo. Kogar lode zadelo, mora iti. Pa srečke so padle in označile obivatelje vasi Gunoje k temu nevarnemu opravilu.

Volno in negodernjaje se vdajo v svojo osodo, spravijo se na pot in čerstvo stopajo po skalah in pečinah naprej k Dargi, kjer je imel tadaj Šamyl svoj sedež. Ali bolj; ko se bližajo namenjenemu kraju, bolj jih jame skerbeti. Tu med potjo so šele prav trezno prevdarili, kakó nevarno je njih poslaništvo; groza in strah je napada, viditi, da gredó tak rekši smerti nasproti. Vso pot so premišlevali, kakó pred Šamyla stopiti, kako mu želje in prošnje razodeti in svoje glave ohraniti, ali ničesar jim ne pade na misel ničesar, kar bi je nekaj pomirilo in jim nade in upa obetalo. Tu jame naj starejši zmed njih, Čečenec Tepi, mnogo skušen možak govoriti in jim pravi: Veste, kaj, moji ljubí, da nam proti smertna nevarnost? Ljudstvo in myridi, služabniki imama ali naj višjega duhovna pri Čerkesih, noben, clo jegov naj vernejši prijatelj ne všel bi kazni, če bi se bil prederznil pred njim izreči besede: „podamo se džaurom.“ (Džaur ali pes se imenuje pri Turkih kristjan.) Na mestu bode vokal, naj se nam grešni jeziki izpulijo, oči ztaknejo, bi ne rekel, tudi glave odsekajo. In glejte našincem, našim družinam, našim ženam in otrokom bi lih time pomagano ne bilo. Kaj čemo! Pa hentej, meni je padlo nekaj na misel kaj to dè če bi svoje opravilo samo napol opravili, da le nevarnosti vjidemo in zdrave glave odnesemo.“ „No povej nam kaj nek misliš,“ se ozovejo drugi vsi naenkrat.

Le bolj tiho, da nas kdo ne zavoha. Včasih imá drevó in skala bistré ušesa. Čujte od svojega prijatelja sem slišal, je vam možak in

mu smemo vse verjeti, da Šamyl ne daje si svetovati od nikogar, ali svojo mater imá tak za ljubo, da z ljubezni vse njene želje zpolnjuje, kakor bi mu bile zapovedi svetega pisma ali alkorana. Njena predprošnja je marsikterega rešila, ki je že bil k smerti obsojen. Oná je pripomagala, da so obropani celo svoje premoženje zadobili. Beseda, ali proslivi pogled nenavadne žené, stvori ga pohlevno jagnje, naj bi bil poprej v naj večem serdu in vzteku. Vsak den obdaja cela truma kočó ljubeznive ohraniteljnice. Za karkoli se ona potegne in prosi, brez sumnje bode vslišana. Glejte, čemu bi nesmeli se tudi mi k njej obrniti in jo za nas naprositi. Le tak kaj opravimo tak ujidemo velikej nevarnosti. Jaz imam v Dargi, Šamilovem sedežu, konaka vernega prijatelja. Hassim mu je ime in obavlja službo Mulle ali sodnika, ki ga Šamylova mati visoko ceni in zelo zaljubo imá. Gotovo se ne bode branil in nas popelje k imamovej materi. Poslušá li prijazno našo besedo o žalostnem stanji Čečencov, tovarši ničesar ni se nam potle treba bati.

Svetovanje modrega Tepiga je bilo vsem po volji ter so ga jednoglasno odobrili. Černe skerbi so je opustile in poslanci stopajo serčne misli proti selu Dargi. Stihoma gre Tepi v kočó svojega poznanca, mulle Hassima-ga brez vsih ovinkov za svet in pomoč prosit. Kavkazki goralí dobro vedó, da se take opravila le težkimi mošnjami srečno končajo toraj so se dnarjem obilno oskerbeli. Hassima in Šamylovo mater sebi prikupiti določili so 300 tomanov (500 fl.). Hassim svojega nenadanega gosta in prijatelja iskreno pozdravi in ga prijazno pogostuje. Buza, neka opojna pijača, skopovina in kolače so vturdjene ude popotnika znova okrepčale in oživele. Ležé na šarenih kovrih (teppih) sta si stara prijatelja o svoje mladosti in minulih veselicah pomenkovala, pa jameta tudi novejših zgodeb spominjati. Tepi, prebrisana glava z početka svoje želje samo napletuje. Ali šele začne, določnejše praviti, zakaj so prišli sem v Dargo, se Hassimu obraz zatemni, čelo zgerba in nazadnje clo izusti, da se noče vtikovati do njih reči. Imamova mati, da je li žená, besedi Hassim dalej, imá bistro zastopnost in skoro previdi veliko pregreho, kdár bi se pravoverni Musulman vklub svetemu koranu s kristjanskimi psi o podložnosti pogojeval. Ne! nikoli vaši Čečenci niso vredni, da bi se imenovali zvesti verovavci v Proroka, ako hočejo zameniti časni mir za večni pokoj in blaženost. Predlog, s katerim hočete pred našega imama, bi se samo slabim, malovrednim ženam ne vzel za zlo, le jim bi se prizaneslo. Ali vi možaki, gorski junaki, pa tega imena niste več vredni, vi pred Šamyлом kazni neminete nikoli. Gotovo ne bodete več vidili svojih zbabjelih krajanov, ki so vas z leto merzko prošnjo sem poslali; samó povest o vašej gnusnej smerti doseže še meje neverne čečne.

To so bile besede Hassimove, pa Tepiga kar nič niso strašile. Zlato, in srebró je Kavkazkemu obivatelji nad vse na svetu, zato prodá in zataji svojo vero, pozabi verozakonskih obredov in zapovedi,

clo svoje deca, svojo ženó dade za kupo zlata. Letó je Tepi dobro vedel, pokojno slúšal navdušeno besedo pravovernega Hassima, in počasi razgaloval svojo obleko, kjer je svitile cekine shranjene imel. Smehljaje se jih jame pred gorečega Mullo metati rekši: Moji krajani umijo ceniti zasluge modrega Hassima in mu šáljejo v znamenje zaupanja in visokega spoštovanja leté malovredne darove. Svitli blesk golih cekinov razvedri ko bi trenil zatemnelo lice Mulle Hassima, oči mu čudovito začare in prijazen smeh obletuje njegovo obličje. Nevolé stega levo po zlatu in zdesnico stiska roko svojega starega znanca in prijatelja. Pokojno pozoruje Tepi naglo přemeno, katero je vzročila čarobná moč svitile rudovine.

„Ah brez upa in nade smo revni Čečenci! Naj vernejši prijatelj, ki pri Šamyly toliko premore, nam pomoči odreka, nam prorokuje sramotno smert, jame prekanjeni Tepi po dolgem molčanji. Tvoje besede nam svetujejo, naj bi se domu vernili in seboj vzeli 230 tomanov zlata in srebrá, ktere so namenili naši hvaležni krajani Šamylovej materi. Zakaj vsa naša nada je spočivala na njenej predprošnji.“

Čuvši, da majo toliko dnarja seboj se čedalje prijaznejša dela. Na zadnje pravi k Tepimu: He bratec, nikar -tak naglo! Morebiti da tvojih besed nisem prav razumil; morebiti sem v zvestem izpolnovanji svojih dolžnosti predaleč segel. Lepó te prosim, povej mi še enkrat vzrok svojega dohoda, razloži mi žalostno stanje vernih Čečencov. Potem hočem na tanko prevdariti, ali bi vam bilo še pomagati. Povem ti ljubi moj, Šamylova mati imá čudno oblast nad svojim sinom, ki jej je u vsem slepo pokoren. Ona me imá zeló zaljubo in me visoko šteje. Kar ne bode zdala moja prošnja, vem da potegne dve sto tomanov. Gotovo vas uslíši. Rekel sem, dve sto tomanov, ker je leto okroglo število, je ravno prav darovati tako visokej osobi, ostalih trideset pa moreš še pri meni pustiti. Tepi je komaj svoj smeh zatajil slišati tako lakomnost in blagohlepnost svojega starega konaka ali prijatelja. Položivši roke križem črez persi jame praviti reve in stiske, v kterih se nahajajo njegovi rojaki, kako poderajo in sekajo zmagovavni Rusi goste šume in stoletne lesove, varne pribežališča hrabrih goralov, kako gromijo in pobijajo njih kanoni, kakó bliskajo in režejo njih bridke sablje in kako strašna množiča da jih je. Slednjic pa še posebno krepko pristavi, da so Rusi vsim tistim dovolili naj obderžijo svojo vero in obrede, ki bi se radovalno pod njih oblast podali. Nikogar niso res še silili, da bi se odrekel svoje stare vere.

Verjamem, reče sdaj Hassim, verjamem, vbogi Čečenci so podobni ptiču v železnej kletki. Zastonj se letaj poganja, prostima perotama do dratenih protkov ali špriklic bije, nazadnje se mora vendar svojej nemilej osodi vdati. Po mojih mislih bi verlim Čečencem sam veliki prorok ne zameril, kdar bi se džaurom podali, saj se ne zgadja dobrovolno, je le nasledek naj večje sile. Naj bode! na vse moči se

za vas poskusim, koj zjutra čem govoriti z staro Chanum, še sila ni, da vas zvečer že pred sebe zpusti.

Taka beseda je Čečenca Tepiga kaj obveselila, bilo je okrog polnoči, ko je se z Hassimom poslovil. V strahu in trepetu so ga med tim očakovali ostali Čečenci, ktere je kaj razveselil svojim prihodom in dobrim navestjem.

Hassim je bil mož beseda, drugi den dve uri pred solnčnim zahodom je peljal Čečence k Šamylovej materi, ki je je blagovolno sprejela. Ginjenega serca je poslušala praviti, kako terpe stanovavci v ravnej Čečni, ni zaverгла njih počestnih darov ter jim obljubila, da se pri svojem sinu krepko za nje potegne, naj čakajo v Dargi njegove razsodbe in zapovedi.

Imamova mati Chanum slovi pri Lesgih dobrotliva in velikodušna. Ali vklub vsim dobrim krepostim se tudi pri njej najde nenasitliva lakomnost in pohlepa za zlatom in srebrom. Lakomnost brez mere je vsim goralom Kavkazkim prirojena.

Dve sto tomanov in obljuba še toliko dobiti, ako njih reči srečno opravi, je jo Čečencem tak naklonila, da bi za nje le vse storila. Tudi njena moč in oblast nad Šamylom bi se pri tej priložnosti v najsvitljnejši podobi okazala in povest o njenej vsemogočnosti daleč in daleč po Kavkazkih gorah razširila. Želja za blagom in slavo je taj podnetovala Chanum, ter ni se bala nobene nevarnosti, ktera bi mogla z tega izvirati.

Se tistega večera je stopila v Šamylovo jizbo, ktereга je najdla v sredi Myridov (svojih svetovavcov in poslov), da bi je poslal z poročili in dopisi k Mehtulincom in Avarom, ljudstvom Kavkazkim, ki so bili tedaj u vojski z Rusom. Imamu dohod svoje matere (ravno so se posvetovali o politiških skrivnostih) ni bil nikar po volji. Pa tega Chanumi ni bilo mar ter je prosila čerstvim glasom posluh.

Bi se nemogla tvoja prošnja, ljuba mati, na jutre odložiti? jo vpraša Šamyl mirno, pa z obličja mu je sjala nezadovolnost. „Še minute ne odloga,“ odgovori Chanum. „Globoko v sercu mi leži reč, o kterej se hočem nocoj s teboj pogovarjati. Dodeliti pokoj svojej materi, gotovo neprešlišiš moje prošnje.“

Šamylov obraz še bolj potemni. „Naj bode“, reče po kratkem premolku ostrim glasom, „naj bode, hočem odtergati posvetovanje in odložiti važne opravila; sem prepričan, da bode tvoja prošnja vredna tolike žertve.“

Šamyl in njega mati Chanum sta ostala sama v sobi. Črez polnoč sta se pomenkovala in razgovarjala. Kaj se je med njima godilo, ni se moglo zvedeti; ali Hassim je vidil Chanum drugi den, ki je bila bledega lica, zajokanih oči. Globoka žalost je bila razlita po njenem licu.

„Ah kaj sem nesrečna počela,“ pravi solze v očih in treslavim glasom k Hassimu. „Moja naloga je preseerala moje moči in sam moj

sin Šamyl se neupa z lastne moči razsoditi zastran Čečencov. Poprašati za svet Velikega Proroka, se je podal v mešito (turška cerkov) kjer v molitvah in v postu čaka, da mu razodene Prorok svojo voljo.

Šamyl se je zaperl v mešito in vказal, naj se sberejo vsi pravoverni Lezgi okrog hiše božje, naj čuvajo in molijo, dokler se jim sam ne pokaže. Ukaz je berž zpolnjen, vkratkem se je skupilo ljudstvo na določenem mestu in hladen veter je raznašal glas in vpitje molečeh daleč okrog po planinskej okrajini. Tu in tam so si nekteri pošeptovali zvedeti vzrok te nenadane zapovedi, pa nikdo ni vedel kaj ziniti. Vsaktero so vgankovali in čakali čudeža, ki se imá dogoditi. Samo Chanum, Hassim in Čečenski poslanci so vedeli čemu letò in so v strahu in trepetu čakali izida in razsodbe.

Minul je den, minula noč, in Šamyla le še ni bilo z mešite, porodil se je drugi den, pretekla druga noč, ali dveri v mešito so bile še vsele zaperte. Tretjokrat je vstalo soluce in sjalo na prebivavce v Dargi, ki so čuvanja, molitve in posta že čisto zeslabeli. Zmolkli, hripavi glasi so pohajali z presehlega gerla, mnogi ležé onemogli na zemlji. Ze se čujejo godernanje in klici nezadovolnosti z ust zglodovanega ljudstva. Tu odprejo se dveri in Šamyl stopi z mešite, bledega lica in oči od solz in budenja zarudelih. Pomiga jednomu myridu, pove mu tiho svojo zapoved, letaj odide in zgine urnih nog med množico ljudstva. Veliki imam pa stopa sdaj molče in v globokem zamisliku na ploho streho mešite. Dva myrida ga podporovaje spremljata.

Tesnostna, grozna tišina kakor pred vserazdjavnim viharjem je ležala po celej okolici, ni se slišal ne šum gorskih potokov, ne šepitanje planinskih sap med perjem dreves. Ljudstvo je stalo kakor kamen tiho in neganljivo. Vse je le pazilo na prvo besedo in razsodek bogomilega imama. Naenkrat se začne šum in lopot med ljudmi, narod se razstopa, myrid od Šamyla poslan vede za seboj Chanum v belem zagrinjalu. Dva mulla sta jo peljala dalej na ploho streho k imamu. Zopet je terpelo globoko molčanje, sdaj povzdigne Šamyl najvišji duhoven in zaupnik velikega proroka, pogleda k nebu in jame slabim glasom:

„Veliki Prorok, sveta mi je tvoja volja, neoskrunlive tvoje zapovedi, naj se taj zgodi tvoj razsodek v izgled in k pobolšanji vsim pravovernim.“ Obervniv se k ljudstvu govori dalej glasnejše: Možje in prebivavci Darge, grozopolne reči vam imam oznaniti. Čečenci, neverni Velikemu Proroku in svojim prišegam, odperli so svoje grešne serdca groznej misli podati se džaurom. Dá tak dafč so zabredli v svojej grešnosti da so se prederznili, svoje poslance sem poslati, da bi zprosili mojo voljo k letému merzkemu in pregrešnemu činu. Pa poznavši dobro svojo pregrešnost in podlost svojega početja niso se upali naravnost k meni, so naprosili mojo mater, nesrečno Chanum,

naj bi me naklonila nevernim Čečencom. Ah groza! slaba žená se jim je vdala in nepreslišala njih krivične prošnje. Goreča ljubezen do svoje matere mi je dala toliko moči in serčnosti, da sem svoj serd zatajil in se obrnil k samemu Proroku Mohametú, naj bi mi razodel svojo voljo. In tu od vas v molitvah in postu podpiran sem se molil in postil tri dni in tri noči; Veliki Prorok me je vrednega štel in mi razodel svojo voljo, ali grom in peklo, gorje kaka je zame leta zapoved! Allah, naš vsegamogočni Bog hoče, naj dobi tisti ki mi je prvi predlog nevernih Čečencov navestel, sto ran težkim bičem. Gorje mi, tisti, tisti — bila je moja lastna ljubezniva mati; pa sveta, neizmerliva je božja zapoved.“ Slišaje svoje ime mati prežalostno zaúka, ali zvesti služabnik Prorokov se neda omechčiti. Pomigne, in myridi jej odvzemejo belo zagrinjalo, jej svežeje roke na zadu. Ostri Šamyl in slepi verovavec v Proroka Mohameta postane okruten rabelj svoje lastne matere. Že petega vdarca ni čutila več nesrečna Chanum, Šamyl viditi brezosvestno vmirajočo mater celim telom trene, kervniško orodje mu izpade in ko pomamen se zruši k nogam svoje ljube matere.

Tverda tišina, ki je panovala med ljudstvom, spremeni se v žalosten jok in stok. Žalno so stegovali svoje roke k mešiti proseči za milost žene, svoje dobrotnice.

Kakor ztekel vzkoči sdaj Šamyl na noge. Osupnjeno je stalo ljudstvo in stermelo nad nenavadno spremeno v obličji svojega imama. Ni bilo na njem opaziti ne najmenšega sledú prejšnega obupa, oči so mu žarele v zmagoslavi, pogleda k nebu in govori dalej pobedonosnim glasom: „Jedin je Bog u višavah in jedín njegov Prorok. Vi vsi nebeski duhovi, ki ste bili priča mojih gorečih molitev privoljite naj prevzamem sam ostanek kazni, katero bi morala še moja ljuba mati terpeti. Radostno hočem vse prestati, naj mi bode v znamenje vaše neskončne milosti in ljubezni do mene.“ Sleče svoje oblačilo, poda dvema myridoma debele nogajske biče jima vkažavši naj mu odmerijo ostalih 95 vdarcev po herbtu. „Kdor vaju nezpolni točno moje zapovedi, pri tej priči pade preboden od mojega handžara.“ Take grozitve zbežna naspočitata mu bičem po plečih, ali Šamyl je stal kakor steber nepremično, nečutljivo kakor kamen in ne besedice ni kerknul, izraziti strašne bolečine. Barbarska kazen se konča, pokojno obleče imam svoje oblačilo, kakor bi se mu ne bilo prav nič zgodilo, ide z strehe in stopi med ljudstvo, ki je nad takim činom še vedno groze stermelo. Mirnim glasom vpraša sdaj, kje so hudobneži, ki so vzrok grozovitne smerti soje stare matere, kje so poslanci z Čečne?

Tu, tu se ozove nekoliko glasov vkup in ko bi trenil so ležali, Čečenci pred nogami Šamyla. Vsak si je mislil, da ga čaka grozna smert. Nekteri myridi so že bili pripravljene izpolniti besedo imamo in so segli po meče v korikak. Poslanci so ležali na obličji kakor nesvestni. Noben se ni upal dvigniti svojo glavo odpuščenja prositi.

Na tihem so odrekovali svojo smertno molitvo. Tu se Šamyl pripogne in dvigne pervega lastnima rokama, vkaže drugim vstati, naj se oserčijo, ni se jim ničesar treba bati. Sedaj pa izusti: „Poslanci z ravne čečne, vernite se nazaj k svojim krajanom in povejte jim na njih ogadno sporočilo in prošnjo za odgovor vse, kar ste tukaj vidili na svoje lastne oči.“

V. I.

Severin, apostel avstrijski.

Iz juterne dežele je v petem stoletju prišel pobožen in bogaboječ mož, imenovan Severin v sedajšne avstrijske kraje. — Tisti čas je bil pač strašen čas za naše dežele! Iz Azije, ki od nas proti sončnemu izhodu leži, so divji ljudje vreli v Evropo, in vso keršanstvo zatreti skušali. Kristjane pa so pobijali in sužili, da je bilo strah. Cel svet je poznal divjega kralja Atila, ki je ljudstva keršanske silno pretepeval in kristjani so ga sami imenovali „božjo šibo“, ktero jim je gospod Bog poslal zavoljo pregrešnega življenja. — Taka pač se je godila po avstrijskih krajih, ko je Severin žalostno ljudstvo v tih deželah obiskal, in tolažil. — Slušajte, ljubi bravci, hočem Vam nekaj o Severinovem življenju in o njegovih delih pripovedovati: slušajte in častite ga! — Blizo Dunaja se potniku smehlja zalo mestice Klosterneuburško: v petem stoletju imé mu je bilo Asturio... V njem je Severin prebival.

Divji tujei so skor vso keršanstvo zaterli, pa tudi prebivavci so pozabili pravega Boga, in Severinova beseda je malo pomagala: učil je, tolažil, žugal; ali človeštvo bilo je gluho, ... sveti mož zapusti mesto, zakaj v duhu se mu je dozdevalo, da jo je Bog obsodil, da jo če razdrobiti. — Odide in pride do drugega mesta, kterimu so Komagene pravili. To mesto pa so bili okolj in okolj sovražniki obsuli, ali božja roka je vodila Severina. Nobeden se ni zmenil za njega, in brez škode je stopil v novo svojo domovino... Ali kaj je tam vidil?! Žalost in greh! Ljudje so tarnjali, so se jokali in vpili, ali nobeden ni mislil, da ima še Oče v nebesih pomoči, dosti pomoči za sto in sto milijonov ljudi. — Prebivavci so obupovali, preklinjali so Boga in sebe, po cerkvah so tulili in kričali, — pa saj veste, da le serčna molitev pomaga. — Severin, stopivši v mesto, gre naravnost v cerkev. Vstopi se tam med ljudi, in jih ogleduje: strašen hrum je bil po božjem hramu. Derli so se, kot divja zver, in so kleli sebe in svoje grešno življenje. — Kar prihiti neki tujec v cerkev in praša: „Ali niste vidili nekega pobožnega moža tukej? njegovo lice je pobožno, njegovo bitje milo, pa tudi strogo.“ Peljajo ga po cerkvi, kar se imenovani tujec vsim zmakne in kot bi trenil, pade pred Severinom, kterega je ravno ugledal, na kolena: Hvala tebi, sveti mož,

solzen izgovori, hvala tebi, ti si rešil moje življenje, zakaj kar si prerokoval, se je zgodilo: Astursko mesto je razderto, žalosten kup golega kamenja je vse, kar je še ostalo, sovražniki so ga razdjali. Mene pa si rešil, ker mi je Bog veliko milost izkazal, da sem tebe smel prenočiti: hvala ti, sveti mož! —

Zdaj vsi, ki so v cerkvi bili, rojijo okoli Severina, na kolena se zgrujajo in prosijo, naj jih božji milosti priporoči. On pa jim zapove iz serca moliti, in glej, preklinjevalci so se naučili prositi, kakor se mora pri Bogu prositi. Tri dni ostanejo združeni v cerkvi, se postijo, in glej, ko tretji dan mine, se ob večerni svetemu obhajilu bližajo, in nakrat se strese zemlja. Pogani ali ajdi ostermijo, splašeni zapustijo mesto in tudi sovražnike pred mestom spreleti groza. Kot bi trenul, se vzdignejo, zbežijo, in mesto je bilo rešeno. —

Ravno ko je Severin v Komageni prebival, je tadajšno mesto favjansko (sdaj mu je ime Dunaj) grozno lakoto terpelo. — Prebivavci pošljejo po Severina, zakaj močno so zaupali v njegovo sveto življenje, in so djali, da jim bo Bog že zavoljo svetega moža pomagal. — Severin se napoti, in pridši v favjansko mesto opominja mestjane, naj serčno molijo, naj se postijo in zaupajo, Bog bo že pomagal. Prebivavci so vbogali, in glej, Bog jih ni zapustil. — V spanju se je nek-daj prikazala prikazen Severinu, ter mu je razodela, da ima neka vdova še mnogo mnogo zita shranjenega, in ga, ker je preskopa, neče prodajati. . . . Precej drugega dne obiše Severin vdovo, ter ji pravi: „Ali se ne bojiš Boga pravičnega in usmilenega, kmalo bo podelil vbogim živeža, in čemu ti bojo kupi žita in blaga: v vodo boš morala ž njim, in glej! ribe ti bodo požerle, kar ljudjem ne privošiš — gorje pa tvoji skopi duši. —“ Vdova se ustraši, strah božji jo zmane, in žensko serce ji dobrotljivost zapoveduje. — Odperla je hrambe in žitnice, trosila je vbogim in gladovnim, in otela je svojo dušo. Čez nekoliko dni pa se staja led, ki je tekočo vodo pokrival, barke priplavajo in donašajo žita, ter rešijo mesto vsih zadreg in nadlog. —

Malo poznej so toløvaji okolj favjanskega mesta hudo razsajali. Žito, ki je bilo mestu namenjeno, so odpeljevali in pokončevali. V mestu pa je bilo premalo vojšakov, da bi si bili nad sovražnike upali. — Ali Severin gre k vojaškemu veljitelju, in pravi: „Vstani, in zapodi toløvaje!“ — „Premalo nas je“ — odgovori velitelj. — „Bog je znani, kdo proti nam!“ — zaverne Severin, in te besede so velitelja močno vžgale. Drugi dan pelje vojšake iz mesta, in precej premaga sovražnike, mnogo pa jih vjame, in jih z železom oklene. — Severin, to vidši, stopi do jetnikov, razveže okove, ter govori: „Idite, in recite tovaršem, da vas je nebo premagalo, ne ropajte več, Bog bi vas hujše kaznoval! — Rešeni jetniki zapustijo mesto, in ni bilo več ne duha ne sluha po toløvajih, bali so se kraja, kjer jih je Bog premagal.

Tako je bil Severin pomočnik človeštva. — Včasih pa je zapustil svet. je šel v kak samotni kraj, ter je molil in se postil. Hotli so ga večkrat škofa izvoliti, ali on se je branil take časti, zakaj mitalo ga je, od kraja do kraja hoditi, učiti, pomagati, in poganstvo podirati; prostak in kralj ga je častil, vse pa je Boga hvalilo, ker je svojega služabnika po čudežih povzdigoval. —

Nekega dne poterka kralj Odoakar na njegove vrata, ter ga praša, ali bi šel na Laško, in tam razdjal rimsko cesarstvo, ali ne. — Severin pa mu je djal: „Idi, in v kratkem boš bogat, ostani pa dobrotljiv in bogaboječ!“ — Odoakar pelja svojo vojsko čez sterne gore na laško, in leta 476 si je vso taljansko deželo osvojil. —

Severin, té reči zvedši, pa prerokuje: „V 13 alj 14 letih se bo tudi tebi, o Odoakar, taka zgodila, kot sdaj rimskemu cesarju!“ — In glej, res je zgubil Odoakar poznej laško deželo in svoje življenje.

Malo pred svojo smertjo skliče Severin svoje tovarše, ter jim pravi: „Čez nekoliko let bodo prihruli divji sovražniki, lepe mesta, ki jih vidite, se bojo premenile v pušave, še mertviša bodo divjaki razderali in razkopovali: tadaj ljubi brati prenesite ostanke mojega telesa na Laško. Zdaj vas pa priporočujem Bogu in božji milosti, njemu le je mogoče, Vas varovati: bodi mu čast in hvala na večne čase!“ — Učenci njegovi so se jeli jokati pri teh besedah, on pa je djal: „ne jokajte se, temveč pojte z menoj psalmo;“ in navdušen zapoje: „Častite Boga po njegovih svetnikih, in vse naj časti Gospoda kar le na svetu diha“ —. Potem zaspi miren v Bogu... In res, čez šest let so bile mesta razderte, njegovo telo pa so učenci prenesli na Laško, kjer še zdaj v nekem samostanu počiva.

„Vsmiljena snaha in nevsmiljena taša.“

(Serbska narodna pripovedka po Vuku Stef.)

Bili ste snaha in taša. Taša je bila hudobna in nevsmiljena do ubogih, snaha pa dobra, kakor lepi dan v letu. Če je došla kaka sirota k hiši, jo je taša z obravnicami otepla, snaha pa ji je dala vse svoje zaklade. Če je snaha mleko od ovac domu nesla in če je na poti zagledala kako špiljo je berž rekla, „tukaj je morebit kaka gosenca“ in je vlila mleka notri. Ker je ona tako vsmiljena bila, jo taša sovražila in strada, zaperala ji je kruh in tako je sirota stradala po dva ali tri dni. Enkrat taša težko zboli in ležeča prosi Boga; kadar umre, da jo zopet pusti na ta svet, da ne bo snaha prosjakom kaj razdelila. Ko umre, jo pokopljejo, ljudje so jedli in pili na pogrebščini, in ko se razidejo, snaha opere posodo in nese pomije svinjam v korito, pa gre proč in pusti svinje. Ko svinje pridejo do korita, začnejo brohotati, hodijo okolj njega, pa nečejo piti pomij. Ona se začne čuditi,

kaj jim je, gre tje in glej, kapljice pomij ni, zemlja okolj korita je suha, iztekle niso. Drugi dan zvečer je ravno tako, in tako sedem večerov. Na osmi večer ona pove možu, da naj on gre k svinjam, da bodo jedle. Ko mož pride in vidi, kako so shujšale, jih pusti in začne ženo grajati, zakaj jih ni pičila temuč pustila, da so tako shujšale. Zdaj mu ona pove, kako in kaj, on pa zdaj skoči k koritu, da vidi ali je prazno, in glej, prazno je bilo! On se začne krizati in čuditi, kaj bi to bilo! In glej nenadno njegova mati spregovori izpod korita: „Sin, tam na unem svetu sim jest v mukah; vsaka sirota, katero sim na vratih pretepala, je zdihovala; in ta zdihlej se je na unem svetu spremenil v tern in na tem ternu ležim, in ktera sirota se je, zajokala, vsaka njena solzica vre v kotlu, in v njem se jaz kuham; in ker sim jaz Boga prosila, da me pošlje na ta svet, da gledam, da snaha ne deli prosj kom, za to mi je odločeno, da hodim na ta svet in jem s svinjami. Tvoji ženi so postavljene tri zlate mize, na njih same rože in cvetje. Prašaj jo, ali mi hoče dati eno, da se vmirim.“ Moz zdaj gre k ženi v hišo in ji pove kako in kaj. Ko ona to sliši, se poda k koritu, da vidi tašo, in ko jo vidi, kako je mučena, se zajoka, taša pa jo začne prositi, da ji da eno mizo, ker ji je tako odsojeno: Če ji snaha da eno mizo, bo greha oprostena in ne bo več morala na ta svet hoditi in s svinjami jesti. Snaha ji reče: „Jaz ti poklonim vse tri mize, kar sim do zdaj storila, naj bo za te, od slej pa naj mi da Bog, da zamorem sebi kaj zaslužiti. Zdaj taša zgine in nikdar več ne pride.“

Ivan.

Drobtinčice.

* V letopisu Celovške višje realke se tole bere: „Das im Schulbücherverlage in Wien erschienene Lesebuch der Geometrie mit eingeschalteter Terminologie in slovenischer Sprache ist von allen Schülern der Unterrealschule, welche die slovenische Sprache als Muttersprache reden, als Schulbuch zu benutzen. H. Minist.-Erl. ddo. 3. Oktober 1856, Z. 15140.“ Ali to ni veselo, viditi, kako naša visoka vlada za naš slovenski jezik skerbi in mu po višjih šolah pravico in mesto odkazuje, katerih še sedaj nima v marsikterej ljudskejši šoli po Slovenskem? Slovenski gg. duhovniki in učitelji začnite svoj nauk po slovenski; kersanski nauk naj bo samo slovenski pri vseh razredih slovenske šole; tako hoče zdrava pamet in veleva tudi postava; pri drugih predmetih posebno pri branju pa prestopite tudi na nemški jezik, kadar otroci materni jezik že gladko berejo in pišejo. Sposobnih knjig za to, hvala Bogu! nam ne manjka več, pa le to je pri knjigah neobhodno potrebno, da učenci enega razreda vsi ravno tiste knjige imajo. Pokusite to, bote vidili, kako vse drugače pojde!

* Nekteri gospodje nam so pisali, da sastavke v ilirskom jeziku, kakor jih je „Slov. Prijatelj“ že nekaj prinesel, prav lahko razumó; le tisti neslovniški „o“ mesti „l“ (bio, vidio) jih nekaj moti. Kamo sreče, ako bi bratje Serblji in Horvati svoj neslovniški „o“ zaverгли in pisali pravilni „l“ z nami Slovenci vred! — Iz Siska piše „Kat. Zagreb. list“: Skole narodne od nekojega vremena podižu se eto i u našoj domovini, kako se jošte do sada nisu podizale. Korist njihovu svaki čoveko- i rodoljub uvidja. I zato se ovoj brižljivosti visoke vlade mnogi veledušni i darežljivi zaštitnici rado i pripravno odzivlju, te od svoje strane šta najviše mogu doprinose na oltár pučke prosvete. Nu svim zaštitnikom ipak prednjači svigde naše duhovništvo, te tako činom dokazuje, da nenavešta samo rečju pravo izobraženje i prosvetu u istinu kerščansku, već da ju svigde, gde mu se prilika otvara, najrevnije činom podupire, pružajuć za oto sva u svojih silah stojeća sredstva rado i darežljivo. Osobito pada nam u oči velika darežljivost uzoritog našeg g. kardinala i nadbiskupa, koj kano svigde, tako i ovde činom svetu daje izgled, kako valja postupati i tvoriti onde, gde se radi o izobraženju serdca i uma čovečjeg. U župi naime Malo-Goričkoj, gde će se takodjer učiona podignuti, pokloni uzoriti g. kardinal za školu potrebita zemljišta, a građivo za učionu i učiteljev stan, te za učitelja izvan prijašnjih poklonah odluči na godinu 12 hvatih dervah. — Isto tako i preč. kaptol zagrebački svigdar, kada treba podizat ili podupirat ili popravljat učione u području svog vlastelinstva obstejeće, prednjači, kako verodostojno znamo, krasnim izgledom darežljivosti. Samo kad bi se u ove primere svećenstva i svetovna vlastela ogledati i za njimi povesti htela! — Nećemo nit nemožemo svim naprećac dobru volju i spremnost na žertve u tom poslu poricati, buduć smo dosta primerah videli, kako su revno zauzeta i svetovna vlastela za pučke učione, i kao što se nadamo takovih primerah bit će sve više u buduće. Ali žalibože ima za čudo i sada jošte pojedinih medju njimi ljudih, koji bi volili, da sve kod starog kalupa ostane, te da se puk i nadalje ostavi u staroj gluposti, u kojoj je rad nehajstva kroz stoeletja čamio; zato se iz samoživog nekog načela uztežu doprineti i najmanju žertvicu na oltar domorodne prosvete. Kako rumenilo na obraz naterat moraju ovakovoj gospodi naši prosti seljaci! Jer vam i to kazat moram, da su prigodom poslovanja školnog poverenstva svigde same občine gospodu molile, da im se čim skorije podignu učione, govoreč prostodušno: *da nebi rado za drugimi u tom obziru zaostale.* Kako vam se to dopada? Šta ćete ova čuvši misliti od onih izobraženikah starog kalupa, koji vele: *na što škole? šta će one seljaku koristiti?* itd. Neuki seljak uvidja njihovu korist, a nazvani izobraženi i prosvetljeni plemić odvratja ledja svoja od njih! — Nu hvala Bogu, što su takovi ipak redke ptice kukavice, te nesede na kormilu.

Narodnost i vëra.

(Dr. Lovro Vogrin v Zori I. 1853).

Prst božji se je teknul naroda slavjanskoga, i domorodna iskra se je vnela v njem, ktere vgasnuti nijedni človečji sili več nije mo- goče, ravno zato ne, ker od Boga je vžgana. Uplamenivša se ova iskra daleko gori po prostranom slavjanskem svetu, od njene blago- datne toplote se je oživel otrpnjeni duh slavjanski, narodno življenje se je pričelo, veselo se razvija narodnost, ter še veselejšo bodočnost obeta. Ali ravno v tej meri, v kateri narodnost krepko i nezadržljivo napreduje, ginja v mnogih srcih verozakonska čut — opešuje vera. I ravno ovo je pogibeljno za našo narodnost, ter sčasoma njeni gotov propad, zakaj vera i narodnost ste nerazločljivo zvezane, jedna brez druge obstati ne more. Vera ako nije v narodnosti, to je v narodnom jeziku na podlagi domorodne izobraženosti vsejana, ostane kot koren na suhi skali, hitro vsehne — vera brez narodnosti preide. I narod, kateri nima vere, je mrtev, kot telo brez duše, on neki čas životari, se vmehkuži, njega moči zginó, on propadne, i s njim narodnost. Ino zato se vera i narodnost nikak razdružiti ne smete, one ste dve ne- razločljive sestri, ktere v narodu vzajemno napredovati morate, ako isti obstati i svojo budućnost imeti hoče. „U vseh rečeh na zemlji“, pravi neumrlí Ivan Kolar, „se najde sprotno zavisje; cele redi kre- posti i pregreškov imajo svoj začetek v jedni, ena krepost brez druge obstati ne more; tako tudi narodnost i nabožnost (vera), od kterih je ena človečja na zemlji rojena, druga božja nebesom lastna, pa le samo ista pobožnost je srdečna i resnična, ktera je narodna, ino le samo ista narodnost je Bogu prijetna i prava, ktera je pobožna. Da ste si tedaj obe (narodnost i pobožnost,) ki iz vere izvira, sestre, se iz toga vidi, ker obedve en začetek imate, obe le v prežlahtnom srcdu se vkorenite, obe vzajemno se vzbujate, ino podpirate, i da ste obe zviru mnogih prekrasnih kreposti, ter zadnjič obe en obči namen, npravno dovršenost človeka, imate.“ (Kólar kazne a reči Bud. 1844. Glej Jord. letop. 1845 str. 34.) Razdruženje tih sestric je smrt obojih, i zraven tudi smrtni udarec naroda i dežele, u kateri ste preišle.

Ovo resnico zgodovina vseh časov s železnim pismom svedoči. Obrni samo svoj pogled, dragi čitatelj, na vzhodno rimsko carstvo. Mogočno iz mogočne roke Konstantina velikoga, utemeljeno 19. maja 330, je s svetom vladalo i daleko slovelo, obrtnost, trgovina, umet- nosti i vednosti so veselo cvetele pod njega silnim krilom; bilo je

s svojim glavnim mestom Carigradom čudež sveta, i poželjenje narodov, i po kratkom obstoji, namre čez ednajststo tri i dvadeset let, je že propalo, kadar bi po navadnom razvitku držav v svoji največji sili bilo razcvesti imelo. In kaj je bilo vzrok ranoga padnutja grčkoga carstva, i s njim grčke narodnosti? Ono se je odtrgalo od središča vere od Rima, i ker je potom brez sredine edinosti bilo, so navstala nebrojna razkolništva u veri, ktera so se med seboj trgala, ino s tem sam sebe i moč države slabila; po razkolničtvu je propala vera, pa s veroj je padel tudi narod ino s njim narodnost i carstvo. — Tri leta pred padom Carigrada je papež Nikola V. Grke zavoljo njih nevere trdno posvaril, ter v proroškem duhu njim žugaje rekel, da se njim, ako pred pretekom treh let k veri nazaj ne stope, zgodilo bode kot smokvinomu drevesu v evangelju, ktero je za svoje nerodovitnosti voljo do korena posekano bilo. I njega beseda se je izpolnila. Sliši, kar Oroslav Genadi, carigradski patriarh, sam o tom piše: „O strašnoga prokletja, pravi, ktero je ravno tak trdno, kot kratko bilo! V letu 1451 se je izreklo, i v letu 1453 je nezvesti Carigrad, kteri je u teh treh letih skušnje skoz trdokorneje pri odcepljeni (od katolske cirkve) ostal, sramota sveta, ino plen sovražnikov postal. Ino kar je pri tom groznom čudežu najčudežneje je ovo, piše dalje, da je grčki narod po besedah papeža Nikolaja, taj preslaven ino strašen narod, kteri je s svojim nepremagljivim pogumom, i svojo preizvrstno môdrostjo vladatelj sveta bival, konečno od rôke božje vdarjen nepoznanljiv postal, ter z vrhunca svoje visokosti pod jarem sramotnoga divjaštva padnul.“ Berault-Bercastel crkv. zgodin. zvez. 16. str. 43. Padnul je tedaj mogočen i preslaven grčki narod, ino s njim je padnula narodnost, ker je vero zavrgel.

Pa nije potrebno k dokazu te resnice daleč nazaj v zgodovino se upotiti, dragi čitatelj, zakaj Nemčija pred našimi očesi razprostrta očevidno svedoči, da s zvrženjem vere zgine slava i moč naroda. Nemška je začela sloveti, kadar je Karol Veliki v letu 800 nemškoro-rimsko carstvo na podlagi kristjanstva utemeljil. Ino v tej meri, u koji se je razvijala vera v Nemški, se je tudi vzdigala moč nje svetne vlade, ktera je, od krasote cirkve obsijana, tak visoki stôpaj slave i sile dosegnula, da je upati smela občna kristijanska carevina postati i za istino je iz te namere že za cara Karola Velikoga s grčkim carstvom v zavezo stopiti hotela. Ino glej jo sada! slaba i nemočna sama sebi pomagati, brez upliva inostranih vlad obstati ne more. Odkod te nezgode za Nemčio, pita izvrsten nemški pisatelj, ter odgovori: „Ovo je prišlo od krivice, ktera se je verozakonu i cirkvi storila. Tisti čas, kadar je najprije vitežtvo od omote svobode omamljeno, in knezi, čutivši da so od veljave nemškoga cara vtisnjeni in omejeni, na obstoječi redi verozakonskih razmer majati začeli, ker so verozakon i cirkvo za krepko sprotimbo svojih želj i strasti držali; tisti čas kadar se je henjalo, sovražnike vere i cirkve tudi za so-

vražnike države razglaševati i kaznovati, tisti čas kadar je načelo prekrivo-sojenoga papeža Gregora VII. (Ep. 1. 19.) namre: Svetno kraljestvo se s tem slavneje vlada, ino življenje svete cirkve se s tem bolje vtrdi, ako duhovništvo i kraljestvo v slogi ino edinosti se zvezeta, se nije več porajtalo, tisti čas, kadar se je katoliški cirkvi ves upliv v zunajno življenje, i vsa pravica na ednakopravnost njenoga obstoja odrekla, tisti čas se je moč ino edinstvo nemškoga kraljestva majati začela. — Najsvetejša vez, ktera je Nemce vezala — je bila pretrgana — vez verozakona! Politiška edinstvo je pala s edinstvom vere. — Ino tak najdemo v odpadu od katolicizma vzrok raztrganja naše nemške očetnjave.“ Nov. Sion let. 1848 br. 17. str. 89.

Tako na Nemškem, i tako tudi na Angleškem. Anglia je zvrгла katoliško vero s silovitim vzklikom: „proč s papizmom!“ se je odtrgala od Rima, ino vsled toga se je odtrgala Amerika od Anglie. K obržanju protestantizma naimo, i k vodenju boja zoper katolike je trebalo velikih stroškov, tak da je narodni dolg že za kralja Oroslava III. od 1,500,000 na 145,682,844 liber narasel, kteroga so Angli amerikanskim naselbinam vrinuti hoteli, dolg, kteroga je Anglia napravila, da katoliško vero iz svoje dežele prožene i protestantizem vpelja, bi imele po zvijačni nakani Burneta amerikanske pokrajine same na se vzeti. Usled toga je izišla 4. Julia 1776 shodna akta teh pokrajin v dvanajstih člankih k sramoti in ponižanji Anglie — in odcepljenje Amerike od nje bilo je djano. Ovo sramoto tedaj i zgubo Amerike ima Anglia svojemu odpadu od katoliške vere zahvaliti, zraven pa tudi gotovo nadejo, da bode enkrat od Amerike vsa i celo vničena.

I kaj je zatemnulo staro slavo Francoske? S brezbožno roko je sbacala križ, častito bandero vere, z dostojnoga mesta, i rôka božja je pahnula narod v skrajno nevarnost sramotne propasti, iz koje več si pomagati ne more. Krivi môdrijani so s svojim napačnim môdrovanjem zasmehovali vero i cirkev; zastoju so učeni môžje, kot preslavni Neuville, Labat i drugi opominjali, da s takšim početjem prestol i žrtvenik propal bôde, môdrijani so iztrgali vero iz srca ljudstva, i s veroj je padnul prestol, i moč i slava naroda.

Narodu, kteromu je vgasnula vera, vgasne tudi slava svetlih del; kreposti, kojim je vera bila mati, zginô, zlosti ga omame, strasti strejo njega dušno i telesno moč, ter nije več sposoben za slavne čine; v mehkužnosti ino živinskem hotimstvu slabi samoga sebe, on postane sužnik svojih strasti — ter sužen ptuje vlasti; njega ime otemni, on zgine z pozorišča sveta. Rimljani so svoji veri smrtni vdarec dali, ker so boge podjarmljenih ljudstev za svoje sprejeli, ter s tem indiferentizmu i neverstvu široke vrata odprli, skoz ktere je priplavala občna razuzdanost i mehkužnost ljudstva, tako da je Juvenal sam od njega reči prisiljen bil: „Zdržnoga, poštenoga i čistoga môža, sramožljivo, pošteno i čisto ženo je težje najti, kot ribo na njivi pod nogami orača.“ Ino to je oslabilo rimski narod, je strlo njega silno

moč, ktere zmagati celi svet nije mogel, to je bila propast Rimljanov ino njih narodnosti. Iz nevere pride razuzdanost i mehkužnost, i v mehkužnosti zibne narod i narodnost.

Nasproti pa vera jači narod, ga vzdigne, da se v slavnih delih razvija, in u viharih vseh časov trdo i neomajljivo stoji. Zakaj vstaja nova Austria mogočnejša od stare? Ker je od premôdroga cara Franca Jožefa na podlagi vere i narodnosti posamesnih narodov osnovana. Zakaj je Ruska tak silna i močna, da vlada s Azioj in Evropoj? Ne samo zato, ker dva miliona bodakov u røkah drži, temu tudi ker je narod od berača do kneza poln krepke žive vere, ktera mu obvarje njega duhovno i telesno moč, ga nadiha s junačkim duhom, ter sposobnoga stori za vse žrtve, kterih je za blagor očetjave i človečanstva v občnem potrebno, ino če se Rusia s Rimom zloži, s središtem vere i edinosti, bo večna njena moč. Vera učinja u narodu neumrla dela, ko je sama neumrla. Vera nadehne junaka, da s junaštvom proslavi narod, za ktero bi brez nje sposoben ne bil, u veri on žrtvuje vso zemeljsko blaženstvo, ker mu ista za nje večno povračitvo obeta. Opomenim tukej samo nepresegljivo junaštvo Nikolaja Zrinjskoga pri Sigetu, o kterom naš pisatelj Trdina s svojim izvrstnim perom takole piše: „Vsa slavna dela od Leonida sem je jih (braniteljev v Sigetu) junakost otemnila, i celo boju v Termopilah se sme bramba Sigeta ponosno na stran postaviti. Kar je Termopile proslavilo, je tudi Sigetu neumerjočnost podelilo: najhrabrejši človečki um skoro presežeča bran, pokorščina postavam i zvestoba do smrti. Kar so bile Termopile Grkom, to Siget za kršanstvo, kar Leonidas za svoje rojake, to Nikolaj Zrinji za narod slovanski. Pa mehkužen Kserkses, kralj Perzianov, ki je Termopile zagrabil, se ne more primeriti s strašnim bo-joljubnim carom i vodjem Solimanom. Ta okolščina postavi brambo v Sigetu nad tisto pri Termopilah.“ Slov. Bčel. 3. teč. čislo 14. str. 106. — Pa odkod taj presrdčen pogum, ta nepresegljiva junakost Zrinja? Njega geslo je bilo: sveto ime Jezus, ono je nadehnulo njegovo žive vere polno srdce s takšo hrabrostjo. Kar se jasno vidi iz besed, s kterimi je posadko zadnjič nagovoril: Bratje, je rekel, ker se broju, ne pa hrabrosti sovražnikov vdati moramo, zato Jezusa, kakor smo ga pri začetku obsede nazivali, tudi sada na koncu pobožno nazivajmo, ter raji za Boga, cirkvo i očetbino junačko umerjimo, ko se premagani vragom vdati. Sada odpre Zrinji vrata, i s nezadržljivo silovitostjo i s vzklikom „Jezus Jezus!“ vdarijo junaki iz Sigeta, svojega vodja na čelu u druhali ino se vitežko borijo, dokler ne padnejo junačke smrti. (Glej Bčelo str. 131.) Ne reci, da ovo nije učinek vere, ker je tudi Leonid s svojimi Spartanci do zadnjega junaka padnul, i ker je tudi Muci Skevola dal svojo røko sožgati za blagor očetnjave. Zakaj tudi Leonid, Skevola i drugi pagani so bili nadehnjeni od svoje ako ravno krive vere, u kteri so se za takše žrtve nadjali povračila pri neumrlih bogih, s močjo vere so proslavili svoj narod s neumrlimi

deli. Vera proslavi narod i narodnost, neverstvo oslabi ino zruši oboje.

In ako ravno narod v nezgodah časov padne v tujo oblast, ako zgubi svobodo i lastno vlado, vendar ne zgubi narodnosti, ako vere ne zapusti. Zakaj rekli smo, da ste narodnost i vera dve nerazločljive sestri v zlahtnom srdcu, ter se jedna brez druge zartiti — tedaj narodnost s vero zedinjena vničiti ne da — vera jo drži, če narod isto (vero) zvesto obvarje. Ovo je predobro razumel nečlovek Omer-Paša v nesrečni Bosni, i zato je sklenul bosnjanskim kristjanom pred vsim drugim tursko vero vsiliti, vedoč, da bôde potom mogoče njim tudi narodnost vzeti ter je popolnoma poturčiti. Ali hvala bodi svetli austrianski vladi, i drugim velikim vlastem, ktere so takšo trinožstvo preprečile, ter srca celoga kristjanstva k hvaležnosti si naklonile.

Dalje je vera prava podlaga vzajemnosti, ona segne čez vode i gore, ona je nježna vez, ktera obsegne vsa srca naroda, ter je bratovsko veže, i narod složen u veri je tudi složen u narodnosti. Zastonj pa so vse prizadeve vzajemnosti v narodskih rečeh, ako se narod o veri prepira i trga!

Vera je tedaj u vsakom obziru blagonosna narodu — brez nje padne narod i s narodom narodnost. — Ino zato imajo iskreni rodoljubi prevažno zadačo, narod sjediniti in obderžati u veri, da mu pomagajo k složnosti, da obvarjejo narod sam i narodnost od propada.

Ino ti mili moj narode slavjanski! Providnost božja te je zbudila, da izpelja s teboj svoje večne namene, kteri še so sada tebi skriti. Dala ti je vero, dragi dar nebeški, dala ti je narodnost, preblagi dar nazemeljski; drži zvesto sveto vero, i čuvaj jo, da ti s veroj ne propadne narodnost, sjedini se s središčem vere, s Rimom, skala Petra ti hoče biti varno sidro, da u burjah časov ladja tvoje narodnosti ne vtone, temuč da nezadržljivo jadra u svojem ojetnom teku k namenu providnosti božje. Vera bo rodila slogu i ljubezen, in u njima se hoče pobratiti narod k večni slavi po besedah izvrstnoga pevca:

Če nam je ljubezen mati
Ino sloga nas pobrati,
Večna bo Slovencev
Bo Slovencev čast.

Predragi slov. prijatelj!*)

Dva mesca nista še pretekla, odkar sem se pri Vas v Gorici poslovil, in že Vam iz daljnega Pariza pismo dopošljem, spolniti dano besedo, in Vas ter po vaši osebi v milem našem jeziku druge prija-

*) Po celi Sloveniji slové pridige, ki jih je izdal gosp.: Fil. Jak. Kaffol. Gotovo bo vsem njegovim štovateljem všeč slišati, kako se temu slavnoznanemu gospodu godi. Gospode pa, ki od njega kako pismo sprejemejo, lepo prosimo, ga nam poslati, da ga natisnemo.

tele pozdraviti. — Veste, da se mi je mnogo pripetilo in vidil sem marsiktere reči, odkar sem ljubeznivo domovino zapustil; zato rej mi-slim, da Vam dobro vstrežem, ako nekolikó popišem, kar se mi bolj važnega dozdeva.

Ne bom že Vam pravil, kako sem dne 14. Julija tihoma svojo faro zapustil in skoz Ljubljano v Celje se podal, ter ondi 15. imenovanega mesca ob 1½ popoldne v družbo čast: misionarjev sv. Vincenca Pavljana stopil; sej morebiti po drugih že vse to veste. V Celju sem do 11. Augusta ostal, in lepo priložnost imel v tem času se prepričati nebeškega blagoslova, ki ga mili Bog po tih duhovnikih kristjanom deli; zakaj trije misionarji, ki tu stanujejo, vedno s priprostim ljudstvom svete vaje deržé, k veliki spovedi verne napeljujejo ter tako zagrešene duše na pot pokore devajo. Kdor hoče na Avstrijskem v družbo Lacaristov stopiti, mora dosihdob noviciat v Parizu doveršiti. Zavoljo tega vzroka sem jaz dne 11. Avg. Celje zapustil in potovanje v poglavitno francosko mesto nastopil. Pa Vi lahko razumete, da naravnost v Pariz se peljati je nekoliko težko, zato rej sem tudi jaz sem-tertje zastajal in se kaj okoli sebe ogledati priložnost imel.

Dne 12. Avg. sem do Gradca prišel, in ker tukej dva Lacarista bivata, ktera vodita vsmiljene sestre, sem se pri njima oglasil. V Gradcu sem bolnišnico obiskal, ki jo vsmiljene sestre oskerbljujejo. Besedicó v pohvaljenje tih sester reči, se mi zdi nepotrebno, kajti cel svet jih pozna, da so angelčiki v človeški podobi, ki jih je gospod Bog v pomoč revnemu ljudstvu poslal. Pa tudi očividno božja roka nad njimi čuje. Glejte pred malo leti so te sestre tu še tesno hišico v Labornovi ulici imele, v kateri so se komej s svojimi novincami obračale, sadaj so že v stanu prostorno poslopje s krasno cerkvico pokazati, ki jih veliko nad 30000 gold. sr. stane. Tukej je resnično perst božji! Število vsmiljenih sester pod modrim vodstvom grofinje Brandis tukej čedalje bolj raste, to je pa vender omeniti, da Slovenk je le malo med njimi. — Sej so pa vender slovenske dekline še vedno za pobožnost in sleherno sveto reč vnete bile. Pred ko ne jih to zadržuje, da se v to družbo stopiti nekoliko nemščine potrebuje!

Iz Gradca sem jo drugi dan v Beč odrinil, in pri čast. Lacaristih na Polanah (auf der Schmelz) nekoliko dni bival. Tukej sem se snidel še z dvema drugima duhovnoma, ktera je enaki poklic sem prignal, namreč: z gosp. Alojzijem Fračka-tem, bivšem duhov, voditeljem v duhovšnici v Petero-cerkvah na Ogerskem, in z gosp. Augustinom Wolf-om, mašnikom iz pruzijsanske Silezije. V misionarski hiši v Beču stanuje sadaj šest Lacaristov, kteri imajo čez glavo opraviti. Skorej cel dan v spovednici sedé. Škoda, da prostorne cerkve nimajo, ampak le v majhini hišni kapelici službo božjo opravljati morajo. Kadar ob nedeljah popoldne pridgajo, je vse okoli z ljudmi natlačeno. Blizo Beča imajo misionarji še podružnico v Novi vasi (Neudorf), kjer navadno dva Lacarista stanujeta ter se trudita pobolj-

šati v grehu zasačene ženske in vodita vsmiljene sestre, ki tukej v svetem poklicu živé.

Dne 18. Avgusta ob 8. uri zjutrej sem s svojima tovaršema vred Beč zapustil in skoz Berno, kjer smo o poldne kosili, v Prag po železnici potegnil. Ob 8. uri zvečer smo že v mestu bili. Prag viditi mi je serce kaj veselo igralo; zakaj že davno sem želel ponosno slavjansko mesto poznati. Ko smo drugi dan zarano na Hradčín koračili in ogledovali imenitno poslopje nekdanjih slavjanskih vladitelov, so se ko peneči valovi nekdanji zlati časi našega slavnega naroda pred menoj valili, in mile solzice so se mi po licu vdirale, da nam drugega ostalo ni od stare slave kakor samo še imé pomenljivo in spomin. Posebni značaj Praga je katoliška pobožnost, in smem reči, da težko boš drugo mesto našel, v katerem se keršanski duh tako očitvidno razlaga. Po družih mestih boš mnogo podob naletel, pa večidel so le nečimerne pomembe iz gerdega paganstva, so le pohujšljive slike v spodtiklej nedolžnosti, v Pragu pa ni tako; most čez Vltavo, na katerem cela rajda svetnikov stoji, te podučí, da tukej goreči kristjani stanujejo. Kadar se pa iz Hradčina na mesto ozreš, in zagledaš pred seboj štirideset cerkvenih zvonikov in še več, skorej boš obstal, da Pražani so za postavljenje cerkev preveč goreče skerbeli. — Ne bom popisoval stolne cerkve, moje pero je preslabo, samo rečem, da na Slovenskem za enako ne vem. Jaz sem bil tako srečen na grobu sv. Janeza Nepomučena mašo brati, pri kateri sem vse svoje prijatele na Goriškem v spominu vzel. Po sveti maši smo nekoliko krasno cerkvo pregledovali in po tem se pri sv. Janezu poslovili. Po mestu grede sem čul, kako močno ljudje tukej svoj materni jezik časté; zakaj tudi gospode sem slišal po češkem govoriti, kar se po družih slovenskih mestih ne godí!!

Dne 19. Avgusta ob 1. uri popoldne smo Prag zapustili in se proti Drezdni napravili. Po železnici so se mnogi Čehi z nami peljali. Oni so prav priljudni, in so vedno nam kaj praviti vedeli, posebno so rodovitnost svoje dežele hvalili, in menda so prav imeli. Poleg Litomjeršice smo nježne vinograde vidili.

Do Niske reke (Bodenbach) blizo Saksonske meje derži avstrijska železnica. Ondi smo morali avstrijske vozove popustiti, ter svojo robo in popotne liste od Saksonskih vradnikov pregledati dati in potem smo v Saksonske vozove stopiti smeli. — Do tukej nam je dobro šlo, voznina ni bila draga, zakaj na Avstrijskem Lacaristi le polovico plačujejo; iz Berne clo do Niske reke nismo nič plačali, ker ta del železnice je v rokah francoske družbe, ki Lacariste vbogajme prevažá: ali naprej ni bilo več tako, marveč po vsi poti po Nemškem so nas Protestanti pisano gledali, menda jim naša obleka ni dopadla.

Ob 9. uri zvečer imenovanega dne smo v Drezdno došli in tukej prenočili. Drezdna je resnično okinčano mesto, in tajiti se ne more, da vse tukej pričuje od nemške svetne omikanosti. Da bi tudi

s sveto vero dobro stalo; ali, žalibože! samih 8000 katoličanov tu stanuje, in imajo dve cerkvi: imenitni dom na dvoru in še drugo vnovič zidano božjo vežo. Kralj Ivan je goreč katoličan, in cela kraljeva rodbina se zvesto rimske cerkve derži. V domu na dvoru smo maševali in Boga prosili, naj bi zaklad svete vere tej prelepi Saksonski deželi milostljivo poverniti blagovolil. — Se nismo dolgo tukej mudili, kajti neka pustota se je naših sere polastila, ko smo po mestu pregledovali; zatorej smo že ob 10. uri zjutrej dne 20. Avg. na železnico šli, in se v Lipnico odpeljali.

Ob eni popoldne smo v Lipnico dospeli. Tukaj bi se ne bili radi mudili, ali šest ur smo morali železnični voz čakati, da bi bil nas brez zastaje v Kolonijo (Cöln) peljal. Mi smo torej šli h katoliškimi duhovnom, ki tukej misionarijo. Trije prav pobožni mašniki so, ki vkupej stanujejo. Veste, da Lipnica je tako rekoč sedež Luteranstva, samih 1100 katoličanov je še živa priča, da to mesto je bilo nekdanj čisto katoliško. Pred časom so tukejšni katoličani v kraljevem gradu neki hram za službo božjo opravljati imeli, sadaj pa imajo zunaj mestnega zida prav snažno gotiškò sozidano cerkvo s tremi altarji, leposoglasnimi orglami in visokim zvonikom, iz verh kterega smo celo mesto pregledali, in tudi tisto polje vidili, kjer se je veliko človeške kervi prelilo leta 1813. Na postranskem altarji nam je tukejšni gosp. fajmošter pokazal sreberno na 200 tolarjev saks. dnarja cenjeno palmo, ki jo je neki Luteranec Marii Devici podaril. Ta je bil namreč nevarno zbolel, zdravniki niso vedeli pomagati, bolnik se k Marii oberne in ozdravi. Tukej je postavil hvaležni spomin. Ali ni upati, da časoma bo tudi na duši ozdravel? Oh ljubezniva mati! pomagaj vsem tem oslepljenim revežem! — V Lipnici smo vidili v cerkvi nekdanjih Dominikanov pokopališče znanega Töcelna. To pokopališče je bilo pred časom znotrej cerkvenega zida; kadar so se pa Protestanti cerkve polastili, so tolikanj zida poderli in tako cerkvo spet pozidali, da je Töcelnov grob zunej cerkvenega zida prišel. Tako sovražstvo oni v serec nosijo. Še sadaj katoliške duhovne radi psovajo: Une dni je Lacarist v Kolonijo domu potoval. Sreča ga na poti Luteranec in kmalo ga zaničuje, rekoč mu: „Zatemuec, kaj ne, ste eden tistih, ki človeštvo v omikanosti za sto let zaderžujejo? i. t. d. Seveda častiti gospod je molčé svojo pot šel. —

Ob šesti uri zvečer dne 20. Avg. smo se iz Lipnice odpravili in celo noč skoz Hale, Köten, Magdeburg, Braunschweig, Hanover, Minden, Ham in Düsseldorf v Kolonijo derčali. Zjutrej ob devetih dne 21. Avg. smo v Lacaristovsko hišo v Kolonii došli, in tri cele dni tukej ostali.

Kdor želi zaspano pobožnost v sebi obuditi, v Kolonijo naj pride, zemlja je tukej s prelito kervjo mučenikov svete vere obilno posvečena. Ako bi kdo rad katoliško umetnost občudoval, Kolonski dom mu bo dosti predmeta podelil. Prederzno bi bilo, če bi si jaz pod-

stopil Vam le nekoliko popisovati tukejšno stolno cerkev, le viditi se mora; zatorej raji molčim. Pravijo, da sv. Albert Veliki je bil obris za-njo izrisal, pa dosihdob ni bila še izpeljana. Kar je manjkalo, se sadaj doklada in scer s tako gorečnostjo, da se vsak teden 1000 tolarjev med zidarje izda, pa še le v šestih letih bo delo doveršeno. V cerkvi se hranijo v zlati skrinji glave unih treh kraljev iz Jutrovega, ki so Jezusu v Betlehemu prvi darovali. Cesar Miroslav; rudečobra-dec jih je iz Milana v Kolonijo donesel. Kolikanj starinarskih imenit-nost, dragin v zakladih, svetih ostanjkov svečenikov ter družih spo-minkov sem tukej vidil, nisem v stanu povedati. Pregledali smo pa čisto vse.

Iz kolonjskega slavno znanega doma (stolne cerkve) Vas peljem v cerkvo sv. Uršule. Ta je na mestu zidana, kjer je ta svetnica z 11000 devicami vred mučenka svete vere vmerla. Prigodba je taka le: Uršula je bila v veliki Britanji od katolških starišev rojena. Kralj Dionet Maur je bil njen oče, mati pa Darija. Zavaljo lepote in pobožnosti je Uršula daleč okoli slovéla. Kralja Agripina sin Konan — še ajd — jo je v zakon snubil; ali Uršula si je bila že davno družega ženina — Jezusa izvoljila in mu vedno devištvo zaobljubila; vender njeni stariši si niso upali Konanu hčerko odpovedati, akoravno so vse to vedeli in so v Uršino obljubo dovoljili. Kaj je bilo storiti družega, kakor se z Bogom posvetovati. Na božje navdahnjenje Urša reče po pretečenih treh letih s Konanom se poročiti, pa nji se mora tudi dovoljiti, kar vpraša. Prav: Ona terja deset devic iz naj zlahniših rodbin kraljestva v tovaršice. Se jih odloči. Na to praša za-se in za sleberno teh tovaršic po 1000 deklin v postrežbo. Se spolni. Zadnič se jej mora še 11 velikih bark prepustiti, v kterih bi se za-mogla ona, njene tovaršice in vse druge služabnice po morju spreha-jati. Urša vse dobi, in njena velika skerb je sadaj tovaršice in vse druge postrežnice v katoliški veri podučiti. Ali konec tretjega leta se bliža. Urša se goreče Bogu priporočuje, da bi njeno obljubo z Konanom vničil, in zgodilo se je. Ko se neki dan Uršula z vso svojo množico na morju igra, vstane velik vihar, jih zajme, na visoko žene in na Holandske bregove verže. V mestu Tielu so srečno h kraju priplavale in od tod po Renu gori vesljale do Kolonije in do Bazelna. Pantal je bil prvi skof v Bazelnu; on je device prijazno sprejel, jih pregovori od tukej v Rim potovati in je ž njimi šel. Ker vse device niso še kerščene bile, se je v Rimu še ostalim sveti kerst podelil. Po dokončani pobožnosti se Uršula s svojo množico iz Rima odpravi. Cirijak, rimski papež gre ž njimi. Pridejo v Bazel in iz Bazelna gredo v Majnec. Med tem zve Konan kaj se je njegovi za-ročeni prepetilo ter se jej naproti poda. V Majencu se snideta. Konan — še ajd, se tukej od Pantala kerstiti da in dobi imé Eter. Sadaj plava cela mlada množica z Cirijakom, Pantalom in Konanom vred proti Kolonji po Renu. Glej, Atila, ki je unc dni pri Šalonu bitvo

zgubil, se je pred malim časom v Kolonji vtaboril. Ko pesoglavski divjaki sveto množico zalih devic zagledajo, jih v zakon poželijo in Atila Uršulo snubi. Na nasprotni odgovor divjaki meče potegnejo ter Uršulo z 11000 devicami in z Cirijakom, Pantalom in Konanom pomoré. — V velikem altarju te cerkve se hranijo v dveh skrinjah trupla sv. Uršule in njenega ženina Etera. Tik zagraje je soba — imenovana zlata izba, kjer se glave teh devic in še drugi ostanjki hranijo. Cerkva je polna svetih kosti po zidovih. V zlati izbi sem tudi nekej ternja iz Jezusove krone vidil in enega verčev, ki je na ženitnini v Kani Galilejski z čudovitnim vinom napolnjen bil, v rokah imel. Ta je iz belega marmorja, derži blizo štiri bokale in je okoli 12 funtov težek. Tako sem ga sodil.

Iz te cerkve Vas peljem v cerkvo sv. Gereona. Ta cerkva stoji tudi na mestu, kjer je Gereon pod Maksiminom s svojimi 318 žoldnirskimi tovarši mučenstvo prestal. Prigodbo veste iz goriških molitvenih bukev. (Brev. propr. Gor.) Tukej je tudi polno svetih kosti. Pod velikim altarjem je še druga kapelica, in ondi sem jamo vidil, v katero so bili umorjeni mučenci verženi. Lahko bi bil kako koščico svetnikov pobral, pa je pod štrafo izobčenja prepovedano. — V cerkvi nekdanjih Minoritov sem videl enega unih fantičev, ki jih je bil Herodež v Betlehemu vmoriti dal, in glavo sv. Barbare. Tukej se za altarjem kaže grob učenega Dun-Škota, kteriga kosti v slabi skrinji leže. On je tukej živel in pisal. Ravno tako še stoji altar, pri kterem je sv. Bernard maševal. Tudi sv. Tomaž Akvinčan je tukej v dominikanskem samostanu bival. — Vidite prijatelj! kolikanj svetih reči se v Kolonji hrani. Prav, da so nekterih to mesto „sveto“ imenovali. Menda se mu sadaj to ime ne vgori več, zakaj 12000 Protestantov že tu stanuje. — Pa pustimo to, in pojdemo naprej. Čas je, da jo v Pariz potegnemo. Dne 23. Avgusta ob 11 uri po noči smo Kolonijo zapustili in se brez zastaja skoz Ahen, Namur, in San Kanten v Pariz peljali; kamor smo dne 24. Avg. ob dveh in pol po poldne prišli. Od železnice smo skoz mesto do naše hiše, ki na zahodni strani reke Sene v ulici Sevres leži, še celo uro imeli. — In tukej sem sadaj: — in pa hvala Bogu! prav zadovoljnega se čutim, samo to mi nekoliko tesno stane, da francoski gladko govoriti še ne morem, ali nadjati se smem, da bomo kmalo vkupej, ker vselej le ta jezik okoli sebe čutim. Resnično Vam povem, da samo jezik me nekterebrate opominja, da nisem doma. Moji tovarši — od vseh štirih krajev sveta — so tako prijazni, kakor da bi stari znanci bili. Tukej bi se marsikteri bogoslovci lahko izgledovali, kaj se pravi pobožni duh. Vsi novinci v eni veliki sobi v tretjem pozidju stanujemo, in jaz, ki sem že v dvanajsto leto duhovnik, imam svojo posteljo pri postelji 18 let starega mladenča iz Hale, ki je še le letos osmo šolo doveršil. Vsi smo enaki, in nobenemu se kakšine sprednosti ne dajejo, samo da povsod velja versta poklica. Kaj pravite Vi na to? Ako bi

sem prišli, bi ravno tako mislili. Le neumnež se povzdiguje, v misionu pa takih neumnežev ni. Morebiti bi Vas vtegnilo veseliti kaj več od naše družbe zvedeti; zakaj zdi se mi, da naši rojaki veliko od Lacaristov ne vedo,

Prav za prav se kličemo duhovniki svetega Vincenca Pavljana; ljudstvo nas imenuje misionarje, in svetu smo znani pod imenom „Lacaristi“, ker v Parizu v hiši stanujemo, ktera je nekdanj nekemu človeku z imenom Lacar slišala, in od kterega je v prvem osnovanju te družbe odkupljena bila. — Lacaristi so po celem svetu skorej razkropljeni in štejejo blizo 1000 duhovnikov. Pariz je pa zmerej še naše poglavitno zberališče, tukej stanuje tudi naš General — Superior, ki sadaj ravno po Avstrijskem popotuje, ondanšne hiše Lacaristov pregledat. Lacaristov poglavitne opravila so: Priprostemu ljudstvu na deželi misione in svete vaje deržati, ter k veliki spovedi verne spodbadati, po ječah zapertim pridigati in jih spovedovati, ter njih popboljšanje opravljati, vsmiljene sestre voditi in jim spovednik biti. Duhovne semenišča voditi in skerbeti, da se mladim duhovnikom pravega duha vdalnje. Po Francoskem so tudi učenci v duhovnišnicah večidel Lacaristi. Otroške semenišča vladati, in mladenče k pobožnosti napeljevati, ter, če je treba, jim tudi učitel biti. Kdor želi, gre tudi v vnanje misione med krivoverce ali nevernike. — Lacaristu, skoravno je duhoven, mu ne gre imé Pater, marveč le Gospod. On mora zjutrej ob štirih vstati in ob devetih zvečer spat iti, ter cel dan ima tako razdeljen, da mu 2 uri proste ostanete. En dan v tednu sme do 5½ spati. Vsak dan mora naj manj eno uro premišljevati kako sveto resnico. Preden Lacarist kdo postane, mora dve leti se poskušati, po tem stori obljubo, ki večno velja. Tudi ne duhovniki so vsem tem postavam podverženi. Vsi vkupej se bratje imenujemo in živimo čisto le od milošine, ker lastnega premoženja nimamo in tudi od vladarstev nič ne dobivljamo.

V Parizu imamo poglavitno hišo. Sadaj tu stanuje 33 postaranih duhovnov, 56 učencov, ki so že noviciat dopolnili, in 40 novincov. Med novinci in učenci je nas že 20 mašnikov. V postrežbo imamo 41 bratov laikov. Po tem takem nas 170 vsak dan tukej pri mizi sedi. Memo tega imajo Lacaristi po francoskem še 22 misionarskih hiš, v kterih 127 duhovnih stanuje. — V Algieru imajo v 3 misionarskih hišah 13 misionarjev. — Na Rimskem imajo 11 hiš s 74 duhovniki, in tudi 1 noviciat z 31 novinci. — Na Neapolitanskem imajo 8 hiš, 63 duhovnikom in 1 noviciat z 33 novinci. — Na Spanjolskem imajo 3 hiše, 18 misionarjev in 1 noviciat z 26 novinci. — V Portugalu imajo 1 hišo in 2 duhovnov. — Na Izlandskem imajo 4 hiše z 33 misionarji in 1 noviciat z 3 novinci. — Na Pruskem imajo 6 hiš z 17 duhovniki. — Na Avstrijskem: v Gradcu, v Krakovi, v Celju, v Beču, v Neudorfu in Lvovu (Lemberg) 19 misionarjev. — Na Polskem imajo 8 hiš, 62 misionarjev in 1 noviciat v Varšovi z 27

novinci. — Na Turškem imajo 12 hiš, in 43 misionarjev. — V Sirji imajo 8 hiš, in 26 duhovnikov, med kterimi sta dva apostolska Vikarja. — V Sini imajo 5 hiš, in 50 misionarjev, zmed kterih je 7 škofov in apost. Vikarji. V severni Ameriki imajo v 11 hišah 38 misionarjev in 1 noviciat z 34 novinci. — V Meksiki stanuje v 4 hišah 18 misionarjev in tukaj imajo tudi noviciat z 10 novinci. — Na otoku Kuba stanujeta v 1 hiši dva Lacarista — V Braziliji imajo 7 misionarnic, v kterih 30 Lacaristov biva. — V Kilu imajo 4 Lacaristi eno hišo. Glejte tako je družba sv. Vincenca Pavljana razširjena. In ako bi jaz vtegnil vam popisati še štacione vsmiljenih sester, ki so tudi naprava imenovanega Svetnika, Vi bi se čudili! —

Res sim Vam pozabil povedati, da zmed jugoslavjanov sem jaz sadaj edin v noviciatu. Oh kako je to žalostno, da se jih malo iz našega naroda za to sveto delo oglasuje! Slehern novinec v Parizu ima priložnost s kakim drugim v maternem jeziku se pogovarjati, samo jaz ne. Bog mi kmalo enega pošli, naj bi mi otoženo serce razveselil! — Zdi se mi, da bodete imeli kaj brati; pa ne žalite se, sej veste, da od dalječ se po redkem piše, pa kadar se piše, se mora dosta pisati. —

Vi bodete mislili: kako je to, da v tem pismu nič ne stoji od imenitnosti Parižke. Res je, da jaz dva dni na tednu po mestu hoditi smem, in to tudi delam; da mesto je tako veliko, da se cel mesec vpotrebuje, le nekoliko ga poznati, in dokler ga ne poznam, nič od njega ne pišem. Vidil sem že mnoge reči, pa od njih še sadaj molčim, samo rečem, da mi galikonski cerkveni obredi nič kaj ne dopadejo. Smem reči, da so skažena posnemba rimskih svetih obredov. Jutrej imate Vi praznik Marijnega rojstva, mi ga pa nimamo na francoskem. In to me žali.

Dragi moj slovenski prijatelj! Bodite mi jezerkrat pozdravljeni. Ako bi mi kaj dopisati blagovolili, bi bil jaz vam močno hvaležen. Sej veste, da, ako tudi sem škofijo zapustil, pri vsem tem še ljubo domovino serčno rad imam. Ali Bog je tako hotel, da se moram po svetu porivati. Bodite moj prijatelj; sej Vi veste, da po Goriški skofiji jih pičlo število imam. Blagovolite, da se podpišem

V Parizu dne 7. Septbr. 1857.

Vaš

slov. prijatelj
Fil. Jak. Kaffol,
Lacarist.

Razkladanje.

Mili Bog je stvaril vseh sort živali. Že precej veliko ste jih spoznali in marsikaj lepega od njih slišali. Danes vam povem spet nekaj novega od žival, kterim pravimo golaznice. Golaznice imajo

gol in gladek život, ali pa s luskami in oklepi pokrito truplo, merzlo, rudečo kerv, pljuča za dihati, lazijo in jajca nesejo. Dvoživke se tudi zovejo, kajti lahko na dvoje: na suhem in v vodi živé; po tem jim je tudi zemljevodnice ime. Razdelé se na dve versti: laznice lazijo po štirih nogah, p. želva; plaznice pa po trebuhu plazijo, p. kače, i. t. d. Učeni že nad 1000 plemén golazin poznajo. Čudno hitro jim novi udje izrastejo, ako se jim odtergajo; tudi dolgo brez vsega živeža prebijejo. Vsako vigred staro kožo slečejo.

Želva nosi terdo luščino na herbtu, iz koje delajo lične tobakire, glavnike i. t. d. Njeno meso da dobro postno jéd. V morju se najdejo velikanske želve po 10 centov težke. Žabe so mnogoverstne; povodnih skoki so dobra in zdrava jed za postne dni. Rega ali zelena žaba nam dež napoveda, mačarád pa po dežu lazi. Krastavica ali sternišnica po temnih kotih biva. Martinček se rad na soncu greje in ne stori žalega, zeleni kuščar pa hudo vgrizne. So tudi letajoči kuščari; in v Nilu, veliki reki Egipta, je grozovitni ostrovid ali krokodil doma, po 30 čevljev dolg, kateri cele velike živali požré in se človeka loti.

Kače so nekatere smertno strupne, kajti imajo strup v svojih zobéh, p. grad ali pačkan, černomanjasta kratka kača, po herbtu pisana, v kamenitem germovju in pečovju doma. Beloušnica ni škodljiva, še manj pa slepec (slepir, slepovoz). Naj huja kača je ropotača, ktera z repom klopoče, in s svojimi očmi živali omami, ter požré po tem; kogar vgrizne, v kratkih minutih umerje; ona je v Ameriki in Afriki domá. Boa ali goščún, velikanska kača po 40 čevljev dolga in za moža čez pas debelá, celega vola stisne in po malem požre; sita pa se dá umoriti in zamorci njeno meso jedó.

X. Razšteva.

Učili smo učence iskati polovine, tretjine... devetine, daleč desetine, dvajsetine... stotine, in slednjič smo tudi pokazali najti enajstine, dvanajstine... devetnajstine. Sedaj bi imeli kazati, kako se najdejo edendvajsetine, dvaindvajsetine itd... Pa uren in prebrisan učitelj bo razštevo po naznačenej stezdi sam lahko daleč gnal. Res da take rajtinge niso jako potrebne, pa so vendar koristne: razjasnujejo um, silijo učence misliti in pretehtovati, in krepčajo pamet. Le tega se mora učitelj varovati, da učencem pravil sam nikoli ne daje, temuč tako naj jih vodi, da jih sami najdejo in vsakokrat najti znajo, ko bi jih pozabili. Zatoraj razštevo danes končamo, in le nekatere rajtinge še pokažemo, ktere večkrat v vsakdanjem življenju naletamo.

Nekdo dobivlja na mesec toliko in toliko rajniš, koliko dobivlja na dan? Pravilo je že znano, učilo se je pri razštevi tri-

desetin. Pravilo velja tole: Kolikor rajniš kdo dobivlja ali zasluži na mesec, toliko dvojač pride na dan. Stavimo: Nekdo ima na mesec 40 fl., koliko pride na dan? Odg.: 40 dvojač ali 80 kr., to je 1 fl. 20 kr. Iz tega se lahko najde, koliko kdo dobivlja ali zasluži na dan, ako se pove, koliko dobivlja ali zasluži v dveh, treh mescih. Pravilo: Kolikor rajniš kdo dobivlja ali zasluži v dveh mescih, toliko krajcarjev pride na dan. Postavim: Nekdo si zasluži v dveh mescih 64 fl. koliko si zasluži na dan? Odg. 64 kr. ali 1 fl. 4 kr. — Pravilo za kvatre ali tri mesece: Kolikor rajniš kdo dobivlja ali zasluži na kvatre ali v treh mescih, toliko dvojač razštetih med tri pride na dan. Stavimo: Dervar si zasluži ene kvatre 84 fl., koliko pride na dan? Odgovor: 84 dvojač razštetih med tri, to je: 60: 3 je 20 dvojač, 24: 3 je 8 dvojač, skupno toraj 28 dvojač ali 56 kr.

Ducet velja toliko in toliko rajniš, koliko velja ena reč? Pravilo se je učilo pri razštevih dvanajstine in se glasi: „Kolikor rajniš velja ducet, toliko petic velja ena reč.“ Stavimo: Ducet talirjev ali pladnikov velja 20 fl., koliko velja en pladnik: Odgovor: 20 petic ali 1 fl. 40 kr.

Potem se lahko najde, koliko velja ena reč, ako se ve, koliko dva, tri, štiri, pet... ducetov velja. Dva duceta ali štirindvajsetina je polovica dvanajstine; pravilo toraj je: „Kolikor rajniš veljata dva duceta, toliko dvojač in polkrajcarjev velja ena reč.“ Stavimo: Dva duceta svedrov veljata 3 fl., po čem pride sveder? Odgovor: Sveder velja 3 dvojače in 3 polkrajcarje, to je: $7\frac{1}{2}$ kr. Iz tega se lahko najde osemštiridesetina. Ta je polovica štirindvajsetine; pravilo za osemštiridesetine ali štiri ducete bo: „Kolikor rajniš veljajo štiri duceti, toliko krajcarjev in še toliko krajcarjev razštetih med štiri velja ena reč.“ Stavimo: Štiri duceti nožev veljajo 18 fl., po čem pride nož? Odgovor: Nož velja 18 krajc. in še 18 krajc. razštetih med 4, to je $4\frac{3}{4}$ kr., ali skupno $22\frac{1}{2}$ kr. —

Šestintridesetina se najde iz osemnajstine. Šestintridesetina je polovica osemnajstine in pravilo tole velja: „Kolikor rajniš veljajo tri duceti, toliko krajcarjev in dvojač razštetih med tri velja ena reč.“ Stavimo: Tri duceti rut veljajo 24 fl., po čem bo ruta? Odgovor: Ruta velja 24 kr. in 24 dvojač razštetih med 3; 24 dvojač je 48 kr., $48: 3 = 16$, skupno toraj $24 + 16 = 40$ kr.

Pet ducetov je šestdeset reči in pravilo velja za šestdesetine in se glasi: „Kolikor rajniš velja pet ducetov, toliko krajcarjev velja ena reč.“ Stavimo: Pet ducetov vilic velja 15 fl., po čem je vilica? Odg.: Vilica je po 15 krajcarjev.

 „Slov. Koleda“ je dokončana in se è. gg. društvenikom razpošilja.

B a s e n.

Pred luknjo miška je sedela
Nezvedena še ino mlada,
V široki svet se je željela,
Že sama svoja b'la bi rada.

In ko si tako lomi glavo,
Pribaja čudna k njej zverina,
Na glavi krono mu kervavo —
Zagledala je petelina.

Petelin strašno zakirika,
In miško bistro pogleduje,
Da miški vse kosti razmika,
Da revca s smertjo se bojuje.

In v luknjico zleti vsa plašna,
Trepeče in pripoveduje,
Kako pošast je bila strašna;
Al mati modro ji svetuje:

Ne boj se tega, ki ropoče,
Nabita s slamo mu je glava,
Akó ti škodovati hoče,
Mu manjka moč in misel prava.

In miška serčnost zopet zbira,
Iz luknjice se kmalu spravi,
Po svetu se okol ozira,
Igrá se po zeleni travi.

Al kdo živalica je tista
Tak lepa, mila, ljubezniva,
Čeravno čedna že in čista,
Se zmirom liže in umiva.

Že hotla se je k njej podati,
Ah rada bi jo kar objela,
Al vselej prej za svet prašati,
To mati njej je zapovedla.

In v luknjico zleti vbogljiva
Smehlja se in pripoveduje,
Kako ta stvar je ljubezniva;
Al mati modro ji svetuje:

To maček bil je smert grozeči,
Še dobro da ni prišel bliže —
Ta je sovražnik naš največi,
Ki zmir umiva se in liže. —

I. St.

Nov lepoznanek časopis.

Gosp. Anton Janežič, c. k. učitelj slovenskega in nemškega jezikoslovstva na višji realki v Celovcu, oznanjuje v „Novicah“, da misli v novem letu nov lepoznanek časopis pod naslovom: „Glasnik“ izdajati. Podoben bode nekdanji „Slovenski Bčeli“. Kaj več od tega časopisa povemo prihodnič, danes le to pristavljamo, kar gosp. Janežič v svojem oznanilu pravi: „Kdor je imel kedaj z vredovanjem kakega časopisa, posebno lepoznankega, kaj opraviti, mu bo gotovo znano, kako težko si je priskerbeti prav lepih sestavkov, posebno novelističnih ali zgodovinskih povest. Da slovenske pisatelje, posebno na tem polji, k večji delavnosti spodbudimo in si tako prav dobrega gradiva za „Glasnika“ pridobimo, želimo razpisati troje daril (in sicer 1. za naj boljšo novelo iz domačega življenja ali za najlepšo povest, osnovano na podlagi domače zgodovine, 2. za naj boljši sestavek narodopisen ali krajopisen in 3. za najboljši sestavek iz natoroznanstva); le manjka nam kakega mecenata, kateri bi bil pripravljen darovati kaj v povzdigo domačega slovstva. Pa tudi to se da

doseči z združeno močjo. Zatorej se tudi obračamo do vseh rodoljubnih Slovincov, katerim je v resnici mar čedalje lepši razcvet naše literature, s ponižno prošnjo, da nam blagovolijo tudi v tej zadevi dobrovoljno na pomoči biti. Le tako se bo dala postaviti terdna podlaga lepoznavskemu listu. Naj torej vsi, ki so volje v ta žlahni namen kaj malega v denarjih na altar domovine položiti saj do konca oktbr. t. l. ali podpisanemu ali čast. gg. vrednikoma „Novic“ ali „Slov. Prijatla“ na znanje dati blagovolijo, koliko bi bili pripravljene darovati, da se gori omenjene darila razpisati morejo. Gotovega dnarja sedaj še ni treba pošiljati, ampak še le tedaj, kader bodo gg. razsojevalci določili, katerim sestavkom naj se podelé razpisane darila. Imena vseh podpornikov se bodo razglasile po „Novicah“ in po „Slov. Prijatlu“.

Drobtinčica.

* V Belace (Villach), kakor smo že slednjokrat omenili, slovenščina lepo napreduje. 10. avgusta je bila očitna skušnja; mikalo me je slišati, kako se Belak zastran slovenščine obnaša. Hajdimo, saj so šolski prazniki! Ob osmih se je skušnja začela; pričakovali smo tudi gosp. dekana in šolskega ogleda, pa ga ni blo. Kaj bi pa tudi terd Nemec pri slovenski skušnji počenjal? Pa vse eno mora Bericht erstattati in kaj od slovenščine povedati. Ni veliko Nemcev, ki bi bli slovenskemu jeziku prijatel, pa vse jih mergoli, katerim je hud tern v peti. Zatoraj mora slovenski jezik marsikaj grenkega in tudi krivičnega terpeti. Pa sčasom se vse premaga, tudi v Belace se je taka godila. Kaka bi še le Slovincem in njihovem jeziku pela, ako bi visoka vlada zastran drugega deželnega jezika jasnih postav ne bila izdala, in ako bi mi toliko skerblijivega in tudi nam Slovincem pravičnega deželnega poglavarja ne imeli! Pa pravica in postava bo počasi povsod zmagala, kakor je v Belace že; imamo slovenščino v ondešnjih nemških šolah. Učencev, ki se slovenski učé, je bilo vseh ukup 75; med temi je 44 rojenih Slovincov, 31 pa rojenih Nemcev. Podučuje se v treh razredih; za nemške pervence, za Nemce, ki že kaj znajo, in za rojene Slovence. Podučujejo tri gospodje: g. Valentinč šolski vodja, g. Ferčnik, kaplan na Peravi, ki je iz golj ljubezni do slovenščine zraven svojih obilnih in težavnih opravil pri romarskej cerkvi ta nauk prevzel, in g. Ehrlich, učenik glavne šole. Ni naša šega, komu prilizovati se, pa vendar to moramo veselega serca reči, da so se učitelji in učenci prav možko obnašali. Učenci so brali, kar so brali, razkladovali in tudi pisali, da je bilo le veselje. Pridni so dobili tudi prelepe slovenske darila. Slednjič so tudi eno slovensko prav mično zapeli. — Za slovenščino vnet je tudi novi, daleko okoli sloveči učitel Belaške šole g. Zajnek, rojen Moravan. Gospodje! le tudi prihodnje leto započeto delo napredujte; bote vidili, da vam bojo tudi Belačani ob svojem času hvale vedeli. Sladka pa je tudi zavest, da sem kaj storil na čast svoje velike matere Slave! —

Razkladanje slovkarja ali malega berila.

Od kač ste poslednjokrat nekaj slišali. Pa te ostudne živali ne lazijo samo po suhem, še clo v morju se nahajajo. Poslušajte, kaj je g. J. Navratil v „slovenskem berilu za peti gimnazialni razred st. 70 razglasil:

Dolgo dolgo se ni vedilo, je li velika morska kača na svetu, ni li. Nekteri so morskim popotnikom, ki so pravili in pisali, da so to strašno, izmed vseh živali naj daljo zver vidili, verjeli; nekteri pa so mislili, da je ta bosa, češ, da se je takim popotnikom le zdelo, ali pa, da so bili širokoustneži, kateri nalašč pripovedujejo, koliko čudnega so po svetu vidili, da bi jih ljudje bolj v časti imeli. Zdaj pa vemo za terdno, da taka kača res živi. Karol Seabury, zapovednik ladje, jo je leta 1852 v tihem morju ujel, in to zgodbo svetu s sledečim mičnim popisom lova in kače oznanil.

13. dan mesca januarja 1852 v jutro pod 3. stopnjo širine, 131. stopnjo dolžine, ko smo proti jugu plavali, piše Seabury, zakriči sprednji stražnik prepevaje: „bela voda!“ Na vprašanje moje, kje, mi je odgovoril: „na dveh mestih pred ladjo, miljo daleč.“ Mislim si, da se beli somi bližajo, katerih masti sem že davno želel, dam neutegoma jadra zategniti, ter se s teleskopom v roki na jambor vspnem. Že več dni smo imeli tiho vreme, ali danes je počelo morje se nam z nevihto groziti. Pol ure sem gledal, pa nisem mogel ničesar ugledati; zato sem šel dol južinat rekši, morebiti da se je stražnik pregledal. Jadra nategnjene pustivši sem podkormanu zapovedal, da naj pazi. Ali ravno ko hočem v stanico stopiti, zavpije eden izmed brodarjev: „Glejte, glejte, morske kače!“ Vsi pogledamo za brodarjem na eno stran, ali ničesar nismo več vidili razun črne kože, ktera nam je tudi kmalo izpred oči izginila. Zdaj dam drogov in druge priprave v čolne vreči, da nam bi bilo vse pri roki, ako se kača spet prikaže. Nebo se je strašno oblačilo, brodar je nenehoma pazil; drugi tovarši so se mu smejali; kar zakriči, da se kača spet pokazuje. Berž se vspnem in ugledam kmalo naj znamenitejšo žival morsko, miljo daleč od ladje. Prec sem spoznal, da ni beli som, dasi nisem glave vidil ampak samo telo, ktero se je po vodi vilo kakor debela verv v roki človekovi. Vsi smo molčé in pazljivo za njo gledali, kar se strašilo prav na verh vzdigne. Strašno dolgo je bilo. Kmalo pomoli kača tudi glavo in začne plašna poprek plavati. „To je res morska kača: v čolne!“ sem zavpil. Brodarji pa niso prec marali, nobeden se ne upa v čoln izgovarjaje se: „saj je ne homo mogli ujeti, samo izpehali se homo in čas tratili.“ Vnovič jim zapovem, da naj v čolne poska-

čejo, dopovedovaje jim, kolika čast nam bo, ako kačo ulovimo, zakaj drugači nam ne bo nihčér verjel, da smo jo vidili, posmehovali se nam bodo, in vsak bo rekel, za kaj je nismo ujeli. Spomnil sem se tudi, da jo bomo v kateri amerikanski ladjostaji lahko predali. Po teh in drugih besedah so vsi brodarji privolili razua dveh Angličanov. Uredil sem čoln, in vsak je šel na svoje mesto. Ko sem bil ravno tudi jaz v čolnič skočil, je začela kača begati. Mi naglo za njo; ali ker je proti vetru plavala, je nismo mogli doteči, in kmalo jo izgubimo izpred oči. Za uro ali kaj smo jo ugledali. Ali zdaj začne strašna burja pihati in kača se spet skrije. Za nekoliko časa se na tri četerti miljé daleč od naš vnovič prikaže in plava, glavo visoko molé. Težko smo veslali, in že sem bil obupal, da bi jo prijeli, kar jo začnejo valovi k nam gnati. Vsi jenjamo veslati in se kači izzad bližati. Kormanu sem velel, da naj vse svoje žile napne, da ne poginemo. Ni dolgo terpelo, da veter strašno zver prav blizo prinese. Namignem enemu izmed brodarjev, da vstane. Ta vzdigne s hladnokervno derznostjo dolg drog, ter ga kači v herbet zasadi. Za hip se zaseka drugi drog v pošast. „Na vesla, junaki!“ zdaj zakričim, ali prekasno; zakaj ranjena in s tem razžaljena kača se zaganja ravno proti nam, strašno zijaje. Možje gerdo glavo ugledavši, se tako preplašijo, da dva od straha v morje skočita. Jaz sem nehotoma svoj drog vzdignil in ga po sreči kači v desno oko zabodel. Ali s tem nisem mogel ubraniti, da ne bi kača na čoln udarila in ga na kose razdrobila. Več se nas je pogreznilo. Izpod vode spet do verha prispevši sem vidil, da je bila kipeča voda kervava. Ker se kača ni htela več pokazati, sem ukazal brodarju, da prime drogo vev. Med tem sem se v tretji čoln vspel, v ktereга so bili tudi drugi pobegnili. Kača se je na dno spuščala, zakaj vev se je naglo odvijala z vretena, katero je na vodi ostalo. Berž smo še štiri vervi privezali, konec pa zavoljo večje varnosti na srednje dervo na ladji pripeli. Vse štiri vervi so bile 2000 sežnjev dolge. Vev se je že iztekala, pa se le še odvijala. Zato skočim na ladjo, kjer sem z ostro sekiro čakal, da bi v sili verv posekal. Kar se neha odvijati, odvita pa izpod vode k verhu prihajati. Vsi smo pazili, kdaj in kako se bo kača prikazala. Po poldne okoli štirih je sapa na veliko veselje naše pojenjavala; ali ob petih se že zmrachi. Vso noč ni nobeden očesa zatisnil.

Drugi dan v jutro ob štirih, potem ko je bila kača že 16 ur pod vodo, se jame verv naglo na vodo metati. Berž dam možem dobro južino, da bi se za delo okrepčali; ali preden počnemo južinati, zakriči kuhar: „je že izplavala!“ Na hip smo na ladjo priderli. Res je bila kača že na verhu, ali nič drugega nismo še vidili kot velik gerd svitek na vodi. Napolnivši tri čolne z možmi, sem veslal do nje, in čeravno sem jo zbadal, se ni čisto nič zganila, in se tačas še dalje bolj do verha vzdigovala. Neprenehoma smo jo zbadali, želé zvediti, ali je še kaj živa ali ne. Iznenadi povzdigne, strašno sikaje, glavo

proti nam. Berž odrinemo in gledamo iz daleč strašne pošasti smertno pojemanje. Nikdar nobeden izmed nas ne bo tega pozabil. Za kake pol ure je bila mrtva. Brodarji jo zdaj, veselo kričaje, na verveh k ladji potezajo. Pritegnivši jo, se pogovarjamo, kaj bi ž njo. Po kratkem prepiru smo bili vsi te misli, da cele kače ne moremo v nobeno ladjostajo vvesti, zato bi bilo dobro, da koači, kožo, kosti in glavo ohranimo. Preden smo se je pa lotili, jo je neki Škotec obrisal, korman pa jo izmeril; potem so jo brodarji razsekavali. Kača je bila možkega spola, 103 črevljev in 4 perste dolga, vrat po sredi mérjen je bil širok 19 črevljev in 1 perst, pri plečih pa 24 črevljev in 6 perstov; naj debelejši je bil terbuh, posrednje mere 49 črevljev in 4 perste širok. Glava ji je ploskasta in podolgovata, kakoršne so kačje glave skoraj vse. Kože je bila po herbtu popolnoma černe, po straneh črnkasto-progaste, po trebuhu žolte. Vprek trebuha je imela potezo nad dva črevlja široko. Kožo pregledovaje, smo na veliko žalost opazili, da je raztegljiva kakor somova, in da se zato ne more nabasati. Mast ji je lepa in čista kakor voda, in gori kakor naj boljši vinski cvet. Odsekano glavo sem zakopal v sol in si prizadevam, da bi jo nepohabljeno ohranil. Tudi kosti smo očistivši jih, vse shranili. V želodcu smo našli veliko ribic. Vredno je omeniti, da ji je bila ena slezena tri črevlje dalja od druge. Zob smo ji vsega skup 49 izderli, ki so vsi ostri in v zdolnji čeljusti zakrivljeni. Imela je dva duška kakor som. Nadalje je imela štiri plavute, ki so pa bile debele in mesnate. Kost, ki so brodarji tri dni čistili, so zamoklo-žolte. Serce in eno oko sem po sreči oboje celo shranil.

XI. Razštevá.

Kako se najdejo odstotki (procenti).

Kdor ima dnarjev, ni tako neumen, da bi jih skerbno doma v skrinji hranil in mrtve ležati pustil. Moder gospodar svoj dnar sposojuje, in si tako brez vsega truda lepega dobička prideluje in zraven še tudi svojemu sosedu v sili in potrebi po keršansko pod ramo sega. Dnar, ki ga kdo sposodi, se pravi istina ali kapital, dnar pa, ki ga kdo za to dobroto plačuje, se pravi obrest ali odstotek (interesi). Po navadi in tudi po cesarski postlavi se plačuje pet rajniš od sto.

Kako se najdejo obresti po pet od sto?

Pet rajniš je sto grošev; za vsak rajniš se toraj plačuje en groš na leto. Pravilo potem bode tole: „Kolikor rajniš posodim po pet od sto, toliko grošev dobim na leto odstotkov.“ Postavim: Posodim komu 194 fl., koliko mi mora plačati na leto obresti? Odg.: 194 grošev, to je: 100 grošev je 5 fl., 80 grošev je 4 fl., in

14 grošev, ali skupno: 9 fl. 42 kr. Koliko obresti na leto dajo 6425 fl po pet od sto? Odg.: 6425 grošev; to je: 1000 grošev je 50 fl., 6000 toraj 300 fl.; 400 grošev je 20 fl., 25 grošev je 1 fl. 15 kr., toraj skupno 321 fl. 15. kr.

Kako se najdejo obresti po enem od sto?

Po pet od sto pade na rajniš en groš; po enem od sto bo toraj na vsak rajniš petina groša prišla. Pravilo toraj je: „Kolikor rajniš posodim po enem od sto, toliko grošev razštetih med pet dobim na leto odstotkov.“ Posodim sosedu 135 fl. po enem od sto, koliko mi ima plačati na leto? Odg.: 135 grošev razštetih med pet. Razštejem narprej 100 grošev med 5, in dobim 20 grošev; potem razštejem 35 grošev med 5, in dobim 7 grošev; skupno toraj $20 + 7$ ali 27 grošev, to je 1 fl. 21 kr.

Kako se najdejo obresti po dva od sto?

Po pet od sto je na rajniš en groš; po dva je toraj dva groša razšteta med pet, ali $1\frac{1}{3}$ kr. Pravilo velja tole: „Kolikor rajniš posodim po dva od sto, toliko krajcarjev in še toliko krajcarjev razštetih med pet dobim na leto odstotkov.“ Posodim komu 140 fl. po 2%, koliko pade na leto? Odg.: 140 kr. in še 140 kr. razštetih med 5, to je 140 kr. = 2 fl. 20; $140 : 5$ je = 28 kr., toraj skupno 2 fl. 48 kr.

Kako se najdejo obresti po tri od sto?

Po pet je od rajniša vsako leto en groš; po tri je toraj tri groše (trojnate groše) razštete med pet in pravilo je: „Kolikor rajniš posodim po tri od sto, toliko trojnatih grošev razštetih med pet dobim na leto odstotkov.“ Stavimo: Peter posodi Andreju 124 fl. po tri od sto; koliko mu ima plačevati vsako leto obresti? Odg.: 124 trojnatih grošev razštetih med pet; to je $300 + 60 + 12$ grošev ali 372 grošev razštetih med 5; $100 : 5 = 20$ toraj $300 : 5 = 60$ grošev ali 3 fl.; $70 : 5 = 14$ grošev; $2 : 5 = \frac{2}{5}$ groša, skupno toraj 3 fl. $43\frac{1}{5}$ kr.

Kako se najdejo obresti po štiri od sto?

To se lahko najde iz pravila, ktero velja za po dva od sto; toraj bo po štiri od sto štiri groše razštete med pet ali $2\frac{2}{5}$ kr. in pravilo je: „Kolikor rajniš posodim po štiri od sto, toliko dvojač in še toliko dvojač razštetih med pet dobim na leto odstotkov.“ Na primer: Nekdo posodi komu 80 fl. po štiri od sto, koliko mu gre vsako leto obresti plačevati? Odg.: 80 dvojač in še 80 dvojač razštetih med 5; 80 dvojač je 2 fl. 40 kr., $80 : 5$ je 16, 16 dvojač je 32, toraj ukupej 3 fl. 12 kr.

Kako se najdejo obresti po šest od sto?

To se lahko najde iz pravila za po tri od sto; toraj šest grošev razštete med pet ali $1\frac{1}{3}$ groša; pravilo zatoraj tole velja: „Kolikor rajniš posodim po šest od sto, toliko grošev in še toliko grošev razštetih med pet dobim na leto odstotkov.“

Stavimo: Tomaž posodi sosedu Matevžu 145 fl. po šest od sto, koliko mora Matevž mu vsako leto odrajtovati? Odg.: 145 grošev in še 145 grošev razštetih med 5; 100 grošev je 5 fl., 45 grošev je 2 fl. 15 kr., 100: 5 je 20 grošev ali 1 fl., in 45: 5 je 9 grošev ali 27 kr., toraj skupej $5 + 2 + 1$ fl. $15 + 27$ kr. to je: 8 fl. 42 kr.

Kako se najdejo obresti po sedem od sto?

Po pet od sto pade za rajniš en groš, po sedem toraj sedem grošev razštetih med pet ali $4\frac{1}{5}$ kr. Pravilo potem toraj velja: „Kolikor rajniš posodim po sedem od sto, toliko reparjev in še toliko krajcarjev razštetih med pet dobim na leto odstotkov.“ Stavimo: Posodim stricu 75 fl., po sedem od sto, koliko dobim obresti na leto? Odg.: 75 reparjev in še 75 krajcarjev razštetih med pet; 60 reparjev je 4 fl., 15 rep: je 1 fl.; 60: 5 je 12 kr., 15: 5 je 3 kr., ukup toraj $4 + 1$ fl. in $12 + 3$ kr. = 5 fl. 15 kr.

Iz tega se lahko vidi, kako se najdejo obresti po 8, 9 i. t. d. od sto.

K ô s l e d ú.

(Čertice iz ruskega života na azijskih mejah. Prestavil iz Ruske Besjede V. J.)

Marija štirinajstletna hči kozaka Černuškina v Krasnogorskej tverdnjavi na Orenburškej meji je gnala ravno svojo živino na pašo. Ni še sjalo na iztoku solnce in trava je bila rujava in suha kakor prah, ponoči ni padlo ne kaplice rose na presuhlo zemljo. S protičem poganjačem v roci mahaje je spevala veselo pesmico za svojo čredo. Čedalje bolj se bliža po rebri dolj k mostiču, ki je deržal čez slabo reko, — kar se od strane z stermega klanca zviš spustita proti njej dva človeka gerde postave in divjega pogleda, obá na konjih. Dolgo kopje v rokah, v širokih hlačah in kosmate ostre kape na glavah se veržeta na njo brez šuma in hruma, besedice ne zinuvti. Zagrozivši jej jo popadeta, vzdigneta na viš in prevalita na konja prek sedla ter dervita ž njo naprej kakor veter. Nekadaj je že sama beseda: Kirgiz! če jo je kje nenadoma zaslišala, mladej deklici tak strah nagnala, da je letela v jispo in se kakor bi trenil v kotu za pečjo poskrila. Posebno zbežna in plašna je bila, odkar je vidila svojega brata kozaka, kterega so Kirgizi v boju vbili. Vse ženstvo cele stanice (ograjena kozaška ves) je šlo rajniku nasproti, s jokom in stokom, ko so ga z bojišča pripeljali. Marija je tedaj dobila tak strah v se, de se je na celem telesu tresla in cele noči potem ni mogla ne očesa zatisniti. In sdaj, sdaj je bila sirota sama v rokah teh divjih in nevsmiljenih roparjev, brez obrane, brez vse pomoči. V tem hipu je bila vsa iz sebe, ali kmalu se malo zave, zakriči ali zopet jo opusté sile. Kakor v sanjah se jej sdaj dozdevá, da so jo v vodo vergli; in res je šu-

mela okrog nje voda in pred seboj je vidila belo peno in voda je tekla v bistrem potoku konju pod nogami, kakor bi ga htela seboj vzeti. Maši (Mariji) se v glavi zavrtí, serce jej omerje in milo zastoka. Reva ne ve kaj delati, se vije in meče na konju kakor bi se jima htela izdreti. Brodili so ravno skoz reko Ural. Uspokojiti in na konju udoržati jo šibne Kirgizec dvakrat po ramah, ali Maša, se je sdaj tak silno kviš spela, da je omahnila in v vodo padla. Tu nehote brede in dela z rokami in plava k aziškemu kraju. Ali kaj je pomagalo revi, kdo bi jo bil branil in rokam roparjev otel! Berž prebredeta reko Kirgiza, se spravita na breg; poskakata z konj in čakata mirno, da jima prinese voda sama v roke nesrečno deklico, ktera se čisto obnemogla uda kakor pohlevno jagnje. Spet jo veržeta na priročnega konja in jej podvežeta noge pod vampom konja ter jo vlečeta seboj v naj hitrejšem tiru.

Solnce je vzšlo in posušilo mokro oblačilo dekletu. Že so pretekli brez oddiha 70 verst globoko v kirgiško step, in Maša se je tako vtudila in opešala, da so jej občutki omerli in možgani mešali, bila je kakor brez pameti od skerbí, bolesti, žeje in truda. V sternem klanecu sta roparja obstala, podala svojej jetnici vode, ko sta se enkrat prepričala, da se je nekaj oddihnila in nazadnje kosec sira. Pila je naglo, ali jesti ni htela, potem je zadremala, pa se kmalu s krikom prebudila; le kratko se je zazabila, le kratko se odehnila, — spet je k sebi prišla in se svojega žalostnega stanja spomnila.

Tako je minul celi teden, tekli so nepretergoma skoro v enej sapi. Na zadnje dosežeta Kirgiza z jetnico svoj aul (selo z gibljivih šotorjev) na peskovnem griču blizo reke Syra. O nju dohodu je privrelo vse ukup in radovedno ogledovalo Mašo od vseh strani. Zadovoljno so nekteri na njo zreli, drugi med oči cenili, koliko je vredna in koliko bi nek za njo potegnili. V aulu so jo obderžali nekoliko nedelj, Maša je morala kuhati Kumiz (opojna pijača z konskega mleka) in velblodno dlako presti. Obhodili so se ž njo še prece ljubeznivo. Posebno pa jo je za ljubo vzela mlada okretna deklica, ki je nosila dolge kovane skornje in ostrokončno kapo s perjanico. Letá je vsak den nekolikokrat prihajala k njej, se tersila jo razveseliti in branila proti hudobnej babi, ki je po vsej sili htela, da bi jej pomagala, vdelovati v rokah strojene kože.

Prišel je karavan Čušmekejcov, ki je šel v Boharo. Nekteri starejših voditeljev se podajo v aul, kjer se je nahajala ruska jetnica, si znenit oslabele in poškodovane velblode. Slišavši da je tu ruska etnica, jamejo popraševati po njej; lepa priložnost nje gospodarjem jo prav drago zapraviti. Mardža! Mardža! se je razlegalo po celem aulu: Maša znaje svoje novo nazvanje, popačeno z uje in z imen mnogo drugih njenih zemljakinj je stopila z svoje kubitke (kožen šotor) se ozrevši: tu vidi, da gre proti njej gospodar s tremi drugimi, med kterimi je bil eden z došlih s karavanom Boharcov v pisanej haljini in

visoko čalmo (zvitek ali turban) na glavi. Kupec pregleda Mašo, se ž njo clo nekaj pošali, ker je nekoliko ruskih besedi umel, jo nagovarja naj bi ne tožila in da prosi svojega gospodarja, jo predati v Boharo, kjer bode živela dobro in veselo, ne kakor tukaj pri teh divjih kočevavcih. Potem jo boža, traplja po licu in jame biti gospodarju v roko. To se je godilo nekaj časa, Maša je stala molče in gledala; gospodar izrekši njen kup, ima ali že z svojo haljimo opraviti ali pa tverdi, kar je izustil, kupec mu odgovarja in kriči svoje. In vedno si dajeta roke porinovaje pritem v svojej gorljivosti Mašo kakor prodavno ovco sdaj na to sdaj na uno stran. Letim je izrekoval vsak svojo voljo in namero obstati pri svojej besedi. Zadnjič se vendar porazumita, kup je sklenjen. Boharec razveže svoj pas, v katerem je imel denar, zaplača in pomigne Maši naj mu sledi. Maša se tiho vdá v svojo osodo in mu sledi bleda in vsa mrtva. Tu pobegne še za njo mlada Kirgizka, ktera se jej je že prav omilila bila, jo serčno objame in jej daruje v spomin prosto izdelano, veliko iglo, ktero je čezmerno rada imela. Boljšega daru priprosta devka ni imela. Dve nedelji se je vagnutala Maša na velblodu, jokala in stokala, le malokdaj na kako minuto se jej je razvedrilo blede lice. Reva ni vedela, kaj jo očakuje, kaj jej krije v naročji prihodnjost. Grozno je bilo mladej devki biti unešenej od Kirgizov, se očutiti na Syru, biti predanej Boharcu in na potu v basurmansko stolico (poglavitno mesto Bohara imenovano, kjer stanujejo Basurmani turškega plemena). O tem je sicer v pravlicah in pripovedkah čula od drugih, da bi se pa jej samej kaj takega prigodilo, da bode sama vse to doživela, bi jej ne bilo ne v sanjah na misel prišlo. Komaj petnajst let stara je zapustila očeta in mater, morebiti na vselej, ni se poslovila ž njimi gnávši na polje svojo živino v mislih jih za pol ure spet viditi. In glej sdaj se razprostira pred nje očmi gola, peskovna step brez konca in kraja. Spomin na roditelje in žlahto, misel na bodočnost, pusta in žalostna zemlja, po kateri so hodili, sirovi in neverni ljudje, pri katerih je bila — vse jej je delalo grozne poteže, in napolnovalo serce bridke žalosti. Nedelja je šla h kraju, odkar so prebrodili veliko reko Syr, za kateroj leži tri dni hoda čisto brezvodna step; ali tu so postajali kraji bolj oživljeni, se nahajale semtertje obdelane polja, sadunosniki obdani z glinastimi stenami, zemljanke ali zemljene kočice. V daljavi sred ravne ali puste poljane so zagledali nekaj, ki se je vidilo kakor stene ali velik kup zemlje z ostrim visokim stolpom. Vsi potovavci se spusté na zemljo in jamejo moliti — bila je sveta Bohara.

Se tistega dne so peljali Mašo pred Boharskega kana ali Emira (vladarja mesta in dežele basurmanske ali turkomanske), daroval jo je mu kupec iz globokega spoštovanja kot „peškeš“ ali dar iz daljnih krajev. Kan je sedel ravno na pisanej presterki, sprijel leta dar s tiho zadovoljnostjo in hitro zavkazal, naj se predá pod nadzor svoje starej kuharci, ki je tudi bila nekđaj na Ruskem vjeta. Leta starka je vedela

kaj dobro voziti svojo kuhavnico kakor hraber vojašk velitelj svojo atamansko bulavo ali šestoper (protič ali palica atamana ali naj višjega velitelja nad vojaki pri kozakih in nekterih aziaških ljudstvih). Vkljub svojega nizkega stanu in svoje nevgledne službe si je umela pridobiti toliko veljavnosti in časti, da jej je bilo poslušno celo kansko dvornistvo; sarti in tadžiki (imena vojaških čestnih oseb) so se jej posmehovali ali bili so jej pokorni: ona sama je sprevidjala kanovo ladjo z potrebnim, kdar je šel na vodno pot, pripravljala zanj skopovino (ovčje Kirgizi in Turkmani jedo večidelj debelorepe ovce), je premestovala straže pred vratami kanskega gradu po svojej volji, clo na topniškem dvoru je imela vedno kaj opraviti. Jasauli (vojaški častniki) so bili scer večkrat ž njo v prepiru, vendar ga ni bilo, ki bi se upal vstavljati temu, kar je ona zapovedala in naredila.

Počasu se je navadila Maša svojega stanja, ki ni bilo ravno neprenesljivo; umna, hitra in ročna si je berž naklonila blagovolnost svoje gospodarice — kuharice, ktera jo je vzela s'aj v svoje posebno varstvo. Tudi zaupanje mlajših žen Emirovih si je skoro pridobila, čeravno ga ni iskala. Nosila je na terg prodajat drobne izdelke njih rok, za dobljene peneze jim je kupovala židaste niti, kerpce in šivanke, s čim so si kanove žene predolg čas v svojem zapertju kratile. Bila je v dvorcu vedno na nogah, se kmalu soznanila z vsemi njegovimi stanovavci, tudi njih šege in navade niso ušle njenej pozornej misli. Maša viditi žene Emirove tako zaperte ni jim zavidovala njih osode, in ne bila bi volje zmeniti svojega sedajnega jetništva in tako zaperta biti. Emir sam je Mašo dobro poznal, ker mu je včasih stregla, bil je proti njej ljubezniv in dober. Ko je enkrat hudo zbolel, jej ukaže, da bi celo noč pri njem sedela in mu stregla. Kan je bil medle sloke postave, mehkužno življenje ga je čisto izvleklo. Imel je sploh navado v boleznih le žensko postrežbo upotrebovati. Marija opazno, pametno in postrežljivo dekle se mu je koj omilila, in za stopnjo ne bi je pustil od sebe, kdar je ležal bolen, kar se je pogostoma namerilo. Nje se je zadnjič tako navadil, da nevoljnemu in merčnemu bolniku niadar ni zamogel tak postreči kakor mlada jetnica.

Čas je hitel vse jednako naprej, Maša je napolnila 17. leto, sloki Emir je bil nje zvesti oskerbnik. Njemu samemu je stregla, noben se je ni smel še dotakniti ne, vse se je nje balo in jo ponižno častilo. Nekteri so že clo očakovali, da jo bode kan za tako poslugo sužanstva oprostil. Stara kuharica pa jo je vedno prosila in nadlegovala vzeti nekega puškarja, ki je bil tudi Rus in nje znanec. Leta ni pustil v nemar ne naj menjše priložnosti mladej Maši postreči in se jej prikupiti. Zato jo je starka varovala kakor zrenico svojega očesa, in branila jo; gorje mu, kdor bi jo bil razžalil ali napadel.

Ni bilo ravno redkoma, da se je sukala strašna kuhavnica nad glavami derznih dvorjanov in serčnih vojšakov kanskih. Le količkaj napasti čest in poštenje krasne mlade deklee, in že je bila s svojim

orožjem pripravljena. Kan ni bil nasproti nameram svoje kuharice, ali določno svoje volje še ni bil izjavil. Starka je tedaj nagovarjala Mašo, naj bi se tudi sama pred kanom za svojo srečo potegnila in ga za dovoljenje prosila, pa to včiniti ni bila volje. Prosimi sama za svojega ženina jo je bilo sram. Tako se je vleklo celo leto, vse je ostalo nedoločeno.

Emir je zopet zbolel, vročnica ga je silno prijela, bilo je sred znojnega leta. Cele dni in noči je presedela pri njem Maša, držala mu glavo na svojih kolenih, odganjala muhe, mu dajala piti in mu zmivala lice z merzlo vodo, tu spet vertela v roci četveroglato spleteno pahalo z drobnim ročnikom in mu pahala hlap v goreči obraz. Neprestano bedenje in skerb jej je tako djalo, da je obnemogla in čisto oslabela, vendar svojega lastnika opustiti tega ni mogla storiti. Bolnik je ječal, stenjal, se metal na svojem ležišču, spomin ga je opuščal ali po kratkem je spet k sebi prihajal prosivši Mašo, da bi ga smerti rešila in ozdravila. Sdaj se skrivi in preverže v naj večej vročnici in grozno zastenja: Gori, gori v meni, Mardža! (tak imenujejo Turkmani rusko ženstvo) prinesi ah prinesi mi berž kôs ledû in jaz te potem v zlato oblečem. Maša se dvigne in skoči naprej sama ne ve kam. Led je bil letnega časa v Bohari velika redkost. Kdor ga je imel, ga je skerbno skrival; pri kanu pa, ki je živel od dne do dne le na račun drugih, ga niso imeli. Kakor brez pameti je bežala Maša naprej, kakor v sanjah so jej šumele besede kana po ušesih, ki je za njo kričel: Mardža, ledu ledu, ali ga prineseš, zadobiš prostost in vzemeš, kogar bodeš htela. Priletevši z kanskega gradu plane kakor razkačena mačka na moža, ki je ravno mimo šel in nekaj v rokah nesel. Z vikom in krikom se ž njim piplje in ruva na vso moč, ker jo je htel od sebe pahniti in ujeti. Na vpitje priletijo z dvora služabniki in dvorjani, med njimi je bila tudi stara kuharica s kuhavnico. Maša je kričela: za kana, za emira, on je vkažal! ter se je silila iztergati nosivcu nekaj iz rok. V tem hipu spusti mu starka težko kuhavnico po glavi in jame kričati na vse gerlo: Daj suženj, daj je za Emira. Drugi so jej pomagali, popadli protivnika in ga hteli vleči pred kana, naj sam odgovarja za svojo nepokorščino; ali pustijo zanikernega bedaka, da gre dalej mimo kanskega dvora, kakor imenujejo tam kup ograjenih zemljenek, bolj utočišče ali berlog kervožejne zveri. Med tem je Maša že stala pred kanom z leseno skledico, v kateri je ležal poželeni kos ledu. Žeino je Emir lizal led s svojim zsehlim gerbastim jezikom, in v zadovoljnosti in nježnosti opetoval včasih svojo obljubo, osvoboditi Mašo in jej izbrati pravega ženina, kadar se bode ozdravil.

Pač srečna je bila Maša, priletevši skoro brez uma na ulico, se sreča naj pred z omenjenim nosivcom, malo da se ni v njega zaletela, in prvi ktereja je srečala, je nesel kos ledu v lesenej skledi! Mar-

sikdo poreče, leto je čudež; čudno je res; pa vedite leta čudna naključja, ki sem jo vam pravil, ni izmišljena, ampak je živa resnica.

Emir je kmalu ozdravel in nekoliko nedelj potem je že sedel na svojej pisanej presterki, bled in rumen še bolj od prej. Lice mu je bilo upadlo, oči so mu gorele v globokih jamicah brez izraza kakor brez misli, vendar je sedel in imenoval Mašo svojo odresitelko. Bil je petek, praznik Mohamedancov, emir je jezdil na konju v mečet ali božji hram. Silno je tolklo Maši serce v persih, z nikomur še ni govorila o kanovej obljubi, vendar je že vsak v glinastem gradu vedel, da je kan obljubil rusko robinjo oprostiti. Kaj, neka sužinja je stala ondaj za pelstenim zavesom pri odpertih dverih, ter je vse slišala, kar jej je kan obetal. Ni bilo dolgo in ženini so prihajali snubit rusko nevesto, med njimi mnogo zamožnih Boharcov; ali Maša bi imela prestopiti k musulmanskej veri. Pa kaj takega ni htela še čuti ne kristjanska deklica, je zatikala ušesa, je odbijala in zmirljala snubačem, če so bili vtiravi in nadležni. Smehljaje nad tako serčnostjo mlade neveste so odhajali. Pa je bilo tudi poslednji čas, že jim je stara kuharica protila s svojim strašnim orodjem. Snubil jo je tudi ruski puškar, pa tudi njega ni vslišala in starka je že dvignila težko kuhavnico proti njemu; kuharico zopet za svojo stran pridobiti, je bila sdaj njegova prva skerb.

Prešla je še ena nedelja, prišel veliki musulmanski post. Kan pokliče tedaj pred sebe Mašo in govori: Obljubil sem ti, Mardža, svobodo, ako me smerti rešiš in me ozdraviš. Jaz sem zopet zdrav in ti si svobodna. Izberi si moža po svojej volji, tole ti darujem, da si napraviš malo gospodarstvo. Maša se mu sdaj verže k nogam in jame jokati. V štirih letih se je popolnoma neučila po Tatarsko in emir je jo zastopil kakor svojo lastno besedo. „Presvitli kan, jame sdaj govoriti, ne končaj me, ako mi zares dobro želiš. Glej, kdor je prost, sme iti kamor se mu zljubi, prosim te tedaj ponižno, pusti da grem domú.“

Kan nagerba čelo, skerči svoje temne obervi in pravi: „Ni mogoče, tega mi ne pripušča moja vera. Bodi svobodna, ali živi tukaj.“

„Emir, zavpije sdaj Maša, vi imate svojo vero in mi imamo svojo; jaz sem prosila po svojem Vsemogočnega, naj bi te ozdravil, ti si umiral, pa Bog me je vslišal in ti si sdaj zdrav. Kdar bi pa molila bila po vašem, ne bil bi me Bog vslišal: ti bi bil poginil — Bog hoče da se deržimo terdno svoje prave vere. Svitlo solnce na iztoku, kaj ti je ležeče na bednej robinji? Mar ne najdeš drugih dekel? Emir, ne vstanem od tal, ja ležala bodem, dokler ne vkažeš svojim jasaulom, da me vbijejo na mestu za to, ker sem za tebe molila in ti milost božjo sprosil. Ne vstanem, pusti me domú k svojim roditeljem.“

Kan se sdaj zamisli, strese ramena in pomigne z roko: jasauli so priskočili odvleč Mašo, ali kan jih prestreli svojim pogledom, da so kakor zapanjeni obstali. Sdaj vkaže jej mehkim glasom naj se od-

dalji in na noč skliče svet kozijev in ulemov (imena duhovnov muslimanskih) ter jim predloži, naj bi rešili njegovo vprašanje: ali sme pustiti brez pregrehe domu rusko robinjo, kterej je obljubil svobodo pred Bogom, ko je ležal v hudej vročnici, silno stradal in ni vedel kaj je počel? Prosil je učenike pisma, ne pozabiti, da ga je smerti rešila, da je zares storil v globi svojega serca sveto obljubo, da tu ne teče beseda o možu ampak o slabotnej ženi. Ulemi ali učeniki pisma so mislili sdaj naj prej preiskati in pretehtati, ali ima res emir svoje življenje kristjanki zahvaliti? Ali ko je kan odločno pritverdil, se zaveril svojo kansko besedo, da bi bil brez nje gotovo poginil, ulemom ni bilo več dvojiti o tem. Sbrani svet tedaj reši: ker je Allahu (Bogu) dopadlo, podalšati kanu življenje, upotrebiti k temu tak nevrednega orodja, se mora tudi njemu dana obljuba izpolniti, Maša naj se ima domu pustiti. Uspokojiti tudi kanovo vest poiščejo v koranu dotično versto, ktera je pa govorila o čisto drugej le ne o tej zadevi. Nekolikokrat izustivši v svojem pičlem razumu leto versto se kan vzpokoji in pomiri.

Bila je jesen in slednji karavan se je spravljal na Rusko, tudi Maša se je pripravljala, da pojde ž njim. Emir sam je poklical načelnika karavana pred se in mu zaupal rusko robinjo pod tem, da mora dober stati za njo. Starej kuharici zobnam ni bila po volji leta zmena, je Maši branila naprej, njo opominjala velikih nevarnosti in obtežkov na poti po bezvodnej stepi; ali ni zdalo; ko ste slovo jemale, se zadnjč tudi ona spomene svoje skoro pozabljene rodbine na Ruskem, globoko ganjena jame vzdihati in stokati, ter postane proti lastnej navadi mehka in žalostna. Tudi puškarju pride milo in na zadnje začne plakati kakor dete. V spomin jej daruje podobico, ktero je bil sam naredil in jo prosi naj je ne pozabi blagosloviti, kdar pride nazaj v svojo domovino.

Vse je bilo žalostno, sama Maša je bila vesela, dobrovoljna in radosti ni vedela kaj početi. Vse poteže na potu je volno prenašala, bile so jej le smeh. V šestih nedeljah pridejo v Orsk (mesto na Orenburskej meji), kjer je našla svojega brata v službi na mejnej straži. Pustili so ga domu in v treh dneh je pripeljal brat svojo zgubljeno sestro domu v Krasnogorje. Težko je bilo sdaj zares poznati krasno, berhko in živo dekle, ki je prej tri leta pasla po goricah krasno gorsko živino. Celi terg je zletel vkup, smeha in radostnih klicov, šeptanja in cmokanja ni bilo ne konca ne kraja; zgubljena Maša je prišla spet srečno pod streho svojih roditeljev. Dolgo, dolgo je pripovedovala, kako se jej je godilo v svojem sužanstvu, se hvalila, da ni tako težko biti vjetemu, pristavivši da bi nazaj vendar ne šla več nikoli. Kmalu se je našel med krasnogorskimi kozaki mladenč, proti kateremu Maša ni bila tako ravnodušna in ostra kakor proti

vbogemu puškarju Boharskega kana. Ni stalo boljše in marlivejše gospodarice na celej meji od Neženke do Orska kakor je bila Maša, tudi ni bilo v Krasnogorsku lepše in gorše žene kakor ona.

Kanalska šola.

Iz Kanala pri Soči, Kanalska šola ima tri razrede vsakdanjih učencev in učenk, in tri razrede nedeljskih, ktere dva učenika uči. Pervi razred vsakdanje in nedeljske šole uči podučnik gospod Jožef Komavec že dve leti, čeravno mlad je ta gospod s svojo prijudnostjo do otrok in z ljubeznijo do šole pokazal, da ni svoj poklic zašel. Druga dva razreda namreč drugi in tretji vsakdanje in nedeljske šole uči pa gospod Valentin Leban že 14 let. Od vnete marljivosti in goreče pridnosti kakor tudi od posebne ljubezni do šole in šolarjev poslednič imenovanega učenika tukej na dolgo in široko govoriti, se mi zdi nepotreba, ker je zadosti dokazano s tem, kakor je bilo že v Novicah omenjeno, da nosi en sam, kakor je lani neki očitni razglas pričeval, med vsemi učeniki celega Primorstva ime zglednega učenika (Musterlehrer), to ime je on po razglasu prezvišenega Goriškega nadškofijstva 3. Novembra 1854 Nr. 1668 dobil. Le škoda, da je njegovo zaderžanje bodi si v šoli kakor tudi v cerkvi, in njegova tenkost v vsaki reči premalo znana. —

Kanalska šola je imela to leto v vsem skup 210 učencev in učenk, in sicer 125 vsakdanjih in 85 nedeljskih. Kako da so se ti obnašali, je pokazala velikonočna in zdajna končetna skušnja. Slednjo so napravili naš visoko častiti gospod dekan in šolski ogleda Janez Buda, za šolo in za blagor mladosti ves vnet mož, s katero so se že poprej v Gorici čez 20 let trudili, šele te dni, kakor velevajo narnovejše šolske postave lanskega leta, in sicer 18 t. m. v vsakdanji in 19 v nedeljski šoli. Lepo in serčno ginljivo je bilo slišati, kako gladko in veselo so ti otročiči odgovarjali tako, da so vsi pričujoči njih čudo in dopadenje čez učenike in šolarje očitno izrekli. Izpraševalo se je pa nekaj iz keršanskega navka, slovensko in nemško branje in razkladanje branega, pri katerem se je tudi na slovnico pazilo. Dalje so morali šolarji brano s svojimi besedami dopovedati. Potem se je nekaj rajtalo iz glave in na tabli. Zatem se je poskusilo nekaj v pravo — in lepopisju obojega jezika, slovenskega in nemškega. Še več so bili pričujočim spisi in naloge predploženi, in vsi so se čudili nad njih lepoto in čednostjo, in so rekli, da le roka pridnih učencikov zna učencem mlade perste voditi, da otroci na kmetih tako lepo in urno pišejo. Po dokončani skušnji so eno zapeli, in zatem so visoko častiti gospod dekan in šolski ogleda bolj pridniše iz zlatih bukev prebrali, ter jih tako za prihodnjo nedeljo na očitno in slovezno obdarovanje povabili. —

Kar je pa nam vsem nar bolj dopadlo, je bilo to, da šolarji in šolarce zadnjega leta nedeljske šole so si napravili čedno izpisane knjige za domačo rabo, ktere so pri skušnji na ogled predpložili in potem seboj na dom vzeli. V teh knjigah so bili izgledi kratkega pismica in odgovora na to pismice; izgled plačivnega lista ali kvitenge; izgled izpiska ali konto; izgled dolžnega lista i. t. d., kar bo otročičem v njih življenju v enakih okoljšinah prav dobro služilo. Tudi so v tej šoli marno prebirali večkrat priporočene bukve: Aleš „zveden kmet“ in veliko navkov so si iz te slovite knjige v glavo vtisnili. —

Se več ne morem zamolčati, da smo imeli letos pervikrat očitno slovezno obdarovanje pridnih šolarjev, ktero so naš visoko čast. gosp. dekan in šolski ogleda napravili in sicer iz tega edinega namena, spodbuditi otročiče, da bi veselo in radi v šolo hodili in se marljivo učili, da bi obudili v stariših gorečnost, otročiče v šole pošiljati, in da bi tudi učenikom vsadili veselje, se v šoli tudi zanaprej marljivo in skerbno poganjati. To obdarovanje pa je bilo v nedeljo popoldan 20 t. m., potem ko so v cerkvi zahvalno pesem „Te Deum laudamus“ odpeli, in sicer tako. Ko se je nekaj povabljenih gospodov, starišev in drugih prijatlov mladine zbralo, zapojejo šolarčki in šolarce slovensko narodno pesem: „Bog ohrani nam Cesarja.“ Potem je ogovoril nek šolare zbrane ljudi v nemškem jeziku tako lepo, da se je vsem serce veselja širilo. Po nemškem ogovoru je sledilo obdarovanje. 35 učencev in učenk iz oboje vsakdanje in nedeljske šole, ki so več kot prvi klas imeli, je dobilo v dar lepe bukvice z imenikom šolarjev. Vsi drugi pa, ki so le prvi klas imeli, so dobili v spomin lepo podobico in zraven tudi imenik šolarjev. Ko je bilo to dokončano, so zopet nekaj zapeli. In zdaj stopi drugi učenec kot prvi pred lepo pogernjeno nekaj povzdignjeno mizo in sklene to majhno slovesnost z gladkim pa tudi ginljivim nagovorom v slovenskem jeziku, ktereга tudi bravcem „Slovenskega prijatla“ besedno tukej podelim:

Prečastiti gospodje in šolski prijatli!

Dans je dan veselja — ja dan veselja za nas učence, zakaj veselje je pomenila slovesna in hvalna pesem „Te Deum laudamus“, ktero smo dans na dan šolskega sklepa poslali naviš našemu Gospodu Bogu, ker njemu tiče pred vsim čast in hvala. — Veselje pomeni krasno olepšana podoba presvitlega cesarja, našega očeta, kteri so, ko so šole tukej vpeljali, nam dali lepo priložnost se dovolj dobrega in potrebnega navaditi. Naj živijo toraj naš cesar Franc Jožef! — Veselje nam oznanuje tudi Vaša pričujočnost, blagorodni gospod predstojnik, ki ste se tudi za nas učence in za šolo veliko pognali. —

Veselje nam napravlja še dalej Vaša peršona, visoko častiti gospod dekan in šolski ogleda, ki ste nas v šoli tolikokrat obiskovali in nas z lepimi navki, svarili in milodarmi k dobremu spodbadali.

Primate od mene namesto vseh drugih učencev in njenih starišev za ves Vaš trud zasluženno zahvalo! — Veselje nam oznanujejo vsi drugi tukej pričujoči gospodje in šolski prijatli; tudi Vam se zahvalim, da ste našo majhno slovesnost s svojo pričujočnostjo počastili in nam današni dan toliko nedolžnega veselja napravili. — Pa skorej bi rekel, da pred vsem tiče vredna zahvala Vam, preljubeznivi učeniki duhovni in svetovni, ki ste se celo leto z nami trudili, ki ste nas s tako lepimi navki navdali, našo pamet bistrili, naše serce zorili in lepšali, ki ste nas vedno od slabe na dobro pot obračali. Veliko ste si prizadevali, da bi nas brati, pisati, rajtati, se pošteno obnašati, moliti in pobožno živeti naučili. Primate tudi Vi v imenu vseh učencev in njenih hvaležnih roditeljev danes zadnji dan šolskega leta za vse Vaše prizadevanje vpricho te častite množice preserčno zahvalo. — Zadnjič se zahvalim tudi Vam, ljubeznivi stariši, ki ste nas v šolo pošiljali, za nas skerbeli in nam potrebnega dajali.

In vi součenci in moji tovarši! hvala temu, kteremu hvala tiče! Ste vidili, bolj pridni zmed nas so bili lepo podarjeni in očitno pohvaljeni. Lepe bukvice v rokah deržite, le gledajte, da prah po njih ne bo vstajal. — Moji tovarši in tovaršice! dans je konec šolskega leta pa ne konec vsega nauka. Zatorej zapomnimo si tisti, ki bomo vsakdanjo šolo zapustili, zapomnimo si dve reči. Da ne bomo drugo leto nedeljske šole zanemarali, ker v tej se bomo šele na dalej učili, kako imamo za našo dušo skerbeti in kako v našem prihodnjem življenju srečno živeti. Zapomnimo si tudi, da bukev zdaj v kot ne veržemo ali zaklenemo. Le varujmo jih praha in moljev. Nosimo jih radi in pogostoma seboj v cerkev, in berimo tudi doma iz njih večkrat kaj malega, posebno naj nam bo ob nedeljah branje lepih bukev nar gorski kratek čas. — Tudi ne pozabimo nikoli lepih navkov, ki smo jih celo leto v šoli dobivali; — spomnimo se večkrat patrona šolarjev svetega Alojza, tega zalega mladenca, in naše farne patrone preljubeznive matere Marije. Bodimo pokorni svojim starišem, da ne bo samo današni dan za nas dan veselja, ampak da bodo vsi dnevi našega življenja nam in našim dobrim starišem lepo in veselo cveteli. —

Pri tem nagovoru se je marsikteremu pričujočih kaka solzica v očesu pokazala, ali saj se je vsak ves v sercu ginjen in zadovoljen na svoj dom podal.

Jez pa samo še to dostavim. Bog daj dovolj takih mož, ki bi bili za šolo in za blagor ljudi tako vneti, kot so naš vis. čast. gosp. dekan Janez Budau in kmalo se bojo vidili naši prosti kmeti bolj priljudni pa tudi bolj bogaboječi!

Č. J.

Drobtinčice.

* Na Domačevi 9. Oktobra 1857. Včeraj 8. Oktobra smo imeli učiteljski zbor v Rožece, kojega so tudi p. n. visoko častiti gosp. Rudmaš c. k. šolski svetovavec svojoj nazočnostjo počastili in tako nam veliko veselje storili. Nar prej so Oni peli veliko mašo, pri kateri se je milo petje otrok prav lepo po cerkvi razlegalo ter dober vspuh truda, ki ga gosp. Mihorl, učitelj Rožeški pri uku petja ima, kazalo. Še ne morem zabiti, kako so o predlanskem zboru njegovi učenci lepo in milo peli, — nam vsem so solze v očeh igrale. — Po sv. maši smo se zbrali v šolski sobi, je bilo razun gosp. Rudmaša še dvanajst duhovnih gospodov in le šest učiteljev, — malo število! zakaj jeden zavolj starosti in bolehnosti ni mogel priti, tri službe so pa prazne. Gosp. Gregor Kraucar, župnik v Skočidalah in začasni ogleda šol Rožeške dehantije kot predsednik zbora nas v kratkih pa krepkih besedah na njegov pomen in veliko korist opomenijo ter še enkrat trojno prašanje ponovijo, koje se je učiteljem v pretres dalo, namreč:

1. Kako si zamore učitelj ljubezen in spoštovanje svojega gosp. župnika, gosp. kateheta, srenje, svojih učencev ter njih starišev pridobiti?
2. Pismo pokazati, kako se imajo mali k spoznavanju pismenk in k slovokovanju napeljevati?
3. Pismo pokazati, kako se imajo učenci v računenju iz glave in s številkami uriti?

V pretresovanju ovih različnih reči so se skorej vsi gosp. učitelji prav dobro odrezali; posebno se mi je dopadlo, kar je gosp. Pečnik, učitelj v Podgorjyah, zastran prvega prašanja govoril. Tudi gospodi duhovni so zastran tega marsikaj lepega spomnili in še več drugih imenitnih in važnih reči, ki se v to vtikajo, v misel vzeli. Gosp. Lesjak, učitelj v Lipi, se je zastran drugega prašanja po mojem mnenju tudi kaj dobro skazal. Na posledno prašenje je bilo tudi precej dobrega slišati, pa vonder spoznali smo, da so v tej reči, posebno v računenju iz glave le visoko častiti gosp. Rudmaš pravi mojster; kako lepo so nam pripomočke razjasnili, kojih se ima vsak pri računenju iz glave poslužiti. Odločen čas je bil v tem le prehitro minul. Vsedli smo se po tem k jedi, in smo se tudi še tačas od kaj važnih reči pomenkovali. O kako je bilo to fletno! Prav lepo je bilo viditi, kar kraljevi pevec pravi: „Ecce! quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum.“ Kjer so pa Slovenci dobre volje, tam se tudi rado zapoje; zatorej smo pred odhodom c. k. gosp. šolskega svetovavca še vsi, duhovni in učitelji v kolo stopili ter nektere prav slovenske zapeli. Pesniški venec gre pa vonder le gosp. Trajberju, župniku pri sv. Jakopu v rožni dolini; kar oni zapojejo, večidel sami zložijo in to je prav národno, zraven pa tudi tako nježno in lepo, da tudi otroci prav radi za njimi pojo. Le škoda, da niso njih pesmi že bolj znane. Tako so zložili eno „cesarsko pesem“, „prijatlu v slovo“ in več drugih prav

nedožnih. O ko bi Slovenci le vedno take peli. Ko sim te pesmi slišal, se mi je moje nekaj časa sem otužno serce spet nekoliko ohladilo ter spomnil sem se, kar nemški pesnik pravi:

„O tönst fort ihr süßen Himmelslieder!

Die Thräne rinnt, die Erde hat mich wieder.“

Tako smo se prav dobre volje razšli z željami v sercu, da bi se spet o kratkem enako sošli: Bog daj! Joško.

Društvo sv. Mohorja.

* „Slovensko Koledo za leto 1858“ smo te dni razposlali vsem čast. gg. družtvenikom. Tudi smo za vsakega družtvenika nekaj starih družtvenih knjig pridjali, da jih po svoji volji med ljudi razdeli, kajti premalo družtvenikov je letnino za l. 1857 plačalo, da bi bili zamogli kako novo knigo brez novih dolgov v natis dati. —

Poslali smo „Slovensko Koledo“ tudi gg. knigarjem po vseh slovenskih mestih; velja povsod le 48 kr. sr. Tudi „Pratika“ z vložnim papirjem za vpisovanje prejemkov in stroškov, z deželnimi patroni, imeni papežev, somniji, s prerajtom obresti itd. — dve poli debela — se povsod prodaja po 10 kr. sr.

* Dalje so pristopili: 1087. Pernar Franjo, 1088. Jagie Ivan, 1089. Deželic Gjuro, 1090. Leder Pavav, 1091. Ferencic Mijo — vsi v Zagrebu, 1092. Šlibar Tomaž, kapl. v. Oblokah, 1093. Trojar Jan. učitel v Kamnigoric, 1094. Diviak Ant. veincarski sin pri sv. Ant., 1095. Drevenšek Lov., bogosl. v Gradcu, 1096. Škočir Andr. dekan v Tominu.

* Dalje so plačali za l. 1857. Brezuzčik And., Bensa Štef., Dražčik Ant., Delkin Franc, Eppich, Feihtinger Franc, Gruden Franc, Hoban Jan, Hladnjak, Ipovec Jern, Kocman Andr., Kaffol Štef., Klanšic Jan., Logar Jak., Lumbar Ant., Majar Mat., Marinič Štef., Mozešič Jož., Podreka Franc, Ratar, Skodnik Štef., Škočir, Šober Jan., Šrol Fr., Tonkli Jož., Urbas Oroslav, Vovčič Jož., Vasecnič Jož., Zoratti Fr., Zorn Vekosl.

Povabilo na naročbo.

„Slovenski Prijatelj“ bo izhajal tudi prihodnje leto 1858; donášal bo vse, kakor letos, le samo namesti šolskih sostavkov bojo pridige o priložnostih in slovesnostih ali pa drugi cerkveni sostavki; posebno mislimo lepo torbico dopisov iz raznih krajev donášati; cel tečaj velja po pošti 3 fl. sr.

Vodnikov spominek.

V Ljubljani se je sprožila res prav lepa, prav domorodna reč: Slavnemu Vodniku mislijo spominek postaviti. Živio!! Pri tej ime- nitnej reči tudi mi Slovenci na Koroškem ne smemo rok križem der- žati; to napravo podpirati bo naša slava in veselje. Zatoraj pona- tisnemo zaporedoma vse sestavke, kakor so jih „Novice“ o tej reči donašale, in pristavljamo, da tudi mi darove radi sprejmljemo. Častiti gospodje! ravno sedaj bote naročnine pošiljali; pridenite kaj malega, do 15. januarja bomo nabirali, potem pa vse ukup v Ljubljano poslali „Novicam,“ ki bojo gotovo rade imena čast. gg. darovavcev natisnile. Vredništvo.

Vodnikov

stoletni rojstni dan 3. februarja 1858.

Na desnem kraji bistrosive Save, na poti v Kropo in Kamno- gorico peljajoči nekoliko sto stopinj, kjer se ta pot od velike ceste na Gobovcu prične, čepi pod Prizrenskim črtom malo hišic vkup in se imenuje „Podnart“.

Bilo je v jeseni leta 1849. Zbralo se nas je tukaj pri Podnar- tovcu v dobroznani gostivnici mnogo rodoljubov iz gorenske strani. Poslušali smo budivno šumenje Save valov. Navdajala nas je prečudno „mati pevske umnosti“. Spominjevali smo se slavnih djanj domačih, izverstnih rodoljubov, napivali smo jim nadušene zdravice, popevali smo jim slavo neumerjočo — spomin neizginljiv. Kar plane kviško jeden zmed nas, vzame kozarec, utopí ga v brizgajočo penečo Savo, dvigne ga visoko s kapljico pomenljivo in napíje radostno tako:

„Ki visoko pil Savico,
Lepih pesmi hladni vir;
Mojstru pevcov na zdravico
Naj mi teče ta požir“. —

Zažvenkljale so čaše glasneje in čisteje, ko bi bile napolnjene z vinom naj slajšim, in zadonela je složno zdravica iskrena pevcov mojstru, pevcu naroda prvemu — „Vodniku“! —

Utopil se je slastni požir v serca hrepeneče in izbudil je čiste čutke in misli visoke. Spomnili smo se, da kmalo prišel bode sto- letni dan, s katerim zasvetil nam je duh, ki bil je pričetnik našega pesništva, ki trudno in umno je nabiral gradivo za „slovarja“, temelj

jezika. Obljubili smo si, ta rojstni dan se sniditi, naj nas tudi zanese kamor hoče časa burja in življenja osoda. Sklenili smo takrat, ta dan obhajati dostojno.

Prišel je čas, — dan je pred durmi!

Dovolite zato, predragi domorodci, verli Slovenci, da vzdignem o tem svoj glas in izrečem svoje misli z vašimi gotovo jednake narodu celemu.

In radostno bije mi serce, ko se spominjam, da že je postavil narod neumerlemu Prešernu spominj; vesel in gotov up mi vstaja, da tudi zdaj bode spoznal in izpolnil svojo dolžnost.

Pač si je Vodnik sam postavil spomin, in čutivši to je pel pomembne besede:

„Ne hčere, ne sina
Po meni ne bo,
Dovelj je spomina,
Me pesmi pojo.“

Al oglašja se mi jek iz cele domovine, iz vsih serc rodoljubov, da ravno temu spominu, tej zaslugi se mora postaviti spominek. Da! v resnici to je naša dolžnost. Narod, ki spoštuje in slavi svoje slavne možove, slavi le sebe. Spomini slavnih rojakov so stebri, na ktere so pripete niti zgodovine domače, — spomini so kakor Memnova pila, s ktere so doneli o sončnem izhodu in zahodu čarni glasovi. Doné tako iz takih spominov tudi čudotvorni glasovi, kadar posebno se mrači ali jasni domovine nebo. —

Pričnimo tedaj skazovati hvaležnost svojim izverstnim rojakom djansko — očitno pred svetom! Kar slavi naš narod, našo malo deželico, služi zmérno tudi v slavo občne države avstrijske. Vekšati nje slavo, saj je naša dolžnost.

Glejmo v sosedne narode. Zaznamujejo skerbno vsako mestice, kjer se je kaj izverstnega rodilo, godilo, itd. ter hranijo tako spomin svojim otrokom in vnukom, da nasledniki se ne sramujejo, ne zatajujejo jih, temuč se trudijo biti jim vredni.

Gerki in Rimci izobraženi in mogočni so bili. Obderžal spomin njih se je, razun po njih spisih, skoro samo po ostanjkjih poslopij imenitnih, po stavbah slavnim rojakom posvečenih. —

Zaznamvajmo tedaj mesto, kjer zagledal je Vodnik 3. februarja 1758 ob 3. zjutraj luč življenja. Rojen je bil v Zgornji Šiški pri „Žibertu“ (pri „kamni mizi“). Prijeten vertek je ob hiši pri cesti. Pride tjé vsaki dan dosti ljudi, mnogo deržin iz bele Ljubljane na kavo in vince. Tudi veliko tujcev sèm zahaja.

Ali bi ne bil tedaj ta kraj iz teh mnogih obzirov pripraven, da bi se tù postavil Vodniku vreden spomin.

Tù bi marsikter zvedil, na katerem pomembnem mestu se raduje, marsikter bi začel misliti in čutiti. —

Kakšen naj bi bil spomin?

Jez mislim, da kraju primeren, bolj prost, — pa vendar Vodnika vreden. Na sposobni podlagi štiroplaten nevisok steber, in na verhu podoba Vodnikova. Steber iz domačega, podoba iz kararskega marmelja. Na štirih plateh napisi. Na jedni njegove neumerle sebi v spomin zapisane besede: „Ne sina“ i. t. d. . . .; na nasprotni: V. Vodniku — Slovenija; na ostalih dveh si nasprotnih rojstni in smertni dan.

Pa to je le predlog. Izvolili naj bi se za izpeljavo možje, ki so umne glave in živega serca.

Pričeti pa moramo koj nabirati pripomočke, da prihodnje leto, čeravno ne v svécanu, pa pozneje postavimo spomin.

Obnem se tedaj na Vas, verli Slovenci, rodoljubi in častitelji Vodnikovi, s prošnjo, da podpirate mojo namembo. Slavno vredništvo „Novic“, ki vse dobro in zlahtno jako in zmiraj podpira, je obljubilo sprejemati poslane darove.

Čas je, da pokažemo, da se nam ni treba sramovati svoje domovine, svojega naroda, ki tolikanj njegovih sinov je dospelo slavo naj vikšo. Speka rodoljuba v serce, ko sliši očitati od tujcov si ojestro, da Slovenci še niso nič važnega doprinesli, speka ga v serce, ki vidi blišeti na obnebhji slave in zaslug države in človeštva imena rojakov: Valvasor, Linhart, Vega, Kopitar in nebrojno še družih.

Zapisati moramo tedaj te slavne imena na nezginljive spomine tako, da tudi tujci jih zamorejo brati. Pokažimo, da korenine smo prave!

Dr. Lovro Toman.

Zastran bukev v Vodnikov spomin.

Leta 1758, 3. dné mesca februarja je bil rojen Valentin Vodnik, kateri si je kot slovensk pevec in izverstno učen mož toliko zaslug za domovino nabral. Tega učenega moža sposobno častiti in mu postaviti spomin po vsih domačih slovstvenih in učenih možeh, sem sklenil, do njegovega rojstnega dnéva, to je do 3. februarja 1858, bukve v ta namen (Album) izdati. Že v zboru zgodovinskega društva sem 5. t. m. o tem govoril in se obrnem sedaj na vse slovenske pisatelje. „Bukve v spomin Vodnika“ bi po mojem naménu obsegale: 1. kaj, iz česar bi se dalo govoriti o Vodniku, njegovem življenji, njegovem značaji, njegovi slovstveni in duševni delavnosti ali njegovi rodbini — in sicer o tem, kar se njega več ali menj dotika; 2. je pa tudi namen teh bukev, da bodo ob enem v slavo našega slavnega prednika Antologia, to je venec, v kterega bodo izvorni izdelki vsih na Krajskem rojenih, na Krajskem živečih ali za Krajsko marljivih pisateljev krasne, dišeče cvetlice povezane, v kterih pretečen čas sedanjemu v roko séga.

Prosim tedaj, mi za omenjene bukve po mogočosti kmalo kaj poslati, in zlasti v dosego tega, kar je v 2. rečeno, prosim uljudno, da mi kar gotovo slednji pisavec omenjene verste kak izdelek svoje roke in svoje glave blagovoljno pošlje. Izdelki nej so slovenski ali nemški, v verzih ali prózi, in gledé zapopáda lepoznanstveni, zgodovinski ali naravoslovski.

Da bo mogoče, bukve o pravem času izdati, je treba, da izdelke saj do srede mesca decembra prejmem.

Če bi kaj dnarjev potem ostalo, ko bi bile bukve poprodane, bi se ta ostanek v kak prikladen namen obrnil.

Svesto upam, da se bo dalo z „zedinjenimi močmi“ kaj ličnega in popolnega doseči.

Dr. E. H. Costa.

O spominu Vodnikovem.

Ker sem tudi jez majhen sostavek o praznovanji stoletnega rojstnega dneva pričetnika slovenskega slovstva, slavnega Vodnika, „Novicam“ poslati mislil, naj mi bode dovoljeno, par besedic reči o spominu Vodniku namenjenem.

Gospod dr. Toman misli, da pri Žibertu v Zgornji Šiški bi se imel Vodniku postaviti vreden spomin, ker V. se je tam rodil. — Po moji misli pa bi imel biti postavljen spomin ne v Šiški, ampak v Ljubljani, in morda tam kjer je sejmišče, ker pred učiliščem ali v dvorišču učilišča ni prostora. V Šiški pa, pri Žibertu, bi bila dostojna tablica iz črnega marmeljna z zlatim napisom: „Tukej se je rodil Valentin Vodnik, slovenski pesnik, 3. februarja 1758“; in taka tablica bi mogla kmalo pripravljena biti, da bi bilo moč jo vzdati na stoletnega rojstva dan.

Kakšen naj bi bil spomin? — V tem sem jez z gospod Tomanom enih misel, kar podlago in steber zadeva; podoba pa bi mogla biti iz vlitega železa, ne pa iz kararskega marmelja, ker marmelj je po mojem znanji močno sožgano apno, katero sčasoma v zraku razpade: tedaj bi dež, toča in druge uime milo podobo slavnega moža lahko tako poškodovale, da bi od spomina, ki je bil postavljen za zemeljsko večnost, v malo letih ne ostalo več, kakor edini steber. Podoba pa iz vlitega železa bi stala sto in sto let brez nevarnosti, poškodovana biti. — Če se pa vendar hoče podoba iz belega kararskega marmelja narediti, bi bil za njo naj pripraviš kraj v cerkvi st. Nikolaja ali v cerkvi frančiškanski.

Na dalje je treba misliti, če ne pravo, saj kar moč pravo podobo napraviti, in k temu je treba dvé ali tri podobe iz ilovice (gline) Vodniku podobne narediti. Te podobe bi se mogle v kaki sobi na očiten pogled postaviti, da bi oni, ki so Vodnika poznali, soditi

mogli, koliko da je treba podobo popraviti. — Životnih prijateljev Vodnikovih je gotovo malo več, — al njegovih učencov je še mnogo. Naj bi se povabili ti možje k razsodbi o Vodnikovi podobi, da bi vsak svojo povedal, kaj in kako da je treba kip popraviti, in mi bi s tem, če ne pravo, vendar gotovo podobo zadobili, ktere dozdej še nemamo. — Podoba slikana po Herrleinu ni podobna v obrazu, ker Herrlein ni bil preveč srečen izobraževavec. (Jez poznam moža, ki je bil Vodnikov učenec, in ki je pripravljen, na svoje potroške k taki razsodbi se podati.)

Naj se napravi tedaj za zdaj omenjena tablica v Šiški, potem pa naj se postavi spominek v beli Ljubljani, ki bi celo osebo Vodnikovo kazal. Meniško oblečen bi ne imel biti, ker zadnje leta svojega življenja Vodnik ni živel v samostanu. Naj ima tedaj kratke hlače, nogovice in čevlje, in čez pleča naj mu bode ogernjen (rimski) plajšč; v eni roki naj derži knjigo.

To so moje misli; ali so dostojne ali ne, naj razsodijo drugi, ki so v takih zadevah veljavniši.

Ivan Kuk.

O Vodnikovih zadévah.

Oznanujem s sledečim, da čem vse dohodke od zadnjič oglašene, v poslavljenje Vodnikovo namenjene knjige za spominek, o kterim se je gosp. dr. L. Toman oglasil, darovati. — Dostavim temu tudi, da nikdar nisem hotel izključiti iz knjige sostavkov Slovincov, ki niso na Krajskem rojeni. Bog varuj tega!

Knjiga mora biti „slovenska“, tedaj prosim in upam, da se bodo vdeležili vsi Slovinci, ali je tù ali unkraj planin, ali na obalu morjá njih domovina.

Ko se mi je pa tudi od mnogih strani očitalo, da bi knjiga imela obstati samo iz slovensko pisanih sostavkov, naj mi bo pripušeno, da temu očitanju odgovorim.

Mnogo slavnih Slovincov ne piše po slovensko, ampak izverstno nemško.

Nepametno in nepravično bi bilo, ko bi se tem pisateljem zaperla vdeležba pri knjigi, ko namen knjige je ravno, da bi vsi pisatelji rojeni Slovinci pri njej se vdeležili.

Zraven bode pa knjiga, če obseže tudi nemško pisane sostavke, prišla tudi dalje čez mejo, in slovstvo slovensko se bode tudi skazalo soudnemu narodu.

Za tega voljo ravno željim, da bi se vsi slovenski pisatelji vdeležili, in tako pokazali, da število njih ni več tako majhno, in da dušna njih moč je izverstna.

Dr. Ethin Henrik Costa.

Razkladanje slovkarja in malega berila.

Celo leto je „Slov. Prijatelj“ pod tem imenom sestavke donášal, in skoraj vse imenitnejše reči malega berila razlagal. Mislimo, da smo s tem vsem slovenskim učiteljem postregli; kajti težavna reč je, vsako besedo in vsako reč, ki se nahaja v berilu, jasno razkladati. Vsak učitelj je vidil iz teh sestavkov, kako je treba razkladovaje malo berilo obnašati se. Zvesti in marljivi učitelj je pa tudi spoznal, koliko knjig je treba prebirati in koliko raznih reči znati, da svoje dolžnosti zastran berila spolnuje. Zatoraj sedaj o koncu teh sestavkov še enkrat kličemo: Težka je vaša naloga, težavna pa tudi imenitna, ja sveta je vaša služba, slovenski učitelji! Bodite toraj pridni in marljivo prebirajte dotične knjige in časopise, posebno pa slovenske knjige in časopise, da vam jezik gladko in jasno poteče. Bog z vami!

XII. Tristavka.

Tristavka (Regel de tri) je rajtba ali računava, po kateri iz dane cene več reči iščemo spet ceno več drugih reči; post: 6 poličev vina velja 3 fl. 24 kr., koliko veljajo štiri poliči?

Dosedaj smo se učili iskati, koliko velja več reči, ako se nam pove, da ena taka reč toliko in toliko velja. To se najde, kakor vemo, po poštevni; post: eno pero velja 2 kr., koliko jih velja 15 peres? Odg.: 15 dvojač ali 30 kr. Tudi smo se učili iskati, koliko velja ena reč, ako se nam naznani, da več reči toliko in toliko velja. To smo se učili najti po razštevni; post: 12 knjig velja 2 fl. 24 kr. po čem je ena? Odg.: 2 petici to je 10 kr. in 24: 12 = 2 kr. to je 12 kr. Tristavka pa uči iz dane cene za več reči najti spet ceno za več reči. Vsako prosto tristavko lahko iz glave zrajtamo; kako pa kaj? Najprej poiščemo iz znane cene za več reči ceno za eno reč, to je: poiščemo, koliko ena reč velja; ko smo to že zrajtali poštejemo ceno, kakor nam je treba. Stavimo: 6 sežnjev derv velja 18 fl., po čem so 4 sežnji? Odg.: en seženj velja $\frac{18}{6}$ fl. ali 3 fl., toraj 4 veljajo 3×4 to je 12 fl. 12 funt sveč velja 15 fl. 24 kr., koliko jih velja 8 funt? En funt velja 15 petic in 2 krajcarja, to je: 1 fl. 15 + 2 kr. ali 1 fl. 17 kr.; 8 toraj 1 fl. 17 kr. $\times 8$ ali 8 fl. in $17 \times 8 = 136$ kr., to je spet 2 fl. 16 kr., ukupno 10 fl. 16 kr.

Otroke v takem računjenju vaditi, ni prazno slamo mlatiti, ves trud se pozdej obilno obilno plačuje. Tako vajeni otroci pozdej vsako nalogo v številkah lahko, urno in brez pomote izdelajo.

Tudi sestavke o računjenju smo dokončali; kazali smo, kakor nam se dozdeva, prav po domače, kaj in kako ima slovenski učitelj od rajtenja prvo in drugo šolsko leto učiti. Slovenski učitelji deržite se pota, ki smo ga vam kazali; prepričali se bote, da pelje do lepega

in obilnega sadja. Slednjič pa žalostni še to pristavljamo, da se rajtanje v ljudskih šolah po deželi premalo visoko štima in čisla. Po naših mislih je najpred keršanski nauk, drugič branje, potem že koj rajtanje, in sedaj še le pisanje. Tega nam je priča vsakdanja skušnja. Zatoraj gg. učitelji! učite učence rajtati, posebno pa rajtati iz glave!

Poslušaj glas vesti!

„Ne kradi in ne zmikaj
Kar najdeš, ne potikaj!“
Slov. nemš. Abecednik.

Bogati mestjan Andrej Zaberdean imel je zraven drugih posestev tudi v vasi Zalempotoku malo grajščinico, v kateri je o poletnem času navadno s svojo milo družino prebival. — Neko noč, v kateri je silni veter divje pihal, se zasliši naenkrat po vasi strahapolni glas: Sosedje pomagajte! — ogenj! — gori!

Strašno se razlega plat-zvona, ali preden so se še vaščani dobro predramili, je blo že več pohištrev v svitlem plamenu, in ker je vsak hitel, živinico iz hlevov odgnati in si še kaj drugega potrebnega rešiti, ni blo skorej nikogar, da bi bil gasil in požaru mejnike stavil. Nevarnost je bla tedaj vedno večja in večja, in tudi Zaberdeanovo grajščinico vpepeliti proti.

Preplašeni Zaberdean v nar večej naglici svoje dragocenosti pospravi ter s taistimi hiti proti ribčevi hišici, ki je kako četertinko ure daleč za vasjo ob bistrem potoku stala. Tam se ni blo nobene nevarnosti bati, tudi je Zaberdean ribča in njegovo zaročnico kakor dve zvesti in pravični duši poznal, katerim je smel brez vsega strahu zaupati. — Zročivši jima svoje dragocenosti v varstvo se zopet urno v vas k požaru nazaj poda, da bi gasiti pomagal. Ker je bla med tem že iz sosednih krajev dospela obilna pomoč, se je ognju kmalo daljna silovitost ustavila in omejila. —

Zaberdean se je pomudil do jutra pri pogorišču, dokler niso ljudje žerjavico in druge ogorke popolnoma ogasili. Potem se je podal proti domu, in vlegel se nekoliko počivat, ker je bil deloma od strahu, deloma od čuvanja in mnovega truda nekako ves polomljen. Sladko spanje ga je vender kmalo zopet okrepečalo in ko vstane, se napoti k ribču, da bi svoje dragocenosti zopet sprejel. —

Blagi ribič in ženka njegova mu taiste vesela zopet nazaj odrajtata in mu ob enem razodevata resnično veselje, ker je njegova grajščinica požara obvarvana ostala. Ali Zaberdean se zlo zavzame, ko je sprejemši svoje dragocenosti malo skrinico pogrešil, v kateri so bli perstani, uhani, zlate verižice in druga zlatnina njegove ženke Milice shranjene! —

Ribič in žena njegova se zelo prestrašita, ko Zaberdčan tudi skrinico od nju tirja. — Zagotovljata ga, da taiste od njega nista v varstvo prejela. Zaberdčan ni vedel, kaj bi o tem mislil. Sta bila ribič in ona, ki sta dozdej kot poštena in pravična slovela, od bliša dragocenosti naenkrat preslepljena, ter nepravilna in tatinska postala? Ali morebiti je skrinico sam na naglem begu k ribčevim zgubil? —

Zgubiti skrinico ga je zelo žalilo, pa kaj je hotel? Ribčeva sta sveto terdila, da je prejela nista, priče pa tudi nobene zraven ni bilo. Sklenul je toraj, natihoma po zgubljeni zlatini slediti in se merzlo posloviti. — Ribič in ona sta le predobro razvidila, da Zaberdčan o njima krivo misli in jih sam pri sebi tatvine dolži. Zelo zelo ju je to v serce peklo. —

Minulo je bilo tri tedne od te dogodbe, Zaberdčan je vohal in vohal po zgubljeni zlatini, pa ni ga bilo sledu o nji. Kakor se bi bila v zemljo vderla. Zraven Miličnih dragocenost mu je mankalo tudi nekaj srebrnih žlic, katerih nikjer najti ni bilo. —

O tem času popotje nek tesarski pomagavec proti Zalempotoku na delo, kakor je že navadno, da tesarji in zidarji pri pogoriščih dela iščejo. Vtruden dolgega popotovanja se vleže zunaj vasi pod staro in votlo verbo, da bi se enmalo ohladil in opočil. Leže pod starim deblom verbe verta za kratek čas enkoliko s svojo žablako po votlini verbe, kar se mu naenkrat bela ruta od plesnobe že enkoliko omazana, nasproti zabliši. Potegne ruto iz votline, jo odvozla in najde v nji pet srebrnih žlic in malo rudečo skrinico zavito. Le gredé je tudi skrinico z zakrivljenim žebljem odperl, in v nji najde — komaj je svojim očem verjel — s svitlimi biseri vložene perstane, uhane, zlate verižice in obilno družih dragocenost. — „Hola“ — mu pravi neki skrivni glas, Jernej! dobra je tvoja. Za celo svoje življenje imaš zdaj dosti. Ni se ti odslej treba več s težkim delom vkvarjati in klatiti se po svetu. Te dragocenosti in biseri so tavžente goldinarjev vredni. Lohko si kupiš zanjo dvor in polje.“ —

Ali tudi tista pesmica se mu v duši ponovi, ki se jo je svoje dni v šoli učil, namreč:

„Ne kradi in ne zmikaj

Kar najdeš, ne potikaj!“

„Kaj,“ si misli sam pri sebi dalje, „kaj zdaj se boš s ptujim premoženjem obogateti hotel, ker si tako dolgo že slovel ko pošten in pravičen fant? Mogel bi li pri tem bogastvu mirno vest imeti? — Bog me obvaruj ptujega premoženja. Koj pri ti priči se hočem vzdigniti in ne bom miroval, prejden pravega lastnika ne najdem in mu lastnine nazaj ne izročim.“ —

Jernej vstane, se napoti proti Zalempotoku in scer naravnost proti Zaberdčanovi grajščinici, ktera je bila nar večje poslopje v vasi. Zaberdčan stoji ravno pod lipo pred grajščinico in Jernej ga ogovori,

vprašaje po kakem delu. Ker se Zaberdčan ves prijazen v daljni pogovor ž njim spusti, mu Jernej, spoznavši v njem poštenega moža, tudi enkoliko od najdene skrinice omeni. —

Zaberdčan, ako ravno še ni skrinice vidil, vender taisto v vseh njenih delih in zaderžaju tako natanko popiše, da Jernej clo nič dvomiti ni zamogel, da je res njegovo pravo posestvo in jo mu toraj tudi brez vsega opoviranja izroči.

Začudenja prevzeti Zaberdčan ne ve, kaj bi veselja in radosti počel. Bogato Jerneja obdaruje, veliko bolj, kakor se je ta nadjal; dal mu je namreč celih dve sto goldinarjev. Ja, še več stori. Ker je zdavnej že želel, dobiti v službo mladega in zvestega človeka, ga vzame clo za nadglednika čez posle v svoji grajščini. — Tudi ribčeve je Zaberdčan za krivo obdolženje odškodovati skušal s tem, da ju je za odpuščanje prosil in jima skoz celo nju življenje mnogo mnogo dobrot skazoval. Spoštoval ju je zastran njih pravičnosti kakor lastne starše. —

Kako pa je bla skrinica v votlino stare verbe prišla? Tako le.

Zaberdčanova ženka Milica je bla v noči požara tako zlo preplašena, da je bla popolnoma iz uma prišla. Ko je njen mož dragocenosti skupaj spravljal, da bi jih k ribčevim odnesel, je vzela ona v hitrici svojo skrinico k sebi. Poznej je zavezala taisto v belo ruto, djala zraven še pet srebernih žlic, in je hotla vse to za Zaberdčanom k ribčevim odnesti. Med potjo vglada staro in votlo verbo ob potoku. Mislijoča, da bi tudi v nji njeni biseri dobro shranjeni bli, res taiste v votlino vtakne. Strah pa je bil njeni spomin tako zbegal in ommil, da je bla na to čisto pozabila, — in od tod je bla zguba in zopet najdenje njenih dragocenosti! —

Iz te povesti, ki je po „L. Chimani“ svobodno poslovenjena, se zamoremo učiti, da ne smemo, posebno še o dvomih, nikoli naglo in krivo soditi; da kar smo našli, ni nikakor in nikdar naša lastnina, — naj je toraj vselej po pravem lastniku opravevati in najdeno nazaj dati; poslednič pa, če smo ktereга krivo sodili in ga s tem žalili, ga odpuščanja prositi. Ako bomo tako delali, se nadjati smemo, da nas ljubili bodo: Bog in ljudje! —

Jos. Levičnik.

Povabilo na naročbo.

Kakor je bilo oznanjeno že po Novicah, bo jel ob novem letu izhajati nov lepoznanek časnik pod naslovom:

Glasnik

za

literaturo in umetnost.

Namenjen vsem omikanim Slovcem, bo prinašal v čisti slovenski sestavi vsake baže, da le niso zoper namen podučno-lepoznanek lista. Posebno se bo obdelovalo polje novelistično, pesniško in natoroznansko. Pridjani „literarni novičar“ se bo skerbno oziral po imenitnejših proizvodih slovanske literature in umetnosti.

Pervi list, dve tiskani poli debel, pride 1. dan mesca januarja 1858 na svetlo. Vsakih šest mescev se bo pridjal zavitek, naslovni list in kazalo obsežka, da se posamezni listi v bukve vezati dajo. S pričujočim povabilom se razpisuje naročba za prvo polletje ali za prvi zvezek, kateri bo obsegal 11—12 tiskanih pol v veliki osmerki. Po pošti prejeman velja „Glasnik“ 1 gld. 24 kr., v Celovcu pa 1 gld. 15 kr. sr. Naročilni denarji naj se pošiljajo podpisane izdajatelju v frankiranih listih; v Celovcu prejema naročnino g. Leonova bukvarnica. H koncu ponavljamo še enkrat svojo ponižno prošnjo do vseh slovenskih rodoljubov, naj podpirajo naš list po svoji moči in zmožnosti. Z združenimi močmi se bo dal osnovati in še za dolgo časa ohraniti časopis lepoznanek, kakoršnega nam je neobhodno potreba v lepši razvitek naše mlade literature.

Ob enem naznanjamo, da se po želji nekterih rodoljubov podaljša termin za razpisane darila do konca mesca januarja.

Odgovorni vrednik in izdajatelj:

Anton Janežič,

e. k. učitelj nemškega in slovenskega jezika-
slovstva na višji realki v Celovcu

(Klagenfurt).

POVABILO.

„Slovenski Prijatelj“ nastopi v tej obliki prihodnje leto svoj tretji tečaj. Dozdeva se nam, da smo jo prav zadeli, kajti vsako leto raste število naročnikov. Temu se pa tudi čuditi ni; saj čast. gg. duhovniki spadajo v prvo versto slovenskih domorodcev, obilno podpirajo naše mladahno slovstvo. Toraj se pa tudi čuditi ni, da podpirajo časopis, ki donaša vseh sort reči, katerih ravno duhovniki

potrebujejo. V cerkvi in šoli, po sosesčinah in hišah sejejo oni zvečičansko seme svete Jezusove vere, in nahajajo potrebne podpore in pomoči v svojem svetem in težavnem opravilu ravno v „Slov. Prijatelju“. Za cerkev, šolo in dom je „Slov. Prijatelj“ tudi prihodnje leto namenjen in bo donal:

1. keršansko — katoljško simboliko ali kratko razlaganje tistih znamenj, s kterimi se svetniki in svetnice božje malajo in se po cerkvah in pratikah nahajajo;

2. pridige za vse nedelje in zapovedane praznike celega leta, in kakor dosadaj vselej en cel mesec popred;

3. pridige o raznih cerkvenih slovesnostih; stavimo za god kakega svetnika, pri porokah, pri blagoslovljenju pokopališča, novih zvonov, sv. križa, pri novi masi itd.

4. keršanske nauke, kratko in jasno osnovane in po malem katekizmu vredjene;

5. zgodovinske zglede, ki se lahko in koristno rabiti znajo pri pridigah in kerš. naukih;

6. bogoslovske sestavke razne sorte, stavimo: od pobožnih družb, sinod, konferenc itd.; čast. g. Šimen Vilfan, fajmošter v Krajnski gori, so v ta namen izročili važen rokopis o „gnadi“;

7. ogled po svetu, v kterem bo se bralo, kaj se je minuli mesec novega zastran cerkve, šol, občinskega in družbinskega življenja godilo po Slovenskem, Nemškem, Francoskem itd.

8. Vse, kar društvo sv. Mohorja zadeva.

Iz tega se vidi, da bo „Slov. Prijatelj“ za l. 1858 prinesel precej bogato torbo, pa malo drugače nabasano kakor dosedaj. Šolskih sestavkov, tako imenovanih didaktičnih, ne bo donal, ker se je že v poprejšnjih šesterih tečajih vse kratko kazalo, kar se prvo in drugo leto po ljudskih šolah uči. Zatoraj tudi „Slov. Prijatelj“ ne bo več na dvoje razdeljen, temuč vse štiri pole se bojo zaporedoma tiskale in bojo ene bukve, ki bojo čast. gg. duhovnikom lepo stregle za cerkev, šolo in dom.

Upamo, da nam bojo stari gg. naročniki zvesti ostali, in tudi novi se oglasili tim več, ker je „Slovenski Prijatelj“ tako dober kup in tudi v notrajni ceni toliko vreden, kakor vsak nemšk ove baže.

„Slov. Prijatelj“ bo izhajal 15. dan vsakega mesca na štirih polah, in velja po pošti tri goldinarje sr.

Tudi še imamo od dveh poprejšnjih tečajev nektere cele eksemplare in jih prodajamo po 3 fl., toraj veljata oba 6 fl. sr.

Naročnino prosimo pošiljati v frankiranih listih, saj do 10. januarja, da zamoremo vse liste zaporedoma in o pravem času razpošiljati.

Ako kdo kakega lista ne sprejeme, naj nam to v odpertem pismu naznani; za tak list se na pošti nič ne plačuje.

Dalje kdor svoje stanovanje spremeni, naj nam to hitro naznani, ali kar hodijo eksemplari na staro mesto in mi jih ne moremo več zastonj povračevati. V teh listih, prosimo lepo, naj se tudi stara pošta zapiše, to nam prihrani veliko truda in iskanja.

Slednjič se lepo in serčno priporočujemo in prosimo, da nas ljubi Slovenci z mnogimi naročbami in primernimi sostavki prav obilno podpirajo! Z Bogom!

Komur je ljubo, more naročilne dnarje za „Glasnika“ tudi naročnini za „Slov. Prijatla“ pridjati.

V Celovcu 5. decembra 1857.

And. Einšpieler,
vrednik in založnik.

Dalje priporočujemo še sledeče liste:

„Novice“ in „Zgodnja Danica“; oba ta lista izhajata v Ljubljani, in sta po celem Slovenskem slavno znana.

„Zagrebački katolički list“, prav priden cerkven list in Dr. Brunerjevemu časopisu: „Wiener-Kirchenzeitung“ jako podoben. Tvarina je izverstna, jezik čist in lep in vsakemu količkaj omikanemu Slovencu lahko razumljiv. Nastopi svoj 9. tečaj in velja za leto po pošti 5 fl. 20 kr. sr. Izhaja v Zagrebu (Agram).

„Hlas jednoty katolicke“; izhaja v Bernu na Moravskem (Brünn) na českem jeziku, ni sicer obširen pa je čeden list in donša mnogo lepih sostavkov; velja za celo leto le 2 fl. sr.

„Blahovest, katolicke hlasi pro knežstvo a lid jazika českeho“; ta list izhaja v zvezkih 8—9 pol debelih v Pragu in velja za celo leto le 4 fl. sr. „Blahovest“ je tako izversten, da se ne samo Čehi temuč vsi Slavjani ž njim slobodno ponosijo. Slovenci sezite po njem, za mali dnar bote uživiljali obilne koristi in dušnega veselja!

„Ciril a Method“ izhaja v Budinu (Ofen) in donša mnogo zanimavega; pa pisan je v ogerski slovenščini in velja le 3 fl. sr.

Zavoljo časopisnega koleka (štempeljna) se bojo cene nekterih časopisov morebiti nekaj spremenile.